

ISSN 2683-4901 (Online)

НОВОРЕЧЈЕ

Неолошки часопис

Година VII Број 13

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Издавачка кућа „Алма“
Београд, 2025

Новоречје
Неолошки часопис

Година VII, број 13

Издавачи:

Филолошко друштво „Речи“
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Издавачка кућа „Алма“

Уредништво:

Дејан Ајдачић (Гдањски универзитет, Гдањск), главни уредник
Ђорђе Оташевић (Издавачка кућа „Алма“, Београд)
Слободан Новокмет (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Јована Јовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Ивана Лазић Коњић (Институт за српски језик САНУ, Београд)
Диана Благоева (Институт за бугарски језик БАН, Софија)
Andreja Žele (Филозофски факултет, САЗУ, Љубљана)
Милан Ајдановић (Филозофски факултет, Нови Сад)
Данко Шипка (Државни универзитет Аризоне, Темпи)
Katarzyna Kłosińska (Варшавски универзитет, Варшава)
Михайло Епштейн (Универзитет Емори, Атланта)

Секретар уредништва

Јована Шћеповић (Институт за српски језик САНУ, Београд)

Електронске адресе:

reci.org.rs/casopis-novorecje/
www.alma.rs/novorecje

Контакт уредништва:

novorecje@gmail.com

Лиценца:

Licence CC BY-NC-SA 4.0

УДК бројеви:

Јасна Чанковић

Аутор знака часописа – „Словосова Слова“:

Наташа Матовић

Издавање овог часописа подржало је Министарство културе
Републике Србије

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Данко Шипка: <i>Историјска скица нових терминологија: дијелови аутомобилског мотора у словенским језицима</i>	9–20
Амир Каретановић: <i>Лексичке аксиолошко-семантичке мијене оживљеница и хрватском језику</i>	21–30
Ивана Лазивић Коњик: <i>Терминологија нових технологија у српском језику – општи поглед из угла неологије</i>	31–48
Јелена Перишић: <i>Е-грађанин потписан у клауду – терминологија дигиталних јавних услуга на примеру портала „еУправа”</i>	49–71
Elma Durmišević: <i>Нове ријечи и колумни Школегијума као одраз друштвене стварности</i>	72–90
Дејан Ајдачић: <i>Нове речи о загробном животу у књижевним текстовима словенских писаца</i>	91–108

ГРАЂА

Ђорђе Оташевић: <i>Грађа за речник нових речи (13)</i>	111–138
Ивана Лазивић Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук, Слободан Новокмет: <i>Грађа за речник неологизама (Први део – 2025)</i>	139–167
Ђорђе Оташевић: <i>Речник деантропонимних неологизама (10)</i>	168–179

ЧЛАНЦИ

УДК 811.163.41'373.43'45:[629.331:621.313.13
811.161.1'373.43'45:[629.331:621.313.13
811.162.1'373.43'45:[629.331:621.313.13
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.13.1>

*Данко М. Шипка*¹

Државни универзитет Аризоне, Темпи, САД

ИСТОРИЈСКА СКИЦА НОВИХ ТЕРМИНОЛОГИЈА: ДИЈЕЛОВИ АУТОМОБИЛСКОГ МОТОРА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА

Новоречје, 2025, бр. 13.

У овом раду проматра се терминологија дијелова аутомобилског мотора у три словенска језика: српском, руском, и пољском. Како је ова терминологија била нова прије више од једног стољећа, то нам даје историјску дистанцу која омогућава увид у стабилизван облик ове терминологије. Механизми формирања аутомеханичарске терминологије, ако гледамо њен стабилизвани облик, веома су слични у три проматрана словенска језика. Честе су вишерјечне лексеме, и даље се користе ресурси позајмљивања и стварања односно модификовања од домаћих основа, хибридни позајмљено-домаћи облици су чести, а оне домаће у једнакој мјери мотивирају и изглед и функција елемента. Постоји и одређени ниво варирања међу посматрана три језика. О свему овоме треба повести рачуна кад се по корпусима и великим језичким моделима трага за најновијим терминологијама и у смислу онога шта се тражи и у смислу тога да се рјешења из једног словенског језика не могу механички примијењивати на други.

Кључне ријечи: нове ријечи, терминологија, историјска лексикологија, аутомобилски термини, лексичко посуђивање, поредбена славистика.

Увод

На самом почетку треба одговорити на питање зашто је уопште потребно говорити о новим терминологијама у историјској перспективи. Ту је разлог исти као и у било којим традиционалним историјским истраживањима – постоји историјска дистанца (о којој више у Phillips 2013). У случају терминологија, које у свом настанку могу испољавати висок степен варирања, омогућава да се види у доброј мјери стабилизвано стање, што није могуће у случају најновијих технологија. Додатно, постоји и традици-

¹ danko.sipka@asu.edu; ORCID 0000-0002-9144-8155

ја проучавања дане терминологије. Оно чим анализирање нових терминологија у историјском свјетлу може допринијети изучавању данашњих нових терминологија јесте увид у то који су језички ресурси активирани и колики је њихов удио у стабилизаној новој терминологији. Питање је заправо општелингвистичко и гласи у којој се мјери активирају доступни језички ресурси у стварању нових терминологија.

Ту онда долазимо и до одговора на то зашто треба проучавати активацију ових ресурса у словенским језицима у компаративној перспективи (уз то што се проучава сваки језик понаособ). Ту је одговор да сличности и разлике у удјелу активираних ресурса у блиско повезаним језицима може упућивати на факторе који тај удио регулишу. За поређење су одабрана три словенска језика, сваки из једне подгрупе, за које у истраживачким круговима влада увјерење да су толерантни према позајмљеницама (Auty 1973 ово износи о пољском и руском, а Herrity 1978 о српском). Ако узмемо да је то тачно, онда не постоје неки општи филтери који би спријечили активирање било којег ресурса у стварању нове терминологије.

Како сам показао и dostatно опримјерио у Šipka (2022 и 2023) постоје два најшира ресурса за стварање нових ријечи, па и термина. С једне стране, могуће је лексичко позајмљивање. Ту се онда активирају ресурси прилагођавања позајмљеница. С друге стране, могуће је користити домаће ресурсе два типа – или се могу стварати нове лексеме (вишерјечне синтагматским слагањем а једнорјечне творбеним) или се постојећим лексемама може додати ново значење. Могуће је и мијешање ових двају ресурса, па се могу појављивати хибриди – лексеме, са домаћим и посуђеним елементима, те калкови - домаће лексеме створене или промијењене по узору на други језик. Ево и примјера из аутомеханичарске терминологије. *Рикверц* је примјер позајмљенице из њемачког, *радилица* примјер творбеног слагања, а *брегаста осовина* синтагматског. *Издупни вентил* је примјер хибрида (прва ријеч је домаћа, друга њемачка позајмљеница), а *клип* калк (њемачко *Kolben* има иста значења кукурузног и аутомобилског клипа).

Било да је нова лексема створена или је постојећој лексеми додато значење, како се може видјети у Šipka (2005), у аутомеханичарској терминологији постоје два начелна мотивацијска механизма. Мотивација је или по функцији или по изгледу. Да наведемо примјере, помињана *радилица* је мотивисана по функцији а *клип* по изгледу.

Како је већ речено, овдје ће бити анализирано стабилizовано стање у три словенска језика. Прије саме анализе, приказаћемо у кратким цртама, а на примјеру српске терминологије, какве су промјене и који ниво варијације могућ у периоду формирања саме терминологије.

Развој аутомеханичарске терминологије

Преглед процеса у развоју терминологије од њених почетака до фазе стабилизације даћемо на основу грађе из Širka (2005). Тамо се може добити и више информација о свим поменутиим процесима.

Аутомобилска лексика уопште, па тако и дијелови мотора, представља релативно нов лексички слој. Мада је Роџер Бекон још 1250. предвидио саобраћајно средство које се покреће властитом снагом, а Кињо 1769. конструсао аутомобил на парни погон, први аутомобил у данашњем смислу појавио се 1886. (Бенцова троколица с бензинским мотором) – дакле, прије више од сто година. Индустрија аутомобила почиње у Француској четири године касније, а серијску производњу на траци (која демократизује ову справу) увео је Форд 1908. На подручју бивше Југославије први аутомобили јављају се 1898. у Виници и 1899. и Љубљани. Енциклопедија Југославије не даје податке о томе кад се аутомобил први пут појавио на српскохрватском језичком подручју, али по формирању аутомобилских клубова, 1906. у Загребу (Хрватски ауто-клуб) и Сплиту 1907. (Ауто-мото клуб), можемо закључити да није било великог кашњења у односу на Словенију. Производња аутомобила почела је код нас тек иза другог свјетског рата – први аутомобил произведен је 1947. Више о свему овоме може се наћи у одредницама аутомобил, аутомобилизам и сроднима у: *Leksikografski zavod* (1966, 1980), *Larus* (1973), те Матица српска (2025).

У почетном периоду формирања наше аутомеханичарске терминологије доминира њемачки језик (саму технологију донијели су Нијемци), а онда постепени и француски језик, посебно у Србији, што одражава њену тадашњу политичку оријентацију. Током двадестог вијека добар дио тих посуђеница бива замијењен домаћим терминима, првенствено као дио процеса централизације школовања аутомеханичара, када се од шегртско-калфинског система прелази на стручношколски.

Овај процес замјене термина праћен је знатним степеном варирања. Од онога што нас овдје првенствено занима, битно је да се њемачке посуђенице дуже држе у говору старијих аутомеханичара, који су пролазили шегртско-калфински начин обуке. Исто тако, на западу српског говорног подручја, ови су термини колоквијално присутнији дуже. Друго, постоји раслојавање између књишке аутомеханичарске терминологије, која је у доброј мјери домаћа и колоквијалне, која је почетно доминантно посуђена. Ове разлике временом се нивелирају у смислу да долази до приближавања колоквијалног и књишког, мада, разумије се, неки ниво варирања и даље постоји.

Погледајмо на неколико примјера на основу грађе из Širka (2005) како је овај процес текао.

Њемачка посуђеница *центиплех* данас је застарјела, колоквијално се користи *шпијуни* (по функцији), а књишки *десетински листићи* (по изгледу, а што је дјеломични њемачки калк, није: *десетински лим*, како би био дослован калк).

Њемачка позајмљеница *куплунг* није потпуно истиснута, али је *квачило* општеупотребни термин.

Њемачка позајмљеница *ирафцигер* још се користи а по функцији мотивисани *извијач*, *одвијач* и *одвртка* изразито су књишки.

Њемачка позајмљеница *фергазер* замијењена је француском *карбуратор* а домаће *расплињач*, мотивисано функцијом, остаје изразито књишки термин.

Њемачка позајмљеница *хилзни* замијењена је по изгледу мотивисаним домаћим термином *цилиндарске кошуљице*.

Њемачка позајмљеница *бремза* више није у употреби, *кочница* је општеупотребни термин мотивисан по функцији, а исто је тако и са *хладњак* умјесто њемачке позајмљенице *килер*.

Наравно, наћи ће се још покоја старија особа, нарочито међу аутомеханичарима, која ће повремено користити архаичне термине, али је слика која се јасно представља то да стабилизација терминологије подразумијева замјењивање одређених посуђеница уз даљу употребу неких других. Стога увид у стабилizовано стање нове терминологије представља реалну слику онога што у језику од некада нових терминологија остаје. Погледаћемо сада како то стабилizовано стање изгледа у три изабрана словенска језика.

Међусловенско поређење

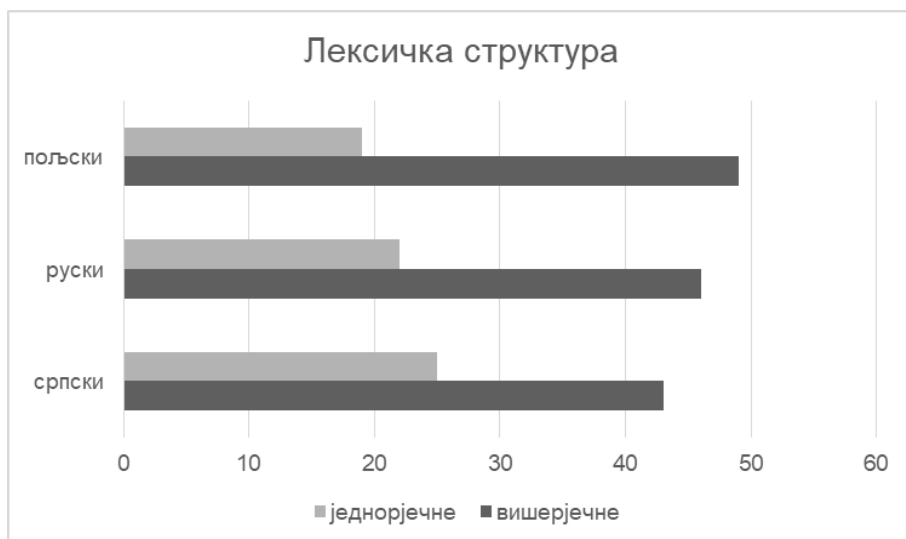
Поступак овог упоредног истраживања изгледао је овако. Избор дијелова мотора извршен је уз помоћ агента вјештачке интелигенције. Кориштен је четбот MyASUBuilder са ChatGPT 4o као великим језичким моделом (о стању тих агената видјети више у Al-Amin 2024, а о самом оруђу које је кориштено у Davis 2024). Промпт овом четботу дат је на енглеском језику и тражено је да се да упоредна листа српских, руских и пољских назива за дијелове мотора. Након што је излистан ограничен списак, тражен је проширени списак. Ово је резултирало табелом са енглеским, српским, руским, и пољским у колонама. Укупно је било 68 термина. У овој листи исправљене су грешке, а у случају постојања вишеструких термина, остављен је онај који је најчешће у употреби. У исправљању су кориштени одговарајући рјечници: Šipka (2005) за српски, Dębski (1960) за пољски, те Горячкин (2006) за руски. Честоћа употребе процјењивана је на основу претраге у Гуглу. Ограничења овог истраживања су релативно мали број термина, то да је четбот направио неки избор честих термина, те чињеница да су вишеструки термини сведени на један. Мада ово има неки утицај

на резултате који ће бити представљени, он је ограничен у смислу обликовања опште слике. Исто је урађено са сва три словенска језика и са свим врстама термина, па је онда утицај речених ограничења на те пропорције по свој прилици минималан.

Једно интересно питање је о удјелу једнорјечних и вишерјечних термина. Истраживање овог ограниченог узорка показује да доминирају вишерјечне лексеме, отприлике у односу 2:1, што се види из Табеле и Графикана 1 (у свим табелама примјери се дају након засвједоченог броја термина).

	српски		руски		пољски	
	N	%	N	%	N	%
више	43 (блок мотора)	63.20	46 (блок двигателя)	67.60	49 (blok silnika)	72.10
једно	25 (мотор)	36.80	22 (двигатељ)	32.40	19 (šilnik)	27.90

Табела 1: Вишерјечне према једнорјечним лексемама у називима дијелова мотора

Графикон 1: Вишерјечне према једнорјечним лексемама у називима дијелова мотора

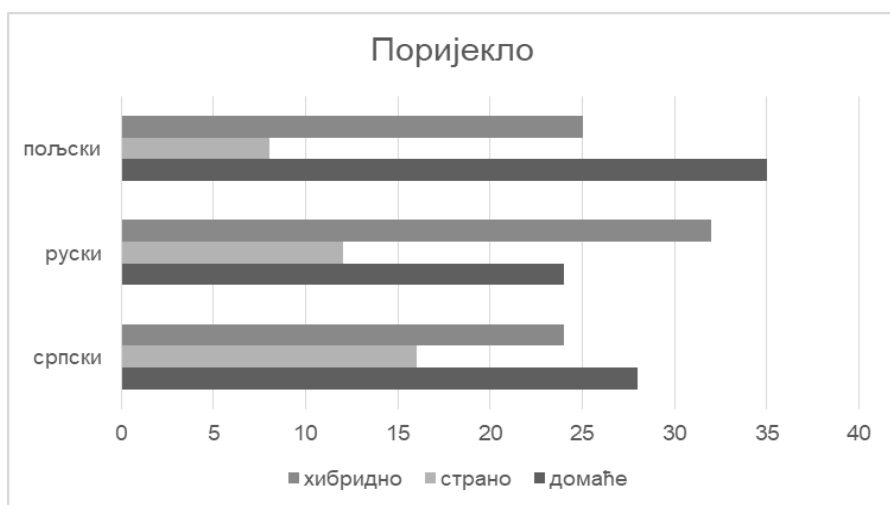
Видимо да постоји неки ниво варирања међу језицима, испод 9% укупно, па је ситуација доста слична. Доминација вишерјечних термина има везе са структурним карактеристикама словенских језика да се релације и спецификације (а таквих је јако много, нпр. ремен радилице, као релација или уисни вентил као спецификација) изражавају првенствено

синтагматски а не творбено (како је чешће у језицима типа њемачког). Тако је онда битно искуство из овог историјског увида за проучаваоце данашњих нових терминологија да у тражењу термина треба посветити посебну пажњу н-грамима, па тражити вишерјечне лексеме.

Сљедеће интересно питање јесте удио позајмљених и домаћих елемената, што је приказано у Табели и Графикону 2

	српски		руски		пољски	
	N	%	N	%	N	%
домаће	28 (заптивка)	41.20	24 (прокладка)	35.30	35 (uszczelka)	51.50
страно	16 (акумулатор)	23.50	12 (аккумулятор)	17.60	8 (akumulator)	11.80
хибрид	24 (ваздушни филтер)	35.30	32 (воздушный фильтр)	47.10	25 (filtr powietrza)	36.80

Табела 2: Позајмљенице, домаћи елементи и хибриди у називима дијелова мотора

Графикон 2: Позајмљенице, домаћи елементи и хибриди у називима дијелова мотора

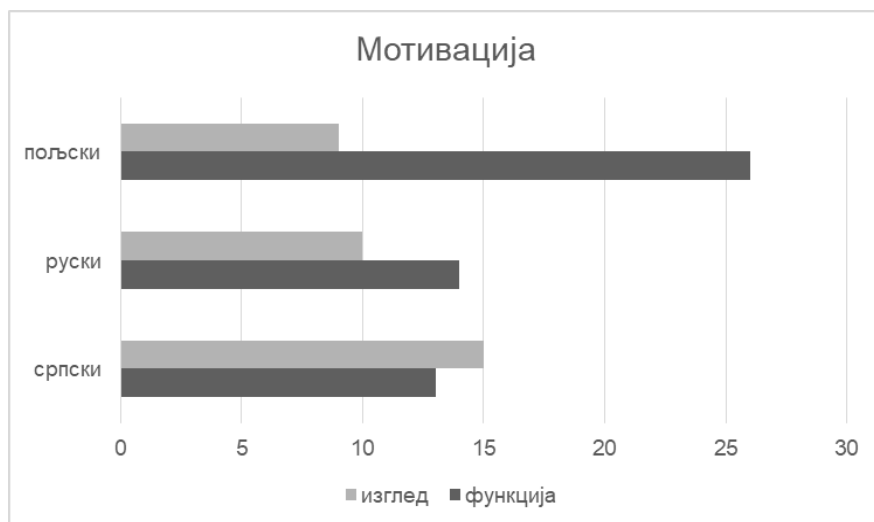
Овдје се види неколико релевантних ствари. Прво, у сва три језика преовладавају домаћи термини. Ово донекле коригује онај став о толерантности према страним ријечима. Постоји и одређени ниво варирања у смислу да је доминација домаћих ријечи највећа у пољском а најмања у руском. Овдје је битно искуство за проучаваоце данашњих нових терминологија то да је ослањање на тражење само страних елемената недовољно и да ће тако бити пронађен само дио терминологије грађе. Додатно, ви-

димо да је у овдје испитаној грађи велики број хибрида. Хибриди су углавном вишерјечне лексеме, што поново наглашава потребу тражења н-грама, али то да тражење одређеног броја позајмљеница са њиховим контекстним окружењем може бити продуктивно. Ту би онда регуларни израз за претраживање био нешто типа (било шта) [лексема са листе позајмљеница] (било шта).

Сљедеће битно питање јесте мотивација термина изведених од домаћих основа – колико их је мотивисано функцијом а колико изгледом. Ово је приказано у Табели и Графикону 3

	српски		руски		пољски	
	N	%	N	%	N	%
Функција	13 (пригушивач)	46.40	14 (глушителъ)	58.30	26 (tłumik)	74.30
Изглед	15 (ремен)	53.60	10 (ременъ)	37.50	9 (pasek)	25.70

Табела 3: Мотивација по функцији и изгледу у називима дијелова мотора

Графикон 3: Мотивација по функцији и изгледу у називима дијелова мотора

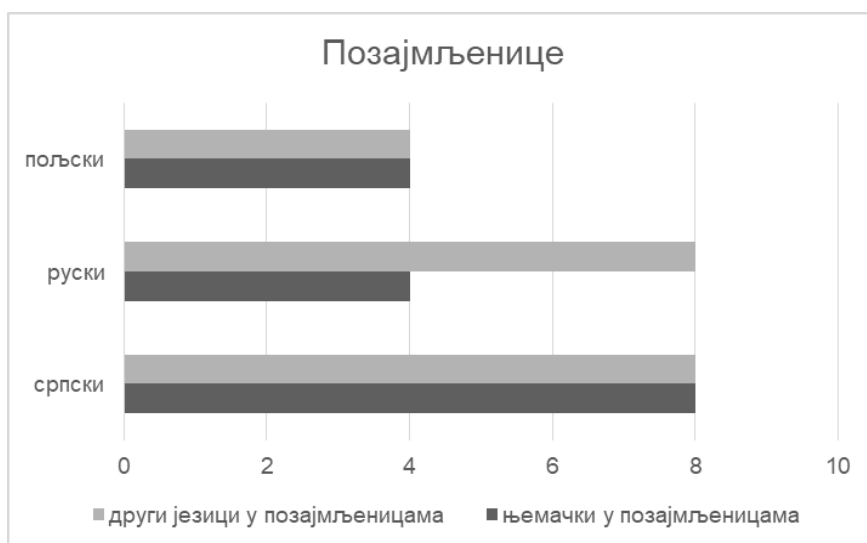
Из ових података видимо да су и изглед и функција заступљени у мотивацији, али и то да постоји велики степен варирања између пољског с једне стране и других европских језика с друге. Овдје је битно искуство за данашње проучаваоце нових ријечи опомена да се рјешења из једног језика (на примјер кад се дефинишу схеме претраживања термина у великим језичким подацима), чак и кад је блиско повезан и са сличном културном

традицијом, не могу чисто механички пренијети на други језик. Ово је посебно битно у вријеме великих многојезичких европских пројеката.

Конечно, поставља се питање о удјелу страних ријечи, посебно о онима из њемачког језика. Засебна статистика за чисте посуђенице даје се у Табели и Графикону 4 а засебна за хибриде у Табели и Графикону 5.

	српски		руски		пољски	
	N	%	N	%	N	%
њемачки	8 (цилиндар)	50.00	4 (цилиндр)	33.30	4 (cylinder)	50.00
други језици	8 (колектор)	50.00	8 (коллектор)	66.60	4 (kolektor)	50.00

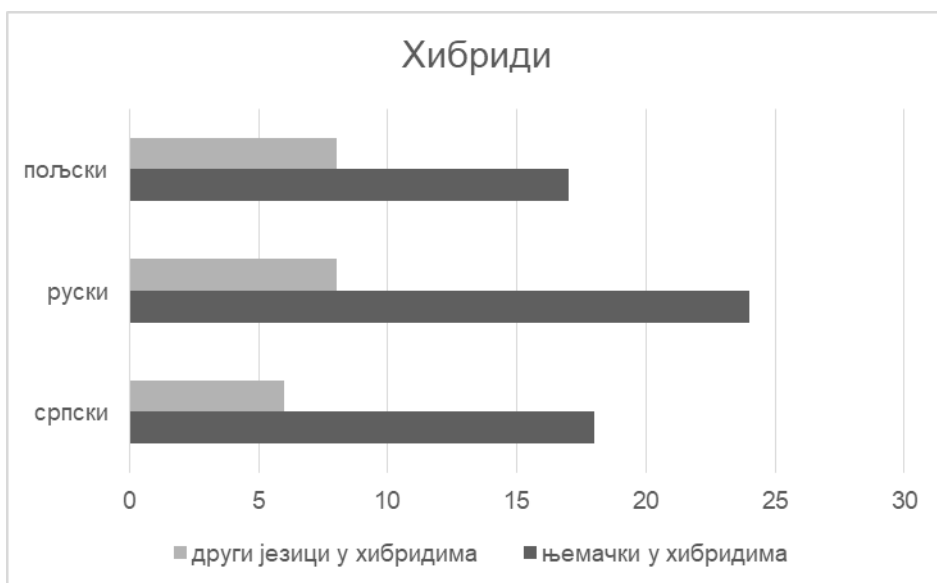
Табела 4: Њемачки и други језици у посуђеницама

Графикон 4: Њемачки и други језици у посуђеницама

	српски		руски		пољски	
	N	%	N	%	N	%
њемачки	18 (горивна шина)	75.00	24 (топливная рампа)	75.00	17 (szyna wytryskowa)	68.00
други језици	6 (издувни колектор)	25.00	8 (выпускной колектор)	25.00	8 (kolektor wydechowy)	32.00

Табела 5: Њемачки и други језици у хибридима позајмљеница и домаћих елемената

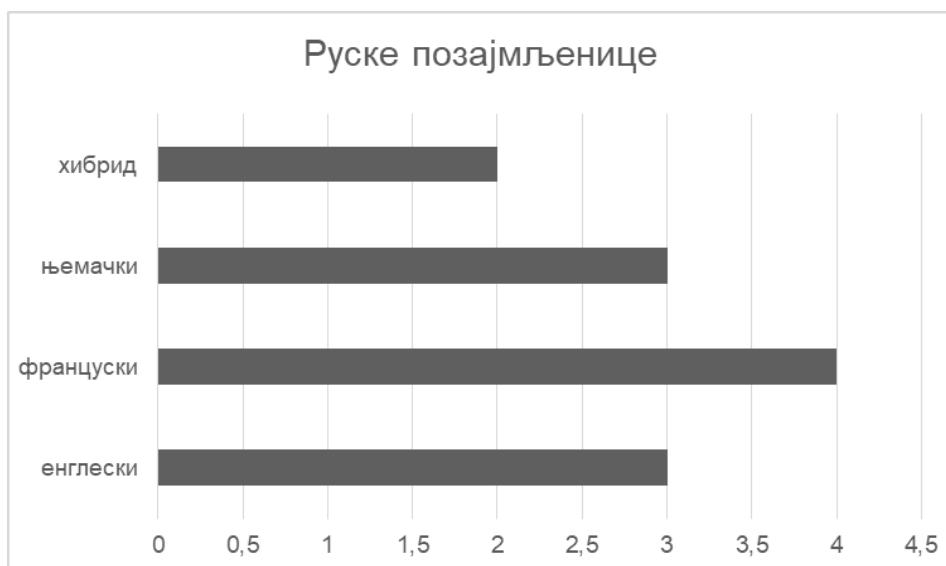

Графикон 5: Њемачки и други језици у хибридима позајмљеница и домаћих елемената

Из претходне двије табеле и два графика види се да је њемачки и даље доминантан, поготово у хибридима гдје се јавља са домаћим основама. Ако се на основу ових података могу износити предвиђајуће хипотезе за тренутно нове терминологије, може се рећи да је дио првобитних позајмљеница замијењен, али да их истовремено остаје много те да језик који је израз дане технологије у вријеме њеног настанка и даље игра изразиту улогу, знатно већу од других језика. Оно што некако испада из опште слике јесу нехибридне позајмљенице у руском. Додуше, мања улога њемачког ту знатно је надокнађена у хибридима. Структура руских чистих позајмљеница дата је у Табели и Графикону 6.

Енглески	3 (интеркулер)	25.00%
Француски	4 (аккумулятор)	33.33%
Њемачки	3 (цилиндр)	25.00%
хибрид два језика	2 (корпус турбокомпресора)	6.67%

Табела 6: Извори руских посуђеница

Графикон 6: Извори руских посуђеница

Видимо да постоји равнотежа између иначе језика најчешћег позајмљивања у овој терминологији. Ово може бити узроковано малим узорком али и тим да територија руског језика није била унутар доминантно њемачког говорног подручја, како је било у случају западних пољских и сјеверних српских крајева.

На крају можемо рећи да су механизми формирања аутомеханичарске терминологије, ако гледамо њен стабилизирани облик, веома слична у три проматрана словенска језика. Честе су вишерјечне лексеме, и даље се користе ресурси позајмљивања и стварања односно модификовања од домаћих основа, хибридни позајмљено-домаћи облици су чести, а оне домаће у једнакој мјери мотивирају и изглед и функција елемента. Постоји и одређени ниво варирања међу посматрана три језика. О свему овоме треба повести рачуна кад се по корпусима и великим језичким моделима трага за најновијим терминологијама.

ЛИТЕРАТУРА

- Al-Amin, M. et al. 2024. *History of generative Artificial Intelligence (AI) chatbots: past, present, and future development*. 10.48550/arXiv.2402.05122.
- Auty, Robert. 1973. The Role of Purism in the Development of the Slavonic Literary Languages. *The Slavonic and East European Review* 51(124), 335–343.

- Davis, A. 2024. *MyAI Builder empowers the ASU community to create custom AI experiences*, <https://tech.asu.edu/features/myai-builder-empowers-asu-to-create-custom-ai-experiences>
- Dębski, K. 1960. *Słownik samochodowy angielsko-polski*. Warszawa: Państwowe wydawnictwa techniczne.
- Herrity, Peter. 1978. Puristic Attitudes in Serbia in the Second Half of The Nineteenth Century. *The Slavonic and East European Review*, 56(2), 202–223.
- Larus. 1973. *Opšta enciklopedija Larus*, Beograd: Vuk Karadžić.
- Leksikografski zavod. 1966. *Enciklopedija leksikografskog zavoda 1 (A – Rus)*, Zagreb: Leksikografski zavod.
- Leksikografski zavod. 1980. *Enciklopedija Jugoslavije 1 (A – Biz)*, Zagreb: Leksikografski zavod.
- Phillips, M. S. 2013. *On Historical Distance*. New Haven: Yale University Press.
- Šipka, D. 2023. Globalno leksičko akušerstvo, *Novorečje* 8, 2023, 169–180
- Šipka, D. 2022. Geografija riječi u: *Leksikografski postupak u različitim vrstama referentnih djela*. Sarajevo: Akademija nauka BiH, 210-236.
- Šipka, D. 2005. *Lingvoterminološke paradigme na primjeru automehaničarske terminologije*. Beograd: Alma.

*

- Горячкин, Андрей Юрьевич. 2009. *Англо-русский и русско-английский автомобильный словарь*. Москва: Издательство «Живой язык».
- Матица Српска 2025. Српска енциклопедија, <https://srpskaenciklopedija.rs> (приступљено 21. новембра 2025.)

Danko Šipka

(Arizona State University, Tempe, USA)

A HISTORICAL SKETCH OF NEW TERMINOLOGIES: CAR ENGINE PARTS IN SLAVIC LANGUAGES

Summary

The present paper addresses the stabilized form of the terminology for car engine parts in Serbian, Russian, and Polish. The primary goal of this exercise was to see which mechanisms are at play in establishing new technical terminologies. The fact that there is more than a century's time distance from the formation of this terminology makes this research a historical study of how Slavic terminologies get stabilized. The mechanisms of the formation and stabilization of this terminology are very similar in the three observed languages. Multiword lexemes are dominant, both lexical borrowing and using domestic resources are at play. Furthermore, hybrid loanword-domestic lexemes are very frequent. In mobilizing domestic resources both the appearance and function play a role in lexical creation. There is also

a certain degree of variation between the three observed languages, which means that in studying new technical terminologies, it is impossible to transplant solutions across Slavic languages without modifying them.

Keywords: new words, terminology, historical lexicology, automotive terms, lexical borrowing, comparative Slavic studies.

Amir Kapetanović*

Institut za hrvatski jezik, Zagreb

LEKSIČKE AKSILOŠKO-SEMANTIČKE MIJENE OŽIVLJENICA U HRVATSKOM JEZIKU**

Новоречје, 2025, бр. 13.

U radu se raspravlja o *oživljenicama* i njihovim aksiološko-semantičkim mijenama. Na izabranim primjerima iz hrvatskoga jezika objašnjava se što su oživljenice u kontekstu vremenski raslojenoga leksika i analiziraju se procesi vezani uz leksičke jedinice koje u jeziku dobivaju i gube status oživljenica.

Ključne riječi: oživljenice, hrvatski jezik, aksiolingvistika, leksikologija, leksikografija.

1. Uvod

U najstarije riječi, koje su u jeziku Hrvata potvrđene na području srednjovjekovne hrvatske države u osvit rađanja posebnih slavenskih jezika (9.-11. st.), ubrajamo tridesetak apelativa² i brojna narodna imena (nastala od apelativa). Nalazimo ih u latinskim tekstovima prije prvih pisanih tekstova na hrvatskokrivenoslavenskom i hrvatskom vernakularu. Među tim najstarijim riječima nalazi se *satnik*, koji prvotno označuje 'upravitelja satnije (*centene*) u kojoj je bilo stotinu obitelji'. Osoba koja je nosila taj naslov bila je u društvenoj organizaciji ranosrednjovjekovne hrvatske zajednice podređena županu i imala je ugled gotovo kao podžupan. Izvedenica (**sъto > *sъtъnъ + -ikъ*), kalk prema lat. *centurion*, poznata je staroslavenskim tekstovima, ali ne i današnjim slavenskim jezi-

* akapetan@ihji.hr; <https://orcid.org/0000-0002-8013-9330>

** Ovaj je rad nastao u sklopu znanstvenoga projekta *Hrvatske stereotipne jezične slike svijeta*, koji se provodi u Institutu za hrvatski jezik i financira ga Europska unija (*NextGenerationEU*).

² U radu Kapetanović-Krmpotić (2015) detektirane su i analizirane ove najstarije potvrde apelativa: *banъ, dѣdъ, vretenъ, potokъ, župa, župan, gira, pristaldъ, bravařъ, ključařъ, rьsařъ, rizařъ, volařъ, ubrusařъ, vratařъ, drěvařъ, mѣrnikъ, dvorьnikъ, postelьnik, šćitьnikъ, gra(dъ)ščikъ, sъtьnikъ, sъtьcićъ, vlastelinъ, terьči(ja), podъžuryjъ, bezvѣtje, vinotočъ, šćitonoša*.

cima osim hrvatskoga. Nastala je ugledanjem na zapadnoeuropski (germanski) svijet (njem. *Centgraf*, usp. *centenarius*, *centurio*, v. Rački 1861: 117, 119) i u navedenom značenju javlja se u kasnijim biblijskim i liturgijskim tekstovima. Od vremena državne unije Hrvata s Ugriima javlja se i novo značenje toga leksema, a ugled osobe koja taj naslov nosi degradiran je sudeći prema potvrđama u nekim srednjovjekovnim pravnim tekstovima te nekim hrvatskim dopreporodnim rječnicima³, jer u njima označuje pristava (službenika), običnoga općinskoga činovnika/slugu.⁴ Leksem se širi i na vojno nazivlje kao vojno zvanje/čin, pa u rječnicima (npr. 1860. u Šulekovu *Němačko-hrvatskom rěčniku uz kapetan*, s.v. *Hauptmann*) ili u naredbenicima/službovnicima za kraljevsko-ugarsko domobranstvo, v. npr. *Naredbenik* 1870-1873) označuje zapovjednika satnije. U vrijeme Jugoslavija naziv *satnik*, potisnut *kapetanom*, nestaje iz aktivne uporabe. Oživljuje se nakratko kao časnički čin u NDH-a (časnički čin između natporučnika i nadsatnika). U Republici Hrvatskoj taj se leksem ponovno oživljuje (označuje najviši čin nižih časničkih činova): najprvo je imao status oživljenice pa je s vremenom izgubio auru oživljene hrvatske riječi i postao neobilježen dio leksika hrvatskoga jezika. Kao što se vidi iz skice povijesti toga leksema, on ima s prekidima kontinuitet od ranosrednjovjekovne do današnje hrvatske države, premda je u vjetrovima politika na južnoslavenskom prostoru nekoliko puta zamirao i oživljavao te pritom doživljavao semantičke mijene referirajući na osobe različita statusa/funkcije u prošlim društvima u kojima su Hrvati živjeli. Semantičke mijene donijele su leksemu ne samo nova značenja nego i različite aksiološke dimenzije i konotacije (od ugledne osobe do sluge). Osim toga, taj leksem je u Jugoslavijama nosio breme negativnih konotacija na austrougarski (domobranski) i endehazijski poredak pa je samo kao arhaizam ili historizam⁵ ulazio u jezičnu uporabu.⁶

³ Vrančić u svojem rječniku navodi riječ *satnik* (s.v. *apparitor*, *licitor*, *stator*), ali *vojvoda* se navodi s.v. *centurio*; Vitezović ima: *stotnik*, *vojvoda od sto junakov*, *stonačelnik*, *satnik*, s.v. *centurio*, ali s.v. *licitor* nalazi se tumačenje *satnik*, *birić*, *dvoranski sluga*, *gradski*, *varoški*, *sudački sluga*, v. i s.v. *apparitor*, gdje se navodi *satnik* i s.v. *stator*, gdje se navodi *dvornik*, *satnik* uz dvije prekrizene riječi *birić*, *lokaj*.

⁴ Na primjer, u *Zakonu vinodolskomu* (2b) *satnik* je u navedenom značenju potvrđen nekoliko puta i u *Vrbničkom statutu* (17b), v. Rački-Jagić-Črnčić 1890.

⁵ Hoćemo li uporabu leksema *satnik* smatrati *arhaizmom* ili *historizmom*, ovisi o tom na što se u pojedinoj situaciji referira. Ako se njime referira na razdoblje ranohrvatskoga kraljevstva ili razdoblja kada je vrijedilo austrougarsko domobransko nazivlje ili na Nezavisnu Državu Hrvatsku, onda se u tekstovima nastalim u vrijeme Jugoslavija može smatrati historizmom (funkcija koja ne postoji). Ako se riječ upotrebljavala u općem smislu (lat. *centurio* ili *licitor*) u tekstovima u vrijeme Jugoslavija *satnik* se (pored *stotnik*) mogao tada smatrati leksičkim arhaizmom. Ovdje je potrebno reći i to da se naša upotreba termina *historizam* ne poklapa s definicijom koju daje A. Milanović (2007: 96): "Istorizam je zastarela leksema, nepoznata govornicima u svakodnevnoj komunikaciji u osnovnom i sekundarnim značenjima, koja označava danas nepostojeći pojam." Prema našem shvaćanju, historizmi nisu zastarjele riječi, nego se samo rijetko

2. Rasprava

2.1. Primjer leksema *satnik* navodi nas da razmislimo o oživljenicama i o njihovim aksiološko-semantičkim mijenama. Što su oživljenice? U hrvatskoj leksikografskoj literaturi i u školskim udžbenicima to je naziv za leksičke jedinice koje su iz česte ili aktivne jezične upotrebe nestale, ali se iz nekoga razloga počinju opet upotrebljavati, čija čestotnost ukazuje na težnju da se ta leksička jedinica učvrsti u općem ili nekom specijalnom (npr. strukovno ograničenom) leksiku.

Počinju se ostvarivati kao arhaizmi ili kao historizmi ili kao zastarjelice, ali se u jezičnoj djelatnosti sve češće rabe i tako zadobivaju status oživljenice.⁷ One se smatraju posebnom skupinom tzv. leksika “na prijelazu“, kojem pripadaju i druge skupine: zastarjelice, pomodnice i neologizmi ili novotvorenice (Samardžija 2001: 31-33).⁸ Muhvić-Dimanovski piše da se neologizmima mogu smatrati “... i ponovno oživjele domaće riječi – *oživljenice* – koje su zbog različitih razloga bile dulje vremena potiskivane ili čak zabranjivane za uporabu:

upotrebljavaju, ali je nezamislivo bez njih objasniti povijesne događaje (stoga broj potvrda u elektroničkom korpusu nije relevantan za utvrđivanje statusa). Historizmi su rijetko leksemi (u ukupnosti svojih značenja), nego riječi koje se realiziraju po onom značenju leksema kojim se referira na pojavnosti iz prošlosti. Govornicima su u svakodnevnoj komunikaciji historizmi poznati jer ne bi mogli razumjeti bez njih nijedan napis koji se odnosi na prošlost. Historizam ne označuje “nepostojeći pojam“ nego nepostojeću ili izmijenjenu pojavnost. Uz to, treba napomenuti da određivanje što je historizam, a što nije, nije omeđeno jezikom jer *samuraj* će biti u svim jezicima svijeta historizam. Isto tako, dok postoje kraljevstva u svijetu kao društveno uređenje, u jezicima svijeta *kralj* i *kraljica* neće biti historizmi ni na jezičnim područjima koja društveno nisu uređena kao kraljevstva. Također, postoje i pseudohistorizmi, to jest noviji nazivi za neke stare pojavnosti, primjerice *glagoljaš*.

⁶ Suvremena srpska vojna terminologija poznaje samo leksem *kapetan*, a leksem *satnik* smatra se nekom vrstom arhaičnoga leksema (kao arhaizam, na temelju *Rečnika srpskog jezika* iz 2007., tumači Randelović 2013: 178). Jovanović tumači: “... terminološki kontinuant srpsko-slovenske lekseme *сѣтникъ*, koja po značenju odgovara vojnom terminu *kapetan*...“ (Jovanović 2006:160). V. o tom i u Vrgoč 2021: 19 i Vrgoč 2022: 184.

⁷ Neki leksikografski priručnici ih ne vide kao posebnu skupinu, npr. Zgusta (1991: 171) spominje *arhaizam*, *zastarjelu riječ* i *neologizam* kada govori o povijesnom istraživanju leksikona.

⁸ Na drugom mjestu Samardžija (2002: 17) razlikuje *novotvorenicu* i *neologizam*, a Mikić Čolić to objašnjava ovako: “Samardžija (2002) neologizaciju određuje kao pojavu svake nove riječi u leksiku nekoga jezika pri čemu razlikuje *neologizam* od *novotvorenice*. Neologizam je opći naziv za svaku novu jedinicu leksičkoga sustava, za svaki novi leksem koji govornici do određenoga trenutka nisu rabili jer ga nisu poznavali ili on nije postojao. Takvo određenje neologizma implicira njegovu nadređenost pojmu novotvorenice koja bi podrazumijevala samo one riječi nastale morfološkim tvorbenim procesima, odnosno nekim od formalnih tvorbenih načina“ (Mikić Čolić 2021: 18).

premda stare po svojem postanku, one su ipak nove za mnoge generacije suvremenih korisnika...“ (Muhvić-Dimanovski 2005: 63).

Prije svoje učestale uporabe kojom učvršćuju svoj status “oživljene riječi“, oživljenice se mogu realizirati kao arhaizmi, historizmi i zastarjelice. Leksičke jedinice postaju arhaizmima djelovanjem unutarjezičnih promjena, mogu biti i gramatički i leksički. Historizmi su uvijek leksičke jedinice (nema gramatičkih historizama) i ne mogu se smatrati zastarjelim leksikom jer historizme trebamo uvijek kad govorimo o prošlosti, a u pravilu i nemaju istoznačensku leksičku zamjenu. Kada njihov nastanak potaknu mijene u izvanjezičnoj stvarnosti, historizmi generiraju novo značenje s vremenskom restrikcijom kojom se referira na razdoblje njezine pojavnosti u svijetu (v. o tom opširnije Kapetanović 2005). Kada se u uporabu vraća leksička jedinica koja zadobiva status oživljenice, ona sa sobom često donosi neki ili negativni ili pozitivni vrijednosni prizvuk, koji blijedi s vremenom ako oživljenica bude prihvaćena u društvu kao neutralni dio leksika. Ako se to dogodi, može poprimiti neku novu vrijednosnu dimenziju.

Status oživljenica determinira kolektivno pamćenje u vremenskom luku *nekada – sada* i privremenost toga statusa jer se uporaba oživljenice nakon određenoga kraćega razdoblja učvršćuje u uporabi ili ponovno nestaje⁹. Govornici uvijek stječu kompetencije samo za aktualno stanje jezika, pa samo učenjem ili nekim iskustvom (npr. čitanjem starih tekstova i rječnika) ili posredovanjem filologa moguće je upoznati nekadašnju jezičnu uporabu i jezične odnose u prošlosti. Ako nema “sjećanja“, dogodi se to da se oživljenica prima i shvaća u društvu kao nova riječ. Primjerice, postoji dojam da je mnoštvo novotvorenica skovano u hrvatskom jeziku za vrijeme NDH-a, ali pomnija istraživanja ukazuju na to da je dobar dio novoga leksika iz toga razdoblja bio potvrđen i u nekim prethodnim razdobljima jezične povijesti.¹⁰ Štoviše, ta istraživanja pokazuju da

⁹ Samardžija tako primjećuje da oživljene riječi početkom zadnjega desetljeća 20. st. kao što su *bezodvlačno*, *dugočasan*, *sveza* postupno ponovno iščezavaju (Samardžija 1998: 188), odnosno nisu prihvaćene kao dio općega leksika.

¹⁰ Šipka (2006: 104) piše: “Karakteristični primjeri *oživljavanja* zabilježeni su u dva navrata kod Hrvata: 1941. i 1990. U oba slučaja oživljavanje je bilo neposredno uslovljeno nacionalnom radikalizacijom vlasti. U drugom navratu situacija je posebno zanimljiva, jer se radi o dvostrukom oživljavanju, re-reanimaciji — stanja iz povjesti, te stanja iz 1941. Tako su oživljene lekseme: *časnik* ‘oficir’, *redarstvo* ‘policija’, *vojarna* ‘kasarna’ i mnoge druge[.]“ Oživljavanje leksika dovodi u vezu s purizmom (Isto: 105). Nije posve jasno zašto je potrebno govoriti o dvostrukoj reanimaciji 1990. kada i neodređeno “stanje iz pov[i]jesti“ i “stanje iz 1941.“ pripadaju jezičnoj prošlosti. Osim toga, Šipka ima u obzoru samo “dva navrata“ u Hrvata u 20. st., a bilo je više takvih manjih i većih navrata u razdoblju od 16. do 19. st. (npr. samo u 19. st. javljaju se oživljenice iliraca, Kurelčeve oživljenice, pa čak je i Šulek katkad uzimao u obzir oživljenice). Oživljavanje ne mora nužno biti vezano uz purizam, npr. u ilirskoj i suvremenoj hrvatskoj poeziji oživljuju se riječi i postaju poetizmima kako bi poetski tekst bio još izražajni,

je od četiriju načina leksičkih inovacija u tom razdoblju (uvođenje oživljenica, novotvorenica, novoznačnica, prevedenica) oživljavanje leksema “nedvojbeno najčešći način koji su puristi u vrijeme NDH-a dolazili do 'novih' riječi“ (Samardžija 2008: 75), i to tako da je oživljenicama podrijetlom iz 19. stoljeća ponovno oživljen izraz i sadržaj (npr. *brzobjav*, *pismohrana*, *svjetlopis* itd.) ili je oživljenom izrazu pridruženo novo značenje (*lučba*, *poglavnik*, *samovoz* itd.) (v. detaljniju analizu s više primjera u Samardžija 2008: 76-77). Slično se može pretpostaviti i za leksičku obnovu u hrvatskom jeziku u posljednjem desetljeću 20. stoljeća.

2.2. U objavljenom prilogu o historizmima (Kapetanović 2022) već sam pokazao na primjeru leksema *domobran*, uspoređujući njegove definicije u rječnicima hrvatskoga i srpskoga jezika (HER 2002 i RSJ 2007), kako se istim izrazom služe obje nacije, ali im denotativna i konotativna značenja nisu identična. U Republici Hrvatskoj, u ratnim 90-ima, leksem *domobran* javlja se u hrvatskom jeziku kao oživljenica i razvija novo značenje ('pripadnik posebno organiziranih oružanih postrojbi u Republici Hrvatskoj (ob. teritorijalno)' i u tom značenju je brzo usvojena (unatoč nekim negativnim konotacijama u dijelu društva, koje su izbljedjele nakon preispitivanja uloge domobrana u povijesti i leksikografske resemantizacije toga leksema u značenjima kojima se referira na vrijeme Austro-Ugarske i NDH-a), ali ubrzo je, nakon okončanja Domovinskoga rata i vojnoga preustroja, taj leksem i po tom novom značenju u hrvatskom jeziku postao historizam.

2.3. Leksem *kuna* u hrvatskom jeziku u prvotnom značenju označuje vrstu životinje, a u drugotnim značenjima valutu/monetu i novac. Nakon NDH-a (u kojoj je *kuna* označivala monetu, 1 kuna = 100 banica), leksem *kuna* imala je status historizma po tom sekundarnom značenju. Nakon zamjene *dinara kunom* 1994. godine u Republici Hrvatskoj taj je leksem dobio novo značenje ('jedinica hrvatskog novca u RH, 1 kuna = 100 lipa') i potvrđuje se kao oživljenica. Iako je riječ o novom značenju, pamćenje *kune* kao platežnoga sredstva u NDH-a donosilo je negativne vrijednosne konotacije u jednom dijelu hrvatskoga društva prilikom uporabe oživljenice *kune* sredinom 90-ih, da bi s vremenom te negativne konotacije u svakodnevnoj uporabi izbljedjele. Godine 2023., nakon gotovo 28 godina, djelovanjem izvanjezične stvarnosti dolazi do nove mijene u semantičkoj strukturi leksema *kuna*, pa je *kuna* i po tom novom značenju postala *historizam* jer je tada Republika Hrvatska zamijenila *kunu eurom*.¹¹ *Kuna* i di-

B. Šulek i drugi preporoditelji oživljavali su leksik starijih razdoblja kada je trebalo oblikovati terminologije različitih struka.

¹¹ Drugo je pitanje kako će leksikografija riješiti leksikografske definicije leksema *kuna* u novim hrvatskim rječnicima jer se ta dva značenja, izjednačena u statusu *historizma*, mogu leksikografski ekonomično sažeti samo u jednoj definiciji značenja 'novčana jedinica u NDH 1941.–1945. i u RH 1994.–2023.').

nar postali su u hrvatskom jeziku historizmima nestankom Jugoslavije i promjenom kune u euro u Republici Hrvatskoj. Međutim, tom se semantičkom procesu kojim nastaju historizmi opire značenje nastalo poopćivanjem i metonimizacijom, pa i *kuna* i *dinar* označuju tako 'novac', ali su po tom značenju postale istoznačne zastarjelice. *Dinar* i danas u tom značenju rabe neki pripadnici "tihe" i "baby boomer" generacije, koji su veći dio života živjeli u Jugoslavijama, a *kuni* u tom značenju kao zastarjelicu pripadnici mlađih generacija. To znači da su navedeni leksemi po jednom ili više značenja historizmi, a po poopćenom značenju zastarjelice u hrvatskom jeziku. Na ovom primjeru jasno se može uočiti naraštajno raslojavanje društva prema govornim navikama i razlika između zastarjelice i historizma. Taj semantički proces i rezultat ne poznaje srpski jezik jer *dinar* nije zamijenjen drugom monetom (promijenjen je atribut monete jugoslavenski > srpski).

2.4. Najstarije malobrojne potvrde priloga/prijedloga *glede*, prema AR-u, ne sežu dalje u povijest od 18. stoljeća. Njezina uporaba česta je u književnim djelima druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća, a potom je vrlo rijetka i ograničena pa ima status zastarjelice sve od posljednjega desetljeća 20. stoljeća kada se oživljava, doživljava preporod zbog česte uporabe u javnom diskurzu (osobito u novinarskom i administrativnom stilu) i može se zato smatrati oživljenicom. Iako *glede* ekonomično zamjenjuje sveze kao što su *u odnosu na/prema, što se tiče, s obzirom na to* itd., njezina prekomjerna uporaba dovodi je čak do potiskivanja uporabe prijedloga kao što su *zbog* i *radi*, kojima u jeziku jasno razlikujemo uzrok i namjeru. Tako se u posljednjem desetljeću prometnula zbog svoje čestotnosti u skupinu riječi kojima se stvarao dojam o "hrvatskijem" iskazu, pa je u dijelu društva postala "posprdnica" (u tjedniku Feral Tribune postojala je popularna rubrika "Glede i unatoč"), a taj ju je status doveo do toga da se danas sve rjeđe ili ograničeno upotrebljava. Kada se rabi kao prijedlog, ona nije punoznačna riječ, pa njezin sadržaj ne može imati aksiološku dimenziju, negativni ili pozitivni predznak kao punoznačnice, i u kontekstu donositi konotacije. Međutim, konotacije ipak dolaze ne na temelju sadržaja leksema nego na temelju uporabe, s jedne strane i dalje označuje svjestan jezični izbor da se upotrebljava kako bi iskaz zvučao "hrvatskije", a s druge strane donosi negativan prizvuk u sarkastičnom/rugalačkom diskurzu. B. Tafra piše: "Oživljavanje starih riječi izaziva dvojake reakcije: osjećaj ljubavi prema jeziku i time prema naciji te s druge strane podsmijeh" (Tafra 1997-1998: 341).

2.5. I pojedini morfemi mogu donositi neki vrijednosni predznak. Postoji velika skupina priloga tvorenih sufiksima *-ce* (*neprestance*), *-ice* (*primjerice*), *-imice* (*mjestimice*), koje Babić interpretira ovako: "nešto izražajniji od osnovnih" ili "imaju nešto izrazitije obilježeno priložno značenje" (Babić 2002: 559-

560).¹² Mnogi od priloga koji su tvoreni tim sufiksima potvrđeni su u tekstovima 19. stoljeća, ako ne i ranije. Zanimljivo je da AR ne navodi nijednu potvrdu priloga *primjerice* iz starih tekstova, koji je često danas u uporabi i istiskuje svezu *na primjer*. Prilozi tvoreni tim sufiksima bili su na meti novoštokavskoga purizma hrvatskih vukovaca. T. Maretić u svojem jezičnom savjetniku o njima piše: “Dobri, ali zališni neologizmi mogu biti od dve ruke. Jedno su takovi, koje su književnici bez potrebe skovali, a u narodu ima za njih dobrih i običnih reči, takovi su na pr. neki prilozi na *-ice*: godimice, namerice, naumice, neopazice, potajice, prigodice, primerice“ (Maretić 1924: XIV). U istom savjetniku Maretić piše da je *primjerice* “nepotrebna riječ“. Ta jaka puristička struja dovela je do toga da se nekoliko desetljeća kasnije, u Pavešićevu jezičnom savjetniku, leksem *primjerice* smatra zastarjelicom (Pavešić 1971, s.v. *primjerice*), a noviji *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (HER 2002, s. v. *primjerice*) smatra *primjerice* knjiškim leksemom s dvama značenjima, iako se već u vrijeme nastanka toga rječnika taj prilog proširio gotovo na sve funkcionalne stilove hrvatskoga standardnoga jezika jer ga nalazimo ne samo u beletristici nego i u administrativnom, novinarskom i znanstvenom stilu, pa i u svakodnevnom razgovoru. U 90-ima 20. stoljeća prilozi na *-ce*, *-ice*, *-imice* doprinosile su dojmu o “hrvatskijem“ diskurzu umjesto sveze *na primjer* ili priloga *neprestano*, *mjestimično*, a to je zato što su se ponovno bez novoštokavske purističke zadržke mogli upotrebljavati.

2.6. Arhaizmi (gramatički te leksičkosemantički izrazni i sadržajni) javljaju se u nekom jezičnom stanju markirani time što se uklapaju, ali se opiru nekom svojom jezičnom značajkom općem unutarjezičnom ili jezičnom normativnom razvoju gramatike i leksika. U rječnicima je kratica *arh.* “stilski kvalifikator“ (v. Radović-Tešić 1982: 262) i u njima se registriraju samo oni arhaizmi koji su se ustalili ili se često upotrebljavaju iz nekih razloga u jednom ili više stilova jezika kako bi se njihovom uporabom postigao što ekspresivniji iskaz. Primjerice, tako se u rječnicima bilježe mnogi poetizmi, među kojima su, osim neologizama, i neki arhaizmi. Rječnici ne mogu popisati sve moguće arhaizme jer se ne može popisati sve što se nekad upotrebljavalo. Zbog te otvorene mogućnosti realizacije arhaizmi su zapravo okazionalizmi. Nema zapreke, na primjer, da upotrijebimo danas u hrvatskom riječi *blagohranica* i *blagohranište* kao arhaizme u neku svrhu. Te bi riječi bile danas arhaizmi u hrvatskom jezičnom standardu jer su ih rabili hrvatski štokavski pisci 17. stoljeća, a danas umjesto njih imamo *blagajnu*, *riznicu*, *trezor*.

Ponekad leksičkosemantički arhaizam može postati oživljenica ako za to postoji potreba. Primjerice, *oporba* je danas u suvremenom hrvatskom jeziku

¹² U raspravi Glušac-Hodžić (2020) raspravlja se o upotrebi i čestotnosti takvih priloga, osobito u administrativnom stilu suvremenoga hrvatskoga standardnoga jezika, koji izbjegava stilsku obilježenost i emocionalnu obojenost diskurza.

stilski neobilježena hrvatska riječ koja je u sinonimnom odnosu s *opozicijom*, internacionalizmom latinskoga podrijetla. Riječ *oporba* nastala je po svemu sudeći u 19. stoljeću. AR registrira samo jednu potvrdu (Pavlinović) i dodaje komentar da je to riječ vrlo popularna u Hrvatskoj (19. st.) i da se njezina uporaba proširila u novinarskom i političkom diskurzu. Dakle, riječ je o neologizmu koji je nastao od imenice *opor*, koja je u 19. stoljeću već bila arhaizam, sufiksalsnom tvorbom (*opor*-+*-ba*). U vrijeme Jugoslavija, ta je riječ potisnuta i postaje leksički arhaizam. Kao oživljenica se pojavljuje u hrvatskom jeziku za NDH-a i u hrvatskom jeziku od 90-ih godina 20. stoljeća. S obzirom na to da se često u posljednjim desetljećima rabi u novinarskom i političkom diskurzu, s vremenom je izgubila i status arhaizma i status oživljenice jer je postala dio terminologiziranoga, općega leksika.

3. Zaključak

U ovom prilogu razmatrali smo na izdvojenim primjerima iz hrvatskoga jezika leksičke jedinice koje nazivamo oživljenicama. Taj njihov status kratkotrajan je i nestabilan sve dok oživljenica ne bude ili odbačena ili prihvaćena. Usko su povezane s nekom skupinom vremenski raslojenoga leksika (arhaizmima, historizmima, zastarjelicama). Hrvatski je jezik u svojoj ukupnosti (jezičnoga standarda, narječja i povijesnih književnih jezika različitih dijalektnih podloga), izgrađujući se kontinuirano kroz stoljeća kao jedan od slavenskih jezika u kompleksu *Slavia Latina*, nagomilao jezične resurse koji se po potrebi mogu oživljavati i aktivirati u standardnom jeziku. Za hrvatski je standardni jezik oživljavanje jedan od bitnih načina uvođenja leksičkih inovacija. Oživljavanje leksika prati i aksiološko (pre)vrednovanje, ili po svojem značenju ili po upotrebi. Za daljnja istraživanja, osobito slavistička, bilo bi zanimljivo usporediti slavenske jezike i utvrditi koliko je (i zašto) oživljavanje leksika bitno za leksičke inovacije u pojedinim suvremenim slavenskim standardnim jezicima.

LITERATURA I IZVORI

AR 1880–1976. = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-XXIII. Zagreb: JAZU.

Babić, S. ³2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Glušac, M., Hodžić, A. 2020. Prilozi sa sufiksima *-ce*, *-ice* i *-imice*. U: *Od norme do uporabe 2*. Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Hrvatska sveučilišna naklada, 223–244.

HER 2002. = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.

Jovanović, V. 2016. *Srpska vojna leksika i terminologija*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

- Kapetanović, A. 2005. Historizmi i semantičke promjene. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31, 153–163.
- Kapetanović, A., Krmptić, P. 2015. Najstarije hrvatske potvrde slavenskih apelativa (9.-11. st.). *Ricerche slavistiche* 13 (2015): 59, 297–313.
- Kapetanović, A. 2022. (Nie)pamięć zbiorowa: aksjologiczne konotacje historyzmów, U: *I Międzynarodowy Kongres Etnolingwistyczny t. 3: Pamięć - tożsamość - kategorie językowo-kulturowe*. Red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, P. Łozowski, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 63–68.
- Maretić, T. 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati našim jezikom*, Zagreb: JAZU.
- Mikić Čolić, A. 2021. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Milanović, A. 2007. Status pojma i termina istorizam u srbistici. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 35/3, 87–99.
- Muhvić-Dimanovski, V. 2005. *Neologizmi, problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Naredbenik za kraljevsko hrvatsko-ugarsko domobranstvo*. 1870. – 1873. Sv. 1.–15. Zagreb: Tiskom narodne tiskare dra. Ljudevita Gaja.
- Pavešić, S. (ur.) 1971. *Jezični savjetnik s gramatikom*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Rački, F. 1861. *Odlomci iz državnoga prava hrvatskoga za narodne dynastie*. Zagreb: Knjigarnica F. Klemma.
- Rački, F., Jagić, V., Črnčić, I. 1890. *Statuta lingua croatica conscripta : Hrvatski pisani zakoni: Vinodolski, Poljički, Vrbanski a donekle i svega Krčkog otoka, Kastavski, Veprinački i Trsatski*. Zagreb: Dionička tiskara.
- Radović-Tešić, M. 1982. Arhaizmi i njihova obrada u Rečniku SANU. U: *Leksikologija i leksikografija*. Beograd – Novi Sad: SANU – Institut za srpskohrvatski jezik – Matica srpska – Filološki fakultet, 257–262.
- Randelović, A. 2013. Arhaizmi i istorizmi u *Rečniku srpskog jezika*. U: *Savremena proučavanja jezika i književnosti: Zbornik radova sa IV naučnog skupa mladih filologa Srbije, održanog 12. marta 2012. godine na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu IV/1*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu, 171–179.
- RSJ 2007. = *Rječnik srpskog jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
- Samardžija, M. 1998. Utjecaj sociopolitičkih mijena na leksik hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. *Croatica* 27/45-46, 177-192.
- Samardžija, M. 2001. *Hrvatski jezik 4: Udžbenik za 4. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Samardžija, M. 2002. *Nekoć i nedavno: odabrane teme iz leksikografije i novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Samardžija, M. 2008. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- Šipka, D. 2006. *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina. Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Novi Sad: Matica srpska.
- Šulek, B. 1860. *Deutsch-kroatisches Wörterbuch. / Němačko-hrvatski rěčnik*. Zagreb: Verlag der Franz Suppanischen Buchhandlung.
- Tafra, B. 1997–1998. Povijesna načela normiranja leksika. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 23–24, 325–343.
- Vitezović Ritter, P. [oko 1700.] *Lexicon Latino-Illyricum* (Faksimilno izdanje Art-Trezor naklada, I. svezak, Zagreb, 2000.)
- [Vrančić, F.] 1545. *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae*, Venecija: apud Nicolaum Moretum.
- Vrgoč, D. 2021. Internacionalizmi kao (ne)potrebno terminološko pribježište u vojno-me nazivlju. *Filologija*, 77, 189–224.
- Vrgoč, D. 2022. *Hrvatsko vojno nazivlje kroz stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Zgusta, D. i dr. u sur. 1991. *Priručnik leksikografije*. Sarajevo: Svjetlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Amir Kapetanović

(Institute of Croatian Language, Zagreb)

AXIOLOGICAL-SEMANTIC LEXICAL CHANGES TO REVIVALISMS IN THE CROATIAN LANGUAGE

S u m m a r y

The paper discusses *revivalisms* (Cro. *oživljenice*) — words no longer part of the general lexicon due to extra-linguistic factors, but which are being brought back due to various (political) changes—and their axiological-semantic changes. Selected examples from the Croatian language are used to explain what revivalisms are in the context of temporally stratified vocabulary; processes tied to lexical units that gain or lose the status of an revivalism are also analysed. The status of a revivalism is shown to be brief and unstable until it is either accepted or rejected. Revivalisms are tied to a group of temporally stratified vocabulary in a given language (archaisms, historicisms, obsolete words). In the Croatian standard language, reviving words is an important way of introducing lexical innovations. The revival of vocabulary is also followed by axiological (pre-)evaluation, either by meaning or by usage.

Key words: revivalisms, Croatian, axiolinguistics, lexicology, lexicography.

УДК 811.163.41'373.43:[81'374:07Neo21"20"
811.163.41'373.43'45=111:[81'374:07SRNA"20"
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.13.3>

*Ивана Лазич Коњик**

Институт за српски језик САНУ, Београд

ТЕРМИНОЛОГИЈА НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – ОПШТИ ПОГЛЕД ИЗ УГЛА НЕОЛОГИЈЕ**

Новоречје, 2025, бр. 13.

У раду се терминологија нових технологија посматра из перспективе опште неологије. На примеру нове лексике из ове области разматрају се питања детерминологизације, неолошког статуса технолошких термина, механизми позајмљивања, адаптације и стандардизације. Корпус за анализу чине неологизми прикупљени у пројекту *Нео21* и термини ексерпирани из *Српског речника новијих англицизама*. Циљ је да се покаже на који начин нове технологије утичу на развој и динамику савременог лексикона.

Кључне речи: терминологија нових технологија, лексичке иновације, неологизми, детерминологизација, позајмљивање, адаптација, Нео21, СРНА, српски језик.

1. Зашто је *терминологија нових технологија* важна тема

1.0 Убрзане друштвене промене, заједно са процесима интернационализације и глобализације језика и културе, снажно утичу на појачан прилив нових речи у савремени језик. Технолошки развој и нове технологије представљају једно од најдинамичнијих и најважнијих подручја управо због своје константне специјализације која подразумева појаву великог броја нових стручних назива за нове појаве, појмове, процесе, уређаје, алате и сл. Ти називи све брже излазе из оквира уског стручног домена и продиру у свакодневну комуникацију, утичући на тај начин и на актуелне тенденције језичког развоја.

* ivana.konjik@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0840-0140>

** Овај рад финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-136/2025-03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

1.1. Процес преласка термина из специјализованог језика у општи језик, тј. од стручњака до лаика, познат је под термином детерминологизација. Детерминологизација се не одвија директно, већ преко различитих посредника (интернета, друштвених мрежа, медија, образовања, администрације и сл.). Време потребно за овај прелаз у најновијем периоду се све више скраћује, а сам развој нових технологија додатно убрзава овај процес, стварајући повољне услове за њихово брзо ширење (исп. Оташевић 2008: 99–100, Humbert-Droz 2023: 137).

1.2. Проучавање терминологије нових технологија (даље у раду: ТНТ), као једног од најдинамичнијих и најактуелнијих извора иновација у савременом језику, има стога несумњив и вишеструк лингвистички значај. Оно је релевантно не само за анализу специјализованих језика појединих струка, са становишта бележења, систематизације и стандардизације стручне терминологије (исп. Šipka 2005: parus 1.2.4), већ и за практичне потребе превођења стручних текстова, са аспекта контрастивне и компаративне лингвистике, као и за разумевање развоја општег лексикона, са становишта лексикологије и неологије. Истраживање ТНТ одговара како на уске научне и стручне, тако истовремено и на шире, друштвене и културне потребе савременог доба, показујући на који начин нове речи и термини мењају и обликују нашу перцепцију света.

1.3. ТНТ представља актуелну и релевантну тему која у нашој лингвистици до сада није значајније истраживана. Занимљив преглед англицизама у овој области дао је Д. Ајдачић у књизи *О новим речима* (у штампи), у којем прати развој од увођења првих позајмљених термина, попут *кибернетика* и *информатика* и назива првих рачунара, *Амига*, *Спектрум*, *Комодоре*, до данашњег периода, јасно осликавајући динамику појављивања и ширења нових термина, као и процесе њиховог застаревања. Преглед Д. Ајдачића показује да се лексика нових технологија у српском језику развија(ла) у више таласа, зависно од технолошких открића и степена њихове доступности ширем друштву. Поред тога, постоје и малобројни појединачни радови који се баве одређеним ужим темама у овој области, нпр. терминологијом у домену нанотехнологије (Штасни 2017), или двојезични речник дигиталних технологија, који доприноси лексикографском бележењу и стандардизацији овог дела савременог лексикона (Бошковић 2024).

2. Шта показују избори за реч године

2.0. Избори за реч године, који се дужи низ година организују у многим светским језицима, показују културни значај нових технологија као најутицајнијих светских догађаја. Управо ови избори откривају доминантан утицај нових технологија на савремени језик и процесе неологизације.

2.1. У енглеском језику, у којем овакви избори имају најдужу традицију, побеђивале су бројне речи везане за нове технологије, на пример у Оксфордском избору: *podcast* (2005), *emoji* (2015), или су се нашле у ужем избору: *nomophobia* (2012) ‘нервоза због спречености употребе мобилног телефона’, *chatbot* (2016), *remotely*, *unmute* (2020), *metaverse* (2022), *prompt* (2023) итд., као и речи које су повезане са новим технологијама преко дигиталне културе и комуникације на друштвеним мрежама: *tweet* (2008), *unfriend* (2009) ‘уклонити некога као ‘пријатеља’ на друштвеној мрежи као што је Фејсбук’, *hashtag* (2009), *retweet* (2009), *selfie* (2013).¹

2.2. Слична тенденција уочава се и у српском језику. У српском избору за реч године,² који се организује тек две године, као нова реч 2023. године победила је реч *четбот* из области вештачке интелигенције, док је 2024. године то била реч *пакетомат*, која припада домену дигиталне инфраструктуре и аутоматизованих система испоруке. Ови примери потврђују да управо ТНТ представља једно од најдинамичнијих подручја неолошке активности у савременом српском језику.

3. Предмет и циљ рада; корпус

3.0. Предмет овог рада је нова лексика која се појавила у (општем) језику као последица развоја нових технологија, односно, ТНТ биће размотрена из угла (опште, примарне) неологије, с обзиром на то да многи термини из технолошког домена улазе у широку језичку употребу и прелазе границе стручног језика.³

3.1. Циљ је да се осветле лингвистички аспекти технолошког развоја, с посебним нагласком на начине на које језик реагује и прилагођава се у контексту убрзаних технолошких промена. У центру пажње је анализа лексичких иновација које настају као директан одговор на технолошки напредак, као и разматрање појединих механизма језичке адаптације који омогућавају интеграцију нових појмова у систем савременог српског језика. Рад има за циљ да пружи увид у то како се лексикон развија заједно са развојем технологије. Промене које доноси технолошки развој су веома брзе, често брже него што (српски) лингвисти могу да прате, тако да је од

¹ Oxford Word of the Year: defining the past 20 years <https://corp.oup.com/feature/oxford-word-of-the-year-defining-the-past-20-years/>

² Српски избор речи године организује Филолошко друштво „Речи“. Више на: <https://www.reci.org.rs/2023/03/03/izbor-reci-godine/>

³ У литератури се прави разлика између терминолошке (секундарне) и опште (примарне) неологије. Из тог разлога смо у загради навели одговарајуће одређење, иако је уобичајено да се под појмом неологија, када се изричито не прецизира, подразумева примарна, односно општа неологија.

суштинског значаја разумети начине на које се језички систем и његова лексика прилагођавају захтевима новог технолошког доба.

3.2. Основни корпус за ово истраживање чине неологизми из области ТНТ прикупљени у оквиру пројекта израде новог речника неологизама *Српски речник неологизама 21. века* (Нео21), чије се објављивање ускоро очекује на интернету. Нове речи у оквиру овог пројекта се прикупљају од 2024. године и месечно објављују на сајту Филолошког друштва „Речи“, у рубрици „Нове речи“⁴ и у часопису *Новоречје* (бр. 11, 12).⁵ У овом корпусу акценат је стављен на најновије неологизме који се појављују у српском језику од 2022/3. до данас, али обухвата и оне који су настали раније, након 2000. године, а нису забележени у постојећим речницима нових речи и англицизама. Поред тога, корпус је допуњен примерима англицизама из ове области ексцерпираним из *Српског речника новијих англицизама* (СР-НА). У СРНИ су објављени англицизми прикупљени током 1998–1999. године и између 2018–2020. године, који обухватају период од 1970-их до 2020. године. Већина тих англицизама у међувремену је стабилизовала свој статус у погледу норме.

4. Шта се подразумева под појмом нових технологија

4.0. Појам *нове технологије* у савременом контексту обухвата широк спектар техничких и научних достигнућа која уносе значајне промене у друштвене, економске и културне процесе. Иако се сам појам „нове технологије“ често користи интуитивно и без строге дефиниције, у академским и стручним круговима све је присутније настојање да се овај појам прецизно дефинише и контекстуализује. На основу релевантних истраживања у области студија иновација и научних и технолошких политика, савремене нове технологије, често означаване и као технологије у настајању (енгл. *emerging technologies*), могу се дефинисати као радикално нове и релативно брзо растуће технологије које одликује стабилна унутрашња кохерентност, потенцијал за значајан утицај на друштвено-економске сфере и висок степен неизвесности и нејасноће у погледу њиховог будућег развоја и примене (Rotolo, Hicks, Martin 2015).

4.1. Нове технологије су данас заступљене готово у свим областима и сферама друштвеног живота, обухватајући широк спектар иновација. Посебно обухватају следеће области: информационе и комуникационе технологије,⁶ интернет, финансијске технологије, војне технологије, обра-

⁴ Доступно на адреси <https://www.reci.org.rs/category/nove-reci/>

⁵ Доступно на адреси <https://www.reci.org.rs/casopis-novorecje/>

⁶ Подразумевају се све оне активности којима се професионалци у овој области баве, као што су инсталација апликативних програма, пројектовање сложених рачунарских

зовне технологије, нанотехнологије, биотехнологије, енергетске технологије, роботiku, виртуелну и проширену стварност, гејминг, а нарочито област вештачке интелигенције.⁷ Управо је вештачка интелигенција једно од најзначајнијих достигнућа нашег доба које је суштински утицало не само на технолошке токове, већ и на обликовање савремене језичке слике света, одражавајући начине на које људи данас међусобно комуницирају, изражавају своје ставове, документују лична искуства итд., у складу са променама које се дешавају у савременој култури.

4.2 Нове технологије, према томе, обухватају веома широк спектар области, па у складу са тим ТНТ обухвата све оне лексеме којима се именују и описују појмови, процеси, уређаји и феномени у овим областима, које прате њихов развој и служе за описивање, објашњавање и комуникацију, како у стручној, тако и у општој употреби. У њен примарни опсег спадају термини поменутих подобласти које су јој субординиране, док секундарно укључује и термине из других области са којима се нове технологије укрштају у сложенем сплету међусобних односа, као што су, на пример, нови термини у области психологије: *екранизам*, *дигитални аутизам* који означавају специфичан развојни поремећај повезан са коришћењем дигиталних уређаја.

5. Где је граница између стручног и општег језика

5.0. Терминологије које настају као одраз развоја нових научних и стручних технолошких области ретко остају затворене у оквиру стручне комуникације.⁸ Границе између стручног и општег језика постају све пропустљивије, па термини не само што мигрирају из једне области у другу, већ улазе и у општу употребу. Д. Шипка констатује да је услед демократи-

мрежа и информacionих података умрежавање, инжењеринг рачунарског хардвера, дизајнирање софтвера и база података, управљање информacionим системом и сл.

⁷ Уп. листу нових технологија према областима која је доступна на Википедији: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_emerging_technologies

⁸ У лингвистици се прави разлика између стручне и научне терминологије: „Osnovna razlika uzrokovana je funkcionisanjem ova dva sistema unutar dva različita vida ljudske djelatnosti. U struci se rješavaju rutinski, a u nauci kreativni problemi, u struci je obično potrebna manja konceptualna dubina nego u nauci; i, što je najvažnije za nas, nauka je obuhvatnija od struke, kako po krugu problema kojima se bavi, tako i po komunikaciji koja se unutar nje ostvaruje (naukom se neka šira ili uža društvena grupa uključuje u šire civilizacijske prostore). Sve ove činjenice utiču na prirodu i funkcionisanje termina unutar jednog i drugog terminosistema“ (Šipka 2005: pasus 2.2). Такође постоји разлика између научне терминологије и терминологије свакодневног живота: „U jezikoslovnoj terminologiji, opet, postoje bitne razlike u funkcionisanju i proučavanju različitih terminoloških sistema. Na jednoj strani izdvajaju se terminosistemi pojedinih naučnih oblasti, a na drugoj terminologija određenih sfera svakodnevnog života (recimo kuće i pokušva).“ (Šipka 2005: pasus 1.2.1)

зације рачунарства у деведесетим годинама прошлог века тешко рећи шта је од рачунарске терминологије општејезичко, а шта термилошко (Šipka 2003: 104). Скљаровска истиче да је једна од основних одлика савремене језичке ситуације управо парадоксална повезаност стручне терминологије и „стихије“ разговорног језика (Скљаревская 2019).

5.1. Детерминологизација

5.1.0. Када термини пређу у општи језик и почну широко да се употребљавају, њихова значења се увек донекле разликују од значења која имају у стручним контекстима. Иако те разлике не морају бити значајне, што показују примери бројних термина ТНТ, који се са готово истим или врло сличним значењем користе и у стручном и општем језику, ипак се ради о процесу детерминологизације.⁹ Лаици појаву термина у свакодневной комуникацији доживљавају као појаву нове речи, што термину даје статус неологизма у општем језику, и у формалном, и у семантичком смислу (Humbert-Droz 2023: 139). Са становишта стручњака, међутим, та реч није нова, већ представља постојећи појам из њихове области. Управо се овде отвара питање неолошког статуса термина у општем језику (исп. Humbert-Droz 2023 и тамо наведену литературу о овом питању).

5.1.1. У општој употреби термин најчешће губи део своје стручне прецизности и добија ужа или шира, понекад и метафоричка значења, као у примерима: *вирус* (биологија) → *вирус* (информатика) → *виралан* (општа култура, интернет жаргон); *рестарт* (информатика) → *рестарт* (колоквијална употреба, жаргон: *Jedino rešenje za KK Partizan je potpuni restart*). Зато се поред формалног критеријума (нова форма у систему језика) и семантичког критеријума (ново значење или проширење значења), уводи и социолингвистички критеријум (улазак у широку употребу и препознавање од стране говорника као „новине“).

5.1.2. У суштини, питање неолошког статуса термина зависи од перспективе посматрања:

⇒ из угла струке → није ново, већ постојеће средство комуникације

⇒ из угла шире језичке заједнице → јесте ново, јер добија видљивост и нову функцију у језику

5.1.3. Термин, међутим, може бити нов и из угла саме струке, па поред опште неологије, постоји и специјализована, односно термилошка неологија, која се бави проучавањем и стандардизацијом нових стручних термина у одређеним областима (Castellví, Bagot & Sierra 2012: 2).

⁹ Бројни аутори указују на то да процес детерминологизације одн. широко коришћење специјализованог термина у општој комуникацији увек подразумева промену значења, иако концепт у основи остаје исти. Та промена се огледа у дубини разумевања, значење обично постаје шире, мање прецизно, површније, додају се одређене конотације и сл., а може се развити и ново значење (в. Meyer, Mackintosh 2000, Nová 2018).

5.1.4. Поменућемо још процес сличан процесу детерминологизације, који се односи на сленг (у радовима неких словенских лингвиста користи се термин десленгизација, исп. Nová 2018), када речи које су првобитно припадале сленгу (неформалном, групном језику) постају део општег лексичког фонда и губе обележја социјалне, генерацијске или стилистичке ограничености. Такве би, на пример, могле бити речи: *селфи, гејмер, бот / ботованье, гуглати, лајковати, таговати, шеровати* и др.

5.2. Интернационализми vs позајмљени страни термини

5.2.0. У процесу развоја и обogaћивања термилошких система у већини језика кључну улогу има позајмљивање. У 21. веку број енглеских термина у међународној терминологији нагло је порастао, као последица јачања статуса енглеског језика и његове доминације као глобалног језика науке, технологије и културе (о томе је највише писао Т. Прћић, в. нпр. Prčić 2023: 64).

5.2.1. Већина нових термина насталих у енглеском језику, нарочито у областима нових технологија, телекомуникација, информационаих система и сл., веома се брзо проширила у друге језике. Иако ти термини изражавају концепте глобалног значаја и глобално су распрострањени, они не спадају у ред тзв. интернационализама – међународних термина који потичу из старогрчког и латинског језика. Реч је о позајмљеним страним терминима који се преузимају како би се задовољила почетна потреба за именовањем нових појмова. У даљем процесу стандардизације пожељно је настојати да им се нађу одговарајуће домаће замене, било превођењем, било творбом нових речи, или, у крајњем, прилагођавањем фонолошком, морфолошком и граматичком систему језика.

5.2.2. Проблем позајмљене ТНТ нарочито долази до изражаја у општој употреби. Лаици све теже држе корак са технолошким језиком који се, с једне стране стално мења, пратећи све бржи ритам иновација, а с друге, долази из њима страног језика. Илустративни су резултати студије спроведене широм Европе 2016. године, на узорку од 10.000 испитаника, који показују да се скоро три четвртине (72%) Европљана често претвара да зна шта значе најновији технолошки термини, иако их не разумеју.¹⁰

6. Области са највећим приливом нових речи

6.0. Опште је место да су информатика и дигиталне технологије тренутно најбрже растуће области и најпродуктивније у погледу појаве нових

¹⁰ Истраживање је спровела компанија Самсунг међу више од 10.000 Европљана у 18 земаља 2016. године. Више о резултатима и самој студији, као и изворима в. на <https://www.danas.rs/zivot/tehnologije/zadivljujuca-tehnologija-zastrasujuca-terminologija/>

термина у свим језицима.¹¹ Развој интернета крајем 20. и почетком 21. века, као и појава нових начина мрежне комуникације, донели су праву језичку револуцију. У најновије време, примат је преузела вештачка интелигенција која представља нову прекретницу у људском развоју, што условљава стварање читавог низа нових појмова и термина.

6.1. ТНТ која улази или је већ ушла у општу употребу представимо према главним областима, одн. тематским групама и подгрупама (док један број термина увелико застарева или је већ застарео, попут *камкодера*, *дискете*, *флопи диска*, *телетекста*, *четрума*, *дискмена*, *пејџера*). Будући да циљ овог рада није сама класификација, нити се претендује на исцрпност списка, неће се залазати у уже тематске групе, него ће се подела начинити према доступној грађи, с намером да се представи размер прилива нових речи.¹² За наше истраживање је значајно да ТНТ у општој употреби, поред научних и стручних термина, који су прешли у општи језик, обухвата и терминологију свакодневног живота (нпр. друштвених мрежа), која ће такође бити обухваћена класификацијом и анализом.

ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ (ИТ):

СОФТВЕР И ХАРДВЕР: кеш, adbloker, adver, akaunt, ap, apdejt, apdej-tovati, apgrejd, apgrejdovati, aplikacija, aploudovati, aploud, arhiver, atačment, autentikacija, autorizacija, autotjun, bafer, bag, bajt, ban, bekap, benčmark, beta, blur-efekat, blutut, bot, brauzer, čip, dark-mod, dašbord, debugovati, desktop, desktop-kompjuter, difolt, dilit, disk, disk-drajv, disketa, displej, drajv, drajver, DVD, ekstenzija, embedovati, enkoder, enkripcija, fajvol, fajl, filter, firmver, fleš, fleška, fleš-kartica, flopi-disk, folder, fotošopirati, friver, GIF, hajtek, hard-disk, hardver, HD, host, hosting, ikonica, inkdžet, input, interfejs, IT, iteracija, izlogovati, izripovati, juzer, juzernejm, karakter, kibord, klaud, klik, kod, komp, kompakt-disk, kompjuter, konfiguracija, konverter, kopipejst, krek, kreširati, laptop, LCD, LED, login, logovati se, losles, loudovati, makro, malver, megapiksel, memorija, memoristik, meni, mikročip, mikroprocesor, modem, monitor, netbuk, noutbuk, noutped, ocerovati, OCR, odlogovati se, optimizacija, overklok, pasvord, PC, PDF, pečovati, pejstovati, personalni kompjuter, personalni organajzer, piksel, PIN-kod, plugin, platforma, plejer, ploter, port, printer, procesor, program, QR-kod, ransomver, reblogovati, renderovati, resetovati, restartovati, restorovati, SD-kartica, sejvovati, server, sinkovati, skener, skrinkast, softver,

¹¹ Најбржи развој у области рачунарства је забележен још деведесетих година, када је Д. Шипка истраживао лексичку динамику 90-тих, што је у језику праћено нарастањем рачунарске терминологије (Šipka 2003).

¹² Англицизми преузети из речника СРНА наводиће се у класификацији латиницом, онако како су забележени у том речнику.

spajver, SSD-disk, storidž, superkompjuter, šortkat, tab, tablet, tačped, tač-skrin, task, tekst-editor, tekst-procesor, terminal, ulogovati se, UPS, USB, vebkam, vidžet, virus

ИНТЕРНЕТ И ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: блогосфера, вај-фај / ви-фи / Wi-Fi, гастроблог, audio-blogging, чет, четрум, dark-веб, data-centar, daun-loudovati, digitalan, digitalizovati, dip-веб, diskonektovati, doksing, e-пре-фикс, ет, fanpejdž, flejmovati, forum, forvardovati, fud-bloger, GPRS, груп-чет, guglati, hiperlink, hipertekst, hotspot, houmpejdž, imejl, inboks, internet, IP-adresa, kiberspejs, klikabilan, klikbejt, klip, konekcija, kropovati, kursor, lendingpejdž, link, manki, mejl, mejlboks, mikroblog, mim, mi-tap, mjutovati, multitasking, net, notifikacija, oflajn, onlajn, oтčekirati, portal, printskrin, privju, proguglati, provajder, puš-notifikacija, reblogovati, remaster, rifrešovati, ripovati, ruter, sajber, sajberspejs, sajt, skrinsejver, skrin-šot, skrolovati, spam, stok-fotografija, strim, surfovati, svajp, tag, URL, va-jerles, vajfaj, veb, vebkast, veb-portal, veb-mejl, veb-sajt, veb-stranica, virtu-elan, vlog, VPN

ИНФОРМАЦИОНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ И МОБИЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: е-СИМ, метеоаларм, ајфон, анимоджи, дрон, емоджи, емотикон, фablet, фон, формат, gimbal, GPS, interkom, kablovska televizija, kamkorder, lajvstrim, MMS, pejdžer, podkast, portabl, roming, SIM-kartica, skajpovati, smartbuk, smartfon, SMS, tjuner, transponder

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ: ДМ, думскролинг, редитовац, редитовка, тик-токер, тиктокера, anfolovati, anfreundovati, anlajkovati, dislajk, Fejsbuk, Fejsbuk-profil, fejv, fid, folou, folovati, hajd, hejt, hešteg, Insta, Instagram, invajtovati, Jutjub, kepšn, lajk, nik, njuzfid, odblokirati, pinovati, post, profil, profilka, repost, retvit, rikvest, sabskrajbovati se, smajli, stori, šer, Tik-tok, tutorijal, Tviter

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА, РОБОТИКА: АИ, вештачка интелиген-ција, промпт, промптовати, kobot, laser

ФИНАНСИЈСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: блокчејн, ланац блокова, блок-ла-нац, bitcoin, e-banking, elektronsko bankarstvo, houmbenking, kriptovaluta, majnovati, m-banking, POS, sajber-kriminal

САОБРАЋАЈНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: електромобилност, е-мобилност, ЕНП, микромобилност, електричар, hajperlup, hoverbord, hoverkraft, in-tersiti, navigacija

ВИДЕО ИГРЕ И ГЕЈМИНГ: ви-ар, ВР, метаверзум, avatar, чит, džojstik, gejmer, konzola, plejstejšn, virtuelna realnost

НАНОТЕХНОЛОГИЈЕ: нанопластика, наноцев, нанотехнолошки, na-notehnologija

БИОТЕХНОЛОГИЈЕ: ПФАС, biodizajn, bioinženjering, genetski inženjering, GMO

ВОЈНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: антидрон пушка, звучни топ, хибридни рат, електрошокер

ЕНЕРГЕТСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: ветрогенератор, ветропарк, ветротурбина, solarni panel

ДРУШТВЕНЕ ПОЈАВЕ И ПОЈМОВИ ПОВЕЗАНИ С НОВИМ ТЕХНОЛОГИЈАМА:

ЗДРАВЉЕ: дигитални аутизам, екранизам, екранизација, допамински детокс, дигитални детокс, сајберхондрија, кокичаста плућа, сајбербулинг

ЗАБАВА: анбоксинг, unboxing, faking, fotobuk, saјber-kafe, selfi, veјp
МУЗИКА: ekvilajzer, hajfaj, sabvufer, vufer

КУПОВИНА: e-šop, fišing, saјbermandej, veb-šop

КУЛТУРА И ДРУШТВО: influens, infodemija, interaktivan, internet-kafe, kensel-kultura, saјberpank, saјberstoking, vebinar

УРЕЂАЈИ КОЈИ КОРИСТЕ НОВЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: e-течност, паф, педометар, картомат, лиофилизатор, рецикломат, diskmen, e-cigareta, veјp, inverter, smart-tabla, smart-televizor, smartvoč

ОСОБЕ КОЈЕ ОБАВЉАЈУ ОДРЕЂЕНЕ ПОСЛОВЕ, ПОСЛОВИ И ЗАНИМАЊА: дигитални номад, видеограф, видеографија, промпт инжењер, деинфлуенсинг, деинфлуенсер, aplouder, developer, digitalni marketing, frilenser, hakaton, haker, japi, kopirajter, kraudsorsing, veb-dizajn, vebmaster

6.2. Наведена подела према областима, групама и подгрупама је условна и могла би се представити и на другачији начин, у зависности од изабране перспективе (бројне лексеме могле би се распоредити и у више различитих група), али је довољно илустративна да покаже динамичан развој и све веће усложњавање области нових технологија, праћено раслојавањем њене лексике у савременом српском језику.

6.3. У наш преглед су, такође, укључене лексеме које примарно не припадају ТНТ, али су са њом повезане. То су, на пример, нови термини у области здравља, као што су *дигитални аутизам, допамински детокс, дигитални детокс, сајберхондрија, кокичаста плућа*, или називи уређаја: *e-течност, паф, педометар, картомат, лиофилизатор, рецикломат, дискмен*, занимања и називи особа које обављају одређене послове: *дигитални номад, видеограф, видеографија, промпт инжењер, деинфлуенсинг, деинфлуенсер, аплоудер, девелопер, дигитални маркетинг* и бројни др.

7. Лингвистички поглед на нову терминологију

7.0. Процес прихватања и устаљивања новог термина постепен је и праћен различитим фазама прилагођавања све док не постане општеприхваћен и кодификован у лексикографским изворима. У процесу позајмљивања ТНТ и њеног ширења у општој употреби јавља се низ специфичних језичких и нормативних изазова. На неке од њих биће указано у наставку излагања.

7.1. Фонетско-графолошка и морфолошка адаптација

7.1.0. Позајмљивањем страног термина, најчешће из енглеског, заједно са новим појмом који он означава, започиње процес његове адаптације у складу са фонетским, морфолошким и правописним правилима српског језика. У почетној фази интеграције уочава се одступање између усмене и писане употребе: у говору преовлађује изворни енглески изговор, док се у писаним изворима термин обично бележи у оригиналном облику, без транскрипције, што може довести до појаве дублета и нестабилности у употреби будући да већина говорника не познаје енглески у довољној мери (нпр. *четбот* и *чатбот*, *карусел* и *каросел*, *репост*, *рипост*, *репостовати* и *рипостовати*, па чак и код оних који су већ дуго у употреби, нпр. *e-mail*, *имејл*, *e-мејл* или *e-маил*) (в. сл. 1 и 2).

Слика 1

Kako radi nova Instagram Repost funkcija?

Sigurno ste primetili novu opciju za Repost na Instagramu, u istom redu gde su i Like i Share ispod objava. Kako se repostuje, gde se to vidi i kako da ga isključite ako vam ne treba?

Kako Ripostovati Story Na Insta ▾

Fride je zapravo odlično iskoristila **novi trend** koji se pojavio na *TikToku*. Nazvan je „**deinfluencing**“ i pokazuje kako influenceri podstiču pratiocе da neki proizvod – ne kupuju. Takvo ponašanje iznenađuje, jer je potpuno suprotno onome zbog čega

Слика 2

U ovom blog postu pokrićemo i tehnički deo i marketinški deo pitanja: kako se prave carousel objave na Instagramu.

Ukoliko ste već strugar k'o moj čale, slobodno preskočite ovaj tehnički deo pravljenja savršene matice zvane carousel postovi na Instagramu i pređite na marketinški deo.

7.1.1. На почетну новину поред оригиналног писања, често указују и пратећа објашњења термина или преводи у загради, као и употреба навод-

ника (в. сл. 3), што представља један од визуелних сигнала његове још недовршене интеграције у систем (исп. Prčić 2024: 237). Додатни вид прелазне фазе представљају хибридни облици у којима се српски флективни и деривациони суфикси додају (цртицом) на изворно записане енглеске речи (Prčić 2023: 52).

Слика 3

MAGAZIN

Zašto veštačka inteligencija "halucinira" i zašto kompanije neće to da promene

NIN | 5. oktobar 2025 | 15:45

Kompanija "OpenAI" u novoj studiji objašnjava zašto ChatGPT i drugi veliki jezički modeli „haluciniraju“, fenomen poznat po tome da veštačka inteligencija izmišlja stvari, odnosno sadržaj odgovora. Takođe, iz kompanije kažu da znaju kako da reše problem, ali bi implementacija rešenja uništila poverenje korisnika.

7.1.2. Посебан изазов представљају случајеви у којима нови позајмљени термини циркулишу искључиво у писаном облику, обично на друштвеним мрежама, нпр. енгл. скраћеница *POV*, која се јавља уз фотографије и видеозаписе да се укаже да је садржај приказан из угла самог учесника догађаја с циљем да гледаоци осете оно што осећа јунак видеа и да виде свет његовим очима (од енгл. *point of view*, угао гледања, перспектива) (в. сл. 4). Овакви примери покрећу питање изговора и начина лематизације у лексикографској обради: *POV* > „пов“, „пе-о-ве“ или „пи-о-ви“, као и питање границе између замене кода, мешања или укрштања кода и неологизације (исп. Prčić 2023: 154). Они уједно отварају и шире питање статуса нових мултимодалних садржаја дигиталне комуникације (попут мимова и сл.) као потенцијалних лексикографских извора, будући да у таквим контекстима често само једна реч функционише у споју са сликом или видеозаписом који преузимају део семантичке функције и утичу на интерпретацију значења.

Слика 4

7.1.3. Решавање неусаглашености између норме и стварне употребе представља један од кључних предуслова за адекватан лексикографски опис нових термина, посебно када је реч о фреквентним англицизама који се у пракси јављају у оригиналном графичком облику. Решења примењена у постојећим српским речницима англицизама, иако заснована на теоријским принципима адаптације, често делују неприродно и неусклађено са стварним језичким понашањем говорника, као у примерима: *ербег* > енгл. *airbag*, *фирстминит* > енгл. *first-minute*, *хоуммејд* > енгл. *home made* (СРНА).¹³

Не изненађује, стога, што овакви примери у народном хумору и интернет дискурсу постају повод за духовите коментаре који истичу неприродност писане адаптације, попут оног са Вукајлије (в. сл. 5).

Слика 5

7.1.4. Под утицајем енглеског језика, уочава се све израженија тежња нарушавања домаћих правописних правила, која представља компромис између фонетског прилагођавања и очувања препознатљивости изворног облика: *Фејсбук*, *подкаст*. Посебну тешкоћу обично причињавају називи производа и брендова који се теже фонетски уклапају у српски језички систем или садрже графеме које српска азбука нема, нпр. *Windows* > *Виндовс*, за разлику од боље уклопљених примера као што су *PDF* > *ПДФ*, *Excel* > *Ексел*.

7.1.5. Чини се да живи језик значајно утиче на ревизију правописних начела, која се иначе мењају споро и уз изванредан отпор (исп. Ајдачић, и штамп). Тај утицај превазилази питање графије или формалних правописних конвенција и указује на дубљу динамику односа између језичке нор-

¹³ У српској описној лексикографији није уобичајено да се речи у оригиналном облику (на страном језику) уносе у речнике, чак ни када су у таквој форми устаљени у писаној употреби (нпр. *PR, public relations* > у РСАНУ: пи-ар, са дугосилазним акцентом на оба слога). Поставља се питање да ли је ова пракса одржива када је реч о речницима нових речи који немају нормативни карактер, већ им је основна функција да документују стварно стање у језичкој пракси.

ме и стварне употребе. Раскорак између прописаног и реалног посебно долази до изражаја у неографији, где се отвара низ методолошких питања: од питања нормативности речника неологизама и на који начин уопште одредити шта је „стандардно“ у контексту живог језика, до питања третирања варијанти или акцента у позајмљеницама које још нису у потпуности уклопљене у фонетски систем српског језика. У савременом контексту дигиталне комуникације, улога неолога лексикографа све више се приближава документовању језичке стварности у њеној сталној и убрзаној променљивости.

7.2. Замена и преводи

Превођење увезених англицизама или њихова замена новоствореном речју доводи до појаве више конкурентних облика који у почетку функционишу паралелно (исп. Hudaček 2017: 372), а временом се спонтано стабилизује један од њих, нпр. *шеровати* и *(по)делити*, *download-овати*, *даунлодовати* и *преузети*, *скинути*, *story*, *стори* и *прича*, *АИ* и *ВИ*. Ипак, спонтаност језичке праксе не обезбеђује увек доследност и систематичност, па би било пожељно развијати праксу термиолошког планирања и нормирања која би омогућила избор и стабилизацију најпримеренијег решења у складу са принципима стандардног језика.

7.3. Иновације у морфосинтакси

7.3.0. Један од далекосежнијих ефеката утицаја енглеског језика на српски је појава морфосинтаксичких иновација које сведоче о продору енглеских структурних модела у домаћи систем. Како истиче Т. Прћић, ту се пре свега издвајају индеклинабилни придеви (*фер*, *фит*, *секси*), именице и акроними који функционишу као непроменљиви детерминатори (*кантри певачица*, *ЛГБТ популација*), као и специфични обрасци творбе речи подстакнути енглеским моделима, на пример лексичко сливање у облику *кафућино* (кафа + капућино). (Prčić 2023: 54, 55). Ове појаве представљају јасан показатељ интензивног контактеног процеса и доводе до појаве лексичке и морфосинтаксичке хибридизације, у којој се постепено бришу границе између домаћих и страних елемената, као и стандардног и неформалног језика, што је Т. Прћић назвао англосрпским варијететом.

7.3.1. Појава именица и акронима који се употребљавају у функцији придева, односно лексема које се реализују у више граматичких ликова, данас је у великој мери превазишла социолекатске оквири и прерасла у један од видљивих показатеља системских промена у савременом српском језику. Њихова учесталост се под снажним утицајем енглеског континуирано увећава, али се све чешће јављају и примери који нису директни англицизми, што указује на то да није реч само о спољашњем утицају него о

ширем процесу структурног престојавања језика (*селфи генерација, шопинг улов*).

7.3.2. То у речнику отвара питање граматичког одређивања врсте речи. Оне се јављају као полифункционалне јединице чија се граматичка припадност реализује тек у контексту, односно у зависности од њихове позиције у реченици и лексичког окружења (исп. Рошина 2004: 159): *метаверзум : метаверзум платформа; блокчејн : блокчејн технологија, блокчејн систем, блокчејн мрежа, блокчејн платформа, блокчејн компанија, ви-ар / ВР : вр технологија, ви-ар наочаре, вр кацига, вр уређај, карусел : карусел објава*, као и речи које се јављају у више граматичких ликова, нпр. индеклинабилни придеви *онлајн* и *офлајн*, који се јављају и као прилози и именице (исп. примере у СРНА, под *онлајн, офлајн*).

7.3.3. Посебно питање односи се на њихово писање. У писаним изворима уочава се велика недоследност, па се за исте речи срећу различита решења: са цртицом, раздвојено или спојено. Правопис српског језика није системски регулисао ову област, већ се у великој мери ослања на језички осећај и аналогiju са постојећим обрасцима (Правопис 2010, стр. 81 и даље).

7.4. Скраћенице

7.4.0. Енглеске скраћенице су честе у ТНТ. Представљају посебан изазов за лексикографску обраду јер тешко подлежу транскрипцији. Приликом транскрипције често се замагљује или губи веза са изворним значењем скраћенице тј. основним речима које је чине, па она може деловати бесмислено или семантички нетранспарентно, чак и онда када је већ устаљена и добро позната (нпр. AI > АИ, прибегава се радије скраћеници ВИ, вештачка интелигенција). Зато се позајмљене скраћенице тешко интегришу у српски систем писања: CD, DVD, IT, IP, AI, NLP, VR итд., а покушаји њихове транскрипције у ћирилици не дају задовољавајуће резултате: CD > сиди, це-де, ЦД, DVD > дивиди, де-ве-де, ДВД, IT > ај-ти, ИТ, и-те, IP > ај-пи, ИП, и-пе, NLP > НЛП, ен-ел-пи, ен-ел-пе, VR > ВР, ви-ар, вер. Д. Шипка констатује да се скраћенице често читају другачије него што се пишу (Širka 2004 : 110). Ево још неколико примера новијих скраћеница из области дигиталних технологија и интернета: Wi-Fi, URL, API (Application Programming Interface), NFT (Non-Fungible Token), SQL, FTP, где је у српској употреби приметно колебање између латиничног и ћириличног записа, као и између графичке и фонетске адаптације (вај-фај, ви-фи / Wi-Fi, ен-еф-ти, ен-еф-те / NFT).

7.4.1. На проблем скраћеница указује и Т. Прћић, који отвара дилему да ли такве облике треба третирати као нову, засебну врсту речи или као подврсту постојећих, нарочито именица. Аутор закључује да су „posmatra-

ni oblici zapravo hibridne leksičke tvorevine, koje nisu ni čiste skraćenice, ni čiste reči, nego nešto između – delom skraćenice a delom reči, ili istovremeno i skraćenice, i reči – ili, možda najtačnije, to su reči nastale skraćivanjem“ (стр. 366).

7.4.2. Са становишта лексикографије, ове појаве отварају низ питања: да ли у речник уносити латинички, транскрибовани или оба облика, да ли скраћеницу бележити као засебну одредницу или је везати за пуни термин (AI → вештачка интелигенција), где се налази „неолошки праг“ након ког се скраћеница може сматрати интегрисаном јединицом и др.

8. Закључак

ТНТ је један од главних извора позајмљивања лексике у савременом српском језику. Настаје као последица брзог технолошког развоја и дигитализације. Англицизми чине највећи део ове терминологије која се најчешће увози и устаљује без језичког планирања и институционалне контроле. Ови термини брзо застаревају, јер нова технолошка решења доводе до одумирања претходне лексике и стварања нове (*флони, цеде* → *cloud*), тако да преводни калкови и домаће речи често не успевају да се устале у употреби. Устаљивање се не одвија на основу системских језичких критеријума, већ по учесталости и практичности у комуникацији.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Д., *О новим речима*. Нови Сад: Прометеј (у штампи).
- Бошковић, Ј. 2024, *Речник интернета и дигиталне комуникације – енглеско-српски*. Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј.
- Оташевић, Ђ. 2008, *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику, лингвистички аспект*. Београд: Алма.
- Пешикан, М., Ј. Јерковић, М. Пижурица 2010, *Правопис српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Рощина, Ј. В. 2004. Лексика, связанная с современными информационными технологиями, и процесс анализации русской грамматики, *Язык, сознание, коммуникация*, Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов, 2004, 156–167.
- Скляревская, Г. Н. 2019, I. Общие сведения о словаре. Словарь русского языка XXI века. Проект словаря. Автор проекта и главный редактор: доктор филологических наук, профессор Г. Н. Скляревская. *Journal of Applied Linguistics and Lexicography*, vol. 1, no. 1, 136–140.
- Штасни, Г. 2017, Термини у домену нанотехнологије, у: *Словенска терминологија данас*, ур. П. Пипер, В. Јовановић, Београд: САНУ, 469–479.

- Castellví, M., T. Cabré, R. Estopà Bagot, C. Vargas Sierra 2012, Neology in specialized communication. *Terminology*, 18/ 1, 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1075/term.18.1.01int>
- Humbert-Droz, J. 2023, When terms become neologisms: A contribution to the study of neology from the perspective of determinologisation. *CLINA*, 9/1, 135–158.
- Meyer, I., Mackintosh, K. 2000, When Terms Move into Our Everyday Lives: An Overview of De-terminologization. *Terminology*, 6/1, 111–138.
- Nová, J. 2018, Terms Embraced by the General Public: How to Cope with Determinologization in the Dictionary?, Y: Čibej, J., Gorjanc, V., Kosem, I., Krek, S. (eds.), *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress: Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/118/211/3000-1.pdf> 387–398
- Prčić, T. 2023, *Srpski sa engleskim. Osnove kontaktno-kontrastivne lingvistike*, Novi Sad.
- Prčić, T. 2024, *Reči u novom svetlu: Digitalna biblioteka Filozofskog fakulteta*. <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-850-2.pdf>
- Rotolo, D., D. Hicks, B. Martin 2015, What is an emerging technology? *Research Policy*, 44/10, 1827–1843.
- SRNA, SRNAonlajn: Prčić, T., J. Dražić, M. Milić, M. Ajdžanović, S. Filipović Kovačević, O. Panić Kavgić, S. Stepanov, *Srpski rečnik novijih anglicizama*. Prvo, elektronsko, izdanje, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2021 <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-636-2> i *Srpski rečnik novijih anglicizama onlajn*. Filozofski fakultet, Novi Sad, 2025. [SRNAonlajn](#)
- Šipka, D. 2004, Leksička dinamika devedesetih: brojke i slova. *Јужнословенски филолог* 60, 99–111.
- Šipka, D. 2005, *Lingvoterminološke paradigme na primjeru automehaničarske terminologije*, studija sa rječnikom. Beograd.

Ivana Lazić Konjik

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

THE TERMINOLOGY OF NEW TECHNOLOGIES
IN THE SERBIAN LANGUAGE:
A GENERAL NEOLOGICAL PERSPECTIVE

Summary

This paper explores the terminology of new technologies from the perspective of general neology. Focusing on lexical units that continuously emerge, rapidly transcend the boundaries of specialized discourse, and enter general usage, the

study examines processes of determinologization, the neological status of technological vocabulary, and mechanisms of borrowing, adaptation, and standardization. The analytical corpus consists of neologisms identified in the Neo21 project and the Serbian Dictionary of Recent Anglicisms. The study aims to demonstrate the extent to which new technologies shape the development and dynamics of the contemporary Serbian lexicon.

Keywords: terminology of new technologies, lexical innovation, neologisms, determinologization, borrowing, adaptation, Neo21, SRNA, Serbian language

*Јелена Перисић**

Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Kraków

Е-ГРАЂАНИН ПОТПИСАН У КЛАУДУ – ТЕРМИНОЛОГИЈА ДИГИТАЛНИХ ЈАВНИХ УСЛУГА НА ПРИМЕРУ ПОРТАЛА „еУПРАВА”

Новоречје, 2025, бр. 13.

Један од примера узрочно-последичне везе између све бржег развоја технологије и промена у језику представљају и дигиталне јавне услуге као релативно нов начин обављања административних послова. Стога, предмет овог рада јесте испитивање терминологије са којом се сусрећу корисници портала „еУправа”, централног места електронских услуга јавне управе за све грађане Републике Србије. Циљ истраживања јесте да се утврди инвентар нових речи које се користе као термини, открију механизми њиховог стварања, као и да се укаже на евентуалне проблеме и предложи потенцијална решења, пре свега у вези са фонетском и ортографском адаптацијом англицизама и њиховим лексичким еквивалентима у српском језику. Након издвајања термина и упоређивања значења у корпусу са значењима регистрованим у речницима српског језика, спроведена је анализа у погледу значења, порекла и употребе. Резултати су потврдили полазну хипотезу да су термини углавном створени по угледу на полазне термине из енглеског језика и у различитом степену прилагођени српском лексичком фонду – директним позајмљивањем, адаптирањем и калкирањем. У највећем броју случајева за творење нових термина коришћене су постојеће речи (махом из општег лексичког фонда), уз проширивање семантичке структуре које иде од уношења додатних нијанси у већ постојеће значење до увођења потпуно нових значења.

Кључне речи: терминологија, дигиталне јавне услуге, портал „еУправа”, српски језик, англицизми, неологизми.

1. Увод

1.1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА. Ново доба и све бржи развој технологије доносе промене у различитим аспектима живота данашњег човека, што се види и у језику, а тачније у терминологији. Сведоци смо готово свакодневног појављивања нових појмова којима је потребно додели-

* jelena.perisic@uj.edu.pl; ORCID 0000-0001-6747-7880.

ти назив. Један од таквих примера представљају и дигиталне јавне услуге као релативно нов начин обављања административних обавеза. С једне стране, овакав начин је далеко бржи и ефикаснији него одлазак на шалтер и чекање у редовима у неколико различитих државних институција. Са друге, од корисника захтева упућеност у нове технологије и новостворени језик тих технологија. Тако је обичан, просечан грађанин Републике Србије донедавно налог попуњавао када је потребно да уплати или подигне новац у пошти или банци, подносио га уколико планира службени пут, добијао налоге за извршавање задатака. Потписивао се обично на крају таквог или неког сличног документа. Међутим, уколико постане *eГрађанин*, налог постаје његов алтер его на *платформи*, а када се „улогује” и приступи *порталу*, има могућност да се потпише у *клауду*, али пре тога мора да добије *квалификовани електронски сертификат у клауду* уз помоћ *апликације* коју ће активирати помоћу *кода*. Поставља се питање да ли он уопште зна шта тачно треба да уради и шта значе сви наведени термини у новом контексту? У почетку можда и не, али уколико не жели или нема времена да чека у редовима и на шалтерима (јер се, на пример, његово радно време поклапа са радним временом државних институција), вероватно ће бити приморан да научи.

У непосредној вези са описаним проблемом јесте и предмет овог рада – испитивање терминологије дигиталних јавних услуга са којом се сусрећу корисници портала „eУправа”. Анализа би, заправо, требало да покаже у којој мери су дигиталне јавне услуге утицале на промене у лексичком фонду српског језика.

Циљ је да се утврди инвентар нових речи које се користе као термини, а затим и механизми стварања тих термина, као и да се укаже на евентуалне проблеме и предложи потенцијална решења, пре свега у вези са фонетском и ортографском адаптацијом англицизама и њиховим лексичким еквивалентима у српском језику. Имплицитни циљ јесте да се открије у којој мери би речи које се јављају као саставни делови термина могле бити познате кориснику који не припада млађој генерацији, није активан корисник интернета ни дигиталне технологије и, можда још важније, да ли му то што је нека реч од раније позната може помоћи у разумевању (тј. у којој мери је дошло до ширења семантичке структуре појединих лексема).

1.2. РАНИЈА РАЗМАТРАЊА И ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА. Врло детаљну и обухватну формулацију назива области којој припада и терминологија испитивана у овом раду дао је Слободан Новокмет (2022) који предлаже синтагму *компјутерски термини и појмови у вези са интернетом*. Као што аутор истиче, синтагма *компјутерска терминологија* окупља доста широк спектар појмова и термина које није лако обухватити једним (па

чак ни вишечланим) називом, те је допуњен синтагмом *појмови у вези са интернетом*. При томе се у обзир узима

„читав низ појмова који имају везе са: компјутерским хардвером и софтвером, и који се може подвести и под синтагму информационе технологије; радом и функционисањем различитих програма и апликација; новим мобилним и телекомуникационим технологијама (уређаји, рад уређаја, процеси и сл.), различитим поступцима, командама, задацима и захтевима којима се манипулише што програмима, апликацијама што уређајима и сл., а у ширем смислу ту можемо да убројимо називе компанија, програма, сајтова (*Мајкрософт, Фејсбук, Епл, Јутјуб, Зум*), називе различитих компоненти и појмова везаних за рад уређаја (*дисплеј, хард-диск, тастатура*), називе процеса у вези са радом оперативних система, интернетом, комуникацијом и добијањем различитих садржаја преко интернета (*вајфај, апдејт, даунлоад, атачменти, шеровати, онлајн, имејл, стриминг, бинцовање, вебинар, Андроид*), командама (*ентер, шифт, бексפעјс*), али и појмовима у вези са занимањима која настају или се развијају под утицајем интернета и друштвених мрежа (као што су *дигитални маркетинг, копирајтинг* и сл.) итд.” (Новокмет 2022: 178).

На основу ранијих истраживања у вези са новим речима из сфере дигиталне комуникације (Новокмет 2022: 176–177; Новокмет 2023: 29–30; Новокмет 2024: 50–53; Ристић 2024: 15; Стојановић, Миланов 2012: 294–295) може се закључити да термини настају на неколико начина:

- позајмљивањем, најчешће из енглеског језика, које се може вршити директним преузимањем или уз различит степен адаптације (нпр. *имејл, веб-сајт, онлајн, софтвер, процесор*);
- деривацијом, односно суфиксалном творбом (нпр. *претраживач, причаоница*);
- семантичким калкирањем као механизмом проширивања семантичке структуре већ постојећих речи из општег лексичког фонда (нпр. *иконица, кућиште, миш, вирус, домен*);
- директним семантичким позајмљивањем/превођењем, тј. дословним калкирањем (енгл. *printer – штампач*, енгл. *e-mail – електронска пошта*, енгл. *motherboard – матична плоча*, енгл. *e-book – е-књига / електронска књига*, енгл. *web/net – мрежа*, енгл. *page – страница*);
- хибридикацијом, углавном код вишечланих назива (нпр. *стохастички папагај*, називи са скраћеницом *BP*), мада може бити и код једночланих (нпр. *скајповање, харвестовање, мерцовање*).

Основна хипотеза је да ће се резултати истраживања поклопити са резултатима недавних истраживања. Дакле, претпоставља се да ће значајан број термина чинити речи преузете из енглеског језика, уз различит степен адаптације (адаптирани и делимично адаптирани англицизми, па чак и англицизми пренети у изворном облику). Такође, очекиван је изве-

стан број термина насталих суфиксалном творбом, проширивањем семантичке структуре већ постојећих речи – семантичким калкирањем речи из општег лексичког фонда, као и директним семантичким позајмљивањем или превођењем (дословним калкирањем).

Током овог истраживања не би требало занемарити ни ортографски аспект, односно начин на који се записују новостворени термини. Претпоставка је да ће се током анализе корпуса наићи на појаве које су раније уочиле М. Стојановић и Н. Миланов (2012: 301): нулта ортографска адаптација (нпр. *cable management*, *trackball*, *open source program*); термини написани према прилагођеном српском изговору (нпр. *veb*, *endžin*, *gedžet*, *displej*, *skrol bar*, *merčandajz*); хибридни облици у којима је један елемент преведен или преобликован, а други усвојен у изворном облику (нпр. *ho-meigre*, *threadovati*); двоструки начин писања (*gejmer* и *gamer*, *endžin* и *engine*, *mejl* и *mail*, *hardver* и *hardwer*, *brauzer* и *browser*, *skrin-sejver* и *screen-saver*). Наша грађа би могла бити још разноврснија, будући да је у питању ћирилична верзија портала, те се очекује и шаренолика ситуација у погледу писма. Највећи изазов у овом смислу представља чињеница да постојећи нормативни приручници не садрже јасна правила, будући да је значајан број термина настао након објављивања приручника те врсте. Међутим, користан водич би могао бити предлог С. Новокмета (2022: 179–182) који се своди на следеће:

- правила о писању великог слова из Правописа могу се применити и на називе компанија, програма и сајтова;
- правила о писању назива врсте робе, артикала и серијских производа могу се применити на примере као што су: *интернет*, *блутут*, *таблет*, *браузер*, *ајфон* и сл.;
- термине који садрже елементе са статусом непроменљивих форманата страног порекла, као што су *веб* и *онлајн*, можемо третирати као полусложеничке (нпр. *веб-дизајн*, *веб-апликација*, *веб-продавница*, *онлајн-настава*, *онлајн-корисник*);
- на широк спектар скраћеничких назива се могу применити правила о писању верзалних (акронимских) скраћеница (нпр. *УСБ* → *у-ес-бе*, *МПЗ* → *ем-пе-три*, *ПДФ* → *пе-де-еф*);
- недоумице попут писања синтагме са скраћеничком речју можемо решити применом појединачних правила из Правописа, те се препоручује *QR-код* или *кјуар / кју-ар код*;
- код специфичних случајева као што је назив апликације *Вајбер/Вибер* (енгл. *Viber*) може се размишљати у смеру дублетних решења;
- одреднице попут назива апликације за видео-састанке и разговоре *Зум*, могу послужити и за опште нормативне препоруке –

препоручује се *састанак на Зуму* (уместо *Зум састанак*) као конструкција која одговара типу атрибутивне конструкције у српском језику где шири појам долази испред ужег.¹

1.3. КОРПУС. Грађу за истраживање представља „еУправа” – портал основан од стране Владе Републике Србије, односно Канцеларије за информационе технологије и електронску управу. Према дефиницији у *Речнику интернета и дигиталне комуникације*, термин *е-управа* односи се на:

„коришћење информационо-комуникационих технологија које пружају могућности грађанима и привреди да електронски комуницирају с јавном управом. То омогућава услуге е-управе, преко портала е-управе, што обухвата: подношење електронских поднесака, праћење статуса предмета, примање обавештења, плаћање такси, увид у податке из службених евиденција, учешће у јавним расправама и др.” (РИДК).

На основу података на званичном сајту Канцеларије, овај портал представља централно место електронских услуга јавне управе за све грађане, привреду и запослене у државној управи и локалној самоуправи још од 2010. године. На тај начин грађанима је олакшана комуникација са државним институцијама и целокупном јавном администрацијом у виду лакшег проналажења информација и одговарајућих формулара, као и једноставнијег подношења захтева, пријема решења и осталих докумената. Процењује се да је од оснивања портала до сада регистровано готово 2,5 милиона корисника који су у прилици да користе више стотина електронских услуга јавне управе, што га сврстава у ред највише коришћених и најпосећенијих националних портала.²

За потребе овог истраживања ексцерпирани су примери из дела Грађани³ и одељака Услуге (Документа и уверења, Породица, Здравље, Образовање, Услуге Отвореног Балкана, Посао и финансије) и Помоћ (Портал еУправа, Апликација за потпис, Регистрација корисничког налога, Начин

¹ На све раширенију употребу препонованих индеклинабилних атрибута који одређују себи синтаксички надређену именицу и могу се сврстати у именице или индеклинабилне придеве преузете из енглеског језика пажњу скреће и Милан Ајдановић (2021) приликом анализе придева ексцерпираних из (у то време још необјављеног) *Српског речника новијих англицизама*. Аутор наводи три основна разлога односно импулса за англизацију лексикона српског језика: 1) означавање особина које су у српском језику доскора биле мање познате или сасвим непознате, тј. лексички неопредмећене једном јединицом; 2) престиж који енглески језик ужива, пре свега међу млађим носиоцима српског језика, као и транспарентност и разумљивост које његове морфеме и речи поседују када су у питању говорници; 3) својеврстан немар према сопственом језику који се огледа у посезању за англицизмом науштрб тражења одговарајуће истозначне или блискозначне речи у лексичком фонду српског језика (Ајдановић 2021: 223).

² Извор: <https://www.ite.gov.rs/tekst/149/kancelarija-za-it-i-eupravu.php>.

³ Постоје још и Привреда и Држава.

пријављивања, Правна лица, Услуге). Из корпуса су издвојени само термини који припадају категорији именица, рачунајући и именичке синтагме, тј. именичке термилошке колокације⁴.

1.4. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА. Приликом анализе корпуса коришћене су дескриптивна метода, компаративна метода, као и компонентијална анализа.

Критеријум за одређивање да ли је нешто нова реч био је чињеница да ли је дата лексема регистрована у шестотомном речнику Матице српске⁵, а уколико јесте – да ли је у питању потпуно исто значење као у корпусу. На основу тога термини су разврстани у групе, а касније даље анализирани у погледу значења, порекла и употребе. У случају вишечланих термина, предност приликом сврставања у категорије дата је главној речи у споју, односно примарном колокату у случају термилошких колокација.

Значења су проверавана и у *Српском речнику новијих англицизама*⁶, будући да се међу новим речима налазе углавном речи из енглеског језика, преузете уз различит степен адаптирања или калкирања. Као додатни извор коришћен је и *Речник интернета и дигиталне комуникације*⁷.

2. Анализа и резултати

Укупно је издвојено 230 термина. Након провере и поређења са значењима забележеним у РСКЈ, регистровани термини се (оквирно) могу поделити у 6 категорија које ће у даљем току рада бити детаљније представљене. Осим тога, посебна пажња биће посвећена и скраћеницама, а на крају ће се изнети и додатна запажања у вези са потенцијалним изазовима и проблемима, као и предлози решења.

2.1. КАТЕГОРИЈА 1. У ову категорију сврстани су термини код којих је уочено да реч (односно кључна, носећа реч уколико је реч о вишечланом термину) не постоји у РСКЈ:

активација, банер, веб-прегледач, вибер, генерисање, датотека, деактивација, е-адреса, е-mail (+ е-мејл, имејл,

⁴ Под *термилошким колокацијама* подразумевају се лексикализоване двочлане структуре које се односе на један појам и одређују га у оквиру датог предметног поља, тј. научне области. Карактеристике их специфичан семантички однос између елемената. Прецизније, док примарни колокат (термин) обично задржава исто значење као и ван колокације, секундарни учествује са једном од својих сема и остварује семантичку или појмовну везу са примарним или спецификује његово значење (Вуковћан 2009: 165; Турк 2000: 478; Бурџер 2007: 102; Перишић, Дражић 2023: 422; Перишић 2024: 197).

⁵ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, у даљем тексту: РСКЈ.

⁶ У даљем тексту: СРНА.

⁷ У даљем тексту: РИДК.

мејл)⁸, е-управа, е-услуга, еВртић, еГрађанин, еЗаказивање, еИзвод, еИД, еКонзулат, еНовац, еПОС, еСагласност, еСандуче, еСтранац, еУверење, еУверење ЛПА, еУпис, еУправа, еФактура, еДневник, ИД, Open Balkan ID (+ ИД Отвореног Балкана), интеракција, Интернет, интернет конекција, клауд, клик, NBS IPS QR код, QR код, регистрациони код, линк (+ ЛИНК), активациони линк, лого, НМП ПеПОС, ПИН (+ пин), сајт, веб сајт, сертификат, електронски сертификат, ЕУ Дигитални зелени сертификат (+ ЕУ ДЗС), квалификовани електронски сертификат, скенирање, СМС, софтвер, дигитални токен, *username*, фајл, ПДФ фајл, фолдер, чип личне карте.

У наставку ће се представити значења појединих термина забележена у СРНА и РИДК, као и примери посведочени у корпусу.

токен – енгл. *token*

- купљен или добијен купон или жетон који се може заменити за неку робу или услугу (СРНА: 589).

Подносилац захтева уплаћује накнаду Комисији за хартије од вредности уколико се захтев односи само на дигиталне токене. / Уколико се захтев односи и на дигиталне токене и на виртуелне валуте или се односи на дигиталну имовину која има одлике и виртуелних валута и дигиталних токена, накнада се уплаћује и Комисији за хартије од вредности и Народној банци Србије.

клауд – енгл. *cloud*

- мрежа снажних удаљених сервера на интернету на којима се складиште и обрађују подаци (СРНА: 302); преко клауда корисници могу да приступају софтверу и подацима с било које тачке и било ког уређаја, а не само с позиције свог радног места и личног рачунара (РИДК).

Уколико сте пријављени на Портал мобилном апликацијом ConsentID, потребно је да имате издат квалификовани електронски сертификат у клауду како бисте могли да потпишете захтев за замену пре слања. / Прихватањем захтева успешно сте завршили потписивање документа у клауду.

линк – енгл. *link*

- посебно означен текст, графика или интернетска адреса у неком документу која, након клика или додира на њу, води на други део тог документа, неки вебсајт и сл.; успостављена веза или линија на интернету преко које се преносе подаци, нарочито аудио и видео садржаји (СРНА: 344).

⁸ На овај начин – у загради, означене знаком „+” – обележаваће се додатне регистроване варијанте, различите пре свега у погледу фонетске или ортографске адаптације.

На страници Пријава испод дугмета Пријавите се кликните на линк Заборављена лозинка. / Порталу могу приступити лица којима је издат образац Спроводница у папирном облику или која су добила активациони линк путем е-mail или SMS поруке од стране овлашћеног лица. / Видео упутство за пријављивање, као и одговоре на често постављена питања можете пронаћи на следећем линку.

фолдер – енгл. *folder*

- компјутерски фајл, по функцији налик на фасциклу, који садржи више мањих фајлова или фолдера (СРНА: 211).

Уколико не добијате мејл, проверите и фолдер са непожељном поштом.

Интересантно је и то да се, на пример, лексеме *сертификат* или *код*⁹ уопште не јављају у РСКЈ, а у међувремену им је и значење добило додатну нијансу, што сведочи о динамичности развоја језика и промена у њему.

сертификат – енгл. *certificate*

- документ којим се званично потврђује да је особа постигла одређени ниво знања или вештина током обуке или оспособљавања; документ којим се званично потврђује да је особа, фирма или организација испунила прописане услове за стицање права на одређени статус или одређену делатност (СРНА: 499);
- електронско уверење о веродостојности, скуп података у форми електронске исправе којом се у једнозначну везу доводи физички идентитет неког субјекта с његовим дигиталним идентитетом (РИДК).

Корисник уз помоћ мобилне апликације ConsentID управља квалификованим сертификатом тако што одобрава електронски потпис путем свог мобилног уређаја. / ЕУ Дигитални зелени сертификат се креира за сваки догађај (вакцину, тест или опоравак) појединачно. / За правилно коришћење квалификованих електронских сертификата обавезно је инсталирати софтвер сертификационог тела које вам је издало сертификат, јер без тога није могуће користити квалификоване електронске сертификате.

⁹ У међувремену се у једнотомном *Речнику српског језика* Матице српске из 2007. године лексема *код* нашла међу одредницама уз следећу дефиницију: „1. а. систем условних знакова за преношење, обраду и чување података. б. систем знакова, слова, систем утврђених знакова, симбола за какву сигнализацију, саобраћање телеграфом и сл.” (РСЈ: 548). Посматрано из перспективе технолошког развоја и актуелног стања, посебно интересантан детаљ представља податак у вези са телеграфом који се пре двадесетак година нашао у речничком чланку, а данас представља тековину прошлости и уређај (самим тим и појам) који је, врло вероватно, потпуно непознат многим припадницима млађе генерације.

код – енгл. *code*

- текст са наредбама и осталим елементима који чине неки компјутерски програм (СРНА: 306).

Параметре или QR код можете самостално генерисати уколико поседуете квалификовани електронски сертификат или их преузети на неком од шалтера регистрационих тела. / Након тога унесите Регистрациони код и одаберите дугме Додајте ИД.

Као што се на основу списка термина може приметити, они су углавном преузети из енглеског језика. У погледу степена адаптације, уочавају се: термини који су преузети у изворном облику, без транслитерације (нпр. *e-mail*, *username*); англицизми пренети у изворном облику уз транслитерацију на ћирилицу (нпр. *еИД*, *еПОС*, *ИД*, *Интернет*, *линк*, *лого*, *ПИН*, *СМС*, *фолдер*); фонетски адаптирани англицизми, тј. они код којих је извршена транскрипција (нпр. *сајт*, *токен*, *клауд*, *код*, *фајл*, *фолдер*, *сајт*, *софтвер*, *чип*, *сертификат*, *е-мејл*¹⁰, *имејл*, *мејл*), као и морфолошки адаптирани англицизми (нпр. *активација*, *генерисање*, *деактивација*, *интеракија*, *конекција*, *скенирање*). Осим тога, запажа се и хибридизација где имамо два различита писма у једном термину (*NBS IPS QR код*, *QR код*). Још један од начина на који су добијени термини из ове категорије јесте суфиксална творба, присутна код термина *прегледач* (с друге стране, *веб-прегледач* је добијен у процесу хибридизације).

Занимљиви су и примери код којих је из енглеског језика преузет модел и префикс, али се користи реч из фонда српског језика (нпр. *е-адреса*, *е-пошта*, *е-управа*, *е-услуга*, *еВртић*, *еГрађанин*, *еЗаказивање*, *еИзвод*, *еКонзулат*, *еНовац*, *еСагласност*, *еСандуче*, *еСтранац*, *еУверење*, *еУпис*, *еУправа*, *еФактура*, *еДневник*), тако да се могу сматрати терминима добијеним у процесу хибридизације. С овим примерима у вези уочена је одређена правилност. Наиме, уколико је у питању полусложеница где је префиксоид *е-* одвојен цртицом, у питању је скраћеница за *електронски*.¹¹ С друге стране, ако се споменути префиксоид понаша као префикс и реч се записује као сложеница, у питању су називи услуга на порталу, докумената или улоге корисника.

2.2. КАТЕГОРИЈА 2. Овој групи припадају термини код којих је примећено да реч (кључна, носећа реч) постоји у речнику, али не у том значењу.

¹⁰ Овакви примери су сврстани у ову групу јер префиксоид *е-* не постоји у РСКЈ (као ни придев *електронски* у овом значењу, али такви примери припадају следећој категорији).

¹¹ Ово је видљиво и у примерима термина који су сврстани у 4. категорију, па тако се у корпусу паралелно појављују *е-управа* и *електронска управа*, *е-услуга* и *електронска услуга*, *е-пошта* и *електронска пошта*.

Прецизније, њено значење у корпусу је изведено по угледу на неко од постојећих или примењено на нови контекст:

администратор, администрација, адреса е-поште, е-mail адреса (+ имаил адреса, имејл адреса, мејл адреса), IP адреса, база корисника, веза, верификација, део, додатак, дугме, екран, екстензија, иконица, инсталација, инсталирање, канал за пријем обавештења, картица, лозинка, једнократна лозинка, мени, главни мени, падајући мени, друштвене мреже, нотификација, системска нотификација, одељак, опција, опција менија, обавезно поље, опционо поље, параметар, поље, Портал (+ портал), Портал еИД (+ Портал за електронску идентификацију еИД), Портал ЛПА, веб портал, државни портал, Национални портал за електронску идентификацију, непожељна пошта, веб презентација, претраживач, приступ, App продавница, GooglePlay продавница, прозор, профил, кориснички профил, пун приступ, регистар, регистрација, регистровање, сандуче, лично сандуче, Јединствени електронски сандучић (+ Јединствено електронско сандуче), сегмент, секција, сервис, аутоматски сервис, кориснички сервис, систем, статус, статус активности, статус захтева, промена статуса, почетна страна, страница, интернет страница, ландинг страница, тастер, приступна тачка, тело мејла, сертификационо тело, адресна трака, улога, филтер, формат.

Узмимо за пример лексеме *администрација* и *администратор* и њихова значења забележена у РСКЈ, а затим и у новијим речницима англицизама и дигиталне комуникације, као и примере употребе у анализираном корпусу. Нова значења су блиска полазним јер је у оба случаја реч о управљању, надгледању и контроли, али су пренесена у нову реалност, тј. у виртуелни контекст.

администрација

- управа, управљање; управна власт; канцеларијски послови; одељење у коме се врше канцеларијски послови (РСКЈ I: 49).
- енгл. *administration*; надгледање, одржавање и управљање радом компјутерског система, мреже, вебсајта или софтвера (СРНА: 44)

Уколико законски заступник жели да лице са улогом „Рад са странцима“ има приступ еСандучету неопходно је да том лицу, кроз администрацију еСандучета додели одговарајућу улогу. / Отвара се страница за администрацију корисника и корисник треба да кликне на дугме “Додај корисника”.

администратор

- онај који стоји на челу неке установе, који управља нечим; привремени управљач, вршилац дужности; онај који води канцеларијске послове неке установе или предузећа (РСКЈ I: 49);
- енгл. *system administrator* (СРНА: 44); особа надлежна за управљање, подешавање, функционисање, безбедност и одржавање неког рачунарског система, интернет услуге или веб-локације која додељује и укида права приступа нижим нивоима корисника (РИДК).

У случају да немате овлашћење, контактирајте са администратором свог сандучета. / У понуђеној форми, бирате улогу Администратор.

Интересантни у погледу проширења значења могу бити још и термини *портал*, *профил* и *страница*. Портал са којим се сусрећемо у дигиталном окружењу на први поглед нема никакве везе са свечано украшеним улазом у цркву или палату, као ни порталом који нам је познат из филмова и јунацима служи као средство за пребацивање у други свет. Међутим, чињеница да му без уношења одговарајућих параметара не може свако приступити упућује на везу са значењем забележеним у РСКЈ¹², тј. указује на посебност и ограничен приступ, али и на својеврсни вид телепортације и пребацивања у другу реалност. Лексема *профил* добила је ново значење, прилагођено новом контексту, али се може уочити веза са значењима наведеним у речнику, будући на представља скуп података о некој особи или „изглед” који креирамо у виртуелном окружењу. Значење термина *страница* најприближније је значењу које нам обично прво пада на памет и повезано је са књигама, будући да садржи текст којем можемо приступити.

портал

- архитектонски украшен главни улаз у цркву, палату или већу зграду, главна врата. (РСКЈ IV: 730);
- енгл. *portal*; тематски организован вебсајт, обично онај који корисницима нуди и линкове према другим сродним сајтовима (СРНА: 434); веб-локација која регистрованим корисницима, након аутентификације, омогућава приступ јавно недоступном окружењу, с посебним веб-садржајем, наменским веб-апликацијама и веб-сервисима; омогућава персонализовано корисничко искуство и интерактивно прилагођавање потребама корисника (РИДК).

Корисник може приступити директно Порталу за странце (<https://welcometoserbia.gov.rs/>) и да у горњем десном углу изабере опцију да ли жели да поднесе захтеве за визу или за привремени боравак. / Када поднесете захтев преко Портала, предшколска установа ће доделити деловодни број захтеву и обаве-

¹² У српски је ушло из другог, латинског језика.

стити Вас о даљим корацима. / Потребно је пријавити се на Портал еУправа, покренути услугу и отворити картицу „Преглед заказаних пријава”. / Грађанин је пријављен на портал еУправа квалификованим електронским сертификатом. / Омогућено је плаћање таксе посредством портала: платним картицама (Виза, Мастер, Маестро, Дина), електронским банкарством или општом уплатницом.

профил

- изглед чега (лица, предмета) са стране; вертикални (попречни или по дужини) пресек чега (каког предмета, какве површине, зграде и сл.), битне, типичне црте које карактеришу какву професију, специјалност и сл.; обрис, контура (РСКЈ V: 250–251);
- енгл. *profile*; веб страница корисника неке друштвене мреже на којој се најчешће налази и његова кратка биографија; = налог (СРНА: 445); скуп подешавања неког рачунарског система које је задао корисник; скуп података о кориснику неког софтвера; локација појединачног корисника на друштвеном медију, с његовим подацима и објавама (РИДК).

Потврда о ОБ ИД броју ће вам бити послата на адресу електронске поште за пријем обавештења или адресу електронске поште која представља ваше корисничко име, у зависности како сте подесили свој профил на страници еГрађанин.

страница

- деминутив од *страна*; лице неког пљоснатог предмета; наличје таквог предмета; свака посебна површина листа у књизи; подручје, област (људске делатности, науке, струке) (РСКЈ VI: 15);
- страна у оквиру неког текстуалног дигиталног документа; веб-страна; локација компаније или организације на друштвеном медију, с њеним подацима и објавама (РИДК).

У случају да подносите захтев за упис података у бирачки списак, приказаће се страница за унос Личних података, Података о пребивалишту и Података о боравишту (за интерно расељена лица). / Након пријаве отвара се страница Креирање захтева. / Дугме "Покрени услугу" отвара страницу где је потребно да одаберете школу у којој желите да закажете термин за тестирање јака и упис и одаберите термин.

Будући да су лексеме већ регистроване у речнику насталом пре више од тридесет година¹³, може се закључити да је дошло до проширивања семантичке структуре речи из постојећег лексичког фонда, што се односи пре свега на једнолексемске термине. Међутим, ако у обзир узмемо и дво-члане термине, примећује се укрштање различитих процеса, најчешће калкирања и адаптације или суфиксалне творбе. Најинтересантнији процес можда представља хибридизација приликом које се калкирање комбинује

¹³ Коришћено је друго, допуњено издање речника, објављено 1990. године. Уколико узмемо у обзир чињеницу да је прво издање објављивано у периоду од 1969. до 1976. године, може се говорити у временском распону од готово пола века.

са директним позајмљивањем без транслитерације, те тако у оквиру једног термина имамо два писма (нпр. *e-mail адреса*, *IP адреса*, *App продавница*, *GooglePlay продавница*).

2.3. КАТЕГОРИЈА 3. За разлику од претходне, овој категорији припадају термини код којих реч (кључна, носећа реч) постоји у речнику, али је значење у корпусу потпуно другачије:

апликација, *интернет апликација*, *мобилна апликација*, *колачићи*, *аналитички колачићи*, *неопходни колачићи*, *налог*, *eID налог*, *кориснички налог*, *регистрован налог*, *платформа*, *форма*.

Промена значења се прилично добро може уочити уколико се упореде значења лексема *налог* и *колачић* забележена у РСКЈ са значењима која ове лексеме данас остварују у контексту дигиталне комуникације и анализираног корпуса.

налог

- оно што се коме наложи, одреди да учини, наредба, заповест, наређење; адм. писмено одобрење (органа власти, руководиоца установе и сл.), писмена наредба за што: путни ~, службени ~ (РСКЈ III: 567);
- енгл. *account*, од *user account*; јединствени подаци корисника компјутера који збирно омогућавају приступ одређеном програму или вебсајту (СРНА: 50); садржи личне податке и подешавања, као и параметре за приступ и додељени ниво приступа (РИДК).

Налог на есДневнику можете добити од разредног старешине у основној школи, а налог на државном порталу за електронску идентификацију можете сами креирати регистрањем. / Пријава се подноси искључиво са налога који је подносилац регистровао на Порталу еУправа. Пријаве поднете путем налога лица које није подносилац пријаве биће одбачене. / Налог се аутоматски брише након истека рока од 10 година од тренутка последње активности на Порталу еУправа.

колачић

- дем. од колач; уштипак; таблета (РСКЈ II: 779);
- енгл. *cookie*; мали фајл који неки вебсајт поставља на хард диск компјутера с подацима који идентификују корисника при његовим каснијим посетама том вебсајту (СРНА: 330); текстуална датотека с подацима о претходном понашању посетиоца неке веб-локације, коју веб-сервер шаље веб-прегледачу посетиоца; основна намена колачића је да се идентификују посетиоци који поново долазе на исту веб-локацију, како би се за њих припремиле и испоручиле наменски обликоване, персонализоване веб-

стране, у складу с преференцијама које су показали у претходним посетама (РИДК).

Аналитички колачићи се користе за прикупљање података о начину коришћења Портала у циљу бољег разумевања потреба посетилаца, унапређења корисничког искуства и пружања квалитетније услуге грађанима. / Корисници и посетиоци Портала еУправа могу спречити употребу колачића повлачењем сагласности у оквиру ”Обавештења о употреби колачића” на самом Порталу.

Када су у питању механизми стварања термина, пре свега је реч о калкирању, и то као проширивању семантичке структуре речи из општег лексичког фонда (нпр. *налог*, *платформа*, *форма*, *апликација*¹⁴) или дословном калкирању (*колачићи*), а код двочланих термина се може уочити и хибридизација (*eID налог*).

2.4. КАТЕГОРИЈА 4. Ова категорија, као и две наредне, односи се искључиво на вишечлане термине, тј. термилошке колокације. Специфичност термина који јој припадају лежи у томе да носећа реч има значење регистровано у РСКЈ, али је детерминатор или један од детерминатора (у случају када их има више) нова реч која не постоји у речнику:¹⁵

активациони број, Андроид верзија, аутоматски генерисана електронска пријава, видео упутство, виртуелна валута, десктоп уређај, дигитална имовина, ЕГН број, евиденцијски број странца (+ евиденциони број за странце, ЕБС), инстант плаћање, инстант пренос, Интернет презентација, iOS верзија, ОБ ИД број, онлајн плаћање, потпис у клауду, PDF документација, PDF образац, скениран документ, смарт картица, смс обавештење, СМС порука (+ смс порука, SMS порука), софтверско решење, стандард сертификата.

У великом проценту спојева види се модел детерминације који више одговара енглеском него српском језику, тј. у питању су формални англицизми (*десктоп уређај, смарт картица, интернет презентација, онлајн плаћање, инстант плаћање, инстант пренос, iOS верзија, ОБ ИД број, PDF документација, PDF образац, SMS порука*).

Од корисника се не захтева поседовање читача смарт картица или инсталација додатних софтвера. / Онлајн плаћањем вршите инстант пренос средстава и службеницима МУП је информација о извршеној уплати у истом тренутку постаје доступна у систему, [...]. / Када се преузме, инсталира и покрене Андроид или iOS верзија ConsentID мобилне апликације, приказује се екрани на којима је потребно да одаберете опцију Следећи корак. / Пун приступ подразумева приступ свим функционалностима портала без ограничења – приступ статусу, статусној информацији и PDF документацији о преминулом лицу –

¹⁴ Код овог примера, као и два претходна, може се говорити и о адаптирању – морфолошком, додавањем суфикса типичних за српски језик.

¹⁵ Заправо, ако термине посматрамо као синтагме или колокације, секундарни коллат је лексема која би припадала првој категорији у оквиру ове поделе.

Спроводници, Извештају о смрти и Потврди о смрти. / Информација о обрађеном захтеву доставља се подносиоцу захтева СМС поруком или електронском поштом.

2.5. КАТЕГОРИЈА 5. У овој групи се налазе термилошки спојеви код којих носећа реч има значење регистровано у РСКЈ, али је значење детерминатора изведено по угледу на неко од постојећих или примењено на нови контекст:¹⁶

ауторизован корисник, додела улоге, електронска идентификација, електронска листа жеља, електронска потврда, електронска пошта, електронска пријава, електронска сагласност, електронска саобраћајна дозвола, електронска услуга, електронска управа, електронска форма обрасца, електронски дневник, електронски документ, електронски захтев, електронски идентитет, електронски облик, електронски образац, електронски печат, електронски поднесак, електронски потпис, електронски потписан документ, електронски пут, електронски увид, електронско банкарство, електронско достављање, електронско заказивање, електронско подношење Захтева, електронско потписивање, електронско решење, електронско уверење, мобилни уређај, навигациони елемент, нерегистровани корисник, основни ниво приступа, покретање апликације, попуњавање форме, пријављен корисник, регистровани корисник, системско подешавање, средњи ниво приступа, статусна информација.

Већину чине спојеви са придевом *електронски* који, за разлику од значења описаног у РСКЈ – „који се односи на електроне, који се заснива на својствима електрона” (РСКЈ I: 846), има донекле другачије значење, створено према енгл. *electronic* – „који се одвија дигитално или електронски, нарочито на интернету и уз помоћ компјутера” (СРНА) и при томе „означава електронске уређаје, технологије, системе и решења, који раде на принципима аналогне електронике или дигиталне електронике” (РИДК).

Апликацију за електронско потписивање можете да преузмете ОВДЕ. / Електронска услуга „Продужење регистрације возила код овлашћеног правног лица за вршење техничког прегледа возила” омогућена је физичким лицима – власницима возила. / По давању електронске сагласности, родитељ добија обавештење које садржи такозвани ЕГН број. / есДневник је заменио стари папирни дневник и води се у електронском облику. / Електронски образац попуњава се ћириличким писмом.

¹⁶ То значи да је зависни члан синтагме лексема из друге или треће категорије.

2.6. КАТЕГОРИЈА 6. У последњу групу смештени су термини чији су сви елементи лексеме типичне за српски језик и свака од њих појединачно има значења која су регистрована у РСКЈ. Међутим, заједно творе термин са специфичним значењем, створен за потребе именованја нове појаве или услуге:

бели папир, високи ниво поузданости, Идентификациони број Отвореног Балкана, квалификовано учешће у пружаоцу услуга, кључ за претрагу, контакт телефон, контакт форма, контакт центар, корисничко име, накнадни бели папир, падајућа листа, поднета активност, покретање услуге, политика приватности, пријава високог нивоа поузданости, пријава највишим нивоом.

Из примера употребе се може закључити да се претежно ради о дословном превођењу термина из енглеског језика или о новоствореним спојевима.

Пре издавања дигиталне имовине, издавалац дигиталне имовине може сачинити бели папир који садржи све неопходне податке који, с обзиром на посебне карактеристике издаваоца и дигиталне имовине која се нуди, омогућавају инвеститорима да донесу одлуку о инвестирању и процене ризике везане за улагање у дигиталну имовину. / Накнадни бели папир се објављује након издавања дигиталне имовине за коју није објављен бели папир.

Лице које намерава да стекне квалификовано учешће у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином, [...] дужно је да прибави претходну сагласност надзорног органа за ово стицање, односно увећање.

Електронска услуга „Моји подаци за банку“ намењена је корисницима Портала еУправа који су пријављени високим нивоом поузданости [...].

Статус свих поднетих активности пратите на страници Поднети захтеви.

Такође, приметна је заступљеност формалних англицизама попут *контакт телефон, контакт форма, контакт центар* употребљених уместо конструкција *телефон/форма/центар за контакт* које би биле ближе систему српског језика.

Имејл и контакт телефон је неопходно да оставите, како бисмо могли после да Вас контактирамо и јавимо термин вакцинације. / Омогућено је и исказивање интересовања путем контакт центра Министарства здравља на броју 0113620000. / За сва питања у вези услуге можете нам се обратити путем имејла openbalkan@gov.rs или контакт форме.

2.7. СКРАЋЕНИЦЕ. У ексцерпираној грађи нашао се и одређен број скраћеница, различитих у погледу порекла и структуре. У наставку се наводи неколико најчешћих и/или најзанимљивијих у погледу ортографије или значења, заједно са објашњењима:

еПОС → енгл. [e]POS ([Electronic] Point of Sale) – који се тиче места на којем је роба или услуга плаћена, обично платном картицом, ОО ~ дисплеј, ~ систем, ~ терминал, ~ трансакција (СРНА: 435);

НМП ПеПОС → Национална медицинска платформа – Портал електронске потврде о смрти;

ЕУ ДЗС → Дигитални зелени сертификат Европске уније;

ЛПА → Локална пореска администрација;

есДневник → електронски систем дневник;

ИД / ID → идентификатор (енгл. identifier);

NBS IPS → систем за инстант плаћања Народне банке Србије;

ПИН → енгл. PIN (Personal Identification Number);

ПДФ / PDF → енгл. PDF (Portable Document Format);

СМС / SMS → енгл. SMS (Short Message Service / Short Messaging Service);

QR → енгл. QR [code] (Quick Response [Code]);

IP → енгл. IP [address] (Internet Protocol [address]);

ЕБС → евиденцијски број странца;

iOS → енгл. iPhone Operating System;

ОБ ИД → Open Balkan ID – Идентификациони број Отвореног Балкана.

На основу наведених примера види се широка лепеза модела творења скраћеница, те се тако поједине преносе из енглеског језика у оригиналу (нпр. *iOS*, *QR*, *IP*) или бележе ћириличним писмом без превода на српски (нпр. *еПОС*, *ИД*, *ПИН*, *ПДФ*, *СМС*), друге представљају скраћене називе услуга, установа или докумената повезаних са функционисањем портала (нпр. *ЕБС*, *ЛПА*, *НМП ПеПОС*), треће комбинацију претходно наведених модела (нпр. *ОБ ИД*, *NBS IPS*) или сасвим нова решења (*есДневник*). Проблеме у разумевању могу изазвати скраћенице створене по различитим моделима које изгледају врло слично, а имају потпуно различита значења, као што су *еПОС* и *ПеПОС*.

2.8. ДОДАТНА ЗАПАЖАЊА. На крају, скренућемо пажњу и на неколико сегмената који би се у будућности и евентуалним новим верзијама портала (тј. текстова на порталу) могли кориговати.

Први потенцијални проблем представља употреба више различитих варијаната једног термина, пре свега у погледу ортографије. Један од најраширенијих и истовремено најпроблематичнијих примера јесте англицизам *e-mail* који сусрећемо као: *e-mail*, *имаил*, *e-мејл*, *мејл* и *имејл*. Као што се може видети, креативност у смислу записивања овог термина иде од преношења у оригиналу, преко комбиновања транслитерације и транскрипције, све до потпуне фонетске адаптације. Најбоље решење би било

да се одабере варијанта која се препоручује у приручницима (*имејл*) и/или калк (*електронска пошта*).¹⁷

Препоручује се да приликом путовања понесете све сертификате које вам стигну путем имејла. / Уколико чекате резултате PCR теста на COVID-19 можете се пријавити на аутоматски сервис за добијање обавештења путем мејла и СМС поруке 24 часа дневно. / Порталу могу приступити лица којима је издат образац Спроводница у папирном облику или која су добила активациони линк путем е-mail или SMS поруке од стране овлашћеног лица тј. корисника НМП еПОС система. / Уколико желите да убрзате процес пријаве на обуку, пре него што потписане документе пошаљете поштом на наведену адресу, можете их скецирати и послати на имаил адресу: edukacije@acas.rs.

Наредно запажање односи се на употребу различитих термина који функционишу као синоними, попут: *налог* и *профил* (такође и у фреквентним колокацијама *кориснички налог* и *кориснички профил*), *дугме* и *тастер* (и спојевима *зелено дугме*, *зелени тастер*) или *део*, *одељак*, *секција* и *сегмент*. Потенцијални проблем јесте то што код корисника може изазвати конфузију – употреба различитих термина у истом или сличном значењу и сличним позицијама може утицати на изостанак разумевања поруке.

Након 90 дана од деактивације можете поднети захтев за активирање Вашег налога. / Потврда о ОБ ИД броју ће вам бити послата на адресу електронске поште за пријем обавештења или адресу електронске поште која представља ваше корисничко име, у зависности како сте подесили свој профил на страници еГрађанин. / Информација да је сагласност за пријем у држављанство малолетног детета поднета у поступку пријема у држављанство или искоришћена, кориснику се шаље е-мејлом и смс обавештењем са ЕГН бројем на адресу електронске поште за пријем обавештења из корисничког налога и број телефона, уколико је унет на корисничком профилу.

Покрените регистрацију кликом на дугме Региструјте се корисничким именом и лозинком на средишњем делу почетне стране. / Након што кликнете зелени тастер "Покрени услугу" и попуните све потребне податке, израђено уверење од стране суда ће Вам бити достављено електронски у еСандуче на Порталу еУправа. / Након што се пријавите, показаће Вам се зелено дугме Покрени услугу. Потребно је да кликнете тастер Покрени услугу.

За сваки заказан, промењен или отказан термин, као и подсетник на заказани термин, подешавања обавештења можете урадити на страници Мој налог у делу Нотификације. / Све термине корисник може прегледати, изменити или отказати у одељку "Моје активности" на Порталу еУправа. / На страници Моја еУправа у доњем делу странице постоји секција „Активности“ где можете видети своје поднете захтеве. / Добијају се на адресу електронске поште која се налази у сегменту Подешавања, у доњем левом углу екрана.

Следећа појава, блиска претходно наведеној, јесте напоредна употреба домаћег термина с једне и англицизма (инглишизма¹⁸) или назива на

¹⁷ Будући да је реч о порталу државних институција и очекује се употреба језика који је у складу с тим, можда би требало избегавати варијанту *мејл* која је карактеристична за разговорни језик и мање формалну комуникацију.

енглеском с друге стране, понекад чак и у истој реченици. Неки од примера били би: *username* и *корисничко име*, *имејл* и *електронска пошта*, *линк* и *веза*, *додатак* и *екстензија*, *обавештење* и *нотификација*. С обзиром на то да је реч о државном порталу¹⁹, можда би прикладније било користити домаћи термин који је разумљивији корисницима.

Потребно је да се законски заступник пријави путем линка <https://eid.gov.rs> електронским сертификатом или ConsentID апликацијом и одмах дефинише своје корисничко име (*username*). Уколико већ има дефинисано корисничко име систем ће га аутоматски преусмерити на жељени портал.

Након што потврдите адресу електронске поште, овлашћена лица ће прегледати податке које сте доставили и активирати Ваш налог најкасније у року до 48 сати, о чему ћете бити обавештени путем електронске поште. / Препоручује се да приликом путовања понесете све сертификате које вам стигну путем имејла. / Потребно је да кликнете тастер Покрени услугу, проверите Ваше податке, упишете број пасоша, потврдите имејл адресу и за пар минута послаћемо Вам сертификат на имејл који сте навели.

Објашњење области стручног усавршавања је доступно на линку. / Дозвољено је на другим веб презентацијама поставити везу ка Порталу еУправа.

[...] могуће је променити адресу електронске поште на коју ћете добијати системске нотификације. / Уколико желите да активирате обавештења која се односе на друге услуге, или деактивирате обавештења у вези горе наведених услуга, то можете учинити у оквиру „Форме за нотификацију“.

Још једно запажање односи се на констатацију која је више пута сигнализивана у претходним деловима, а то је постојање термина који су неразумљиви просечном кориснику (нпр. *клауд*, *ландинг страница*²⁰). Потенцијално решење за овај проблем јесте да се, уколико превод звучи неприродно (или није заживео, као нпр. *меморијски облак*, *улазна страница*), термин објасни у продужетку у загради или да се створи листа таквих тер-

¹⁸ Разлику између англицизама и англишизама Ј. Редли објашњава на следећи начин: „Англицизмима сматрамо речи преузете из енглеског у српски језик које су се делимично интегрисале у српски језички систем кроз прилагођавање изговора, писања, форме и значења и део су општег, свакодневног и нетерминолошког вокабулара српског језика, док англишизме представљају речи, такође, преузете из енглеског језика, али са спорадичном употребом у српском језику. За разлику од англицизама, англишизми нису у потпуности интегрисани у структуру српског језика” (Redli 2024: 116).

¹⁹ Занимљиво решење у погледу употребе језика у јавној употреби, у шта би спадале и дигиталне јавне услуге као вид државне администрације, представља ситуација у Француској на коју упућује С. Новокмет (2023: 27–28). Наиме, француска влада је у мају 2022. године донела одлуку да њихови службеници треба да користе искључиво одомаћене варијанте појединих општих компјутерских и „гејмерских” термина позајмљених из енглеског језика, с циљем да се обезбеди транспарентност значења тих термина и олакша комуникација са корисницима који нису упућени у дату област.

²⁰ У овом примеру постоји неусклађеност са обликом забележеним у речницима англицизама и дигиталне комуникације, као и ортографским препорукама према којима би га требало писати као полусложеницу. Дакле, требало би: *лендинг-страница*.

мина у посебном одељку, те помоћу повезнице (линка) упути на објашњење.

Последњи (али никако најмање важан) аспект на који би било добро обратити пажњу приликом обликовања садржаја на посматраном порталу јесте правопис, односно (не)усклађеност са ортографским нормама и препорукама. Осим већ поменуте неуједначености у погледу коришћења ћирилице и латинице или одступања од правила транскрипције (нпр. *ID* → *ИД*, *POS* → *ПОС*), запажене су и следеће недоследности:

- писање верзалних скраћеница малим словима (нпр. *смс** уместо *СМС*, *пин** уместо *ПИН*);
- спорадично писање заједничких именица на начин који је резервисан за верзалне скраћенице (нпр. *ЛИНК** поред исправне варијанте *линк*);
- спојено и одвојено писање, писање полусложеница (нпр. *веб страница** и *веб презентација** уместо *веб-страница* и *веб-презентација*, *интернет апликација** уместо *интернет-апликација*, *онлајн плаћање** уместо *онлајн-плаћање*, *видео упутство** уместо *видео-упутство*);
- употреба великог и малог слова (нпр. *Интернет** уместо *интернет* или недоследност у записивању именице *Портал/портал* – у појединим случајевима се јавља велико почетно слово чак и када се употребљава као заједничка именица и не мисли се на „еУправу” или други конкретан портал).

3. Закључак

Након сагледавања резултата анализе, може се закључити да су потврђене почетне хипотезе. Термини који се користе углавном су створени по угледу на полазне термине из енглеског језика и у различитом степену прилагођени српском језичком систему – директним позајмљивањем, адаптирањем и калкирањем. У највећем проценту за творење нових термина коришћене су већ постојеће речи из општег лексичког фонда уз проширивање њихове семантичке структуре (семантичко калкирање) које иде од уношења нијанси у већ постојеће значење (прилагођавање дигиталном контексту) до увођења потпуно нових значења.

Додатно, уочена су одређена неслагања са нормама и препорукама које се тичу транскрипције и ортографије, неуједначеност у погледу писања англицизама и скраћеница – пре свега у вези са употребом ћирилице и латинице, писањем полусложеница, као и малог или великог слова. Примећени су и потенцијални проблеми који би могли бити изазвани синонимима, различитим варијантама једног истог термина (највише у погледу писања), паралелном употребом домаћег термина и англицизма/инглиши-

зма, као и термина који би без додатног објашњења могли проузроковати тешкоће у разумевању за већину корисника.

ИЗВОРИ

- Бошковић, Л. (2021). *Речник интернета и дигиталне комуникације*. Београд: m-Cloud. Онлајн издање: [<https://recnikinterneta.rs/>] приступљено 05. 10. 2025.
- Канцеларија за информационе технологије и електронску управу – званични сајт. [<https://www.ite.gov.rs/tekst/149/kancelarija-za-it-i-eupravu.php>] приступљено 04. 10. 2025.
- Портал еУправа [<https://euprava.gov.rs/>] приступљено 30. 09. 2025.
- Prčić, T., J. Dražić, M. Milić i dr. 2021. *Srpski rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Речник српскохрватског књижевног језика*. Књ. 1–3 (друго фототипско издање). Нови Сад: Матица српска, Загреб: Матица хрватска, 1990.
- Речник српскохрватског књижевног језика*. Књ. 4–6 (друго фототипско издање). Нови Сад: Матица српска, 1990.
- Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајџановић, М. 2021. Принципи морфолошке адаптације придева у Српском речнику новијих англицизама. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* XLVI-1, 219–229.
- Bukovčan, D. 2009. Istovrijednost terminoloških kolokacija – komparativni pristup. U: Granić, J. (ur.) *Jezična politika i jezična stvarnost*, Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku – HDPL, 164–173.
- Burger, H. 2007. Semantic aspects of phrasemes. *Phraseologie. Phraseology Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*, 90–110.
- Новокмет, С. 2022. Ка правописном речнику компјутерских термина и појмова у вези са интернетом у српском језику – теоријски и практични аспект. У: Брборић, Б., И. Бјелаковић (ур.) *Нови прилози српском правопису* 2, Нови Сад: Матица српска, Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 175–188.
- Новокмет, С. 2023. Преводи компјутерских и интернетских термина на српски језик – актуелна питања и проблеми. *Књижевност и језик* LXX/1, 27–38.
- Новокмет, С. 2024. Конструисање нових речи као замена за англицизме у сфери компјутерске терминологије и дигиталних медија. *Новоречје* 10, 50–57.

- Perišić, J., J. Dražić 2023. Primena rečnika u nastavi srpskog jezika na Jagelonskom univerzitetu u Krakovu: plan i program predmeta Srpska i poljska leksikografija u kontaktu. U: Krajišnik, V. (ur.) *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi V – tematski zbornik radova*, Beograd: Filološki fakultet, 417–426.
- Perišić, J. 2024. Učenje i usvajanje kolokacija u jeziku nauke (iz perspektive srpskog jezika kao stranog). *Prilozi proučavanju jezika* 55, Novi Sad: Filozofski fakultet, 195–212.
- Ристић. С. 2024. Нека запажања о најновијим речима у српском језику. *Новоречје* 11, 13–26.
- Redli, J. 2024. Rodnolekti u digitalnoj komunikaciji: analiza jezika muških i ženskih influensera. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* XLIX–1, 105–126.
- Стојановић, М., Н. Миланов 2012. О англицизмима из сфере информатике и могућностима њихове адаптације. У: Ковачевић, М. (ур.) *Наука и идентитет – Зборник радова са научног скупа (Пале, 21 - 22. мај 2011.)*, Пале: Филозофски факултет, 293–303.
- Turk, M. 2000. Višečlani izrazi s desemantiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice. U: Stolac, D. (ur.) *Riječki filološki dani* 3, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 477–486.

Jelena Perišić

(Faculty of Philology, Jagiellonian University, Krakow)

E-CITIZEN SIGNED IN THE CLOUD – TERMINOLOGY OF DIGITAL PUBLIC SERVICES ON THE EXAMPLE OF „eUPRAVA” PORTAL

Summary

One clear example of the cause-and-effect relationship between rapid technological advancement and linguistic change is the emergence of digital public services as a relatively new means of performing administrative tasks. Accordingly, this paper examines the terminology encountered by users of the „eUprava” portal – the central platform for electronic public administration services available to all citizens of the Republic of Serbia. The main objective of the research is to identify and classify newly introduced lexical items used as terms, to explore the mechanisms underlying their formation, and to highlight potential issues while proposing possible solutions, primarily regarding the phonetic and orthographic adaptation of anglicisms and their lexical equivalents in Serbian. The research process involved extracting relevant terms, comparing their meanings in the corpus with those recorded in Serbian-language dictionaries, and analysing their semantics, origins, and usage. The findings confirmed the initial hypothesis that most of the terms were modelled after English source terms and subsequently adapted to the Serbian lexical system to varying degrees – through direct borrowing, adaptation, or calquing. In the major

riety of cases, existing Serbian words (primarily from the general lexicon) were employed to form new terms, accompanied by an expansion of their semantic structure, ranging from subtle shifts in meaning to the introduction of entirely new senses.

Keywords: terminology, Digital Public Services, „eUprava” portal, Serbian language, anglicisms, neologisms.

*Elma Durmišević**

Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu

NOVE RIJEČI U KOLUMNI ŠKOLEGIJUMA KAO ODRAZ DRUŠTVENE STVARNOSTI

Новоречје, 2025, бр. 13.

Ovaj rad ima za cilj izdvojiti i analizirati nove riječi u kolumni "Kvaritmetika" magazina za pravедno obrazovanje – *Školegijum*, ali i pokazati na koji način izdvojene riječi uspješno parodiraju i ironiziraju društvenu stvarnost. S obzirom na to da je magazin *Školegijum* posvećen obrazovanju i kritičkoj analizi obrazovnih politika i praksi u Bosni i Hercegovini, tako i autor kolumne "Kvaritmetika" Nusret Ahmetović, inače nastavnik Tehničke kulture, kritički analizira dešavanja u učionici, zbornici, školi, ministarstvu obrazovanja, konačno, društvo u cjelini. Koristeći se ludičkom funkcijom jezika, ovaj kolumnista uspješno stvara nove riječi, a već postojećim daje nova značenja. U do sada objavljenog 61 kolumni (od februara 2024. do maja 2025) pažnju privlače nove riječi u obliku slivenica, neočekivanih sintagmi, sufikslnih izvedenica, akronima i ludičkih parafraza.

Ključne riječi: bosanski jezik, nove riječi, kolumna, *Školegijum*, parodija, ironija.

Uvod

Nemali je broj bosnističkih¹ radova koji se posljednjih dvadesetak godina bave novim riječima kao odrazom društvene stvarnosti (usp. Šehović 2005; Šehović 2007; Mustafić i Arnaut 2022; Šehović i Durmišević 2022: 49–54; Šeho-

* elma.durmisevic@ff.unsa.ba, ORCID 0000-0002-7756-3448

¹ Veliki je broj radova, projekata, monografija, časopisa te konferencija na ovu temu i u okviru kroatistike i srbistike, čak i više nego u bosnističkom kontekstu. O tome svjedoči upravo časopis *Novorečje*, koji se bavi novim riječima u slavenskim jezicima (<https://www.reci.org.rs/category/informacije/>, stranica posjećena 11. 8. 2025), kao i sve aktivnosti kojima se bavi Filološko društvo *Reči* (<https://www.reci.org.rs/>, stranica posjećena 11. 8. 2025). Kad je u pitanju kroatistička neologija, spomenut ćemo kroatistice i kroatiste koji se bave (i) neologijom: Marko Samardžija, Dunja Brozović-Rončević, Vesna Muhvić-Dimanovski, Barbara Štebih Golub, Milica Mihaljević, Ana Mikić Čolić, Marija Turk i dr., ali i *Natječaj za nove hrvatske riječi*, koji već devetnaest godina provodi časopis *Jezik*. Također ćemo izdvojiti i zbornik radova *Neologizmy a neologizacia v lingvistickej reflexii* (2023), koji donosi zanimljive poglede slavenskih lingvista i lingvistica o neologiji.

vić i Durmišević 2023). Društvena stvarnost je promjenjiva, ne postoji kao konstanta, a promjene koje utječu na jezik itekako su vidljive, a posebno na nivou leksike. Leksičke promjene svjedoče o kulturnim, ekonomskim, političkim, tehnološkim, ideološkim promjenama.² U kontekstu savremenih³ utjecaja na leksiku bosanskog jezika s kraja XX i tokom XXI stoljeća možemo govoriti o globalnim promjenama, kao što su: migrantska kriza (2015), pandemija koronavirusa (2020–2022), ratovi (ratovi na prostoru bivše Jugoslavije od 1991, rat u Ukrajini 2022–, palestinsko-izraelski sukob koji je eskalirao u genocid u Gazi 2023–), ekonomska kriza – recesija, svjetska politička previranja (jačanje političke desnice u Evropi, ali i dolazak Donalda Trumpa na vlast u Sjedinjenim Američkim Državama, 2017–2021. i 2025–). Promjene u leksici mogu biti i odraz mnogo manjih društvenih promjena – lokalnih promjena – onih koje su u granicama ne samo jedne države već i kantona ili jednog grada ili općine.⁴ Tako promjena vlasti na bilo kojem vladajućem nivou u Bosni i Hercegovini može donijeti nove narative, a tako i leksičke promjene (usp. Trojka, Četvorka, Šestorka, SdfA)⁵, ali i kulturne⁶ i obrazovne⁷ promjene; reforme i izazovi donose novu leksiku u rječnik bosanskog jezika ili mijenjanju značenje postojećoj. Još je Sapir (1974: 31) tvrdio da je jezik velika sila komunikacije, “jezik je podruštljivač” (Ibid.: 33), ali jezik je istovremeno i “najmoćniji pojedinačni poznati činilac za razvoj individualnosti” (Ibid.: 34), o čemu svjedoči korpus istraživanih tekstova jednog autora. Radi se, naime, o kolumnama nastalim u okviru šireg naziva “Kvaritmetika”⁸ u magazinu *Školegijum*⁹, magazinu za pravednije obrazovanje:

² Vrlo motivirajući, jezgrovit tekst o riječima jednog vremena vidjeti u Smailagić 2004: 311–313.

³ U ovom radu nećemo govoriti o leksičkim promjenama u bosanskom jeziku pod utjecajem Osmanlija (orijentalizmi), Austro-Ugarske Monarhije (germanizmi), zatim o leksičkim promjenama pod utjecajem prelaska iz socijalističkog u kapitalistički društveni sistem, ali smo ih svakako svjesni.

⁴ Autorica ovog rada, kao jedna od autorica *Rječnika bosanskih slivenica* (u pripremi), lično je svjedočila *ekspresnoj* tvorbi slivenice *Vrato < vrat + (Elvis) Vreto* na jednom od bh. internetskih portala, i to u trenutku televizijskog prijenosa Skupštine Kantona Sarajevo kada se dogodio fizički obračun dvojice političara, kantonalnih zastupnika (Elvis **Vreto** kojeg Haris Zahiragić hvata za **vrat**).

⁵ Sve su nazivi u razgovornom jeziku političkog diskursa za političke koalicije u Bosni i Hercegovini.

⁶ Ovdje možemo izdvojiti skraćenicu FGR (fina gradska raja), koja dominira u bosanskom jeziku početkom svakog Sarajevo Film Festivala. Upotrebom te skraćenice ironično se prozivaju oni koji su obično glavne zvijezde na crvenom tepihu, na premijerama filmova, a nisu glumci ili filmski radnici, samo su bogati, poznati i, nerijetko političkog *backgrounda*.

⁷ O ovim promjenama više u glavnom dijelu rada.

⁸ Vidjeti više na <https://skolegijum.ba/kolumna/>, stranica posjećena 11. 8. 2025.

⁹ Vidjeti više na <https://skolegijum.ba/>, stranica posjećena 11. 8. 2025.

Kao takav, Školegijum skreće pažnju javnosti na prisustvo indoktrinacije u kurikulumima, udžbenicima i samoj praksi. Također, u Školegijumu se poziva na odgovornost svih učesnika u obrazovnom procesu – od vladajućih partija, ministarstava, akademskih profesora do medija, nastavnika, školske administracije i roditelja, zalažući se za dobro, pravedno i slobodno obrazovanje. (<https://skolegijum.ba/o-nama>, stranica posjećena 12. 8. 2025)

Autor kolumne “Kvaritmetika” je Nusret Ahmetović¹⁰, društveno angažirani nastavnik Tehničke kulture, koji svojim preciznim analizama školskog i obrazovnog sistema, koristeći ludičku funkciju jezika, raskrinkava sve poluge moći onih koji obrazovanje, školu, nastavnika i učenika – *drže u šaci*, a to su: Ministarstvo odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo na čelu sa ministricom, Institut za preduniverzitetsko obrazovanje, Sindikat osnovnog obrazovanja i odgoja Kantona Sarajevo, direktori osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo, nastavnici i nastavnice osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo. On sve zakone i dopise ovih institucija vješto, metodama kritičke analize diskursa, kao angažirani istraživač, analizira, otkrivajući pozicije moći.

O korpusu i metodologiji istraživanja

Korpus ovog rada čine kolumne naziva “Kvaritmetika”, njih 61, objavljene od februara 2024. do maja 2025. sa društveno angažiranim sadržajima, kritičkim osvrtom na školstvo i obrazovanje, naslovima prožetim ludičkom jezičkom funkcijom te leksikom, koja je pokazatelj društvenih promjena, odnosno markiranom i ekspresivnom leksikom, koja se ironijom i sarkazmom u temeljnom značenju pokazuje kao uspješno sredstvo raskrinkavanja diskursa moći. Kao i svaka kolumna, i ova sadrži eksplicitno argumentirano promišljanje i gledište autora i njom upravlja autor. Čitajući Ahmetovićeve kolumne, s pravom možemo parafrazirati *credo* – Ko posjeduje medije, taj posjeduje moć – Ko uništi školstvo, priskrbio si je beskonačnu moć i vlast.

Ahmetović piše, analizira i argumentira na način istraživača u kritičkodijskurnoj analizi: angažirani je istraživač, s jasno određenom pozicijom i stranom u odnosu na sve školske i obrazovne poluge moći. Nijednom se ne postavlja kao sveznajući istraživač, naprotiv, nerijetko i sebe i svoj nastavnički rad kritizira pod lupom kritičkog diskursa.¹¹

Naše istraživanje počeli smo čitanjem, pa kritičkim čitanjem kolumni “Kvaritmetike”, izdvajajući lekseme, sintagme, ludičke parafraze, ali i cijele iz-

¹⁰ Biografske i bibliografske podatke vidjeti na https://drive.google.com/file/d/1_3mm-pawW72fg_sY1xJ5Yk61_LgoCnPw/view, stranica posjećena 12. 8. 2025.

¹¹ Usp. citat iz jedne od kolumni: “Logika je odsutna, a časove joj pravda već treću deceniju zastavničko vijeće čiji sam i ja ponosni član.” (Ahmetović 2024hh)

raze, rečenice, pasuse u kojima su određene ključne riječi kao strateške riječi (Sapir 1974: 35), koje dekonstruiraju školstvo i obrazovni sistem u Kantonu Sarajevo¹². Sve pronađene primjere razvrstali smo, prvenstveno, služeći se tvorbenim, morfološkim, sintaksičkim i stilističkim kriterijima nastanka nove riječi, sintagme, parafraze, rečenice i (teksta) diskursa, te pristupili njihovoj (socio)/(pragma)lingvističkoj i gramatičkoj analizi.

U analiziranom korpusu, za potrebe ovog rada, izdvojili smo sljedeće leksičke primjere, koji su odraz kritičkog stava autora i njegovih visprenih osvrta na odgojni te školski i obrazovni sistem: slivenice, nove složenice i sraslice te varijante postojećih riječi i novih značenja (semantički neologizmi) i akronime.¹³

Slivenice koje upiru prstom u školstvo i obrazovni sistem

Slivenice su u posljednje vrijeme predmet istraživanja mnogih lingvista,¹⁴ najčešće u kontekstu tvorbe riječi, odnosno neologije, ali i stilistike i leksikologije (usp. Bagić 2015, 2023; Bugarski 2013, 2019; Halupka-Rešetar i Lalić-Krstin 2009; Marković, Klindić i Borković 2016, Šehović i Durmišević 2022). Bagić (2023: 93) dobro primjećuje da slivenica, kao pojava u jeziku, najbolje svjedoči o jednom vremenu. Najčešće je *skovana* u datom trenutku da izrazi što jezgrovitije i upečatljivije određeni društveni fenomen, i to u medijskom diskursu, društvenim mrežama, žargonu, reklamama, razgovornom jeziku. Bagić (Ibid.: 97) prvim hrvatskim *stopljeničarem* smatra A. G. Matoša, pa tvrdi da je slivenica “unikatan stilem njegova kritičkoga i polemičkoga diskursa, ponekad i leksičko uporište njegovih delikatnih kritičkih procjena i žestokih obračuna”. S razlogom navodimo prethodni citat, smatrajući da se odlično uklapa u kontekst slivenica koje stvara Ahmetović u svojim kolumnama. Svaka slivenica iskorištena u kolumni, kritičkom tekstu, koji se odnosi na školstvo i obrazovanje, ne samo da je *leksička skrivalica* ili *mozgalica* nego je svjesno, pragmatičko *djelovanje riječima*, koje nam se učinilo slično Matoševom sarkastičnom i polemičkom izrazu (usp. Bagić 2023: 97–99). Svaka slivenica je, zapravo, suštinska, ključna riječ polemičkog Ahmetovićevog diskursa kojim on razotkriva moć onih koji upravljaju obrazovanjem.

¹² Za školstvo i obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini nadležni su kantoni/županije.

¹³ Kolokacijski neobične i neočekivane sintagme te ludičku parafrazu ne analiziramo u zasebnim poglavljima jer bismo premašili kvantitativne okvire ovog rada, ali se spominju sporadično pri analizi slivenica, složenica, sraslica i akronima.

¹⁴ Časopis *Novorečje* jedan je cijeli broj posvetio upravo slivenicama, i to nakon održanog Okruglog stola 12. 5. 2022. *Slivenice i ostali tipovi neologizama u slavenskim jezicima* (<https://www.alma.co.rs/Novorecje/Novorecje6.pdf>, stranica posjećena 12. 8. 2025). Zbog ekonomičnosti navodimo samo ovaj primjer, a brojni su ovakvi i slični primjeri u slavistici.

Naziv njegovih kolumni je efekatan, nimalo nevino ili slučajno izabran – **Kvaritmetika**, slivenica nastala od glagola ‘kvariti’ i ‘aritmetika’ – grana matematike koja se bavi računskim operacijama (kvaritmetika < kvar(iti) + aritmetika). Naslov kolumne “Kvaritmetika”, kao jaka pozicija teksta (Katnić-Bakaršić 2001: 268–270), opravdava Ahmetovićev izbor i kreativnost, jer u većini svojih tekstova (2024a, 2024b, 2024c, 2024d i dr.) on se, upravo, bavi statistikom, računskim operacijama otkriva i najdelikatnije i najsitnije detalje kako bi “**pokvario račune**” onima koji misle da će, držeći pod svojim okriljem školstvo i obrazovanje, i dalje vladati. Ova slivenica nije samo ostala u nazivu kolumne, već je Ahmetović koristi i dalje u jednom od tekstova, kao pridjevsku izvedenicu *kvaritmetički*:

U kontekstu brzog zastarijevanja nastavnih sredstava, dostupnih izvora znanja i pratećih pedagoških praksi inovacije su već i samo poučavanje ukorak s vremenom. Za šta je nephodno stručno usavršavanje, za koje smo već **kvaritmetički**¹⁵ utvrdili da je piši propalo. (Ahmetović 2024k)

Upotrebom ironičnog i metaforično sliveničkog pridjeva u samom zaključku¹⁶ svog teksta, Ahmetović još jednom naglašava da svojom kolumnom raskrinkava sve zakone i propise, koji su doneseni *kao* za dobrobit školstva i obrazovanja.

U kolumnama “Kvaritmetike” pronašli smo i slivenice koje su istovremeno dokaz kreativnog tvorbenog procesa u bosanskom jeziku, ali i ludičke zaigranosti, kreativnosti i spremnosti autora da se ironijom bori protiv sistema moći: **fušnota** < fuš + (fus)nota; **k’oautor** < k’o + (ko)autor; **sivrikat** < (Saudin) Sivr(o) + (sind)ikat; **Stremformator** < (STREAM) Strem + (in)formator; **ej-dnevnik** < ej + (e)-dnevnik; **kukurikulum** < kukuriku + (kuriku)lum; **planištavanje** < plan(irati) + (un)ištavanje; **plandemija** < plan(iranje) + (pan)demija; **ploniženje** < pl(an) + (p)oniženje; **neferent** < nefer + (refer)ent; **znanimati** < zna(ti) + (za)nimati; **ekskurzijančer** < ekskurzija + (zijan)čer, **najspodobniji** < naj(sposob)niji + spodob(a); **zasmušak** < za(ključ)ak + smuš(en), **(s)tresno** < stresno + tresti. Ukupno smo pronašli šesnaest slivenica¹⁷, od kojih je jedna grafička slivenica: (s)tresno, koju u govoru ne bismo ni prepoznali kao slivenicu, već samo u pisanom obliku, uz obavezno isticanje određenih grafema (Bugarski 2019: 120). Vlastita imena pogodna su za polemičke intervencije (Bagić 2023), pa tako u korpusu pronađena slivenica Sivrikat < (Saudin) Sivr(o) + (sind)ikat

¹⁵ Isticanje naše.

¹⁶ Pored naslova, prva i posljednja rečenica su, također, jake pozicije teksta, što u ovom slučaju samo potvrđuje Ahmetovićev izbor da ovu riječ uvrsti u zaključnu rečenicu svog teksta.

¹⁷ S obzirom na kvantitativno ograničenje ovog rada, ovdje se nećemo eksplicitno baviti tvorbenim modelima nastanka pronađenih slivenica. O tome vidjeti detaljnije u Šehović i Durmišević (2022: 45–48).

direktno se odnosi na djelovanje Saudina Sivre, predsjednika Samostalnog sindikata osnovnog obrazovanja i odgoja:

Da imamo sindikat umjesto **sivrikata**¹⁸, Standardi koje je kantonalna vlada telefonom usvojila ne bi dočekali septembar. (Ahmetović 2024m)

Posebno upečatljivim i ekspresivnim izdvajamo i činjenicu da jedna od kolumni nosi naslov “Pad **sivrikata**¹⁹?” (Ahmetović 2024l), gdje se propituju uloga, funkcije i zahtjevi sindikata/sivrikata prema Ministarstvu, odnosno način djelovanja te institucije. Ahmetović, osim u naslovu, samo još jednom koristi slivenicu *sivrikat* u tekstu, a dalje sve vrijeme piše sindikat, kao da slivenicu ne želi načiniti običnom i uobičajenom prekomjernim korištenjem, nego je čuva baš za zaključak do kojeg dolazi, a kojim izriče svoj sarkastični stav: “To bi svaki put prividno djelovalo kao pobjeda **sivrikata**.” (Ahmetović 2024l)

Iako sve slivenice Ahmetović veže za obrazovni i školski diskurs, neke od njih su semantički najuže i najčvršće vezane za semantičko polje škole i obrazovanja, kao što su: *ej-dnevnik*, *Stremformator*, *kukurikulum*, *ekskurzijančer*, dok su preostale kontekstualne, što znači da njihovo ekspresivno i konotativno značenje određuje diskurs u kojem se nalaze. Tako se slivenice **planištavanje** < plan(irati) + (un)ištavanje; **plandemija**²⁰ < plan(iranje) + (plan)demija; **ploniženje** < pl(an) + (p)oniženje; **neferent** < nefer + (refer)ent; **znanimati** < zna(ti) + (za)nimati; **zasmušak** < za(ključ)ak + smuš(en) – bez konteksta ne moraju isključivo odnositi na diskurs školstva, odgoja i obrazovanja. Značenje slivenice *plandemija* objasnio nam je i sam autor, pa je tako eksplicirano da pripada školskom registru:

Planiranje raznovrsnih posjeta učenika se širi kao **pandemija** pa je zbog toga u naslovu **plandemija**, a realizacija teče po planu, uz male poteškoće koje ćemo zanemariti. (Ahmetović 2024gg)

Slivenicu *planištavanje* Ahmetović (2024ff) detaljno objašnjava, te je sarkastično i kritički kontekstualizira:

Na kraju ovaj ishod se može dodatno realizovati u 9. razredu na maturalknoj zabavi. Učenici i učenice lijepo obučeni, našminkani i dotjerani organizovano odlaze do restorana, hotela i kafana koji se ne nalaze u blizini škola i tamo uz pratnju orkestra pjevaju, plešu i igraju. Ishod će tek tad u potpunosti biti realizovan. To je očigledna i najbolja priprema učenika za život i to se zove planirano uništavanje ili **planištavanje**, kako napisah u naslovu. (Ahmetović 2024 ff)

¹⁸ Isticanje naše.

¹⁹ Isto.

²⁰ Usporediti značenje ove slivenice u Šehović i Durmišević (2022: 47, 51).

Značenje slivenice *ploniženje*, koja je dio naslova “**Ploniženje**²¹, četvrti takt, bazni raspar, kiselina i brzina” (Ahmetović 2024hh) nije eksplicitno navedeno, no kontekstualno zaključujemo da ima ironično značenje, i znači ‘plansko poniženje’ nastavnika hemije, fizike i tehničke kulture.

Slivenicu *ekskurzijančer* Ahmetović koristi kao jaku poziciju teksta, kroz naslov “Ekskurzijančeri*” (Ahmetović 2025z), a u tekstu je objašnjava:

Poslije čitanja naslova očekivano je da se u nastavku nalazi priča o učenicima završnih razreda osnovne škole i njihovim nestašlucima, zijanima** i ispadima na ekskurziji***. Ali, žao mi je, tu priču danas nećete čitati. (...)

Ekskurzijančeri* oni koji zbog organizacije ekskurzije i sticanja finansijske dobiti prave zijane u propisima (Definisao autor teksta N. A.)

Zijan** – rezultat predanog, ozbiljnog i studioznog rada **zijančera** (definisao autor teksta N. A. **Zijančer** – tko nanosi štetu, štetnik, štetoinja, škodljivac (RJEČNIK STRANIH RIJEČI, B. Klaić, Zagreb 2004)

Ekskurzija*** – oblik odgojno-obrazovnog rada koji se realizira izvan školskih prostora radi neposrednog proučavanja onih nastavnih sadržaja koji se ne mogu demonstrirati i uspješno tumačiti u učionici. (Ahmetović 2025z)

Kod Ahmetovića (2025v) *neferent* je referent, administrativno lice koje radi u školi, ali ne obavlja posao kako treba, odnosno obavlja ga prema uputama *onih s vrha*:

Nefer referent kaže da nema sredstava, a budžet osnovnih škola Kantona Sarajevo 236.126.653 KM, od čega je preko 200.000.000 KM za plate, dok za materijalne i nematerijalne troškove isti kanton troši preko 30.000.000 KM, plus 58.114.754 KM koje troši Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, zatim 6.958.605 KM za JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo... Referente, nisi fer, ti si **neferent**²². (Ahmetović 2025v)

U istoj kolumni koristi i glagolsku slivenicu *znanimati* (Ahmetović 2025v), koju opet sam objašnjava:

Pokušaću dočarati o čemu se radi; a sad, da li ću očarati ili razočarati – ne znanima me*.

*ne znanima me = ne znam i ne zanima (Ahmetović 2025v)

Kritički se osvrće i na Vijeće učenika (Ahmetović 2024ii), naglašavajući kako se ni tu ne biraju najsposobniji:

²¹ Isticanje naše.

²² Isticanje naše.

Informacije se kriju, diskusije se usmjeravaju, prijedlozi i predla-
gači se pripremaju, a biraju se **najspodobniji**. (Ahmetović 2024ii)

Preostale slivenice *fušnota*²³ (Ahmetović 2024b), *ej-dnevnik* (2024p), *k'oautori* (Ahmetović 2024c), *Stremformator* (Ahmetović 2024o), *kukurikulum* (Ahmetović 2024t), *zasmušak* (Ahmetović 2024gg) imaju funkciju da ironiziraju i kritiziraju sve ono što se u školama pokušava *podmetnuti* kao kurikularna reforma, STREAM metodologija učenja, koautorski udžbenici, e-dnevnik te zakoni s prekomjernim brojem fusnota. Ahmetović je u svojim kolumnama pronašao jezičko sredstvo i način kojim može djelovati i pokušati mijenjati školski sistem.

Sudbinu ovih slivenica, kao i većine neologizama, teško je predvidjeti: da li će postojati samo kao svjedok jednog trenutka – jer su i nastale kao jezgrovit opis konkretnog društvenog događaja i ostati okazionalizmi (Štebih Golub 2015) ili će opstati duže te iz kritičke kolumne školskog i obrazovnog diskursa preći u razgovorni jezik, donekle se ustabiliti – pokazat će vanlingvistička stvarnost i govornici bosanskog jezika.

Neologizmi i semantički neologizmi u službi (anti)zakona

Ovo se poglavlje bavi novim riječima – složenicama i sraslicama te varijantama postojećih riječi, kao i semantičkim neologizmima. Neologizmi su “brzo uočljivi, privlače svojom ekskluzivnošću, obilježenošću” (Mikić Čolić 2021: 17), a kod Ahmetovića su nastali svjesno kako bi kritički osvrt na diskurs školstva i obrazovanja bio privlačniji čitateljima: *standardodavac*, *Standrd*, *odseptembravažeći*, *pitanjologija*, *trodualno*, *plani-šta-reći*, *rutiner*, *kurikulumašiti*, *bhslažikistan*.

Tako po uzoru na neobilježenu složenicu ‘stanodavac’ Ahmetović stvara **standardodavac** < standardi(i) + o + dav(ati) + ac, kojom želi *dekanonozirati* Standarde i normative škole koji se, inače, posmatraju, kao *sveto slovo*, umjesto da se o njima raspravlja:

Po logici **Standardodavca**²⁴, minimalan broj učenika u odjeljenju je 13, a ne 16. Dakle, odjeljenje može brojati od 13 do 26 učenika. (Ahmetović 2024m)

U istom tekstu, Ahmetović (2024m) namjerno ispušta vokal a iz riječi ‘Standard’ te dalje koristi varijantu polazne riječi kao **Standrd**:

Prema tim **odseptembravažećim**²⁵ **Standrdima**²⁶, predviđeno je da kabinet za predmet koji predajem (Tehnička kultura) bude opremljen

²³ U Ahmetović (2024) pronašli smo i izvedenicu *fušnotica*.

²⁴ Isticanje naše.

²⁵ Isticanje naše.

²⁶ Italik je Ahmetovićev, bold je naš.

sa 26 ormara, 18 stolova, 17 stolica + police + mašine sa postoljem + (POGLEDATI SPISAK I IZABRATI PO ŽELJI). (Ahmetović 2024m)

Ovakvim pisanjem, bez vokala a, kao da se leksema ‘**standard**’ približava leksemi ‘**drndalo**’, koja u razgovornom jeziku ima pejorativno značenje ‘brbljiva osoba, brbljivac, naklapalo’ (Halilović, Palić i Šehović 2010: 230), ili glagolskoj leksemi ‘**drndati**’, koja znači ‘proizvoditi jednolične zvukove; govoriti bez mjere i kontrole, brbljati, naklapati (Halilović, Palić i Šehović 2010: 230–231).

Značenje ove riječi dodatno pojačava i pridjev nastao srastanjem: **odseptembravažeci** < od + septembra + važeci, kojim se dodatno naglašava, pa i ismijava način na koji novi zakoni, nova pravila, novi standardi i normativi ulaze u škole: uvijek od septembra, bez stvarno potrebne rasprave o svrsishodnosti i logici tih *noviteta*.²⁷

Ahmetović (2025) u svojoj kritici ide dalje i nudi novu nauku sarkastičnog naziva **pitanjologija** < pitanj(e) + o + logija, vjerovatno kao aluziju na kataloge zadataka (sa odgovorima) na osnovu kojih se učenici i učenice devetih razreda pripremaju za eksternu maturu:

Smatram da se angažovanjem velikog broja stručnjaka na izradi zadataka želi pripremiti i učenike i roditelje i prosvjetne radnike na izučavanje nove naučne discipline, **PITANJOLOGIJE**. Navedena naučna disciplina će se izučavati od prvog razreda osnovne do trećeg razreda srednje škole, a obavezna literatura neće biti udžbenici, priručnici, zbirke i radne sveske. Za izučavanje navedene naučne discipline koristiće se **KATALOZI ZADATAKA** (sa odgovorima) po oblastima, nivoima, ciklusima, regijama... i biće dostupni na svim konstitutivnim jezicima i pismima. (Ahmetović 2025h)

Jednu od najčešćih stilskih grešaka u razgovornom jeziku, kojom se želi izraziti da nešto ima tri puta veću vrijednost od početne *troduplo* (umjesto *trostruko*), Ahmetović (2024oo) vješto, uz već istančani jezički ludizam, koristi kako bi se kritički osvrnuo na uvođenje dualnog obrazovanja u srednje škole Kantona Sarajevo, i to pišući kolumnu naslova: “**Trodualno**²⁸ finansiranje obrazovanja i stupidualnog odgoja” (Ahmetović 2024oo):

Prognoziram da će se dualno obrazovanje **trodualno** isplatiti poslodavcima i sad mi je jasno zašto su u jednoj anketi svi poslodavci na pitanje kakve učenike želite odgovorili identično: *Ne moraju ništa znati*, samo nek su kulturni i odgojeni, a sve što im bude trebalo mi ćemo ih naučiti. (Ahmetović 2024oo)

²⁷ Ovaj tvorbeni tip nije neobičan u razgovornom pisanom jeziku, obično, društvenih mreža: usp.: *jedvačekanje* (od jedva čekati).

²⁸ Isticanje naše.

Jezičku kreativnost i ludizam, ali i uvjerenje da riječi uvijek imaju i konotativno, preneseno te kontekstualno značenje, kod Ahmetovića pronalazimo u leksemi **plani-šta-reći**, gdje je dio ‘šta-reći’ eufemizam za psovku ili neki drugi vulgarizam – obično u razgovornom jeziku; ukoliko je govorniku dosadilo da sluša monotonu priču, s ključnom riječi koja se ponavlja, nije neobično da cijelu tu riječ ili dio riječi zamijeni vulgarizmom.

Ništa i, ako je norma nastavnika 20 časova i ako škola broji po tri odjeljenja za svaki razred, norma nastavnika tjelesnog i zdravstvenog odgoja u tom slučaju je 14 časova, a piše se 40, s tim da taj nastavnik mora tri sedmice boraviti na planini, skijajući sa učenicima šestih razreda i nekoliko dana planirano šetajući po istoj toj ili nekoj drugoj planini, da ne kažem **plani-šta-reći**²⁹. (Ahmetović 2024ee)

Semantičke neologizme **zijan** i **ekskurzija** Ahmetović (2025z) redefinira u svojoj kolumni, a u prethodnom poglavlju smo citirali ta nova značenja, dok je **rutiner**:

Neiskorišteni su, a većina je postala ono što nije trebala postati, a što je isticao prof. Hajrudin Hadžihasanović: *Ne dozvolite da postanete rutineri**, jer je to opasno za prosvjetni poziv i za učenike sa kojima radite. Ali, eto... Pratite li???

* **Rutineri** su prosvjetni radnici koji poslije pet do deset godina predanog rada steknu takvo iskustvo da sve poslove obavljaju sa lakom. Ništa ne mijenjaju i protivnici su svih promjena. (Ahmetović 2025z)

Ahmetović (2025k) stvara glagolski neologizam **kurikulumašiti** ‘baviti se kurikulumom, analizirati kurikulum, pretjerivati u bavljenju kurikulumom, dizati prašinu oko kurikuluma’:

Ni predmetni kurikulum neću čitati da ne **kurikulumašim**. (Ahmetović 2025k)

Tvorbeno, a svakako i značenjski, zanimljivom smatramo leksemu **bhsla-žikistan** < bhs + laž + ik³⁰ + (Apsurd)istan (Ahmetović 2025m), koja je svojim prvim dijelom, zapravo sraslica nestandardne, neformalne skraćenice za bosanski, hrvatski i srpski jezik ‘bhs’ i lekseme ‘laž’, pa onda i slivenica s leksemom negativno obojenog značenja ‘Apsurdistan’ kojom se negativno etiketiraju zemlje, nerijetko i Bosna i Hercegovina, koje baštine komunistička ili postkomunistička birokratska obilježja i prakse. Koristeći ovu neološku leksemu, Ahmetović (Ibid.) se kritički obrušava na društvo koje formalno kroz zakone, konvencije štiti dijete (samo na papiru), a u stvarnosti ga uništava:

²⁹ Isticanje naše.

³⁰ Vjerovatno analoška tvorba po uzoru na Tadžikistan, Uzbekistan i sl.

Dalje vas pitam da li dijete/učenik koje je opterećeno od 60 do 80 sati u sedmici ima vremena za igru i razonodu, rekreativne i slobodne aktivnosti? Da li isto to dijete/učenik čiji su roditelji odsutni može uživati njihovu skrb, da li će se osjećati zanemareno, napušteno, ostavljeno...? **Međunarodno pravo** na obrazovanje postalo je **državni interes** i pretvoreno u **obavezu roditelja**, a **dijete je podizvođač** svih tih naših nečasnih radova, uz izgovor da je to njegov najbolji interes, da je to za njegovu dobrobit, za njegovu budućnost. (...)

Mislim da sam dokazao da živimo u državi **B H S L A Ž I K I S T A N**. (Ahmetović 2025m)

Za neologizme u ovom poglavlju možemo zaključiti da su neki na grafo-stilističkom planu zanimljivi (*odseptembravažeći*, *Standrd*), a pojedini na semantičkom planu (*rutiner*), a tvorbeno možemo izdvojiti primjere *bhslažikistan*, *kurikulumašiti*.

Akronimi u službi zakona

Akronim ili složenu skraćenicu čine početna slova ili slogovi nekog naziva koji je sastavljen od više elemenata. U ovom radu govorit ćemo o neformalnim akronimima, koji su nastali kako bi ironizirali i kritizirali stvarnost školskog i obrazovnog diskursa. Ahmetović, pored slivenica, formalnih i semantičkih neologizama, kreativno stvara i akronime, opet se ludički poigravajući ekspresivnom, magijskom i ludičkom funkcijom jezika. Tako polazi od svoje uske stručne oblasti, a to je tehnika, odnosno predmet Tehnička kultura, pa nas kroz kolumnu naslova “Zašto je propao i SMET” (Ahmetović 2024o) vodi kroz niz akronima, od početnog SMET-a do kvaziakronima SRAM-a:

Od SMET-a preko STEM-a, STEAM-a, STREAM-a pa sve do SRAM-a, kako i zašto (Ahmetović 2024o)

Za akronim SMET, Ahmetović (2024o) navodi sljedeće:

Skraćenicu SMET davne 1990. godine upotrijebila je *Nacionalna fondacija za razvoj nauke* (National Science Foundation). SMET je skraćenicu koja potiče od prva četiri slova oblasti prirodnih nauka, matematike, inženjerstva i tehnologije (**S** science, **M** math, **E** engineering, **T** technology). Sa SMET-om se javnost upoznaje 2003, a već 2007. godine postaje STEM. STEM pristup učenja je interdisciplinarnan i obuhvata oblasti prirodnih nauka (biologija, hemija, fizika), oblast tehnike i inženjerstva (tehnička kultura) i oblast matematike. Zasnovan je na ishodima učenja i znanju, a krajnji cilj mu je unapređenje života učenika i učenica u Bosni i Hercegovini na kraju osnovne, odnosno srednje škole. Ali... (Ahmetović 2024o)

Očigledno je da su ovi akronimi formalni, pripadaju školskom diskursu. Njihova funkcija u ovom tekstu, kao i akronima STEAM i STREAM, jeste da gradacijski pokažu apsurdnost jednog te istog modela:

STEM je po tome trebao postati RA-STEM ili samo raSTEM (R je od reading; A je od art), ali je prevladao *internacionalni* akronim STREAM (S science, T technology, R reading, E engineering, A art, M math). (Ahmetović 2024o)

Sve ove skraćnice, uključujući i izrazom posljednju SRAM (koja uopće nije akronim nego leksema ‘sram’, ali grafostilemski podsjeća na akronim), zapravo, nose osnovno značenje u ovoj rečenici:

Nevezano za akronime, u Bosnu i Hercegovinu počeo se slivati novac za podršku novoj modi. (Ahmetović 2024o)

To, zapravo, ironično znači, što više akronima, to više novca u obrazovnom budžetu.

Akronim za Godišnji plan rada javlja se u dvije varijante GPRŠ i GPR Š u značenju Godišnji plan rada i šutnje, a ovaj drugi oblik, uz jasno istaknuti bje-linu, još više pojačava i markira traženu šutnju u ovim školskim okolnostima:

Godišnji program rada i šutnje ovih dana je dostupan na stolu u zbornici svake osnovne škole u Kantonu Sarajevo. Pripreman je u apsolutnoj tišini od prvog septembra i sad ga treba predložiti, a zatim i usvojiti, jer neusvajanje ne dolazi u obzir i nikad se nije desilo. Procedura je jasna i propisana je. Prvo u grobnoj tišini Godišnji program rada i šutnje usvajaju nijemi članovi nastavničkog vijeća, a netom poslije njih, bez komentara i opet u tišini, članovi školskog odbora. Šutjelo se, a i čuti se o ovom pitanju i u institutu, opštinama, pa i Ministarstvu, ovom resor-nom, jer, poslije usvajanja, ovi ŠKOLSKI PROGRAMI ŠUTNJE putuju na te adrese i ostaju tamo da borave kao dokaz da se i tamo može i čutati i **šutati**³¹. (Ahmetović 2024dd)

Zapravo, akronim GPRŠ jeste skraćeni naziv za Godišnji plan rada škole, tako da ovdje prepoznamo akronim, koji je i semantički neologizam, ali i lu-dička parafraza.

Akronim s markiranim i istaknutim Š, autor objašnjava na sljedeći način:

³¹ Ovaj glagol možemo posmatrati na dva načina. S obzirom na upotrebu glagola *čutati*, moguće da se autor poigrava s normama bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, pa upotrebljava i razgovorni oblik *šutati* (norm. šutjeti), gdje je *čutati* normirano u srpskoj jezičkoj normi, a *šutjeti* u bosanskoj i hrvatskoj. No, moguće je i drugo značenje, a to je *šutati* – ‘nogom udarati i odbacivati; svjesno prebacivati koga s jedne dužnosti na drugu želeći mu napakostiti’ (Halilović, Palić i Šehović 2010: 1309).

Počela je školska godina 2. septembra, a četiri sedmice poslije usvajaju se ili će u narednih par dana biti usvojeni **GPR sa Š ili bez Š**³², nije bitno. (Ahmetović 2024ee)

Akronimom **ZOR** autor se referira na Zakon o radu, koji opet kritizira kao dio školskog diskursa (Ahmetović 2025g):

Taman smo sve fino posložili, jedan zakon, dva kolektivna ugovora, tri pedagoška standarda i normativa, i onda se zbog evropskih direktiva i **ZOR**³³-a sve pokvari. (...) Puknuću do zore od zora zbog ZOR-a.³⁴

* zor – snaga, opterećenje, napor, muka, naprezanje koje može izazvati rušenje zidova, pucanje šina, osovina i mostova, padanje nadstrešnica, klizanje tla, pad sistema (elektro-energetskog, informacionog i dr. naravno). (def. N. A.) (Ahmetović 2025k)

Akronim **BNV** (2025k) autor koristi kao svoj izraz borbe protiv nacionalizma:

(BNV) Bosanac Nenad Veličković je sve to što na linku piše i puno više, a ovo Bosanac je dodao N. A., da neko poslije ne bi rekao srpski, hrvatski, crnogorski, makedonski... Neće moći, gospodo. Zauzet. (Ahmetović 2025k)

Akronim koji izrazom podsjeća na skraćenicu nekadašnjeg Sovjetskog Saveza (SSSR) **SSOOiOSS** u značenju Samostalni sindikat osnovnog odgoja i obrazovanja Saudina Sivre (Ahmetović 2025u), kojim se kritizira kult ličnosti ovog sindikata, a trebao bi biti sinonim za radnička prava. Ahmetović (2025u) napominje da se ovaj akronim može pisati i u još skraćenijem obliku **SOS**, što je i semantički neologizam:

Ponavljam, kraće se i čita i piše **SOS**. (Ahmetović 2025u)

A da sve učini još neobičnijim i zaumnijim, Ahmetović (2025u) koristi i oblik . . . - - - . . . , napisan Morzeovom azbukom, vičući: Save our Ship (Ahmetović 2025u).

Akronim, koji je istovremeno i sraslica i slivenica uzvika šutnje ‘pst’ i lekseme ‘stres’ – **P(ST)RESS**, uz aluziju na press (Ahmetović 2025aa):

P(ST)RESS konferencija predsjednika sindikata počela je u 9 sati i 30 minuta 16. 5. 2025. godine na poznatoj adresi, a tema je prezentacija **poručenih rezultata** istraživačkog projekta Zadovoljstvo radnika javnih predškolskih ustanova i osnovnih škola u Kantonu Sarajevo poslom i statusom u društvu. (Ahmetović 2025aa)

³² Isticanje naše.

³³ Isticanje naše.

³⁴ Ovo je, također, parafraza na poznatu rečenicu o akcentima Gõre gòre gòrè gòrè.

Ovim akronimom Ahmetović uspješno dočarava atmosferu konferencije (PRESS) *s naručenim rezultatima* s vrha, konferenciju (PRESS) gdje se i šuti (PST) i gdje su svi pod stresom (STRES).

Zaključak

Kolumna “Kvaritmetika” obrazovnog magazina *Školegijum* pokazala se kao zanimljiv i iscrpan materijal za analizu novih riječi koje svjedoče o društvenim promjenama. U ovom slučaju radi se o obrazovnim reformama i promjenama u školskom sistemu, koje su poslužile autoru kolumne Nusretu Ahmetoviću da *jezički djeluje* te iskoristi potencijal jezika, napose njegovu ludičku funkciju, te tako kroz humor, ironiju i parodiju predstavi sliku jednog društveno-obrazovno-školskog sistema. Neološkim slivenicama, složenicama i sraslicama, semantičkim neologizmima i akronimima, koji pragmatički prenose poruku o društvu, Ahmetović angažirano, metodama kritičke diskursne analize, dekonstruira stvarnost u kojoj živimo. Kakva će biti sudbina analiziranih neologizama, da li će se koristiti i izvan spomenute kolumne – pokazat će vrijeme, kao i jezička intuicija govornika bosanskog jezika da prepoznaju visprenost i ludizam u tim riječima, kao potencijalne elemente *jezičkog djelovanja*.

IZVORI

- Ahmetović, N. 2025a. “Najlošiji iz matematike, prirodnih nauka i čitanja u BiH lažu bosanski, dualno”, *skolegijum.ba*, 3. 1. 2025.³⁵
- Ahmetović, N. 2025b. “Tabula raza će biti izgrebana, išarana i hrapava. Tabula Raze neće biti”, *skolegijum.ba*, 10. 1. 2025.
- Ahmetović, N. 2025c. “Došlo je vrijeme da opijeni balkanski prosvjetari za korištenje kazana plate kazaniju”, *skolegijum.ba*, 17. 1. 2025.
- Ahmetović, N. 2025d. “Kad ti Ministrica kaže: Sjedi – jedan ćuti i radi ponovo”, *skolegijum.ba*, 24. 1. 2025.
- Ahmetović, N. 2025e. “Ministrica, dualno-knjigovodstveni kazani i digitalni temelji”, *skolegijum.ba*, 31. 1. 2025.
- Ahmetović, N. 2025f. “Odgojno-obrazovni šibicari”, *skolegijum.ba*, 7. 2. 2025.
- Ahmetović, N. 2025g. “Dolazi nam novi zor*”, *skolegijum.ba* [<https://skolegijum.ba/kolumna/dolazi-nam-novi-zorstar/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025h. “Koordinatori (1) ordiniraju (2) da konzilij (3) kooptiranjem formiraju”, *skolegijum.ba*, 21. 2. 2025.

³⁵ Navedeni datum ovdje, kao i u svim jedinicima koje nemaju link, jeste datum objavljivanja kolumne. Link takvih kolumni nismo navodili jer zauzima (iz nama nepoznatog razloga) gotovo cijelu stranicu, te smo iz praktičnih razloga, koji se tiču ekonomičnosti teksta, izbjegli navođenje takvih linkova.

- Ahmetović, N. 2025i. “Svjedočanstvo o lažnim SVJEDOČANSTVIMA i diplomama”, skolegijum.ba, 28. 2. 2025.
- Ahmetović, N. 2025j. “Sarajevska odgojno-obrazovna bagra (1)”, skolegijum.ba, 7. 3. 2025.
- Ahmetović, N. 2025k. “Učenik i nastavnik, oba vezani su”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/uchenik-i-nastavnik-oba-vezani-su/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025l. “Prosvjetni ludisti”, skolegijum.ba, 21. 3. 2025.
- Ahmetović, N. 2025m. “Podizvođači obrazovnih radova”, skolegijum.ba, 28. 3. 2025.
- Ahmetović, N. 2025n. “Brojevi u sarajevskoj budžetskoj magli”, skolegijum.ba, 5. 4. 2025.
- Ahmetović, N. 2025o. “Brojevi u sarajevskoj budžetskoj magli (2)”, 5. 4. 2025.
- Ahmetović, N. 2025p. “Brojevi u sarajevskoj budžetskoj magli (3)”, skolegijum.ba, 5. 4. 2025.
- Ahmetović, N. 2025r. “Njegova ekselencija Viši Savjetnik”, skolegijum.ba, 11. 4. 2025.
- Ahmetović, N. 2025s. “Fejk profil stručno nespremnog nastavnika”, skolegijum.ba, 18. 4. 2025.
- Ahmetović, N. 2025t. “Direk osnovne škole”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/direk-osnovne-shkole/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025u. “...---...”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/kvarimetika/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025v. “Fer referent ili neferent”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/fer-referent-ili-neferent/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025z. “Ekskurzijančeri”, skolegijum.ba, 16. 5. 2025.
- Ahmetović, N. 2025aa. “Sindikalni P(ST)RESS”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/sindikalni-p-st-ress/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2025bb. “Propisna (ne)određenost”, skolegijum.ba, 30. 5. 2025.
- Ahmetović, N. 2024a. “Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/ko-je-pozicija-a-ko-opozicija-u-zbornici/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024b. “Fušnote”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/fusnote/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024c. “Množenje s nulom”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/mnozenje-s-nulom/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024d. “Priprema (pozor) za pregled, sad”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/priprema-pozor-za-pregled-sad/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024e. “Sekcije u međusmjerni”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/sekcije-u-medusmjerni/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024f. “Zakon i debele burgije”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/zakon-i-debele-burgije/>] pristupljeno 8. 8. 2025.

- Ahmetović, N. 2024g. “Teorija sarme”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/teorija-sarme/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024h. “Oduševljen sam, iako ne kontam”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/odusevljen-sam-iako-ne-kontam/>] pristupljeno 8. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024i. “Od dva mjeseca do nekoliko minuta”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/od-dva-mjeseca-do-nekoliko-minuta/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024j. “Zakidanje na usavršavanje”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/zakidanje-na-usavršavanje/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024k. “Kakve stimulacije, takve renovacije”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/kakve-stimulacije-takve-renovacije/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024l. “Pad sivrikata?”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/pad-sivrikata/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024m. “Situacija i frustracija”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/situacijafrustracija/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024n. “Isti posao – isto radno vrijeme”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/isti-posao-isto-radno-vrijeme/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024o. “Zašto je propao i SMET?”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/zasto-je-propao-i-smet/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024p. “380 dana godišnje”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/380-dana-godisnje/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024r. “Učiteljica na ispitu nezrelosti”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/uciteljica-na-ispitu-nezrelosti/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024s. “EMIS je i alat i oruđe i oružje”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/emis-je-i-alat-i-orude-i-oruzje/>] pristupljeno 9. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024t. “Kukurikulum revolucija”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/kukurikulum-revolucija/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024u. “Kurikulum proroka”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/kurikulum-proroka/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024v. “Kurikulum proroka”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/kurikulum-proroka/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024z. “Arena za trgovinu radničkim interesima”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/arena-za-trgovinu-radnichkim-interesima/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024aa. “Laž se zakonom ne kažnjava, treba se oporezovati”, skolegijum.ba, 16. 9. 2024.
- Ahmetović, N. 2024bb. “Superiška ishodi”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/superishka-ishodi/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024cc. “Da na živi, živi izrada”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/da-nam-zhivi-zhivi-izrada/>] pristupljeno 10. 8. 2025.

- Ahmetović, N. 2024dd. “GPRŠ”, skolegijum.ba, [<https://skolegijum.ba/kolumna/gprsh/>] pristupljeno 10. 8. 2025.
- Ahmetović, N. 2024ee. “Planištarenje, prvi detalj”, skolegijum.ba, 4. 10. 2024.
- Ahmetović, N. 2024ff. “Planištavanje, takt drugi”, skolegijum.ba, 11. 10. 2024.
- Ahmetović, N. 2024gg. “Plandemija, treći akt”, skolegijum.ba, 17. 10. 2024.
- Ahmetović, N. 2024hh. “Ploniženje, četvrti takt, bazni raspar, kiselina i brzina”, skolegijum.ba, 25. 10. 2024.
- Ahmetović, N. 2024ii. “Prosvjetari bacaju, učenici dojavljaju”, skolegijum.ba, 31. 10. 2024.
- Ahmetović, N. 2024jj. “Odgojno-obrazovni bankrot”, skolegijum.ba, 14. 11. 2024.
- Ahmetović, N. 2024kk. “Učinkovitost obrazovanja”, skolegijum.ba, 22. 11. 2024.
- Ahmetović, N. 2024ll. “Analogno-digitalni odgoj i obrazovanje”, skolegijum.ba, 29. 11. 2025.
- Ahmetović, N. 2024mm. “Ishodi su mrtvi, živjeli protesti”, skolegijum.ba, 6. 12. 2024.
- Ahmetović, N. 2024nn. “Znanje se može i dijeliti i krasti, ali ne i uskraćivati”, skolegijum.ba, 13. 12. 2025.
- Ahmetović, N. 2024oo. “Troidualno finansiranje obrazovanja i stupidalnog odgoja”, skolegijum.ba, 20. 12. 2024.

LITERATURA

- Bagić, K. 2023. *Figure i stilovi*, Zagreb: MeandarMedia.
- Bagić, K. 2015. “Stopljenice: riječ, kultura, figura”, Ryznar, A. (ur.), *Svijet stila, stanja stilistike*, Zagreb. [<https://stilistika.org/bagic>] pristupljeno 12. 8. 2025.
- Bugarški, R. 2019. *Srpske slivenice*, Novi Sad: Akademska knjiga.
- Bugarški, R. 2013. *Sarmagedon u Mesopotamiji. Leksičke skrivalice*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Halilović, S., Palić, I. i Šehović, A. 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*, Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
- Halupka-Rešetar, S. i Lalić-Krstin, G. 2009. “New blends in Serbian: Typological and headedness-related issues”, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 34(1), Novi Sad, 115–124.
- Katnić-Bakaršić, M. 2001. *Stilistika*, Sarajevo: Ljiljan.
- Marković, I., Klindić, I. i Borković, I. 2016. *Hrvatski rječnik stopljenica*, Filozofski fakultet: Zagreb. [<https://stilistika.org/od-oca-do-cace>] pristupljeno 12. 8. 2025.
- Mikić Čolić, Ana (2021). *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Mustafić, E. i Arnaut, A. 2022. “Leksičke promjene u bosanskom jeziku uzrokovane pandemijom koronavirusa”, u: Prasko, E. (ur.), *Zbornik radova Filozofskog fa-*

- kulteta*, XX, Zenica, 20–29. [<https://ff.unze.ba/nauka-i-istrazivanje/zbornici-radova/>] pristupljeno 11. 8. 2025.
- Ološtiak, M. (ur.) 2023. *Neologizmy a neologizacia v lingvistickej reflexii*, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove vo Vydavateľstve Prešovskej univerzity.
- Sapir, E. 1974. *Ogledi iz kulturne antropologije*, Beograd: Beogradski grafičko-izdavački zavod.
- Smailagić, V. 2004. “Riječi jednog vremena”, *Pismo*, II/1, Sarajevo, 311–313.
- Šehović, A. i Durmišević, E. 2023. “Deantroponimni neologizmi kao ključne riječi epohe u bosanskom jeziku”, *Novorečje*, 8, Beograd, 61–75. [<https://www.reci.org.rs/wp-content/uploads/2023/09/sehovic-08-61.pdf>] pristupljeno 11. 8. 2025.
- Šehović, A. i Durmišević, E. 2022. “Slivenice na bosanskohercegovačkim internetskim portalima”, *Novorečje*, 6, Beograd, 43–62. [<https://www.reci.org.rs/wp-content/uploads/2023/09/sehovic-06-43.pdf>] pristupljeno 11. 8. 2025.
- Šehović, A. 2007. “Leksičke promjene – pokazatelj društvenih promjena”, *Pismo*, V/1, Sarajevo, 48–58.
- Šehović, A. 2005. “Društveno-politička stvarnost – izvorište novih kolokvijalnih frazema u bosanskom jeziku”, *Pismo*, III/1, Sarajevo, 109–115.
- Štebih Golub, Barbara (2015. “Okazionalizmi u hrvatskome publicističkom stilu”, *stilistika.org*, [<https://stilistika.org/stiloteka/analize/79-okazionalizmi-u-hrvatskome-publicistickom-stilu>] pristupljeno 13. 10. 2025.

Elma Durmišević

(Faculty of Philosophy, University of Sarajevo)

NEW WORDS IN THE *ŠKOLEGIJUM* MAGAZINE COLUMN AS A REFLECTION OF SOCIAL REALITY

S u m m a r y

This paper aims to highlight and analyse new words in the column “Kvaritmetika” of *Školegijum* – the magazine for fair education, but also to show how the analysed words successfully parody and ironize social reality. Given that the *Školegijum* magazine is dedicated to education and critical analysis of educational policies and practices in Bosnia and Herzegovina, Nusret Ahmetović, the author of the “Kvaritmetika” column, who teaches technical education as subject, critically analyses events in the classroom, assembly hall, school, the Ministry of Education, and, ultimately, in the society as a whole. Using the ludic function of language, this columnist successfully creates new words and gives new meanings to the existing ones. In the 61 columns published so far (from February 2024 to May 2025), atten-

tion is drawn to new words in the form of blends, unexpected syntagms, suffix derivations, acronyms, and ludic paraphrases.

Keywords: Bosnian language, new words, column, *Školegijum* magazine, parody, irony.

Дејан Ајдачић*

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk

НОВЕ РЕЧИ О ЗАГРОБНОМ ЖИВОТУ У КЊИЖЕВНИМ ТЕКСТОВИМА СЛОВЕНСКИХ ПИСАЦА

Новоречје, 2025, бр. 13.

Аутор указује на одређења загробног живота и света, на колективно усвојене представе о посмртном свету и животу обликоване у народним веровањима, религијским и теозофским списима. Наводе се и коментаришу називи реалија посмртног света – његових граница и области, становника и стања обитеља тог света, те указује на старогрчко (*nekros, thanatos, chthonos*), латинско (*mortes, infernus*), словенско или друго порекло лексичких компонената у ауторским оцазионализмима у делима савремених словенских писаца. Концепти неопагански реконструкуисане старе вере Словена се развијају и кроз стварање нових реалија и речи које их означавају у делима епске фантастике, као и делима страве и ужаса. Неке заједничке особености се уочавају и у књижевним текстовима са трансхуманистичким пројекцијама превладавања смрти. У завршном делу чланка се указује на мешање назива различитих религија и ауторских оцазионализама створених са основама различитих етноконфесионалних заједница.

Кључне речи: загробни живот, посмртни свет, ауторски оцазионализми, словенски језици, књижевна фантастика, страва и ужас, трансхуманизам.

Идеју продужетка живота након смрти у словенским језицима исказују спојевни придева ‘посмртни’ или ‘загробни’ уз именицу ‘живот’ *загробни живот* (срп.), *zagrobni život* (хрв.), *pozemský život* (чеш.), *życie po-zagrobowe* (пољ.), *загробная жизнь* (рус.) (Wysoczański 2024: 807, 825, 831), *потойбічне життя* (укр.), *posmrtný život* (словч.), *задгробен живот* (буг., мак.) и др. У оквиру хришћанских вероисповести идеја да душа после смрти тела наставља свој *вечни живот*, што је супротно пролазном и кратком „земаљском“ животу.

У словенским језицима простор у коме пребива душа ‘после смрти’ (Wysoczański 2024: 834–835) – назива се *загробни свет* (срп.), *потойбіч-*

* dejan.ajdacic@ug.edu.pl, ORCID 0000-0002-4098-4660.

ний світ, загробний світ (укр.), потусторонний мир (рус.) и сл. Блиско-значни називи *други свет*, *онај свет* (срп.), *той світ* (укр.), *тот мир*, *мир иной* (рус.), *inna świat* (пољ.), *jiny svět* (чеш.) су вишезначни, јер поред загробног света могу да означавају и сучељавање стварних простора, нпр. заточеништва спрам слободе, етнички, конфесионално или социјално туђега света спрам свог и др. Загробни свет може бити назван и именицама царство или краљевство: (срп./хрв.) *царство мртвих*, (укр.) *мертве царство*, (рус.) *царство мёртвых*, (мак.) *царство на мртвите* (буг.) *царство на мъртвите*, (чеш.) *království mrtvých*, (словч.) *kráľovstvo mŕtvych*, (пољ.) *królestwo Umarłych*. Загробни свет у представама словенских народа може бити део опозиција два света – овај и онај свет, али и део многочланих низова нпр. небески свет, земаљски свет, загробни (други/онај) свет.

Умирање може бити именовано глаголима кретања *напустити*, *оставити овај свет*, *отићи на онај свет*, *отпутовани на онај свет*. О метафорама за смрт у енглеском и српском језику, Надежда Силашки, по теорији Лејкофа и Џонсона, пише: „смрт је губитак, смрт је путовање [одлазак], смрт је крај и смрт је сан“ (Silaški 2011). Смрт схваћена као промена места исказује се у српском језику изразима – *отићи <преселити се> на други свет <на боље место>*, у пољском језику – *ktos przynosi sie <wybiera sie> do lepszego swiata <na tamten swiat>*, *ktos przeszedl na tamta strone*. Смрт схваћена као сан, еуфемистички се изражава – *вечни сан*, *заспати вечним сном*, *заувек заспати*. У лингвистичкој, славистичкој литератури објављено је више текстова о еуфемизмима за смрт¹. За разлику од споја *вечни живот*, којим се указује на постојање душе после телесне смрти у близини Господа, *вечна кућа* – означава земаљско место где је човек сахрањен – гроб.

Загробни живот и загробни свет представљају уопштене називе који се тичу различитих вера и веровања. Представе и називи граница загробног света, предмета који се дају или остављају при уласку у тај свет, области загробног света, те активности у њему, имена „владара“ и „становника“ загробних светова у различитим религијама носе називе који указују на одређени језик или митологију. Називи *хад* и *тартар* као најдубље јаме у хаду потичу из старогрчке митологије и упућује на њу, *infernium* се назива доњи свет у римској митологији, а реч *накао* пореклом из прасловенског језика упућује на словенске традиције. Називи и представе о загробном свету у књижевним делима могу бити преузете и из других религиозних и митолошких традиција. У апокрифима се спајају канонске представе религије о загробном простору и народне представе, које хришћан-

¹ О еуфемизмима који се тичу смрти писали су пољски лингвисти (Engelking 1984, Krzyżanowska 1996, Jasik 1999, Wysoczański 2012), бугарски (Шкодрова / Лачева 1995), српски (Георгијев 2015, Стојановић 2021: 226, 230-231, Павловић 2004) и др.

ске цркве не признају. До одступања од канонских представа и назива реалитета загробног света долази у учењима мистика, јеретика, теозофа, а са јачањем атеистичких погледа на свет још лакше се мешају различите религијске представе.

У овом прилогу наводим нове називе реалитета посмртног света и живота у изабраним делима савремених словенских писаца. Полазиште у овом раду представљала је књига рускиње Елене Ковтун *Интертекст Мира Посмертија в фантастике XX–XXI вв.* (Ковтун 2024). Ауторка се није бавила лингвистичким аспектима који су овде постављени у средиште разматрања. Нове речи за реалитете загробних светова писци измишљају да би их друкчије назвали или да би новим називом увели неко ново својство описаних бића и појава. Пажња је усмерена на градивне елементе при творби нових речи у приказу загробних светова и на значење нових речи у контексту приказаних светова.

Преименовање богова. Најранији приказ силаска у свет мртвих, записан клинастим писмом на глиненим плочицама, приказује Инану, сумерску богињу љубави и рата. Она се враћа у свет живих, али њен љубавник мора пола године да борави у доњем свету, а пола године на земљи. Пољска књижевница Олга Токарчук је у роману *Ана Ин силази у доњи свет* испричала раширену обраду овог мита, са представом земаљског света као града блиске будућности. У књизи нема нових назива загробног света, али је ауторка изменила имена богиња – од имена богиње љубави и рата Инана створила је име Ана Ин, а сумерско име богиње доњег света Гештиана, претворила је у Ана Гешти. Тако је ауторка приближила свет сумерског мита данашњем читаоцу и његовом очекивању да се особе називају именом и презименом.

Превознику преко реке у свет мртвих, који подсећа на Харона, у роману су додате савремене црте (Ковтун 2024: 250). У роману *Мала Глуша* Марине Галине он је именован *деда-веселјак* (дедко-балагур). Некада се само овлашно алудира на превозника на онај свет, као у роману *Лисичји прелази* Ане Старобинец у коме се велика река доживљава као граница између светова. У ониричком роману *Еурипидова смрт*, српски писац Александар Гаталица алудира на Харона у приказу јунаковог превозења покојног полубрата по Бари Венеција на београдској обали Саве.

Називи загробног света из класичне митологије

Хад, Тартар, Стикс – се појављују као адаптирани старогрчки називи у описима загробних светова и у делима словенских писаца. Поред тога старогрчке речи – *nekros, tanatoi, chtonoi, tartaros* са својим основама чије се значење лако повезују са смрћу, постају творбени елементи у ауторским сливеницама којима писци именују појаве загробних светова.

Νεκρός. Реч *nekros* означава у старогрчком језику мртво тело. У Речнику српског језика *некро-* се наводи као први део сложенице који означава везу са смрћу, покојницима. *Некро-* се као префиксоид појављује у низу речи попут: *некролог*, *некрологија*, *некроманија*, *некромантија*, *некроза*, *некрофилија*, *некрофобија*, *некропола* и сл. По сличном моделу створене нове речи не морају да указују на загробни свет, као у случају наслова књиге Предрага Палавестре *Некрополе* у коме је аутор сакупио есеје о покојним српским писцима и повезао некрополе као гробнице са речју *поле*.

Творба нових речи са префиксоидом *некро-* постоји у бројним језицима. Тако је амерички писац страве и ужаса, Хауард Лавкрафт створио реч *Некрономикон* (1924) спајајући старогрчке речи *nekros* у значењу „мртав“, *nomos* „закон, правило“ и *eikon* „слика, представа“ којом је означавао измишљену, тобоже древну књигу тајних знања која би се на српски језик могла превести као „Књига закона мртвих“ или „Књига знања о мртви-ма“. И словенски писци су стварали своје индивидуализме са префиксоидом *некро-*. Викторија и Олег Угрјумов су објавили на руском језику иронично шаљиву књигу *Некромерон* (2004) са ликовима вампира, скелета, духова, грифона. У њој бића надљудских способности из света мртвих нису по природи зла већ добра. У делу *Некромансер* словеначког писца Горана Клеменца, радња романа о чаробњаку који магијски контролише мртве, манипулише животом и смрћу смештена је у будућност. Реч ‘некромансер’ представља енглеску верзију речи некрмант. У роману *Некрмантиса* (2014) Русиња Олга Онојко, представља јунакиње које владају магијом, а женски род тог назива, очигледно, потиче од речи *некрмант*. „Девојка сновиђења“ због страсне љубави заборавља своје царство снова, што изазива рушење света и стварања непроходне Краљевске шуме и Зида Кошмара.

У роману *Први одред* руске ауторке Ане Старобинец назив *некропортал* не означава капију кроз коју се пролази на граници света живих и мртвих, већ препарат совјетске службе који шаље особу иза границе смрти (Ковтун 2024: 135).

У роману *Црни океани* Јацек Дукај у футуристичкој пројекцији развоја филмова помиње употребу славних звезда, у филмовима у којима се користе њихови ликови и после смрти, а ту врсту филмова која чувају славу мртвих звезда назива *некрровизија*. Јацек Дукај у приповеци „Око чудовишта“ о посади свемирског брода, грешком залуталог у астероидном појасу разматра технолошки напредак, и машинску еволуције назива насупрот еволуцији живе материје – *некроеволуцијом*: Некроеволуција, пред-

ставља наслеђивање, репродукцију и селекцију које обављају небиолошке машине, челичне направе за копирање и поправке.²

Н t o n o s. Придеви *хтонски*, *хтонични* у значењу подземно-загробни се јављају у делима више романа Пољака Јацека Дукаја, нпр. *хтонска машина* у роману *Терка лупежа* (2002). Овај нови спој произлази из трансхуманистичких пројекција, по којима ће бити могућа комуникација живих и мртвих. Аутор не образлаже детаљније како је створена *хтонска машина*, али је читаоци прихватају као део технолошки напредне цивилизације.

Превозник округлог, жутог лица, са много имена, нејасног узраста у роману Ане Старобинец очекује *навлон*, што је један од старогрчких назива за надокнаду, коју покојник даје Харону за његову превозничку услугу у свет мртвих (в. Ковтун 2024: 249).

Mortes, morte. У европским језицима се појављују и изведенице из латинске речи *morte*. По обрасцу називања научних дисциплина суфиксоидом *-логија*, попут психологија, српски писац Иван Срдановић је створио називе наука који се баве смрћу и љубављу – *мортемологију* и *аморологију*. Латинску реч *morte* аутор је употребио у споју са суфиксоидом *-наут* који упућује на особе које плове, још од јунака грчког мита о *аргонаутима*, путницима до златног руна у Колхиди. У ново доба коришћени су називи *акванаут*, *астронаут*, *космонаут*. По обрасцу спајања мотивне речи, односно творбене основе са суфиксоидом *-наут* могуће су речи *танатонаут*, *смртонаут* састављене како са старогрчком, тако и са словенском компонентом. У фантастичком роману Ивана Срдановића *Зар је то љубав* (2022) професор који се бави квантном психофизиком људе, које шаље привремено у смрт, са планираним повратком у живот назива – *мортенаути*. Писац овог романа пише: „професор, можда један од првих *еротонаута* и *мортенаута* у свету“. Реч *мортенаут* појављује се потом у бројним поменима и описима путовања у смрт. По обрасцу стварања речи *мортенаут* француски писац Бернар Вербер у је роману *Les Thanatonautes* створио реч *танатонаут* (Ковтун 2024: 14, 134–135, 184)

У роману *Новендијалија* украјинске књижевнице Марине Сокољан *морибунди*, су људи чија је душа већ мртва, а следи им само још девет дана до смрти тела (Ајдацић 2020: 63–64). У латинском језику *moribundus* означава особу која умире, која је на самрти. Ауторка је прилагодила реч тако да језику дела означава умируће особе у множини,

² Oko potwora. Nekroewolucja, jako te same procedury dziedzczenia, reprodukcji i selekcji naturalnej wykonywane przez maszyny niebiologiczne, przez stalowe maszyny kopiująco-reperujące puszczzone samopas - taka ewolucja martwoty byłaby jeszcze do pomyślenia. У тексту је дат српски превод аутора чланка.

Infernus, *inferno*. Латинска реч *infernus* у значењу доњег појаса појављује се у позносредњовековној уобразиљи, а највећи утицај имала је у италијанској верзији *inferno*. Украјинка Марина Сокољан је у роману *Новендијалија* од речи (лат.) *infernus* (ит.) *inferno* створила тип јунака које назива *инфери*, при чему се избацила слово „н“.

Италијански раноренесансни песник Данте у *Божанској комедији* пакао назива *inferno*. Помени, алузије и преиначења Дантеових представа појављују се у низу дела словенских писаца, у драми *Самуел Зборовски* пољског романтичара Јулијуша Словацког, као и у његовој *Појми Пјаста Дантешка*. Чешки писац Роман Буреш у роману *Inferium* приказује упад у паклено царство звано Инферијум припадника Вафен-СС у доба Другог светског рата и њихов сукоб са Сатаниним легиона и демонима. Тако су у пакао уведени нацисти.

Limbus. Реч *лимб* потиче од латинске речи *limbus*, која значи ивица, руб, граница, обод. Ова реч је у средњовековној теологији означавала место на ивици пакла, простор за душе које нису ни у рају, ни у паклу. У европским културама представе о лимбу познате су из спева „Пакао“ у коме Данте Алигијери описује први круг пакла у коме се налазе некрштене душе и душе праведника који су живели пре Христовог доласка. У роману А. Рудазова *Привиђење* (Призрак), јунак не налази пут и залута у Лимб, прелазни простор између светова, чији назив писац користи као позајмљеницу (Ковтун 2024: 246).

Хришћанске представе загробног живота заснивају се на идеји да загробни свет представља рај као место заслужене награде за добра дела или пакао као место за страдања због учињених грехова. Места пребивања покојних у јудеохришћанској традицији – рај или царство небеско, пакао или подземно царство су доследније повезивали судбину човека за живот после смрти. У религији старих Грка место уживања на ономе свету била су јелисејска поља, док је место муке у загробном животу представљао хад. У средњем веку Црква је изазвала страхове обичних људи, а у теолошким списима је до детаља описивала загробне светове. Код католика верују у постојање чистилица као међусвета у коме грешник још може да поправи своју судбину и избегне пакао, док у православним вероисповестима не постоји чистилица.

Прикази прилика и стања иза границе смрти ослањају се на фантазматска домишљања и у књижевности. У средњем веку писани су и читани списи о путу душе на онај свет, провере на „митарствима“ и одређење места њеног боравка. Када је реч о усменој традицији Словена, називи реалија посмртног живота и света Словена помињу се у истраживањима тужбалица, задушничких песама, песама о силаску у доњи свет, надгробним натписима. У словенским усменим и писаним алегоријама о подзем-

ном царству Сатане, као и у делима фантастике користе се називи рај и пакао/ад. Ретко се они преименују као у причи Тара Саргасова „На речици“ у којој после саобраћајног удеса супругу упућују у Сијање. Реч *сијање*, добија ново значење раја. Ледена пустош у којој треба да испашта неверни муж није именована. Иако превозник-чамција подсећа на превозника из старогрчке митологије, тај простор делује као реални простор далеких тајги.

Представе загробног света из азијских религија

Од представа о смрти у хришћанским културама удаљене су религије које проповедају цикличке измене живота и смрти, попут вере хиндуиста у реинкарнацију као поново појављивање живих бића у људском или неком другом виду. Будисти сматрају да смрт представља престанак мучења изазван жељама и залажу се да човек изиђе из круга жеља које га воде у вечити круг рађања и умирања. Европљанима је учење тибетанских будиста о умирању и саветима упућеним души покојника, приближио преводом на енглески језик Валтер Еванс Венц у књизи коју је назвао *Тибетанска књига мртвих*. Концепт *бардо тодол* из учења средњевековних тибетанских монаха је указивао на посмртна искуства и сусрете са гневноносним божанствима и саветима како избегнути пут у поновно рађање. У једној причи Олге Токарчук о погибији у смрском аутомобилу (*Ostatnie historie*) на путу се уочи несреће, појављује табла са натписом „Бардо-малих богова“ (Ковтун 2024 : 248)

Веровања сибирских шамана о загробним световима и магијским путовањима на онај свет и са онога света описана су у етнографским делима о култури Бурјата, Јакута и других сибирских народа. Ови елементи нашли су се и у делима књижевне фантастике, нпр. у роману пољакиње Косаковске *Црвени пакет* или једној сужејној линији романа *Лед* Јацека Дукаја, у коме се замрзавање повезује са оностраним светом, господаром Леда, путевима мамута и шаманским ритуалима.

Фантазијска домишљања загробног света старих Словена

У народним веровањима Словена вода представља границу света живих и мртвих, а тужбалице, задушне песме, веровања и обредни поступци сахрањивања омогућавају фолклористима (Микитенко, Невская, Толстой, Топоров) да реконструишу расуте представе о загробном свету. Насупрот опрезним приступима фолклорним и археолошким изворима у реконструкцији религије старих Словена, мистификатори старе вере необуздано граде митове о боговима Мору, Мороку и Црнобогу и богињи Мари или Морани. У 20. веку најутицајније су биле поставке са тобоже пронађених

дрвених плочица у напуштеном поседу у време большевика, које је њихов аутор, тобожњи спасилац Јуриј Мирољубов објавио под насловом *Велесова књига*. У њој су описани неки празници древних Руса и њихове представе о структури света. Ова књига је стекла велику популарност крајем 20. века у делима Асова, Галине Лозко, Сретена Петровића и др. Та књига је популарисала тројну поделу света на Јав, Нав и Прав, која се варира у низу обрада. Иако су докази кривотворења Велесове књиге многобројни и неспорни, међу поклоницима „родне вере“ ти су се називи одомаћили и међу писцима епске фантастике.

Реч *нав* појављује се и у другим значењима повезаним са светом мртвих. У народним веровањима свих словенских народа јављају се називи за неупокојене, несмирене душе које лутају по свету јер не могу да нађу пут до света мртвих. Тако се у причи „Дубрава“ српског писца фантастике Зорана Јакшића некрштенац у виду птице са лицем детета назива *нав*. У причи се јунакиња, Ведрана враћа дому у Дубрави. Среће је птица са лицем детета, која се представља као *нав*, некрштена душа која лута између света мртвих и живих и упозорава Ведрану да мора да се склони од најезде демона који желе да је униште. Писац осавремењује народна веровања о наву, објашњавајући да је реч о астралној пројекцији, која стиче телесност када тај *нав* попије крв убијеног човека. Реч *нав* је задобила у текстовима пропагатора *Велесове књиге* додатна значења, али српски писац уводи и елементе научних појмова.

Писци словенске фантастике су уводили и друге називе загробних места, као у роману *Склонишите 3/9* руске ауторке Ане Старобинец, која онострани просторе назива *Сумеречная Долина* и река *Смородина*.

Кромка. У руском језику реч *кромка* означава руб, ивицу. У руској епској фантастици појављује се назив „Кромка“ што означава руб загробног света (Кромка загробног мира). Кромка може да означава и место преласка између светова, границу на којој се душа одваја од тела. У серији савременог руског аутора Василија Сахарова о ратовима у космосу „Кромка“ је име планете коју неки називају Адом, други Рајем, трећи чистиљем. На њој владају други закони но на Земљи. На тој планети има ваздуха и воде, а она је повезана порталима са Земљом. Назив се појављује и у роману епске фантастике *Кромка* Василија Сахарова са Олегом Курбатовим као вешцем. У словенској епској фантастици *кромка* се описује као руб, мост, или зона између светова.

У роману Василија Головачова *Јеванђеље по звери* (Евангелие от зверя књ. 3 Укрощение зверя), Нав је демонизовани свет мртвих којим влада бог зла и његов слуга Морок. Један од јунака га описује: „Нав је један од главних појмова руске митологије, као што су Слав, Прав и Јав, Нав је променљива подземна сфера, свет сенки, предака, духова, тамних

слутњи – укратко смрти“. Нав се налази у подземљу и на неколико места се изједначава са паклом (Ајдачић 2016: 164–165). У роману *Кроћење Звери* (Јеванђеље по звери, 3.) Василиј Головачов описује детаљније структуру доњег света у коме се налазе „доњи паклови Наве“, „мост између Јаве и Наве“, „Свет Сновиђења између Јаве и Наве – Кромка“ (Ајдачић 2016: 165). У роману Головачова Морок је древни арктички бог, „северног ветра, рата и грабљиваца“, слуга Чернобога (Црнобога). У митолошким студијама 19. века ова опозиција је била веома често истицана, а Мирољубов јој улива нови значај. И у роману *Ратници Навија* Виталија Дубовског, вештац Стојан, кога Морана зове Асмодеј, у име Чернобога сакупља војску која уништава земљу са циљем да савлада силе Белобога и Јава и уништи свете Веде Сварога и Ладе. Радња се дешава у људском свету, али се битка добра и зла, јавља се као симболичка битка бића Јава и Нава, Белобога и Чернобога. Главни јунак, дечак који је у забавном парку повређен, мора да живи у другом свету насељеном нечистим бићима који се зове Нав, смештен иза реке Црне Смородине. У руском језику други део назива *Смородина* значи ‘смад’, што уз црну боју додатно симболизује назив именованог простора. У њему живи дечак кога, када одрасте, очекује борба са Злом Вештицом која у случају његове победе може да поново уједини Јав и Нав и надвлада животну ситуацију у којој је био одбачен од оца. (Ковтун 2023: 270–272, Ковтун 2024: 151–152).

А. Григоренко у новели „Мебет“ („Мэбэт. История человека тайги“) описује надменог и моћног јунака Мебот, који раздвајање своје сенке од тела схвата као најаву блиске смрти. Он измоли продужење живота током кога, у зони између света живих и мртвих, среће људе које је убио. Аутор тај међусвет кајања назива „Стаза Громова“ (Ковтун 2024: 234). У роману за младе српског приповедача Уроша Петровића *Пети лептир* дечак без родитеља бежи из сиротишта и ступа у везу са особама са онога света из граничног простора који аутор назива Међустаница. У роману се појављују и чудни лептири и злодолци.

У роману Володимира Арењева *Бавоља душа или уклето благо* „нема Права из *Велесове књиге*, а Вириј није свет Богова, већ подземни свет нека врста чистилица у додиру са Јавом. У Вириј се улази кроз „капије“ светова које познају znalци магије, независно од тога да ли своју вештину користе на добро или зло других. У Вирију се могу налазити и нечисте силе, људи са две душе, вештице и чаробњаци, тамо не воле људе, тамо живе псоглави и расту чудесне јабуке, у њему се налази Проклет-језеро“ (Ајдачић 2016: 165)

У романима украјинске ауторке Даре Корниј *Обратна страна светла*, *Обратна страна таме* о борби за душу девојке Малве између мајке Птице богиње живих и оца, бога света мртвих Стриба/Стрибога и сина

Морока/Мора и Маре чија имена у народним веровањима Словена упућују на свет мртвих.

У роману *Реч и мач* Витолд Јаблоњски приповеда преиначену историју средњевековне Пољске 11. века, у којој се мазовјецки велможа вратио многобожачкој вери предака а његова мајка Ђевана има дар да види шта се дешава у *Навију*, земљи мртвих. По Мирославу Голуњском аутор је користио елементе келтске епске фантастике, а Навија подсећа и на Дантеов пакао (Gołuński 2019: 355), Ђевана (Живија) креће у Навију у пратњи чаробњака и ратника и гуслара-певача како би нашла чекић Чернобога у чему има и елемената савремених видео игара и толкиновских модела (Gołuński 2019: 356–357).

Радња романа Томаша Душињског *Пут у Навију* одиграва се у савремено доба и везана је за судбину Ксеније, ћерке бога Перуна и обичне жене. (Gołuński 2019: 359–360). Иако полазе од истих извора, писци развијају своје приказе како структуре, тако и односа у Наву и његове односе са другим световима. Употреба назива који упућују на свет древних Словена се ослања на реконструкције словенске митологије, али књижевна дела не представљају академску и тачну реконструкцију, већ простор фикционализовања старине у којој се она повезује са савременошћу и идејом ослањања на идентитет из старина.

У епској фантастици се често борба између сила добра и зла води било на земљи коју нападају бића подземља, било јунаци који представљају начела добра морају да се спусте у непријатељски свет.

Роман за децу Милоша Петковића и Аде Селтик *Уснули змајеви [епска авантура о Изабраним херојима и словенским боговима]* (2018) описује сукоб два света – земаљског света названог именом – *Земсвет* и подземног, званог – *Коренсвет*. *Земсвет* насељавају људи, ратници, виле, а у *Коренсвету* су Зли Црнбог, Мракобес, те нечиста бића српских народних веровања тодорци, псоглави. Крунорога тражи помоћ словенских богова у сукобу са силама Коренсвета. У роману за децу Милоша Петковића *Били смо змајеви* (2022) вила Равијојла упућује змајевитог дечака Милоша Обилића да окупи дружину змајевитих дечака да би се супротставили најезди подземног света: „Морана жели да кроз капију која води до Црног амбиса, срца подземног света, доведе на површину хорду незамисливе моћи <...> То је хорда уснуних ужаса који вековима чекају у утроби таме.“ (2022: 26). У завршном делу трилогије *Перунов хроничар* Милоша Петковића, јунак Звездан од Дивљане „мора да сиђе у срце Ада“. У доњи свет он иде у пратњи руског богатира, нордијског јарла и хеленског ратника.

Пољски песник и митограф Чеслав Бјалчињски у књизи *Словенска митологија. Књига Тура* (Mitologia Słowiańska Księga Tura 2000: 141–142) пише о земљи Морова – близанаца разорне моћи Мора и Мажане. Бјел-

чињски се позива на етимологију и повезује имена Морова са морити, мучити, али и Мраморним морем – које он повезује са Моровима. По Бјалчињском, Владарка смрти је Велесова жена Нија. Морови стварају при тој ватри чудовиште Поруша-Свјатогора. Река Мартвица и црни извори су места која пољски митограф везују за Мора и Мажану. Мор и Мажана имају ћерку Змору која је слабија од мајке и оца.

Блеђење – постепено нестајање

У роману Младена Јаковљевића *Избледеле душе* (2019) безбојни простор сеоског гробља у вечитом сумраку са црном травом представља загробни свет. Његова сличност са стварним гробљем спречава главног јунака да схвати да то није сан, већ да је у свету мртвих, окружен само покојницима. У том свету уопште не постоји смена дана и ноћи и нема осећања протока времена. Један њему склон саговорник, упућује га да се налазе у неком међусвету: „Ово ти је неђе између, на средокраћи. Ни тамо ни вамо.“ Писац не употребљава неологизме у називању загробног света који окружује непробојни зид магле, који, при додиру изазива неподношљиви бол. Судбина покојника зависи од тога колико га се сећају људи који су још живи. Када га се не сећају, особа у загробном свету „избледева“. Елементи јужносрбијанског говора дају локални колорит метафори „бледења“ душе у овом роману, а сам наслов романа истиче ту метафору. С обзиром да је Младен Јаковљевић англиста и зналац фантастике, вреди поменути да у роману Урсуле ле Гвин *The Farthest Shore* („Најудаљенија обала“, трећа књига циклуса *Earthsea*) главни јунак прелази у Земљу мртвих (Dry Land) у којој влада сумрак, без ветра, без звезда, без икаквих промена. Тамо мртви заборављају своја осећања, жеље и уметност, а често и делове сопственог живота, тако да се њихов идентитет губи. Они постоје као бледе сенке, лишене страсти слично као у Јаковљевићевом роману, али Ле Гвин више истиче губитак стваралачке енергије, а Јаковљевић заборављање покојника у памћењу живих. И у роману Нила Гејмена *The Sandman*, у причама везаним за Хад и свет сенки, душе умрлих губе јасноћу сећања и осећања и живе у сталном сумраку. У роману Младена Јаковљевића, главном јунаку „који је једном привирио у други свет“ остају врата отворена и у другом смеру, па у загробном свету на трен од жене „лица скривеног сенкама и прамењем косе“, загрнуте црним огртачем спознаје тајну моћи покојника-злочинца који господари тим малим светом мртвих, оживљава и исправља неправде на гробљу загробног света.

Несловенска веровања о загробном свету у делима словенских писаца

У роману Јарослава Гжендовича *Прах и пепео* (Poriół i kurz. *Opowieść ze świata Pomiedzy*) приповедач је неименовани етнолог који влада шаманским вештинама кретања у *земљи Полусна*, међусвету који он назива „свет Између“ (kraina Pólsnu, świat Pomiedzy) са црвеним небом и измишљеним појавама и демонима (ghuli, skeksy, szczekacze). Аутор речима свог јунака изричито истиче да тај свет није загробни свет, већ међусвет који овако описује:

Ово није загробни свет. Још не. Загробни светови су много више. Ово је само пукотина. Расцеп. Рупа између живота и смрти, испуњена сенкама и сумњама. Тамо се налазе мртве или полуживе душе свега што нас окружује. Стоје исте зграде, исте столице и огледала, али изгледају другачије, јер то нису исти предмети, већ њихове авети. Њихово Ка. Њихови одрази у земљи Полусна <...> Испоставило се да је то краљевство демона. Граница. Место где се вуку они који не умеју да пронађу свој пут на Ону Страну, где се увлаче створења из других области, која немају снаге да се покажу у нашем свету. Најближе место с којег могу да нас дохвате јесте управо свет Између.³

У Гжендовичевом роману главни јунак покушава у личној и тајној истрази да разреши тајну смрти свог пријатеља језуите Михала и монаха Алберта. Јунак је вештине кретања у међусвету научио код сибирског шамана Сергеја црног Вука. Везе између различитих традиција у називима реалија света који се налази између светова живих и мртвих се потврђују општим знањима.

Шамански мотиви у роману Пољакиње Лидије Косаковске *Црвени пакет* (Ruda Sfora) повезани су шаманским путовањем младог Ергиса по оси света – дрвета на чијем врху су богови и духови природе, а у чијем корењу је свет демона и мртвих. Он спасава жива бића од уништитељске моћи зарђалог предмета (Szczepocka 2016: 211–212; Płoszaj 2015).

³ To nie jest zaświat. Jeszcze nie. Zaświaty są znacznie wyżej. To tylko pęknięcie. Szczelina. Dziura pomiędzy życiema śmiercią, wypełniona cieniami i wątpliwościami. Znajdują się tam martwe albo półżywe dusze wszystkiego, co nas otacza. Stoją takie same budynki, takie same krzesła i lustra, wyglądają jednak inaczej, bo to nie są te same przedmioty, tylko ichwidma. Ich Ka. Ich odbicia w krainie Pólsnu <...> Okazało się, że to królestwo demonów. Pograniczne. Miejsce, gdzie snują się ci, którzy nie umieją znaleźć swojej drogi na Tamtą Stronę, gdzie zakradają się stwory z innych obszarów, które nie mają siły, by ukazać się w naszym świecie. Najbliższe miejsce, z którego mogą nas dostać, to właśnie świat Pomiedzy. Одломак је на српски превео аутор чланка.

Футурофантастика – живот после телесне смрти

У свакодневном говору се нове речи везане за умирање и смрт појављују релативно ретко, најчешће са увођењем нових типова сахрањивања или задушних помињања покојних. Уколико технологије дигиталног записивања људског памћења, емоција и карактера буду напредовале, људи ће морати да смисле називе за разликовање делања особе пре и након телесне смрти.

У роману Јацека Дукаја *Терка лупежа* приказује се технологија која у замишљеној будућности омогућава да особа после смрти, али и пре рођења буде активна у комуникацији са другима. Такву технологију писац назива *хтонска машина* (*maszyna chtoniczna*) и она је описана као могућност задржавања активног учешћа у свету живих и после добровољне одлуке да се умре. Поред назива хтонска машина, појављује се и *хтонско време*, које указује на могућност извођења неких поступака у хтонском времену, које означава да особа пре рођења, али и после смрти може да саучествује у свету живих. У истом Дукајевом роману баба главне јунакиње бира када ће да промени свој статус и напусти живот, али аутор користи и фигуративно ублажени назив *преписати се у сенку* (*babcia Izabela przepisała się w cień*: 14), али потом хвали предности тог новог статуса *после смрти човек може коначно да се одмори* (14). И у роману *Перфектна несавршеност* Јацека Дукаја приказује се свет у коме владају загробним технологијама продужавања живота, будући да се после уништења тела на основу записа може обнови живот.

Смрт као особа

У средњем веку је лик жене са црним плаштом и косом која убија представљао лик „смрт са косом“ без имена и личних црта, која је означавала неумољиву смрт, понекада оличавајући заразне болести и разарања. Код разних европских народа постоје народне и пучке приче о покушају да се превари смрт са косом. Као симбол смрти она се појављује до данас.

У поетској књизи *Бајка о смрти* Владимира Вукомановића и Јане Растегорац аутори су смрт уобличио као особу, која доноси смрт, али није страшна, већ ољуђена. Покушај умекшавања, приближавања се састоји у оцртавању њеног одрастања, њеног положаја у односу на друге које је повезано са усамљеношћу. Истиче се како се о Смрти, као бићу, не зна ништа или се мало зна „мало се плаши, мало псује“. Песници исказују извесно сажаљење према Смрти као сирочету, коме нико није тепао, нити говорио „*Смрче мало*“, ни „*Смрцуленце*“.

Владимир Вукомановић Растегорац је у поетској књизи *Ћутибајка* испричао причу о упознавању, љубавном заносу, рођењу детета и свако-

дневици која води удаљавању пара, те смрти ћутљиве мајке и преживљавању ћутљивог детета и ћутљивог удовца. У књизи је аутор направио огроман број сливеница у којима се као први део новостворене речи појављује *ћути-*. Строфа у којој се описује како дете доживљава мајчину смрт такође садржи много сливеница са компонентом „ћути“

Ћутитенце нежно приђе
да загрли ћутимамау,
али тамо нађе само
ћутихладну ћутитамау.

Мртва мајка названа је *ћутимама*: то је таман простор који указује на непостојање, а одсуство звука такође припада свету ништавилау. Ћутитенце не може да чује, али се осећај удаљености наглашава јер је *ћутимама* већ *ћутипредалеко*, чиме се немогућност општења додатно појачава. Сазнање о смрти доноси очај и жељу да се измени губитак блиског бића, али како нико, па ни лекар не може да помогне, отац детета, Ћутивоје – покушава да нађе чудесна средства – лековиту ћутитравку, ћутибиљке. Ћутање као немогућност општења обухвата и називе, сада не само као особеност ретког говорења, већ као потпуне немогућности. Али и у ћутању је могуће делити осећања и блискост. Ћутање се показује и као могућност новог почетка – *да ћутимо – испочетка*. Стихови Владимира Вукмановића Растегорца откривају семантички потенцијал глагола *ћутати* – ћутати може да означава одсуство жеље да се говори, али када је реч о смрти, ради се о потпуној немогућности говора.

Роман Иве Брешана *Astaroth* (2001) осветљава посмртну службу човека који је потписао уговор са Астаротом. После смрти он се по вољи Астарота пресељава у друга тела са датим му задацима. Романописац промишља како би изгледала посмртна служба човека који је потписао уговор о продаји душе са ђаволом у служби Астарота и његових политичких комбинација – од почетка Другог светског рата до краја 20. века, претежно на територији Хрватске. Покојник чија се душа сели из тела у тело по наредби Астарота, временом све више сазнаје о свету мртвих као свету оних који су потписали уговор о вечитој служби. Свет Астаротових послушника налази се у подземљу, у коме се буде и у коме се налази складиште тела и одеће за следећа отеловљења и нове задатке на земљи. Ту се појављује и мотив извршилаца више задатака на више места како главни лик романа напредује у Астаротовој хијерархији. Писац је припремио читаоце романа на могућност вишеструког усељавања душе са којом је нечисти потписао уговор о вечитој служби у различитим просторима и временима кроз сусрете главног јунака са људима истог изгледа. Таква појава у другом делу

романа добија и своје име: мултипликатори, што алудира на умножавање. Писац уводећи назив *мултипликатори*, те наговештавајући да ће и главни јунак имати такве способности, објашњава да је то награда Астарота за лојалност покорних извршилаца, коју прате проширена овлашћења. При крају романа писац убрзава радњу и почиње да приказује загробни свет. Тај свет изгледа као подземна, веома уређена огромна гробница уз коју се налази свлационица и гардероба. Од речи које представљају ауторске неологизме, у овом роману ваља поменути и простор у коме се одређују даљи задаци. Писац детаљно описује тај простор који писац назива „криптом судбине“.

*

У делима словенских писаца митологеме загробних светова припадају различитим веровањима – од многобожачких несловенских и словенских религија, апокрифно-хришћанских и теозофских мотива и назива, нових неопаганских представа, али и представа из веровања даљих, неевропских народа попут хиндуистичких, шаманских, тибетанских и других веровања, па и парапсихолошких или технофутуролошких аспеката, тј. усредсређивања на људске или надљудске силе, на прошлост, садашњост или будућност приказаног света.

Нове речи за смрт и посмртни свет у делима словенских писаца, представљају плод ауторског стварања које је подложно оквирним идејама о особеностима посмртног живота и света. Показало се да аутори често дограђују већ постојеће представе својим тумачењима или увођењем неких нових реалија које добијају и нове називе. У недостатку претходних проучавања, приликом сређивања речи из књижевних текстова уочен је њихов различити третман зависно од времена које се приказује. Иако се писци ослањају на фолклористичке изворе посредством митолошких студија заснованих на изворним или преиначеним изворима попут мистификације неопаганске вере, очигледно је да у књижевним делима постоји мешање различитих традиција. Када је реч о прози словенске епске фантастике, чешће се и уједначније користе називи са словенским коренима и новостворени казиви.

Стварање нових назива за реалије посмртног света указује на потребу писаца да истакну неку друкчију, непознату особеност у приказаном свету, али се називи за то домишљено или измишљено ослањају на лексички познато, било да се ради о основама старогрчког и латинског, неког од словенских језика или других језика. Измишљање тих назива се ослања на издвајање приказаног из познате реалности, а омогућава и писцу да развија неке своје претпоставке.

У књижевним приказима загробног света у делима словенских писаца очигледно је да слабљењем хришћанства, обнова многобожачких рели-

гија и јачање атеистичких идеја, мења многе чиниоце у тексту. Када је реч о називима реалија света после смрти долази до већег мешања своје и туђих религиозних традиција, тако да се поред устаљених назива из античких митова и хришћанства појављују и нове речи ослоњене на те традиције. Чини се да су удаљеније традиције мање подстицајне за стварање нових речи, јер се њихове реалије помињу у преузетим облицима. Мешања религиозних концепата је утолико веће уколико је свет више религиозно десакрализован. У измишљеним световима књижевне фантастике мешање није нужно повезано са стварањем нових речи. По свој прилици присуство ауторских околицизама пре зависи од склоности писца да ствара нове називе.

Ако се називи загробног света осмотре са становишта кохерентности митолошких представа у различитим жанровима, она је најизраженија у делима епске фантастике које понегде називају и „словенска фантазија“, у којој писци „домишљају“ структуру загробног света у домишљеној вери Словена, трудећи се да и називи имају словенске корене. У делима хорора и футурофантастике мешање назива различитог порекла је веће. Када је реч о приказу света будућности, замишљање будућних технологија наводи писце да у обликовању уверљивијег света будућности измишљају и називе, „псеудотермине“ замишљене стварности.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Д. 2016. Велесова књига у источнословенској књижевној фантастици *Перунославија : О паганским боговима у непаганска времена*, Београд: Алма, 157–176.
- Георгијев, И. 2015. Табуи и еуфемизми као пример когнитивног културног модела: смрт у српском и шпанском језику. *Наслеђе*, 30, 221–230.
- Детелић, М., Л. Делић 2014. Вечна кућа у усменој епизи, *Промишљања традиције. Фолклорна и литерарна истраживања* Зборник радова посвећен Мирјани Дрндарски и Ненаду Љубинковићу. Уредили Проф. др Бошко Сувајцић Др Бранко Златковић Београд: Институт за књижевност и уметност, 105–126.
- Ковтун, Е. 2023. Ауторска бајка у руској фантастици 1990–2010-их: функције уметничке синтезе, *Словенске бајке код Срба : зборник радова*. Уредили Дејан Ајдачић, Љиљана Пешикан-Љуштановић, Београд: Алма, 257–274.
- Ковтун, Е. 2024. *Интертекст Мира Посмертја в фантастике XX–XXI вв.* Москва: Индрик.
- Павловић, Т. 2004. *"Живот" и "смрт" у језику и култури : (на руском и српском материјалу) = "Жизнь" и "смерть" в языке и культуре = (на русском и српском материјалу)* Београд: Чигоја штампа.

- Стојановић, М. 2021. Еуфемизми и њихова обрада у савременим речницима српског језика. У: Стана Ристић и др. (ур.), *Лексикологија и лексикографија у светлу актуелних проблема*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 223–238.
- Шкодрова, Д.; В. Лачева 1995. За ефемизирането на смъртта в българския, руският и френският език, *Съпоставително езиковедство*, София, 20/4–5, 17–22.
- *
- Bartmiński, J. 1997/1998. Dusze rzewnie zapłakały. Odmiany gatunkowe pieśni wędrowce dusz szukających miejsca wiecznego spoczynku, *Etnolingwistyka* 9–10, 149–168.
- Białczyński, Cz. 2000. *Mitologia słowiańska. Księga Tura*, Kraków: Baran i Suszyński.
- Engelking, A. 1984. Istota i ewolucja eufemizmów (na przykładzie zastępczych określeń śmierci), *Przegląd Humanistyczny*, 4.
- Falconer, R. 2004. *Hell in Contemporary Literature: Western Descent Narratives since 1945*, Edinburgh University Press.
- Gołuński, M. 2019. Nawia w powieści fantastycznej (*Słowo i miecz* Jabłońskiego i *Droga do Nawii* Tomasa Duszyńskiego) *Словенски фолклор и митологија у књижевној фантастици : Зборник радова*. Приредио Дејан Ајдачић, Београд: Everest Media, 353–363.
- Jasik, A. 1999. Eufemizowanie śmierci i realiów z nią związanych : (szkic do językowego obrazu śmierci), *Studenckie prace naukowe : nauki humanistyczne*, Zeszyt 7, Pod red. Mieczysława Bałowskiego, Wrocław, Koło Naukowe Językoznawców Uniw. Wrocławskiego, 16–27.
- Krzyżanowska, A. 1996. Eufemiczne wyrażenie śmierci w języku polskim i francuskim, *Problemy frazeologii europejskiej*, Pod red. Andrzeja M. Lewickiego, Warszawa, Energeia, 1, 93–98.
- Silaški, N. 2011. Metaphors and Euphemisms – the Case of Death in english and Serbian. *Filološki pregled*, 38(2), 101–114.
- Szczepocka, M. 2016. Szamanizm we współczesnej polskiej fantastyce na przykładzie "Rudej sfory" Mai Lidii Kossakowskiej i "Popiołu i kurzu" Jarosława Grzędowicza, *Fantastyka w literaturach słowiańskich* Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 201–219.
- Płoszaj, J. 2015. Pękająca postać świata. O procesie degradacji mitu w powieści "Ruda sfera" Mai Lidii Kossakowskiej *Слов'янська фантастика. Збірник наукових праць*, Київ: «Освіта України», 176–187.
- Wysoczański, W. 2012. *Umieranie i śmierć. Wielowymiarowość językowa*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Dejan Ajdačić

(Gdansk University, Philological Faculty)

NEW WORDS FOR THE AFTERLIFE
IN THE LITERARY TEXTS OF SLAVIC AUTHORS

S u m m a r y

The author examines the definitions of the afterlife and the otherworld, as well as collectively adopted conceptions of the postmortem realm shaped by folk beliefs, religious texts, and theosophical writings. The paper presents and comments on the terms denoting the realities of the afterlife—its boundaries and regions, its inhabitants and their states – and identifies the Old Greek (*nekros*, *thanatos*, *chthonos*), Latin (*mortis*, *infernus*), Slavic, or other origins of lexical components found in authorial occasionalisms in the works of contemporary Slavic writers. The concepts of Slavic neopaganism develop further through the creation of new otherworldly realities and the words designating them in epic fantasy and horror literature. Certain shared features may also be observed in literary texts containing transhumanist projections of overcoming death. The final part of the article discusses the blending of terms from different religions with authorial occasionalisms formed on the basis of various ethnoconfessional communities.

Keywords: afterlife, otherworld, neologisms, authorial occasionalisms, Slavic languages, Slavic literatures, fantasy, horror, transhumanism

ΓΡΑΨΑ

Ђорђе Оташевић*

Издавачка кућа „Алма“, Београд

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НОВИХ РЕЧИ (13)

Грађа за речник нових речи доноси неологизме који су се у српском језику појавили у последњих двадесетак година. Овде обрађени неологизми нису забележени у речнику „Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama“ Вере Васић, Твртка Прћића и Вере Нејгебауер (Нови Сад: Змај, 2001), „Великом речнику страних речи и израза“ Ивана Клајна и Милана Шипке (Нови Сад: Прометеј, 2006) и „Речнику српскога језика“ (Нови Сад: Матица Српска, 2007).

Речнички чланак садржи највише осам целина: 1) семантичка дефиниција, 2) илустративни примери (цитати), 3) порекло одредничке речи или синтагме (етимологија), 4) фонетске и морфолошке варијанте одредничке речи или синтагме, 5) синоними одредничке речи или синтагме, 6) семантичка област којој одредничка реч или синтагма припадају, 7) детерминативи – одредничке речи (најчешће именице) употребљене као друга врста речи (најчешће као придев), 8) лингвистичке напомене.

Семантичке дефиниције су лексикографске а не енциклопедијске и садрже само ону количину енциклопедијских информација која је неопходна за успешну семантичку идентификацију одредничке речи или синтагме. За свако значење наводе се три илустративна примера, сем када их је у грађи било мање. Изузетно ће се навести и више од три илустративна примера у случају када постоји већи број варијаната одредничке лексеме. Цитати су понекад знатно дужи него што је у дескриптивној лексикографији уобичајено. У тим случајевима њихов задатак је да пруже додатне енциклопедијске податке. За текстове са интернета због уштеде простора и прегледности нису навођене пуне адресе јер је уз помоћ било којег претраживача могуће лако утврдити о којем се тексту ради.

Семантички неологизми су означени звездом (*). Коса црта (/) показује да је у оригиналном тексту реченица после ње прва реченица у следећем пасусу (најчешће се среће након новинских наслова). Три тачке између угластих заграда ([...]) означавају да је део оригиналног текста изостављен.

* djordjeotasevic@yahoo.com; ORCID: 0009-0004-7192-4777.

СКРАЋЕНИЦЕ

ж.р. — именица женског рода	несврш. — глагол несвршеног вида
енгл. — енглески језик	да
мн. — множина	прид. — придев
м.р. — именица мушког рода	прил. — прилог
непром. — непромењива реч	сврш. — глагол свршеног вида
нераспр. — нераспрострањено	с.р. — именица средњег рода

биоагенс м. р.

❶ дефиниција *микроорганизам (бактерија, вирус, токсин, паразит, генетички модификован организам) или његов производ који може да изазове болест, смрт или штету код људи, животиња или биљака.*

❷ цитати Rusija tvrdi da, navodno, postoje bioagensi koji mogu da unište posebne etničke grupe. / – Sa velikim stepenom verovatnoće možemo reći da je jedan od zadataka Amerike i njenih saveznika stvaranje bioagena – sa sposobnih da selektivno unište različite etničke grupe stanovništva – saopštilo je Ministarstvo odbrane Rusije. / Resor je naveo da su predstavnici zapadnih zemalja oprezni u vezi sa transferom svojih biomaterijala, ali da dokumenti potvrđuju brojne slučajeve prenosa biouzoraka ukrajinskih državljana u inostranstvo (24sedam.rs, 10. 3. 2022); Biološko oružje se koristi u bioterorizmu i poznati biološki agensi mogu biti bakterije i virusi. Bioagensi nemaju boju, miris i ukus i ne mogu se detektovati brzo. Jeftini su. Kada bismo poredili efikasnosti, klasično oružje košta oko 2.000 dolara, hemijsko oko 800, a biološko samo jedan dolar, tako da se naziva i nuklearnom bombom siromašnih (nauka.telegraf.rs, 1. 10. 2023); Ako je pre manje od sto godina japanskim epidemiolozima za stvaranje određene mase bakterija trebalo dosta vremena i resursa, danas je za tako nešto potrebno mnogo kraće vreme, a mogućnosti za to su višestruko veće. Takođe, pre sto godina korišćeni su bioagensi koji su već bili poznati i koje su mnogi već preboleli i dobili imunitet, dok današnje tehnologije omogućavaju stvaranje mikroorganizama koji ne postoje u prirodi (sd.rs, 16. 5. 2020); Борба против тероризма и безбедност (Експлозивни и био-агенси) (кра.edu.rs).

❸ порекло од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *agēns* : онај који делује, партицип садашњег времена глагола *agere* : чинити, делати, покретати, подстицати; управљати, изазивати.

❹ варијанте биоагенс, био-агенс.

- ⑤ синоними биолошки агенс.
- ⑥ област медицина, рат.
- ⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоагенс*.

биоа̀дити́в м. р.

① дефиниција *биолошки активна супстанца природног или биотехнолошког порекла која се додаје намирницама, напицима, гориву, амбалажи, мамцима за риболов и друго како би се побољша корисна својства, ефикасност или еколошка прихватљивост.*

② цитати За производњу јединственог вина научници су користили припремљени вински материјал. Ферментацијом са гљивом *Eurotium cristatum* и обогаћивањем биоадитивима, добијено пиће добија додатна корисна својства (sputnikportal.rs, 19. 11. 2023); Aditivi za ribolov kao što su bioaditivi, gel boosteri ili melasa aditivi upravo predstavljaju deo opreme za ribolov koji će ti olakšati lov ribe (ananas.rs); Device treba da obrate posebnu pažnju na prevenciju svog zdravlja, jer je telo potrebno hraniti vitaminima i bioaditivima koji jačaju imuni sistem (objektiv.rs, 21. 11. 2022); Ekološki bio aditivi MPG-cap štede novac i čuvaju prirodu za budućnost naše dece. U Hongkongu, Japanu, Koreji posebno se mnogo koriste, jer je po gradovima ogromno загађење и људи користе маске (kupindo.com); Predstavili smo biorazgradivu ambalažu od polimlečne kiseline, obogaćenu bio-aditivima dobijenim iz morskih algi (facebook.com, 3. 6. 2025).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *additivus* : онај који се додаје < *addere* : додати.

④ варијанте биоадитив, био-адитив, био адитив.

⑤ синоними биолошки адитив.

⑥ област биологија, технологија.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоадитив*. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоа̀дити́в*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

биоа̀дхези́в м. р.

① дефиниција *лепљива супстанца природног порекла или добијена биотехнолошким процесима која служи за спајање или фиксирање материјала, приањање ткива уз неку површину или затварање рана или попуњавање коитаних и других дефеката.*

❷ цитати Već neko vreme je poznato da kada slobodno-plivajuće larve školjki odluče da se zalepe na neku površinu (i naknadno postanu okorele školjke koje znamo), one to čine tako što luče dve tečnosti. Pretpostavljalo se da se ove dve supstance mešaju zajedno kako bi formirale jedan bioadheziv, nešto nalik dvodelnom epoksidu koji se može naći u prodavnicama alata i materijala (gradjevinarstvo.rs, 21. 7. 2014); Po ceni od 56 centi po galonu u preradi, ovaj novi bioadheziv je mnogo jeftinije vezivo od nafte, a do sada je izdržao mnoga rigorozna testiranja (agrosmart.net, 13. 7. 2016); Konvencionalni tretmani često uključuju koštana presađivanja u kombinaciji sa serumom ili bioadhezivima za popunjavanje defekta (abrasmedia.info, 2. 1. 2025); Семе ланика производи, такође, велике количине слузи богате полисахаридима, која се може користити као згушњивач за агроиндустрију или био-адхезив за лепљење папирних предмета (ogranaknis.sanu.ac.rs, 2022).

❸ порекло Од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *adhaesivus* : који се лепи, који приања < *adhaerēre* / *adhaerēre* : приањати уз, држати се за.

❹ варијанте биоадхезив, био-адхезив.

❺ синоними биолошки адхезив.

❻ област технологија.

❼ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоадхезив*. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоадхезив*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

биоадхезиван, -внā, -внō

❶ дефиниција *који се односи на биоадхезив (= лепљиву супстанцу природног порекла или добијену биотехнолошким процесима која служи за спајање или фиксирање материјала, приањање ткива уз неку површину или затварање рана или попуњавање коштаных и других дефеката), који је заснован на биоадхезиву или га садржи, који има својства биоадхезива.*

❷ цитати Propobaza gel se nanosi u tankom sloju ili u obliku kapi 2-3 puta dnevno. Sastav proizvoda. Ekstrakt propolisa, propilenglikol, bioadhezivna podloga (drmax.rs); Vivident baby bioadhezivni herbal gel za desni je biljni gel koji sadrži ulje karanfilića, ekstrakt kamilice i etarsko ulje nane u posebno formulisanoj podlozi. [...] Zahvaljujući podlozi koja ima bioadhezivna svojstva, postiže se bolji kontakt delujućih supstanci sa sluzokožom, njihovo postepeno oslobađanje i produženo delovanje na mestu primene (esensa.rs); Propobaza bioadhezivni gel je preparat koji sadrži ekstrakt propolisa u gel podlozi formulisanoj tako da omogućava produženo (do 10 ča-

sova) i kontrolisano oslobađanje delujuće supstance. Preporučuje se u tretiranju površinskih rana, posekotina i opekotina, herpes simplexа, afti, kao i svih drugih promena na koži i sluzokoži (apotekazdravlje.rs); Anaftin® Baby gel kod nicanja zuba je bio-adhezivni oralni gel. Brzo stvara nevidljivi film koji štiti desni od neprijatnosti i bola povezanih sa nicanjem zuba (anaftin.rs).

❸ порекло Од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *adhaesivus* : који се лепи, који приања < *adhaerēre* / *adhaerēre* : приањати уз, држати се за.

❹ варијанте биоадхезиван, био-адхезиван.

❺ област технологија.

❻ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоадхезиван*. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоадхезиван*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

биоадхезивност ж. р.

❶ дефиниција *својство супстанце природног порекла или добијене биотехнолошким процесима да омогући спајање или фиксирање материјала, приањање ткива уз неку површину, приањање за ткиво, кожу или слузокожу, затварање рана или попуњавање коштаних и других дефеката.*

❷ цитати U savremenoj stomatologiji materijali koji se koriste za izradu implanata treba da ispune određene uslove: / Biokompatibilnost - da nije toksičan, da nije kancerogen i da ne izaziva alergiju. / Bioinertnost - da ne podleže koroziji i da je nerastvorljiv u telesnim tečnostima. / Biofunktionalnost - da ima dobar oblik, čvrstinu i elastičnost / Bioadhezivnost - dobra koalicija tkiva i implanta (premovic.rs); Dianatal® porođajni gel razvijen je za olakšavanje prirodnog porođaja. Ima visoku bioadhezivnost i veliki kapacitet vezanja vode (dianatal.com); Nedavna preliminarna studija izveštava o efektu polimera na bazi srebra (SilverPlug®) na smanjenje ukupnog broja bakterija i smanjenje procenta anaerobnih bakterija u unutrašnjosti implantata. (Rasperini i ostali, 2012). gel koji može da stvori zaštitni, anti-septički i zaceljujući film na mekim tkivima usne šupljine. Njegova posebno izražena bioadhezivnost, zahvaljujući ekskluzivnom patentu, omogućava dugotrajan i klinički očit terapeutski efekat (bestdentalshop.rs); Ипак, ова варијантна решења, иако велике прозрачности (или порозности) и релативно високог степена био-адхезивности, одликују се „лабиринтском“ конструкцијом која се показала мало-пропусном за саморегенерацију новим ћелијама ткива и раст ткива из графта (nardus.mrn.gov.rs, 2013).

③ порекло од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *adhaesivus* : који се лепи, који пријања < *adhaerēre* / *adhaerēre* : приањати уз, држати се за.

④ варијанте биоадхезивност, био-адхезивност.

⑤ синоними биолошка адхезивност.

⑥ област технологија.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоадхезивност*.

биоадхезија ж. р.

① дефиниција процес пријањања, везивања синтетичких или биолошких макромолекула за површину биолошког ткива.

② цитати Dalje, u pogledu karakterizacije jedno od najvažnijih funkcionalnih svojstava (trans)dermalnih terapijskih sistema je bioadhezivnost. Bioadhezija je definisana kao vezivanje (pripajanje) sintetskih ili bioloških makromolekula za biološko tkivo (nardus.mpn.gov.rs, 2022); Најважније врсте полимерних биоматеријала (хитозан, алгинат, декстран, желатин, свила, колаген, фибрин, поли(етилен гликол). Биоадхезија, мукоадхезија. Биокompatibilност, биодеградабилност (kpu.edu.rs); Медицинске направе за дермално и трансдермално контролисано отпуштање. Биоадхезија и мукоадхезија (tmf.bg.ac.rs).

③ порекло од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *adhaesio*, *adhaesionis* : пријањање, прилепљивање, везивање < *adhaerēre* : приањати, држати се уз нешто, бити привезан.

⑤ синоними биолошка адхезија.

⑥ област медицина.

⑧ напомене Ова именица среће се у научним и стручним текстовима.

биоаеросол м. р.

① дефиниција честице у ваздуху које потичу из микробних, биљних или животињских извора, а могу обухватати живе или мртве бактерије, гљиве, вирусе, алергене и друге биолошке агенсе и које могу проузроковати инфективне болести, алергије и токсичне реакције.

② цитати Честице у ваздуху које се састоје од биолошких компоненти, стабилног дисперзионог система, називају се биоаеросоли. Биоаеросоли обухватају одрживе ентитете као што су гљиве, бактерије и архее и неодрживе ентитете попут вируса, алергена, токсина и гена ре-

зистенције. Када се удахну, биоаеросоли већи од 5 µм се таложе у усној дупљи и респираторном тракту, чиме се повећава ризик од настанка каријеса, инфекција десни, бронхитиса и бронхиектазија, док биоаеросоли мањи од 5 µм директно инфилтрирају алвеоле, што доводи до развоја различитих респираторних обољења. Као главни извор атмосферске трансмисије патогена, биоаеросоли су често повезани са настанком пандемија и брзим ширењем респираторних инфекција, а с обзиром да представљају сложен органски живи ентитет, такође су активно укључени у атмосферске процесе. Процењује се да ће актуелне климатске промене генерисати пораст инциденције инфекција изазваних респираторним патогенима управо због тога што фаворизују њихову трансмисију ваздухом, доминантно у затвореном простору у ком људи проводе и до 90% времена дневно (med.bg.ac.rs, 8. 11. 2024); Загађење хемикалијама које се преносе ваздухом, а потичу из различитих извора у згради; органски материјал из система за климатизацију који се преноси ваздухом (биоаеросоли) (znrfaq.ni.ac.rs, 2005); Квалитативни микробиолошки састав усне дупље је у корелацији са заступљеношћу колонија пореклом из биоаеросола (nardus.mpn.gov.rs, 2023); На квалитету vazduha u prostoriји utiču: [...] bio-aerosol (pelud, gljivice, bakterije, virusi) (utoplidom.ekofondrs.org).

③ порекло од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; грч. *ἀήρ, αἴρος* (*aḗr, aḗros*) : -ваздух, лат. *solutio* : раствор, растворена супстанца.

④ варијанте биоаеросол, био-аеросол.

⑤ синоними биолошки аеросол.

⑥ област биологија, медицина.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоаеросол*. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоаеросол*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

биоактиван, -на, -но

① дефиниција *који делује на живе организме или биолошке процесе; који садржи или ослобађа биолошки активне компоненте.*

② цитати *Da bi se izbegla negativna reakcija tela na implantante, materijal implantanta mora biti bioinertan i stabilan u ljudskom telu, kao i da nema reakcije sa drugim tkivima i telesnim tečnostima. Neki bioaktivni materijali kao što je hidroksiapatit i bioaktivna stakla se sve više upotrebljavaju kao zamena teškim tkivima pri čemu poboljšavaju vezu između usadne kosti i tkiva. Međutim, titan je takođe dobar bioinert i idealan materijal za implantaciju* (borovizija.blogspot.com, 2012); Revitalizujuća bioaktivna ma-

ska za oslabljenu kosu na bazi jaja od prepelice temeljno i brižljivo neguje kosu. Nijedan drugi sastojak osim lecitina koji se izdvaja iz žumanca jaja prepelice nije u stanju da tako temeljno i brižljivo neguje kosu, da istoj da sjaj, doterani izged i gustinu (ruskaapoteka.rs); Često se srećete sa oznakom „bioaktivan“ na kozmetičkim preparatima. Želite li da saznate šta je bioaktivna kozmetika i kako deluje? (minutzamene.com); Biostimulacija ćelija kože injekcijama bio-aktivne plazme obogaćene trombocitima (PRP) dobijene iz sopstvene krvi (poliklinikazivanovic.com); Kazein u sebi sadrži i bioaktivne proteine koji oslobađaju hormone koji našem mozgu signaliziraju da smo siti (superior14.rs); Са др Иваном Алексић из Групе за еко-биотехнологију и развој лекова Института за молекуларну генетику и генетичко инжењерство у Београду ћемо разговарати о пројектима који се реализују у оквиру ове истраживачке групе, а који имају за циљ разградњу различитих типова пластике, добијање биоразградивих пластичних материјала, али и корисних фармацеутика и биоактивних једињења из пластике – све то помоћу различитих микроорганизама (rts.rs, 5. 6. 2025).

③ порекло Од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *activus* : делатан, делотворан, који делује < *agere* : делати, чинити, покретати.

④ варијанте биоактиван, био-активан, био активан.

⑥ област биологија.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоактиван*. Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоа̀ктиван*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

БИОАКТИВИТЕТ, -тета, м. р.

① дефиниција *својство или способност неке супстанце, материјала, организма или система да испољи биолошку активност, односно да изазове, посредује или измени биохемијске, физиолошке или ћелијске процесе у живом организму или у природној средини.*

② цитати Wen i njegovi saradnici došli su do saznanja da se bioaktivitet tih legura može poboljšati hemijskim tretmanom uz upotrebu HCl i H₂SO₄ i alkalnih rastvora (borovizija.blogspot.com, 2012); Ključne riječi: bioaktivitet, mlijeko, sir, potrošači (vet-erinar.vet.bg.ac.rs, 2021); Fotoautotrofni bioaktivitet potpuno izostaje, nasuprot. Pod uticajem biogene produkcije kiselonika i disimilacionih procesa u heterotrofnom bioaktivitetu (scribd.com, 2022).

③ порекло Од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; нем. *Aktivität* < лат. *activitas* : делатност, делотворност.

- ⑤ синоними биоактивност.
- ⑥ област биологија.
- ⑧ напомене Среће се углавном у стручним текстовима.

биоактивност ж. р.

① дефиниција *својство или способност неке супстанце, материјала, организма или система да испољи биолошку активност, односно да изазове, посредује или измени биохемијске, физиолошке или ћелијске процесе у живом организму или у природној средини.*

② цитати Циљ ове студије био је да се синтетишу наноматеријали на бази веома активних калцијум-силиката унапређених физичко-хемијских својстава и испитају њихова биокомпатибилност и биоактивност у односу на МТА+ (nardus.mprn.gov.rs, 2016); Секције су подељене на: Фитохемија, екологија и биодиверзитет; Фармакологија и фитотерапија (Биоактивност, токсичност, етнофармакологија и етноботаника); Производња биљних супстанци и препарата (узгој, биотехнологија и прерада) (institutjosifpancic.rs, 8. 11. 2022); Monografija “Bioaktivnost prirodnih proizvoda – antitumorsko delovanje *in vitro*“ nastala je kao rezultat višegodišnjih ispitivanja *in vitro* antitumorske aktivnosti i mehanizma antitumorskog delovanja prirodnih proizvoda (fins.uns.ac.rs); Termalni tretmani u kojima je temperatura niža od 600 °C snažno menjaju morfologiju gela. Najbolju bioaktivnost titanski gel dostiže tretmanom na temperaturama između 400 – 500 °C (borovizija.blogspot.com, 2012).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *activitas* : делатност, деловност.

- ⑤ синоними биоактивитет.
- ⑥ област биологија.
- ⑧ напомене Именица *биоактивност* среће се много чешће од синонима *биоактивитет*.

биоаккумулятиван, -вна, -вно

① дефиниција *(обично о пестицидима, тешким металима, хемикалијама и другим штетним супстанцама) који има својство да се постепено нагомилава у живим организмима, нарочито у ткивима, органима или масти, најчешће путем исхране или контакта са животном средином.*

❷ цитати Активне компоненте у биоцидима или биостатичким средствима, које се употребљавају за уништавање организама који стварају слуз у системима за кружење воде који поседују влакна, не смеју бити потенцијално биоакумулативне (aplikacije.pks.rs); Perzistentne bioakumulativne загађујуће tvari (poput PCB-a) mogu se bioakumulirati u životinjama na vrhu prehrambenog lanca, poput ptica grabljivica i malih grabljivaca poput lisica (vladars.rs, 8. 11. 2021); С обзиром да се сматра да је хексафлумурон веома перзистентан, веома биоакумулативан и токсичан, изложеност нециљних организама и животне средине би требало смањити разматрањем и применом одговарајућих мера за смањење ризика (pravno-informacioni-sistem.rs, 1. 11. 2025).

❸ порекло од грч. βίος (*bíos*) : живот; лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

❹ област биологија, медицина.

❺ напомене Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоаккумулятиван*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

биоаккумулятивност ж. р.

❶ дефиниција (*обично о пестицидима, тешким металима, хемикалијама и другим штетним супстанцама*) својство супстанце да се постепено нагомилава у живим организмима, нарочито у ткивима, органима или масти, најчешће путем исхране или контакта са животном средином.

❷ цитати POPs су веома опасне хемикалије, које карактеришу висок степен опасности по здравље људи и животну средину са дуготрајним ефектима деградације. Оне се могу пренести на различите начине водом, земљиштем и ваздухом, а карактерише их и биоакумулативност. То значи да, кад уђу у живи организам њихова концентрација расте у сваком наредном степену ланца исхране, тако да су највеће концентрације на крају, односно код предатора, као што су људи или крупне звери (pirot.rs, 28. 12. 2020); Биоакумулативност се одређује на основу података о мерењу биоконцентрације у воденим организмима из слатких или из морских вода. / Биоакумулативност се обележава словом Б (pravno-informacioni-sistem.rs, 2010); Ризик есфенвалерата и 2С α Р изомера фенвалерата за водене организме, укључујући ризик за биоакумулативност кроз прехранбени ланац (vladars.rs, 1. 11. 2022); Екотоксиколошка својства: биоакумулативност, перзистентност и разградљивост, из члана 73. овог правилника су специфична за супстанце и пода-

ци о овим својствима наводе се, када су доступни, за сваку релевантну супстанцу у смеши, односно оне супстанце које се наводе у Поглављу 3. и које су опасне по животну средину (ekologija.gov.rs, 14. 2. 2024).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulāre* : накупити, нагомилавати.

⑥ област биологија, медицина.

биоакумулатор м. р.

① дефиниција *живи организам (најчешће биљка, ређе животиња или микроорганизам) који има способност да из околине усваја, задржава и нагомилава одређене хемијске или токсичне материје (метале, пестициде, органска једињења и сл.) у својим ткивима.*

② цитати Биоакумулатори су биљке које лако усвајају специфичне загађујуће материје из животне средине. Оне су мање или више толерантне на присуство загађујућих материја и зато имају способност акумулације истих. Присуство и концентрација загађујућих материја у биљном материјалу може се одредити физичко-хемијским методама након одређеног времена акумулације. Овим методама квантитативно се одређује укупна количина загађујуће материје. Понекад исте биљне врсте могу се понашати и као индикатори и акумулатори загађења, али се најчешће разликује њихова корисност, нпр. добар индикатор може бити лош акумулатор и обрнуто. Више биљке могу послужити и као индикатори и акумулатори загађења из ваздуха у циљу детекције, препознавања и мониторинга загађења (mibor.rs, 2021); Велика концентрација кадијума је у биљци листа дувана, она је природни биоакумулатор кадијума (sputnikportal.rs, 17. 3. 2024); Такође се сате биљке које вежују азот као и биоакумулатори да помогну при изградњи земље ([facebook.com](https://www.facebook.com), 9. 7. 2013); Jetrenjače poseduju raznolike adaptivne odbrambene mehanizme koji se suprotstavljaju posledicama zagađenja teškim metalima, kao i da, u skladu sa dosadašnjim istraživanjima, jetrenjače mogu biti moćni bioakumulatori, biosenzori i fitoremedijatori (pmf.ni.ac.rs, 2025);

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulātor* : онај који нагомилава < *accumulāre* : накупити, нагомилавати.

⑥ област биологија.

биоакумулација ж. р.

① дефиниција *процес постепеног нагомилавања хемијских супстанци (обично пестицида, тешких метала) у живом организму током*

времена, најчешће путем исхране или контакта са животном средином.

❷ цитати Биоаккумуляција се због ниске вредности коефицијента $\log Kow$ не очекује (wurth.rs); Основни фокус истраживања у овој области је испитивање биогеохемијских процеса који се дешавају на површини и у дубљим слојевима Земљине коре користећи различите геохемијске анализе. Теренски, експериментални и лабораторијски рад у циљу утврђивање стања у разним сегментима животне средине, између осталог проучавање порекла, путева дистрибуције, биоразградња и биоаккумуляција загађујућих супстанци, одређивање осетљивости терена на промене у животној средини, превенција деградационих процеса, актуелне климатске промене, ризици по животну средину и здравље људи, одређивање екосистемских услуга и предлагање природом инспирисаних решења, само су неке од тема којима се наша група бави (ihtm.bg.ac.rs); Nagomilavanja različitih organskih hemikalija u životnoj sredini, naročito u zemljištu, od značaja su zbog njihove toksičnosti, uključujući i kancerogenost, kao i zbog potencijala za bioakumulaciju u živim sistemima (chem.bg.ac.rs, 2010); Основни циљ био је да се установи да ли постоје сличности и/или разлике у биоаккумуляцији елемената у одређеним ткивима код различитих врста. Анализирани врсте су представници различитих трофичких нивоа, што има значајан утицај на биоконцентрацију у ткивима, а може указати и на биомагнификацију појединих елемената дуж трофичког ланца (nardus.mpn.gov.rs, 2015); Биоеккумуляција тешких метала као показатељ потенцијала биоремидијације водених биљака на подручју гибњака Вардача (pub.unibl.org, 2008); У случају биоаккумуляције олова екстремне вредности од чак 8,030 забележене су код биљака зелене салате на земљишном третману лок. 2 (Депонија пепела ТЕ Косово Б). Високе вредности биоаккумуляције кадмијума уочене су и код биљака ражи и грахорице на земљишним третманима са локалитета 2 и 3 (Депонија пепела ТЕ Косово Б и Племетина) (pr.ac.rs, 2025); Efekti zagađene hrane na organizam, bio akumulacija (paragraf.rs, 8. 6. 2017); Kada se drugi organizmi hrane ovim kontaminiranim organizmima, toksini se tako akumuliraju i ulaze u lanac ishrane i povećavaju koncentracije u procesu poznatom kao bio-akumulacija (nardus.mpn.gov.rs, 2016).

❸ порекло Од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *accumulatio* : нагомилавање < лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

❹ варијанте биоаккумуляција, био-аккумуляција, био акумулација.

❺ синоними биоаккумулирање, биолошка акумулација.

❻ област биологија, медицина.

③ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоакмулација*.

биоакмулацијскӣ, -ā, -ō

① дефиниција *који се односи на биоакмулацију (= процес постепеног нагомилавања хемијских супстанци – обично пестицида, тешких метала – у живом организму током времена, најчешће путем исхране или контакта са животном средином).*

② цитати Ово се изузеће примењује под условом да биоакмулацијски потенцијал биоцида има $\log P_{ow} [...] < 3\%$ (апликације.pks.rs); Међутим, када су у питању биоакмулацијски фактори кадмијума, издвојили су се земљишни третмани који одговарају локалитетима 2 и 3 (Депонија пепела ТЕ Косово Б и Племетина), где су вредности за све гајене биљне врсте прелазиле 1 (pr.ac.rs, 2025); Низак биоакмулацијски потенцијал (wurth.rs); Нема индикација за биоакмулацијски потенцијал (husqvarna.com, 2023).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulatio* : нагомилавање < лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

⑤ синоними биоакмулациони.

⑥ област биологија, медицина.

биоакмулационӣ, -ā, -ō

① дефиниција *који се односи на биоакмулацију (= процес постепеног нагомилавања хемијских супстанци – обично пестицида, тешких метала – у живом организму током времена, најчешће путем исхране или контакта са животном средином).*

② цитати *Dobro biorazgradiva supstanca u biljkama i zemljištu. Proizvod ne pokazuje nikakve bioakumulacione fenomene* (agromanija.rs); Истраживање није потребно ако: / супстанца има низак биоакмулациони потенцијал (нпр. $\log K_{ow} \leq 3$) и/или низак потенцијал проласка кроз биолошке мембране (vladars.rs, 3. 6. 2014); Просечан биоакмулациони коефицијент за антимонон је 0,0022 (ekologija.gov.rs, 2018).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulatio* : нагомилавање < лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

⑤ синоними биоакмулацијски.

⑥ област биологија, медицина.

③ напомене Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоакумулаци-
онѝ*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском
нормом.

биоакумулирање с. р.

① дефиниција *процес постепеног нагомилавања хемијских супстан-
ци (обично пестицида, тешких метала) у живом организму током
времена, најчешће путем исхране или контакта са животном среди-
ном.*

② цитати U analiziranom uzorku ribe smuđ utvrđeno je bioakumuliranje olova i žive. Zbog ovako visokih koncentracija navedenih teških metala, ovu vrstu ribe nije preporučljivo koristiti za ljudsku ishranu (facebook.com, 7. 12. 2021); Vrlo opasna osobina i plastike i mikroplastike jeste bioakumuliranje u tkivima živih organizma i povećanje koncentracije štetnih supstanci u članovima prehrambenog lanca. Budući da je čovek na samom vrhu tog istog lanca, on svakako prima određenu količinu tih štetnih supstanci. Drugim rečima, ono što od plastike damo prirodi, vrati nam se u istom ili izmeњjenom obliku preko hrane koju uzimamo iz mora ili vode koju pijemo (buro247.rs, 10. 10. 2019); Неконтролисана примена пестицида изазива њихово биоакумулирање и ланцима исхране што угрожава сисаре и остале јединке које нису првобитна мета (scribd.com).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulāre* : накупити, нагомити.

⑤ синоними биоакумулација.

⑥ област биологија, медицина.

биоакумулирати се, -мулира̄м, -мулирају сврш. и несврш.

① дефиниција (*о хемијским супстанцама, обично штетним за жива бића*) *нагомилавати се у ткивима живих организама, најчешће путем исхране или контакта са животном средином.*

② цитати Међутим, еколошкиња Madži Vatson каже да је отров једноставно превише опасан за употребу било где у окружењу јер се „bromadiolon“ може испрати у земљу и биоакumulirati у инсектима, а затим завршити у људској исхрани (b92.net, 21. 5. 2021); Brinemo zbog veoma niskih nivoa hemikalija јер се одређени PFAS могу биоакumulirati у људском телу на прилично драматичан начин (rts.rs); Велики предатори, као што су tuna, sabljarka и sl. налазе се на врху prehrambenog lanca у морском екосистему, те из

tog razloga mogu bioakumulirati veliku količinu žive i to posebno u obliku metil-žive (politika.rs, 10. 2. 2025).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

④ варијанте биоакумулисати се.

⑥ област биологија, медицина.

⑧ напомене Глагол *биоакумулирати се* среће се чешће од варијанте *биоакумулисати се*.

биоакумулисати се, -мүлишѐм сврш. и несврш.

① дефиниција (о хемијским супстанцама, обично штетним за жива бића) *нагомилавати се у ткивима живих организама, најчешће путем исхране или контакта са животном средином.*

② цитати Bioakumulativni potencijal / Неће се биоакумулисати (sanusm.co.rs); Glavni receptori загађујућих материја су инсекти (crvi, kornjaši), glodavci (krtice i miševi) i druge male životinje. Perzistentne bioakumulativne загађујуће твари (poput PCB-a) се биоакумулишу у животињама на врху prehrambenog lanca, poput ptica grabljivica i malih grabljivaca poput lisica (vladars.rs, 8. 11. 2021); Najveće kontaminacije kada je u pitanju životna sredina i hrana su svakako bile od korišćenja DDT, koji se primenjivao na useve, nakon čega se transportovao i u vodenim sredinama, gde se brzo metaboliše u DDE i биоакумулише у вodenim lancima ishrane, a zatim се на крају враћа људима. Perzistentna i биоакумулативна хемијска јединења, као што су DDT, HCH, toksafen, aldrin i dieldrin, bila su zabranjena Stokholmskom konvencijom, usvojenom 2002. godine, i zamenjena su еколошки прихватљивим и мање биоакумулативним хемикалијама (scindeks-clanci.ceon.rs).

③ порекло Од грч. *βίος (bíos)* : живот; лат. *accumulāre* : накупити, нагомилати.

④ варијанте биоакумулирати се.

⑥ област биологија, медицина.

⑧ напомене Нераспрострањено. Варијанта *биоакумулирати се* среће се много чешће.

биоетика ж. р.

❶ дефиниција *филозофска дисциплина која се бави етичким принципима и вредностима који регулишу понашање и одлуке у биомедицинским наукама и здравственој пракси.*

❷ цитати Друга ставка је противљење сурогат материнству, што је такође апсолутно туђе православном, али и свеопштем хришћанском учењу о односу мајке и детета. То није само биолошко рађање, каже Димитријевић, јер жене нису само инкубатори, већ са својим дететом које роде успостављају дубоко емоционалан и онтолошки однос, који се ничим не може заменити. [...] Што се православне цркве тиче, наш саговорник објашњава да већ постоји документ назива „Основи социјалне концепције Руске православне цркве“ који је донет на Архијерејском сабору још 2000. године и да су у њему сва питања биоетике, укључујући и сва горепоменута, образложена једном веома прецизном дефиницијом (sputnikportal.rs, 14. 4. 2024); Напредак биомедицине и развој научних технологија узроковали су настанак нове области у филозофији: биоетике. Ова млада грана етике је интердисциплинарна – обухвата поља медицине, природних и друштвених наука, филозофије и права. Њен циљ је да пружи систематске одговоре на етичка питања која се постављају услед утицаја науке и медицине на људски живот. Иако је реч о дисциплини у повоју, биоетика је последњих година у свету добила важну улогу у академској заједници, медицинским центрима и популарним медијима. Проблеми којима се биоетика бави су, између осталих: етика репродуктивних технологија, различитих облика клонирања, употребе неурофармакологије и примене „дубоке стимулације мозга“ (*Deep Brain Stimulation*) ради когнитивног и моралног побољшања; брига о особама на самрти; праведна расподела ресурса; примена нових технологија у лечењу; конфликти интереса, као и морално одговорно понашање лекара (klubglasnik.com); Оснивачи биоетике били су амерички биохемичар Ван Ренселер Потер (1970) и немачки теолог Фриц Јар (1926). Потер је конципирао глобалну биоетику, а Јар је формулисао биоетички императив: „Поштуј свако живо биће као сврху по себи и, ако је могуће, односи се према њему као таквоме“. Америчка и европска биоетика развијале су се независно, узајамно се игноришући. Тек у новије време појавили су се покушаји повезивања глобалне и интегративне биоетике, која се значајним делом ослања на Јарове идеје. Размотрени су односи између рано секуларизоване али и данас доминантне научне и потиснуте теолошке биоетике у САД, као и између трансхуманистичке, биоконзервативне и критичке струје у биоетици (aseestant.ceon.rs, 2014); Обележили смо међународ-

ни дан био-етике, дисциплине која проучава деловање човека на целокупни живот планете (rts.rs, 25. 10. 2022).

③ порекло према грч. *βίος* (*bíos*) : живот; грч. *ἦθος* (*êthos*) : обичај, нарав, етика.

④ варијанте биоетика, био-етика.

⑥ област етика, медицина.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоетика*.

биоетичар м. р.

① дефиниција *особа која се бави биоетиком (= филозофском дисциплином која се бави етичким принципима и вредностима који регулишу понашање и одлуке у биомедицинским наукама и здравственој пракси).*

② цитати Професор Ђеорђе је доктор наука, специјалиста у области биофизике и биоетике, потпредседник букурешког Института за психосоцијална и биоетичка истраживања [...]. Према његовим речима, младе људе подстичу на блуд да би их учинили зависним од онлајн средстава масовног информисања, где им је лакше манипулисати њима. Биоетичар тврди да смо сведоци ширења комунизма, овог пута уведеног применом благих инструмената као што су забава, манипулација кроз мас-медије и политичка коректност (borbazaistinu.rs, 12. 10. 2019); Највећи биоетичари данашњице разговарали су на трибини ЦПН-а о коришћењу лекова у сврху побољшања људи, о избору и слободи [...]. Чувени британски филозоф и биоетичар, Џон Херис (1945) спада у ауторе који сматрају да је когнитивно унапређење људи „наша морална дужност“. Аутори окупљени око оваквог става верују да ће когнитивно побољшање створити паметнији, а самим тим и моралнији сој људи (srp.edu.rs, 28. 4. 2013); Са друге стране, СЗО наводи да учесници пилот-програма примају експерименталну вакцину на основу рутинске вакцинацијске процедуре земље у којој се програм спроводи. Због тога је, како истичу, пристанак имплицитан. Биоетичар Чарлс Вицир [...] објаснио је у чланку да је чињеница да није добијен информисани пристанак „озбиљно кршење међународних етичких стандарда“ (rts.rs, 27. 2. 2020).

③ порекло према грч. *βίος* (*bíos*) : живот; грч. *ἦθος* (*êthos*) : обичај, нарав, етика.

⑥ област етика, медицина.

биоетичарка м. р.

❶ дефиниција *особа женског рода која се бави биоетиком (= филозофском дисциплином која се бави етичким принципима и вредностима који регулишу понашање и одлуке у биомедицинским наукама и здравственој пракси).*

❷ цитати Отварањем поља биоетике уследио је нови талас интензивних расправа о теолошком, филозофском и правном значају појма људско достојанство. Пре тачно десет година (децембра 2003) америчка биоетичарка Рут Меклин предложила је да се лишимо појма људско достојанство јер је неодређен, бескористан и сувишан и да га, без икаквог губитка, можемо заменити етичким начелом аутономије личности (asestant.ceon.rs, 2013); У последњих двадесетак година тињају контроверзе око порекла појединих органа за трансплатацију широм Кине. Влада је најпре порекла да су органи узимани од затвореника, а онда је напokon то и признала. Власти сада тврде да се са том праксом престало 2015, и да се органи узимају искључиво од волонтера. Међутим, неки истраживачи, укључујући Венди Роџерс, биоетичарку са аустралијског Универзитета Маквари, нису поверовали кинеским званичницима (elementarium.cpn.rs, 31. 12. 2019); Америчка историчарка и биоетичарка, активисткиња покрета за права интерсекс особа, Алис Дрегер у овом тексту објашњава како је са својим суграђанима, становницима Ист Лансинга у Мичигену, основала веб-сајт за ширење вести од значаја за локалну заједницу (rts.rs, 27. 4. 2023).

❸ порекло према грч. *βίος* (*bíos*) : живот; грч. *ἦθος* (*êthos*) : обичај, нарав, етика.

❹ област етика, медицина.

биоетичкѝ, -ã, -õ м. р.

❶ дефиниција *који се односи на биоетику (= филозофску дисциплину која се бави етичким принципима и вредностима који регулишу понашање и одлуке у биомедицинским наукама и здравственој пракси).*

❷ цитати Сад поред биоетичких питања имамо и питање вештачке интелигенције, која постављају суштинско питање богословља. Да ли је човек ушао у фазу у којој ће бити замењен машином? (sputnikportal.rs, 14. 4. 2024); Оснивачи биоетике били су амерички биохемичар Ван Ренселер Потер (1970) и немачки теолог Фриц Јар (1926). Потер је конципирао глобалну биоетику, а Јар је формулисао биоетички императив: „Поштуј свако живо биће као сврху по себи и, ако је могуће,

односи се према њему као таквоме“. Америчка и европска биоетика развијале су се независно, узајамно се игноришући (aseestant.ceon.rs, 2014); Центар за биоетичке студије организовао је у Дигиталној галерији Коларчеве задужбине мултимедијалну изложбу под називом „Биоетика кроз уметност“. Циљ поставке је да посетиоцима појасни и приближи биоетичке теме, као и да осветли етичка питања која се јављају као последица великог научног и технолошког напретка (politika.rs, 20. 2. 2017); Који су најкрупнији био-етички изазови пред њом? Познато нам је да су се лекови овде годинама могли добijати без рецепата (а често и даље могу) (nin.rs, 20. 9. 2023).

❸ порекло према грч. βίος (bíos) : живот; грч. ἦθος (êthos) : обичај, нарав, етика.

❹ варијанте биоетички, био-етички.

❺ област етика, медицина.

❻ напомене Предност треба дати правописној варијанти *биоетички*.

биоетичност ж. р.

❶ дефиниција *усаглашеност одређене појаве, поступка или одлуке с етичким нормама које регулишу питања везана за живот, здравље, медицину и биотехнологију.*

❷ цитати Закон о биоетичности, усвојен је прошлог месеца у доњем дому парламента, предвиђа укидање тренутног ограничења ин витро оплодње (ИВФ) на хетеросексуалне парове (politika.rs, 7. 10. 2019); Према је у управо у Француској и дошло до ових номиналних промена, показало се да њихова радикализација предлогом закона о биоетичности који омогућује свим женама да вантелесном оплодњом о трошку државе, без обзира на њихов брачни статус и сексуално опредељење, постану мајке не наилази на опште прихватање (recat.co.rs, 1. 11. 2019); Према закону који је тренутно на снази у Француској, само хетеросексуални парови који су у браку или живе заједно више од две године имају право да уз медицинску помоћ зачну дете. Према истраживању спроведеном прошлог месеца више од 65 одсто Француза подржава измене закона о биоетичности (sd.rs, 6. 10. 2019).

❸ порекло према грч. βίος (bíos) : живот; грч. ἦθος (êthos) : обичај, нарав, етика.

❹ област етика, медицина.

биорезонантна дијагностика ж. р.

❶ дефиниција *неконвенционална метода процене здравственог стања организма која се заснива на мерењу и анализи електромагнетних таласа (фреквенција) које емитују ћелије и органи, с циљем откривања поремећаја и неравнотеже у телу.*

❷ цитати *Biorezonantna dijagnostika (kvantna dijagnostika) obuhvata kvalitativnu procenu rada svakog organa pojedinačno na ćelijskom nivou, osetljivost na mikroorganizme (bakterije, viruse, gljivice i parazite). Biorezonantna terapija takođe obuhvata procenu rada endokrinih žlezda i nivoa hormona, nedostatak vitamina i minerala, stresogene faktore iz ishrane i okoline (kvantnamedicina.rs); Biorezonantna dijagnostika i terapija-sistem DINAMIKA (rukovodilac dr sc med Ljudmila Bogdanova, Rusija) (quanttes.org.rs); Kvantna dijagnostika ili biorezonantna dijagnostika, koju primeњуje kvantna medicina je neinvazivna. Biorezonantna dijagnostika se obavlja pomoću biorezonantnog aparata koji se povezuje sa pacijentom (kvantnamedicina.rs).*

❸ порекло грч. βίος (bíos) : живот; лат. *resonare* : одјекивати; грч. διαγνωστικός (diagnōstikós) : способан за разликовање, препознавање.

❹ синоними *КВАНТНА ДИЈАГНОСТИКА.*

❺ област *МЕДИЦИНА.*

❻ напомене *Краткосилазни акценат на петом слогу придева (биорезонантна), који се често чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.*

биорезонантни скенер м. р.

❶ дефиниција *уређај заснован на принципу биорезонанце, који мери и анализира електромагнетне осцилације у организму како би детектовао одступања од нормалног биофреквентног спектра и пружио увид у здравствено стање скениране особе.*

❷ цитати *Уз помоћ квантне медицине и биорезонантног скенера, организам се може снимити без штетног зрачења, без уласка у затворени простор, а нема ни убризгавања контраста. Оно што је још једна предност биорезонантног скенера, како каже Синицки, јесте то што се снима комплетан организам, а не само један сегмент као што се то чини рендгеном, скенером или магнетном резонанцом (politika.rs, 16. 11. 2024); Najmoćniji aparati iz oblasti Kvantne medicine su Biorezonantni i Termovizijski skener u dijagnostičke svrhe, a Mikrorezonantna i Rikta terapija u terapijske svrhe (asmedicus.rs); Za tu svrhu koristimo ruski aparat*

Imago (biorezonantni skener). Aparat nam omogućava ulazak u informaciono polje čoveka i otkrivanje grešaka u radu ćelija i organa. Te greške označavaju njihovu bolest i propadanje. Primenom terapijskih programa uočene greške se uklanjaju, a unose se informacije zdravlja i života. Radi se o svojevrsnom resetu i reprogramiranju ćelija u pravcu isceljenja (holitimed.rs).

③ порекло према грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *resonare* : одјекивати, одзвањати; енгл. *scanner* : скенер.

④ варијанте биорезонантни скенер, Биорезонантни скенер.

⑥ област медицина.

⑧ напомене Краткосилазни акценат на петом слогу придева (*биорезонантнӣ*), који се често чује, није у складу с актуелном акценатском нормом. Правописна варијанта *Биорезонантни скенер* није у складу с актуелном правописном нормом па предност треба дати варијанти *биорезонантни скенер*. Иако се у неколико примера термини *биорезонантни скенер* и *квантни скенер* можда могу схватити као синоними, у већини случајева међу њима се прави разлика.

биокòмпатибѝлан, -лна, -лно

① дефиниција (*о материјалима, супстанцама, уређајима*) који је биолошки прихватљив, који не изазива штетне реакције у организму и омогућава физиолошки прихватљиву интеракцију с ткивом или телесним течностима.

② цитати Након тестирања инфрацрвеним светлом – које је невидљиво за обичне мишеве – утврђено је да су слепи мишеви са TeNWN имплантима имали вишу тачност одговора него и здрави и нелечени слепи мишеви. Ова нано-протеза се показала као безбедна и биокompatibilна и код слепог макакија. Када је уграђена здравом мајмуну, побољшала је његову осетљивост на блиско инфрацрвено светло (magazin.politika.rs, 9. 6. 2025); Кесице су направљене од биокompatibilне силиконизирание фолије. Силикон, поред биокompatibilности доприноси да се кесица мање клиза. Могу бити са, такође биокompatibilним, полиетиленским сунђером и без њега (filmplastik.com); Испитивање могућности примене еритроцита као биокompatibilних система за испоруку лекова који се користе за терапију болести посредованих имунским системом (imi.bg.ac.rs); *Implanti su izgrađeni od titanijuma i u potpunosti su bio-kompatibilni. Oni nisu štetni za ljudski organizam* (fabrikaosmeha.rs); Лабораторија за ткивно инжењерство, развој и тестирање био compatibilних имплантата (iit.kg.ac.rs).

③ порекло био- < грч. *βίος (bíos)* : живот; срлат. *compatibilis* : спојив, сагласан < лат. *compatibi* : саосећати.

④ варијанте биокомпатибилан, био-компатибилан.

⑥ област технологија, медицина.

⑧ напомене Краткосилазни акценат на трећем слогу (*биоко̀мпатиби́лан*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом. Правописна варијанта *био-компатибилан* није у складу с актуелном правописном нормом па предност треба дати правописној варијанти *биокомпатибилан*.

биокомпатиби́лност ж. р.

① дефиниција *особина материјала, супстанце или уређаја да буде биолошки прихватљив, да не изазове штетне реакције у организму и да омогући физиолошки прихватљиву интеракцију с ткивом или телесним течностима.*

② цитати Кесице су направљене од биокомпатибилне силиконизиране фолије. Силикон, поред биокомпатибилности доприноси да се кесица мање клиза. Могу бити са, такође биокомпатибилним, полиетиленским сунђером и без њега (filmplastik.com); Биокомпатибилност се тумачи као способност материјала да делује уз адекватан одговор домаћина у одређеној ситуацији. Одговор домаћина на страно тело зависиће од његове хемијске реактивности, површинске структуре и топографије. Доказано је да наноструктурирана површина ближе подражава хијерархијску организацију коштаног ткива у односу на микроструктурирану, повећањем концентрације активних биомолекула који утичу на ћелијску миграцију, адхезију, диференцијацију и пролиферацију. Током деведесетих година, минерални триоксидни агрегат (МТА) представљен је као материјал избора за ретроградне кавитете због нижег апикалног микропропуштања, везивања у присуству влаге и високе рН вредности. Упркос повољним особинама, МТА показује суву конзистенцију, ниску вискозност и дуго времена везивања, што ограничава његову клиничку употребу. Циљ ове студије био је да се синтетишу наноматеријали на бази веома активних калцијум-силиката унапређених физичко-хемијских својстава и испитају њихова биокомпатибилност и биоактивност у односу на МТА+ (nardus.mpn.gov.rs, 2016); *Biokompatibilnost, kao esencijalna osobina materijala u stomatologiji, podrazumeva sposobnost materijala da nakon aplikacije obavlja određenu funkciju u organizmu ne izazivajući neželjeni odgovor tkiva domaćina. Testovi za ispitivanje biokompatibilnosti služe za detekciju sastojaka materijala koji bi mogli da dovedu do povrede ili oštećenja tkiva usne du-*

plje i organizma uopšte. Cilj rada bio je opis metoda koje se koriste za ispitivanje biokompatibilnosti materijala u stomatologiji (scindeks.ceon.rs, 2010); Najviši estetski standard sa potpunim uklapanjem u zubni niz, pružajući prirodan izgled i savršenu bio-kompatibilnost (zubarskaordinacija.com); Bio-Kompatibilnost: Ovaj tretman potpuno je kompatibilan sa vašim telom, podstičući prirodne regenerativne procese kože i osiguravajući dugotrajan rezultat (instagram.com, 15. 3. 2024).

❸ порекло грч. *βίος* (*bíos*) : живот; срлат. *compatibilis* : спојив, сагласан < лат. *compatibi* : саосећати.

❹ варијанте биокомпатибилност, био-компатибилност, био-Компатибилност.

❻ област технологија, медицина.

❸ напомене Краткосилазни акценат на трећем слогу (*био̀к̀м̀патибилан*), који се најчешће чује, није у складу с актуелном акценатском нормом. Правописне варијанте *био-компатибилност* и *био-Компатибилност* нису у складу с актуелном правописном нормом па предност треба дати правописној варијанти *био̀к̀м̀патибилност*.

биореплика м. р.

❶ дефиниција *вештачки створен или генетски реконструисан организам који представља копију некада постојеће биолошке врсте, обично путем савремених метода биоинжењеринга, клонирања или синтетичке биологије.*

❷ цитати Боље је спречити изумирање него враћати био-реплике чије би „поновно увођење“ могло да има бројне нежељене последице (sputnikportal.rs, 17. 1. 2025).

❸ порекло од грч. *βίος* (*bíos*) : живот; лат. *replicatio* : поновно стварање, пресликавање < *replicare* : поновити, удвостручити.

❹ област биотехнологија.

❸ напомене Нераспрострањено.

бòтѝћ, -ића м. р.

❶ дефиниција *пејоративно мање важан бот (= особа која ради за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што брани њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, велича достигнућа, или напада и куди поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног ми-*

шљења или аргументоване расправе), бот који је мање вешт, који има мању улогу или мање утицаја у оквиру организоване мреже ботова.

❷ цитати Ботови и ботићи НВО „Црта“ данас су убацили у шесту брзину (x.com, 16. 1. 2025); Где су сад ботићи / Е мој Терзија па где ћеш на народ и да вређаш децу и борце а ни војску ниси служио (facebook.com, 198. 2. 2025); Ботићи на делу / Чим се види текст и број коментара разних Микица, Кикица, Хица, Сањица, Стевица, Локица, Маркића, Данића и осталих алхемичара, одмах је јасно да делају по налогу и покушавају да сакрију истину, а истина зна да боли и то јако (021.rs, 24. 7. 2018).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

БѢТОВАЊЕ с. р.

❶ дефиниција *рад за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што се бране њихове одлуке и потези путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што се величају достигнућа, или нападају и куде поступци и лидери противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе.*

❷ цитати Ботовање, као феномен на друштвеним мрежама у којем анонимни заступници одређене политике, идеологије, компаније, заваљају јавно мњење, заправо је злоупотреба и недемократска тековина, речено је на дебати о злоупотреби интернета / [...] Веб-консултант Сибин Грашић истакао је да ботовања, осим у политици, има и у другим сферама, као на пример код алтернативних метода лечења, противљења вакцинацији, продаји одређених производа (rts.rs, 24. 2. 2015); Оно што разликује „ботовање“ од коришћења уставног права слободе говора јесте организованост деловања - нпр. постављање истоветних коментара, фотографија и снимака, или, у усавршеној верзији, вођење кампање са истим кључним порукама, али „својим речима“ (pravda.rs, 23. 7. 2023); Не треба имати било какве илузије да је ово ботовање било ограничено само на кинеске вакцине. Погледајте шта су радили са легитимним сумњама по питању лаптопа Хантера Бајдена пред прошле изборе (rt.rs, 18. 6. 2024).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

Бѐтовати, -гујѐм несврш.

❶ дефиниција *радити за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што се бране њихове одлуке и потези путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што се величају достигнућа, или нападају и куде поступци и лидери противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе.*

❷ цитати Амбиције су нам да будемо најбољи на Јадрану и у Србији, као и да освојимо Куп Радивоја Кораћа, а у Евролиги шта год да урадимо велики је успех. То што неки мисле да морамо на Фајнал-фор и будемо шампиони Европе, нека и даље мисле и ботују (*rts.rs*, 31. 8. 2017); Дајте бре људи, што му дозвољавате да оволико ботује??? Сигурно негде постоји слична тема, али он толико затрпава форум свакодневним отварањем истих да не може ништа више да се пронађе (*rogledi.rs*, 5. 1. 2019); Ово ни Петроварадин не би успео да му велесила Белгија узме бод. Ако ваша екипа из воше због ћурковића и Ђукића мора да ботује за РСС ми остали не морамо (*zurnal.rs*, 24. 10. 2018).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

Бѐтовскѝ и **Бѐтовскѝ**, -ā, -ō

❶ дефиниција *који се односи на ботове (= особе које раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе).*

❷ цитати Маск сматра да би чињеница да сваки корисник мора да плати приступ мрежи угрозила интересе оних који формирају ботовске групе (*politika.rs*, 27. 9. 2023); Заокружили смо црвеном бојом грађане који су из Коцељеве са својим правим профилима. Сви остали профили су ботовски и профили махом од ботова из Крупња (*facebook.com*, 2025); По ком критеријуму се одређује ко је 'бот', а ко не, односно — који је коментар 'ботовски', а који није? (*021.rs*, 26. 5. 2023).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

БОТОВСКИ и **БОТОВСКИ** прил.

❶ дефиниција *на начин карактеристичан за ботове (= особе које раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе), попут бота.*

❷ цитати Много ми је жао свих који нису довољно јаки да издрже онлине напад и мржњу јер знам да те онлине психопате нападају ботовски у хордама и на најперфиднији и најболеснији начин и тако задају тежак психолошки ударац и за најјаче (rtvbn.com, 26. 12. 2023); Uplašila se bagra za millionske preglede na našim društvenim mrežama i sada organizovano botovski prijavljuje stranice (youtube.com, 19. 1. 2025); Pobednika nema, jer i ne tako detaljne analize programera pokazuju da se glasalo botovski, uz pomoć TOR čvorova sa čak 440.000 glasova koji su stigli van Srbije (juznevesti.com, 27. 7. 2020).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

БОТОВШТИНА ж. р.

❶ дефиниција *пејоративно а. карактеристична својства, поступци или изрази повезани с ботовањем (= радом за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што се бране њихове одлуке и потези путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што се величају достигнућа, или нападају и куде поступци и лидери противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе).*

б. *делатност, посао којим се баве ботови (= особе које раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе).*

❷ цитати **а.** Овде наилазим на гомилу простаклука, крајње неумесних ботовштина, па их нико не цензурише (srbin.info, 1. 5. 2016); Бра-

te mili, koliko poltronštine, botovštine, ulizištva, dodvorištva, ljudske i „profesionalne“ prljavštine i bede u jednom pamfletu... (facebook.com, 25. 7. 2019); Super kako oni samo tako pišu o tome, no ipak dozvoljavaju botovštine (rtvforum.net, 6. 5. 2015).

б. Jad i beda botovštine / Na ovoj vesti možemo videti svu bedu profesije bot (021.rs, 4. 2. 2025); Супербот није глуп. Он има стил, креативан је, уме да се изражава. Будући вешт са речима, сваком политичком трешу који промиче ингениозно ће дати привид смислености. Тако поставља нове стандарде ботовштине (nimbusovpodrum.blogspot.com, 17. 9. 2018); Ako sudim po sebi, postiže upravo 100% kontraefekat, jer ako nešto ne volim, to je da me neko pravi budalom i ubeđuje me da ono što vidim vlastitim očima i osećam na vlastitoj koži nije stvarno, nego je stvarno ono u šta on ili ona pokušava da me ubedi svojim nesuvislim baljezgarijama koje se i iz stratosfere prepoznaju kao botovština (b92.net, 24. 2. 2015).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот.

❹ област Интернет, политика.

БОТОМАН, -ана м. р.

❶ дефиниција **а.** *особа која интензивно и упорно ботује (= ради за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што брани њихове одлуке и потези путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што велича достигнућа, или напада и куди поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргументоване расправе).* или **б.** *особа која без размисљања или самосталног суда прихвата и репродукује, шири наручене, идеолошки обојене поруке, понашајући се попут бота.*

❷ цитати **а.** или **б.** То је много природније од тога шта би ви putlerski botomani hteli da radite (kurir.rs, 25. 12. 2024).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот; -ман < грч. (μανία) *manía* : лудост, бес.

❹ област Интернет, политика.

❺ напомене Нераспрострањено. На основу јединог илустративног примера није могуће утврдити у којем је од два могућа значења аутор текста употребио неологизам *ботоман*.

БОТОМЌНИЈА ж. р.

❶ дефиниција *интензивно и упорно ботовање (= рад за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што се бране њихове одлуке и потези путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што се величају достигнућа, или нападају и куде поступци и лидери противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргумензоване расправе).*

❷ цитати Ali botovi su svud prisutni, оцу рећи активни. Bilo ih je i овде, на крсти - па и на блогу! Ovih дана, botomanija се укрупљисала на овим просторима (forum.krstarica.com, 7. 9. 2016); Ova botomanija је стварно бољстина. Vidi minusa (mondo.rs, 30. 10. 2017); Neverovatno да сада већ и приватници ангажују ботове ради стварања позитивног утиска у јавности! овде се botomanija шири попут куге, можда нико други и не чита вести сем ботова (subotica.com, 15. 3. 2016).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот; грч. *μανία (manía)* : лудост, бес.

❹ област Интернет, политика.

БОТОМЌНСКИ, -а, -о

❶ дефиниција *који се односи на ботомане (= особе које интензивно и упорно ботују – раде за интересе најчешће неке политичке партије, ретко јавне личности, фирме или институције, тако што бране њихове одлуке и потезе путем јавних форума, телефонских укључења у емисије, коментара у онлајн новинским чланцима, што величају достигнућа, или нападају и куде поступке и лидере противничких партија или конкуренције без самосталног мишљења или аргумензоване расправе).*

❷ цитати Ovih дана, botomanija се укрупљисала на овим просторима - postala као оно скора изречено: дајте и мени један бaгер да рушим! Оцу рећи, botomansko бaгерисање набасује, набасује шљам како би сваку белоданост заклопало и прекриво зaборавом! (forum.krstarica.com, 7. 9. 2016).

❸ порекло према енгл. *bot* : бот; -ман < грч. *μανία (manía)* : лудост, бес.

❹ област Интернет, политика.

❺ напомене Нераспрострањено.

*Ивана Лазих Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук,
Слободан Новокмет**

Институт за српски језик САНУ, Београд

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НЕОЛОГИЗАМА

(Први део – 2025)

У претходна два броја часописа „Новоречје“ (бр. 10 и 11) представили смо део грађе за нови онлајн речник неологизама српског језика *Српски речник неологизама 21. века* (Нео21), коју смо прикупљали током 2024. године. У овом броју доносимо први део нове грађе прикупљене у 2025. години.

Методологија прикупљања неологизама остала је иста: континуирано ослушкујемо и пратимо лексичке иновације у савременом српском језику у усменим и писаним изворима, настојећи да уочене неологизме проверимо у онлајн изворима – новинским и медијским текстовима, пословним презентацијама, на друштвеним мрежама, форумима, блоговима, у коментарима и сл. Проверу, такође, вршимо и у доступним електронским корпусима српског језика.

Циљ је да прикупимо и лексикографски обрадимо лексичке иновације које су се појавиле у српском језику у 21. веку и представимо их у кориснички предусретљивом онлајн-речнику. Посебну пажњу обраћамо на најновије неологизме који се свакодневно појављују у језику. Настојимо да прикупимо што више примера из различитих контекста како бисмо што прецизније одредили њихово значење и установили степен њихове устаљености у општој употреби, јер је то један од основних критеријума на основу којег процењујемо сврсисходност њиховог уношења у речник.

Грађу за речник неологизама Нео21 припремили су лексикографи Института за српски језик САНУ – *Ивана Лазих Коњик, Вања Миљковић, Милица Божић Синчук и Слободан Новокмет*. Уредничку обраду грађе извршили су *Вања Миљковић и Ивана Лазих Коњик*.

Позивамо све оне који воле језичке иновације да нам шаљу нове речи и изразе на адресу часописа „Новоречје“.

* ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-0840-0140. vanja.miljkovic@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-2290-3844. milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0001-9662-1968. slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0003-0071-7194.

Списак уобичајених скраћеница:

енгл. – енглески

ж – женски род

м – мушки род

мн. – множина

несвр. – глагол несвршеног вида

прид. – придев

с – средњи род

свр. – глагол свршеног вида

Чланак одреднице обухвата граматичке податке, етимологију, тематску област којој одредница припада, семантичку дефиницију, различите варијанте и облике, синонине и испоређења, илустративне примере који показују реч у употреби, као и извор из којег су преузети ти примери.

АИ / **АИ** [скраћеница за енгл. artificial intelligence, AI]

• *вештачка интелигенција*. Такође и: **ВИ** — *Veštačka inteligencija* (AI) bi mogla da dovede do izumiranja čovečanstva, upozorili su neki stručnjaci. [bbc.com](https://www.bbc.com) 3.6.2023. Уколико се правилно користи, вештачка интелигенција (АИ) може да уштеди време и ресурсе државним службама у обављању својих делатности. [politika.rs](https://www.politika.rs) 22.11.2024. Отпуштанја zbog AI-ja: stvarna promena ili marketinška maska? [itnetwork.rs](https://www.itnetwork.rs) 11.11.2025. • као придев — *Ćao, ja sam Lila i ja sam prva srpska AI influencerka*. [blic.rs](https://www.blic.rs) 9.2.2025. *Kontroverzni AI influenceri: Da li brendovi treba da ih sponzorišu?* [youtube.com](https://www.youtube.com/) / [BBC News na srpskom] AI inženjer (AI Engineer) je stručnjak koji koristi tehnologije veštačke inteligencije za rešavanje kompleksnih problema i unapređenje poslovnih procesa. Oni razvijaju, treniraju i implementiraju AI modele koji mogu analizirati velike količine podataka, prepoznati obrasce i donositi informisane odluke. Njihov rad obuhvata širok spektar aktivnosti, od programiranja i obrade podataka do integracije AI rešenja u poslovne sisteme i održavanja tih rešenja kako bi ostala efikasna i pouzdana. [its.edu.rs](https://www.its.edu.rs)

анбоксинг м [енгл. unboxing] *друштвене мреже*

видео снимак у којем се приказује процес распакивања новог производа, обично неког техничког уређаја, уз изношење првих утисака о производу. — *Evo unboxing našeg novog dušeka MemoSilver Premium Plus 25!* [instagram.com/vitapur_srbija/](https://www.instagram.com/vitapur_srbija/) окт. 2024. Najnoviji video koji je objavila kompa-

nija Intel se može nazvati najveći „unboxing“ u istoriji jer je u pitanju otpačivanje EUV litografske mašine koja se koristi u proizvodnji procesora, vredne preko 400 miliona američkih dolara. benchmark.rs 6. mart 2024. Anboksing motor-na testera stihl ms 170. youtube.com 2024.

андроид м [енгл. Android, заштићено име] *рачунарство*

• (Андроид) *назив за популаран мобилни оперативни систем који је развила компанија Google.* — Коју verziju sistema Android подржава ваша апликација? support.microsoft.com Апликација која „гута“ батерију на Androidu. danas.rs 1.6.2025. Android 16 dolazi brže nego obično i već je potvrđeno da je dostigao željenu stabilnost na Beta 3 verziji. blic.rs 9.4.2025. • као придев: *који користи Андроид оперативни систем:* андроид телефон, андроид уређај и сл. — Android mobilni telefoni su najpopularniji izbor korisnika širom sveta zbog svoje prilagodljivosti, širokog izbora modela i raznovrsnih funkcija. trgoban.rs

анђеоска коса [према енгл. angel hair chocolate] *кулинарство*

врста чоколаде са пуњењем од традиционалне турске посласнице риштанџе, пистаћа, ваниле, малине и нара. — Рецепт за „anđeosku kosu“: Novi čokoladni hit koji je zamenio Dubai čokoladu! ona.telegraf.rs (у наслову) 1.4.2025. "Anđeoska kosa" zamenila Dubai čokoladu zena.blic.rs 26.3.2025. "Angel Hair Chocolate" je inovativna poslastica koja kombinuje tradicionalne i moderne ukuse zena.blic.rs 26.3.2025.

антидрон пушка *техника, војска*

електронски преносиви уређај за ометање рада дрона који изгледом подсећа на пушку (користи се у војним, безбедносним и приватним системима заштите како би се спречило неовлашћено снимање или шпијунажа). Такође и: **антидрон, електромагнетна пушка, електромагнетска пушка, противдроновска пушка, противдронска пушка** (забеležено у Оташевић Ђ., Речник нових речи 2, 2024), **ометач дрона, дрон ометач, антидрон систем, антидрон ометач.** — Да је рећ о visokorizičnoј poseti bilo je jasno i prethodnih dana, a naročito juče, kada je glavni grad Hrvatske bio okovan policijom, snajperistima, a korišćene su čak i antidron puške. [PDRS 1.0 / blic.rs](https://pdrs.1.0/blic.rs) 13.2.2018. Министарство унутрашњих послова ... демантује наведене дезинформације, истичући да је на наведеној фотографији анти-дрон пушка, која је у употреби у циљу безбедносне заштите председника Републике. politika.rs 16.3.2025. Антидрон пушка није могла да

произведе онакав ефекат све да је употребљена. Употребљено је нешто много јаче. 021.rs (у коментару) 17.3.2025.

аперол м [Aperol, од фр. apero, apéritif аперитив] *пиће*

горки ликер интензивно наранџасте боје у којем има поморанџе и другог ароматичног биља (пореклом из Италије). — Aperol је legendarni italijanski aperitiv prepoznatljiv po svojoj jarko narandžastoj boji, laganoj gorčini i osvežavajućem citrusnom ukusu. Nastao još 1919. godine u Padovi, Aperol је данас simbol опуштених trenutaka i дружења, posebno познат кроз kulтни koktel – Aperol Spritz. theboxshop.rs

аперол шприц / Aperol Spritz [Aperol; нем. spritzen, попрскати, разблажити] *пиће*

koktel направљен од аперола, соде воде и пенушаваог вина. — Ne morate da budete koktel majstor da biste znali kako da napravite jedan od najpopularnijih letnjih koktela – Aperol Spritz. danas.rs 6.06.2024. Kokteli: Aperol špric frans.rs/menu/kokteli/ (у наслову)

ацетат м [енгл. acetate, од лат. acetum, сирће и -ate со]

врста свиленасте полусинтетичке тканине добијене прерадом целулозе. — Gledam haljine na Revolve-u i mnogo haljina koje koštaju oko 400-600 funti je napravljeno od acetata i poliesterа. reddit.com Sastav, spoljašnji sloj, Acetat 100% massimodutti.com

ацетатна фолија [према енгл. acetate foil] *кулинарство*

танка, провидна или полупровидна фолија од целулозног ацетата која се употребљава за филовање и декорисање торти и колача. — Acetatna folija dimenzija 20×90 cm koristi se kao pomoć pri filovanju torti. kutijeitacnezatorteikolace.rs Acetatna folija је велика помоћ при filovanju i dekorisanju torti, kolača i mini tortica. cecinbiospajz.rs Zнate već da koristim acetatne folije da bi moje torte bile savršeno ravne. facebook.com/mojedjakonijee 2.2.2021.

бабл-ти м [према енгл. bubble tea, назив потекао од пене настале мућкањем] *пиће*

*напитак од леденог чаја помешаног са млеком или воћним соком и малим куглицама од тапиоке, пореклом са Тајвана. Такође и: **балон чај**,*

боба — Bubble tea stigao i u Novi Sad: Klinци "poludeli" за овим освежавајућим напјтком mojnovisad.com (у наслову) 28.10.2022. У последњих неколико година, бабл ти је освојио и западни свет, посебно САД, Канаду, Аустралију и Европу. magazin.politika.rs 7.2.202.

балон чај *ниће*

Такође и: **бабл-ти, боба** — Biseri tapioke ... su duša balon čaja zbog svoje strukture poput gumenih bombona. danas.rs 4.1.2023.

бензинац *м техника*

аутомобил са мотором на унутрашње сагоревање који користи бензин; мотор таквог аутомобила. — Dvolitarski benzinac uparen sa elektromotorom u ovom slučaju isporučuje čak 184 KS. nova.rs 29.9.2021. Hibridno vozilo ima dva motora, jedan klasičan benzinac ili dizelaš a drugi elektromotor. mondo.rs 26.6.2020. Benzinac ili dizelaš, pitanje je sad prodajadelova.rs (у наслову) 15.1.2024. Benzinac ima боје performanse u odnosu na dizelaša: dostižu веће brzine, startniji су, udobniji i vozači često кажу да “klize po putevima”. superkviz.rs

бинцабилан *прид. колоквијално*

погодан за бинцовање (непрекидно гледање више епизода неке серије, више филмова или садржаја одједном), гледљив. — Evo još nekoliko Max naslova novijeg datuma koji su nas držali budnim do kasno, dakle, provereno bindžabilno. [instagram.com/p/DI1VoxJoJlb/](https://www.instagram.com/p/DI1VoxJoJlb/) 24.4.2025. Trejler za drugu sezonu izgleda podjednako prijatno za oko, prijateljski настројено, simpatično i bindžabilno. dedamilorad.com 6.10.2019.

бјути-блендер *м [енгл. beauty blender] козметика*

сунђер (обично у облику јајета) за равномерно наношење и блендирање, размазивање течне иминке (пудера, коректора, руменила и сл.). — Bјuti blender – Kako se pravilno koristi i pere? rs-mangoshop.com 15.10.2024. Kako da pravilno očistite četkice, beauty blender i ostalu opremu za šminkanje? wannabemagazine.com

блеклистовати *свр. [према енгл. black list] колоквијално*

ставити на црну листу, означити или прогласити некога непожељним, осумњиченим и сл. — Da je pravde, takve ljude treba bleklistovati u svim

agencijama plus na bukingu pa da na letovanje mogu ubuduće samo u svom šatoru, posto za bolje nisu. [facebook.com](https://www.facebook.com) (у коментару) 9.4.2021. Мени су једном блеклистовали страницу са препорученим програмима јер је постојао линк за директно скидање одличног TrueCrypt софтвера који се више не развија од стране оригиналног тима. [kompijuterias.com](https://www.kompijuterias.com) 9.5.2026.

блендање с, блендирање с, блендовање с *козметика*

глаголска именица од блендати, блендирати, блендовати. — Blendanje šminke dok je fiksator još vlažan može produžiti postojanost proizvoda. [wannabemagazine.com](https://www.wannabemagazine.com) Kada ste naneli šminku, koristite beauty blender za blendiranje. [milly.rs](https://www.milly.rs) 5.9.2023. Beauty blender je specifičan sunder za šminkanje, dizajniran za savršeno nanošenje i blendovanje tečnih i kremastih proizvoda na koži. [rs-mangoshop.com](https://www.rs-mangoshop.com) 15.10.2024.

блендати, -ам несвр., **блендирати, -ирам** несвр., **блендовати, -ујем** несвр. *козметика*

утаквавањем размазивати, уједначавати течну шминку (пудер, коректор, руменило и др.) чинећи прелазе мање уочљивим, природнијим. — Nanesite svaku nijansu kao kratku, čistu liniju jednu pored druge na liniji vilice (ili vratu). Nemojte ih odmah blendati. [mogujatosama.rs](https://www.mogujatosama.rs) 19.5.2025. Kako pravilno blendati senke na očima? [sminkerka.com](https://www.sminkerka.com) 16.1.2019. Ovaj kozmetički прибор veoma jednostavno, brzo i ravnomerno nanosi i blendira tečnu podlogu. [dm.rs](https://www.dm.rs) Dvostrani stik za konturisanje lica, kremaste teksture ... Може се надградивати и лако се blendује. [alexandar-cosmetics.com](https://www.alexandar-cosmetics.com)

блогосфера ж [енгл. *blogosphere*] *дигиталне технологије*

скуп свих (или одређених) блогова, њихових аутора (блогера) и пратилаца на интернету. — Блогосфера треба да успостави етички кодекс и механизме за заштиту приватности људи. [politika.rs](https://www.politika.rs) 1.6.2008. Vraćam se već prvog, drugog u mesecu u blogosferu i nadam se ne pravim više ovakve pauze. [PDRS 1.0 /digolubovic.com](https://www.pdrs.1.0/digolubovic.com) 2013. Ukoliko ste deo, ili samo povremeni posetilac, blogosfere često se desi da ostavite i neki komentar ukoliko vas neki članak ili diskusija intrigira na nekom blogu/sajtu. [PDRS 1.0 / megablog.rs](https://www.pdrs.1.0/megablog.rs) 2012. ExYu blogosfera [facebook.com/groups/exyublogosfera/](https://www.facebook.com/groups/exyublogosfera/) (група на Фејсбукју)

блокадер м *друштво*

особа која учествује у блокади, најчешће у оквиру протеста, ради остваривања одређених захтева (често с погрдним призвуком у говору

противника таквих протеста); посебно студент који учествује у студентским блокадама у Србији 2024/2025. године (често с погрдним призвуком у говору медија наклоњених власти). — Vulinovi blokaderi otišli sa karije N1, zaposleni u Erport situju ih ispratili aplauzom i uzvikivali "ćaci, ćaci". direktno.rs 13.3.2025. Блокадери се боре за Устав а крше га novosti.rs (у наслову) 09. 02. 2025. Studenti blokaderi i njihovi organizatori ne mogu da se skupe ni kako bi snimili spot! informer.rs 13.2.2025. Студент медицине открио језиву истину: блокадери праве журке поред мртвих тела људи који су своја тела завештали науци vaseljenska.net (у наслову) 29.1.2025.

боба ж [према енгл. boba tea, од кинеског boba, назив за велике куглице тапиоке које се налазе у чају, а дословно: велике груди, жена са великим грудима] *ниће*

Такође и: **бابل-ти, балон чај** — Бабл ти (bubble tea) или "боба" је напитак који се састоји од чаја, млека или воћног сока и куглица од тапиоке, које се жваћу између гутљаја. magazin.politika.rs 7.2.2024. • као придев: Опрезно са boba чајем: Popularna tinejdžerska poslastica može da bude opasna zdravlje.kurir.rs (у наслову) 12.10.2023.

бриош м [фр. brioches] *кулинарство*

• *врста француског хлеба или пецива обогаћеног јајима, путером и млеком.* — Бриош: Француски слатки хлеб, замирисаће целим домом novosti.rs 1.9.2024. (у наслову) • као придев: *који је направљен од таквог теста.* — Brioš zemičke koje će vas sigurno oduševiti! mimiskingdom.com 12.11.2018. Francuski brioš hleb - ukusan dodatak svakom obroku n1info.rs (у наслову) 14.1.2023.

будни прозор

период између два спавања у којем је беба будна. — Da bi razumeli na koji način treba trenirati bebin san, neophodno je da znate šta su budni prozori kod beba. Можемо их дефинисати овако: Budni prozori su vreme kada je beba budna između spavanja. rastimozdravo.com Budni prozori prema uzrastu bebe bebac.com.

вај-фај м / **ви-фи** м / Wi-Fi [енгл. Wi-Fi] *информатика, технологија*

• *технологија за бежично повезивање електронских уређаја (мобилног телефона, лаптопа, телевизора и сл.) на интернет преко радио та-*

ласа. — Укупно 500 општина добиће бесплатан вај-фај на Западном Балкану, у оквиру Плана раста Европске уније. politika.rs 2.4.2025. • *приступна тачка или мрежа која омогућава бежични интернет.* — Проверите да ли је Wi-Fi укључен. Затим га искључите и поново укључите да бисте се поново повезали. support.google.com • као придев: *који користи ову технологију.* — Вај-фај уређај састоји се од једне једине штампане картце, која се поставља у један од празних места у компјутеру. glasamerike.net 1.8.2005. Велика брзина воза предвидљиво отежава вај-фај антенама у вагону. politika.rs 4.8.2025.

ветрогенератор м енергетика

уређај налик ветрењачи који претвара снагу ветра у електричну енергију помоћу специјалне елисе и генератора. Такође и: **ветротурбина.** — Lopatice vetrogeneratora, ključni delovi za preuzimanje energije vetra, i danas se usavršavaju. planeta.org.rs 2011. Овог лета је почела и изградња првог од два ветропарка – „Малибунар“ који се састоји од четири ветрогенератора инсталисане снаге од осам мегавата. dnevnik.rs 29.8.2017. Ветропарк ће чинити 20 ветрогенератора укупне снаге 66 MW. rtv.rs 28.11.2024.

ветроенергија ж енергетика

енергија добијена искоришћавањем снаге ветра помоћу ветротурбина, која се најчешће претвара у електричну енергију. — Vetroenergija je prošle godine obezbedila 20% struje u Evropi mondo.rs (у наслову) 13.1.2025. *Индустрија ветроенергије данас запошљава око 33.500 људи.* beta.rs 2.6.2025.

ветропарк м енергетика

већи број ветротурбина постављених на једном месту за производњу електричне енергије, ветроелектрана. — Ветропаркови, осмишљени да производе јефтинију енергију и смањују испуштање угљен-диоксида у атмосферу, могу да буду и претња по природу. bbc.com 15.6.2021. Отворен први ветропарк у Источној Србији – снабдевање струјом за 75.000 домаћинстава rts.rs (у наслову) 15.5.2024. У општини Ковачица отворен је ветропарк „Ковачица“, који је ... највећа оперативна електрана те врсте у Републици Србији. start013.rs 20.9.2019.

ветротурбина м *енергетика*

Такође и: **ветрогенератор**. — За подизање ветротурбине био је коришћен кран висок 120 метара. dnevnik.rs 29.8.2017. Najveća ветротурбина на свету, са rotorом пречника 260 метара, почела да производи струју у Kini klima101.rs 31.7.2023. Iako су ветротурбине једна од најбољих технологија за производњу електричне енергије... нису без одређених еколошких утицаја. benchmark.rs 25.8.2024.

вештачка интелигенција (скраћеница ВИ) [према енгл. artificial intelligence]

• *област рачунарских наука која се бави развојем система и програма који могу да обављају задатке за које је иначе потребна људска интелигенција.* — Вештачка интелигенција, као брзорастућа област која свету доноси велике промене, постаје све важнија тема и у Србији. [PDRS 1.0 / centaron-line.org](http://PDRS.1.0/centaron-line.org) • *способност рачунарских система или алгоритама да имитирају интелигентно људско понашање; рачунар, рачунарски систем или скуп алгоритама који имају ову способност.* — Вештачка интелигенција све чеšће постаје претња љубавним везама и браковима. blic.rs 29.5.2025. Upotreba вештачке интелигенције шири се вртоглавом брзином. bbc.com 26.7.2025.

ВИ

скраћеница за вештачку интелигенцију. Такође и: **АИ** — Професор Тјери наводи да је „misleћа“ VI немогућа зато што је bestelesna. rts.rs 19.5.2025. Испитује се и употреба ВИ за развој лекова. rts.rs 22.2.2025.

видеограф м [према енгл. videographer]

особа која професионално снима и израђује (монтира, подешава музику, звук и др.) видео садржаје (нпр. венчања, крштења, концерте, рекламе, за друштвене мреже и др.). — Редакција Zoomer тражи видеографе nuns.rs (у наслову) 7.6.2021. Као видеографу, мој посао је да од кадрова са вашег венчања направим трајну улазницу у ваше успомене. nikolamatic.rs Видеограф је особа која се бави снимањем и креирањем видео садржаја. startuj.infostud.com

видеографија ж

снимање и израда видео садржаја (монтажа, подешавање звука, музике, ефеката, и др.) као занимање, професија. — Svakodnevne активности видеографа су: снимање видео садржаја, уређивање видео материјала ... праћење трендова у свету видеографије. startuj.infostud.com Pre nego што viknete „Акција!“,

naučite kako da oživite priču pomoću naših saveta i tehnika za videografiju. canon.rs

ВОКАЛИСТКИЊА Ж

певачица у музичкој групи. — Прве фестивалске вечери ... публици ће се представити виолинисткиња и вокалисткиња Јелена Попржан. politika.rs 30.9.2021. Vokalistkinja i kompozitorica Robin Mekel ... u svom izrazu vešto ukršta džez, soul, pop, gospel, bluz i tzv. američku pesmaricu. nedeljnik.rs 17.10.2024.

ГВАША М (Ж) / ГУАША М (Ж) [енгл. gua sha, према кинеском називу] *здравље, лепота*

• *масажа лица или тела помоћу равног камена која потиче из традиционалне кинеске медицине.* — Da li znate da tradicionalni kineski tretman masaže lica gua sha može da učini čuda za vašu kožu? alexandar-cosmetics.com 30.9.2022. Gua sha je vrlo učinkovita tehnika – ne samo da poboljšava cirkulaciju limfne tečnosti, već podstiče i protok krvi. sofi.rs 14.12.2024. Gua sha je prvobitno bio usmeren na ruke, noge i leđa, ali nije trebalo mnogo vremena da se otkrije njegovo blagotvorno dejstvo na kožu. marieclaire.rs 22.5.2023. • *нарочит камен од жада, кварца и сл. материјала који се користи за масажу лица или тела.* — Ohlađeni gua sha za lice će vam pomoći da se oslobodite napetosti na licu. sofi.rs • као придев: *који се односи на такву масажу.* — Gua sha masaža lica deo je kineske tradicionalne medicine. alexandar-cosmetics.com 30.9.2022. Ako se gua sha kamen koristi pravilno, može pružiti zaista zadovoljavajuće rezultate. journal.rs 27. јан. 2025. Prvobitni gua sha alat mogao se napraviti od bilo kojeg predmeta koje su kineske žene imale u kući. n1info.rs/ 18.11.2022. Gvaša tehnika je za vas instagram.com 14.4.2025. Set od hirurškog nerđajućeg čelika. Sastoji se od rolера i gvaša (guasha) pločice. holitimed.rs

ГЕЛАСТ, -а, о прид.

који садржи гел, који личи на гел. — Jedna supena kašika samlevenih čia semenki pomešana sa tri supene kašike vode, formira gelastu strukturu koja ima ekvivalent jednog jajeta. strada.rs 1.12.2024. U šerpicu stavite 2 kašike lanenog semena i prelijte sa 1 šoljom vode. Pustite da proključa, zatim smanjite vatru i kuvajte još 10 minuta dok smesa ne postane gusta i gelasta. lepolice.com 27.5.2024. Ista gelasta smesa se može koristiti da zamени polovinu količине putera који захтева ваш рецепт. lepotaizdravlje.rs 4.2.2015.

генерација бета [према енгл. gen(eration) Beta]

генерација рођених између 2025. и 2039. године. — Generacija Alfa su klinci rođeni od 2010. do 2024. godine dok će predstavnici generacije Beta biti rođena od 2025. do 2039. godine. [a1.rs 11.10.2022.](#) Дечаџи који су на свет дошли у првој секунди ове године ... нису само прва деца у Србији рођена у 2025. години, већ и први припадници бета генерације у нашој земљи. [politika.rs 19.1.2025.](#)

геноцидаш м политика, неформално

особа која се сматра извршиоцем геноцида или припадником народа/групе оптужене за геноцид (често као увредљива етикета, приликом засноване или незасноване оптужбе). — Kovačević је додао да ли, према ријечима Bakira Izetbegovića, то значи да су сви из Републике Српске извршили наводни геноцид. - Да ли то значи да сам и ја "genocidaš" који сам тада имао 12 година? [lat.rtrs.tv 12.7.2024.](#)

гепековати свр. колоквијално

стрпати силом некога у гепек аутомобила и одвести у непознатом правцу, отети. — Detalji strašne otmice u Novom Sadu: Otkriven razlog zbog kojeg је мушкарца (41) "gepekovan" [telegraf.rs \(у наслову\) 22.5.2017.](#) Dečak (15) дошао са осецм у полицију, па испричао ужас који је доживео: Тврди да је "gepekovan", одвезен у шуму, па брутално претућен! [blic.rs \(у наслову\) 23.5.2025.](#)

два (тачка) нула / 2.0

техника, информатика • ознака за унапређену, новију верзију неког софтвера, технолошког производа или интернет платформе: Web 2.0, апликација 2.0. • колоквијално, користи се као придев за означавање нове, унапређене, редефинисане или трансформисане верзије нечега (концепта, производа, услуге, личности, друштвене или културне појаве итд.). — Tanke су границе између неких појмова у последње време - на пример испуњени или неиспуњени захтеви. Autokomanda или autogol, студенти или студенти два тачка нула. [nova.rs](#) Биће ово треће јавно гледање TED говора ... Prethodnih nedelja обрађене су теме „Технологија: од повезаности до изолације” и „Љубав 2.0”. [soinfo.org 8.2.2018.](#) Чинјенице о студентима у блокади и студентима 2.0 [danas.rs \(у наслову\) 11.3.2025.](#)

дегустациони прид.

који се односи на дегустацију, који је намењен за дегустацију, који се дегустира и сл. — Произвођачи традиционалних производа су подржани у успостављању дегустационих центара традиционалне производње. zlatibor.rs 5.12.2016. Да свој ego hrani на неким другим трpezama, шеф Branko Kisić је показао откривајући да идеја о четри дегустациона менија, која су однедавно у понуди није његова. cafebarrestoran.rs 4.11.2022.

деинфлуенсинг м [енгл. deinfluencing] *друштвене мреже*

активност на друштвеним мрежама супротна инфлуенсингу, којом се пратиоцима саветује да не купују одређени производ или да генерално смање потрошњу. — Fride је заправо одлично искористила нови trend који се појавио на TikTok. Назван је „deinfluencing“ и показује како influenceri подстићу пратиоце да неки производ – не купују. grazia.rs 8.7.2023. Овај termin треба да представља супротност добро познатој култури influensinga. Питали смо се, да ли је deinfluencing само његова нова verzija? socialclub.rs 23.10.2024.

дермокозметика ж [енгл. dermocosmetics; дермо (од грч. derma) + козметика] *козметика*

козметика која има дерматолошки тестиран састав и често се примењује као допуна медицинском третману коже. — Dermokozmetika је посебна категорија козметике која испуњава најстроже захтеве farmaceutске индустрије. benu.rs Истражили смо шта је дермокозметика, какве препарате обухвата, те по чему се разликује од standardних козметичких производа. beautydesk.rs 21.10.2023. Dermokozmetika уманjuje crvenilo, poboljšava elastičnost i hidrataciju, a uključuje i antiage negu. bazaar.rs

дермокозметички прид. *козметика*

који се односи на дермокозметику, који има дерматолошки тестиран састав, намењен нези и медицинском третману коже. — Dermokozmetički производи развијени су кроз rigorozna naučna istraživanja. beautydesk.rs 21. 10. 2023. Ostali dermokozmetički preparati kamilica.rs (у наслову) 22.1.2024.

деинфлуенсер м [енгл. deinfluencer] *друштвене мреже*

особа која на друштвеним мрежама одвраћа друге од куповине одређеног производа или генерално промовише смањење потрошње. — Deinfluenseri позивају потрошаче да не купују одређене производе, често уз образложење да су непотребни, precenjeni или jednostavno neefikasni. socialclub.rs

23.10.2024. Deinfluenseri su pronašli način da kritikuju proizvode koje promovišu njihove popularnije „kolege“. forbes.n1info.rs 24.3.2024.

ДИЗЕЛАШ м техника

аутомобил са мотором на унутрашње сагоревање који користи дизел; мотор таквог аутомобила. Још и: **ДИЗЕЛ АУТОМОБИЛ**, **ДИЗЕЛ ВОЗИЛО** — Hibridno vozilo ima dva motora, jedan klasičan benzinac ili dizelaš a drugi elektromotor. mondo.rs 26. јун 2020. Na ovo pitanje benzinac ili dizelaš nije lako dati odgovor, a odgovor zavisi od svote koje imate za kupovinu. testoviauautomobila.rs 28.11.2023. Mitovi o dizelašima [поднаслов] U sklopu različitih mitova o automobilima, postoji sijaset zabluda o dizel motorima. prodajadelova.rs 15.1.2024.

ДИНСТАЊЕ с политика, експресивно

глаголска именица од динстати. — Posle "pumpanja", sledi "din-stanje" 021.rs (у наслову) 18.3.2025.

ДИНСТАТИ несвр. политика, експресивно

ново значење: упорно и дуготрајно вршити притисак на власт како би се постигле промене, истрајно протестовати (употребљава се у студентском и грађанском протестном говору током 2025.). — Nakon velikog protesta i "pumpanja" u Beogradu u javnosti se proteklih nekoliko dana rupo i "dinsta". 021.rs 18.3.2025. Ja dinстам! Ти динсташ! Он се динста! Ми динстамо! Ви динстанте! Они се динстају! threads.com/@veljkovicpredrag 19.3.2025. Упркос киши, на Бранковом мосту се динста! instagram.com/blokjenas 23.3.2025. Динстамо у Краљеву x.com/jaksicmarko 16.4.2025.

ДОПАМИНСКИ ДЕТОКС / ДОПАМИНСКА ДЕТОКСИКАЦИЈА, ДОПАМИНСКИ ПОСТ [енгл. dopamine detox / dopamine fasting]

избегавање активности које стимулишу лучење хормона допамина (као што су прекомерно коришћење друштвених мрежа, видео игрица, гледање серија или преједање) ради здравијег начина живота и побољшања мотивације и пажње. — Da bi prekinuli loše navike, neki ljudi se okreću novom trendu koji se zove dopaminski detoks. zdravlje.kurir.rs 31.10.2024. Dopaminski post ili detoks, koristi se za smanjenje stimulansa, a metod je izveden iz tehnika kognitivno-bihejvioralne terapije koje se primenjuju kod bolesti zavisnosti. wannabemagazine.com Dopaminski detoks postaje sve popularniji u svetu kada je reč o popularnim psihološkim tehnikama koje podrazu-

mevaju ostvarenje balansa u životu. sensa.mondo.rs 7.2.2023. Dopaminska detoksikacija nije doslovno detoks, već se radi o odmoru od određenih navika za koje je poznato da pokreću sistem nagrađivanja u mozgu. zena.blic.rs 2.1.2023. Ukoliko vam je stalno potrebno da vas nešto stimuliše, moguće je čak da ste razvili određeni nivo zavisnosti. Upravo zato vam dopaminska detoksikacija može biti od velike koristi. magazin.novosti.rs 9.4.2024.

Дубаи као придев *кулинарство*

који у себи садржи дубаи чоколаду одн. састојке ове чоколаде (кадаиф, пистаће и чоколаду): дубаи палачинка, дубаи кроасан, дубаи чизкејк, дубаи тарт и сл. — Čokoladna Dubai torta – s pistaćima i 2 vrste čokolade vitkigurman.com (у наслову) 25.1.2025. Nakon čokolade, palačinke i krofne, stigao je jedinstveni Dubai sladoled! nedeljnik.rs 12.12.2024.

дубаи чоколада [енгл. Dubai chocolate; према граду Дубаију] *кулинарство*

чоколада пуњена филмом од пистаћа и кадаифа. — Pored cimet rol-nica, deserta koji u fokus stavljaju jesenje arome poput pekan oraha i kruški, internet i dalje dominantno osvaja viralna Dubai čokolada. journal.rs 15. нов. 2024. U Srbiji "Dubai čokolada" može da se kupi u prodavnici u jednoj prodavnici u Beogradu i bez obzira na visoku cenu prodaje se, narodski rečeno, "kao alva". blic.rs 5. дец. 2024.

думскролинг м [енгл. doomscrolling] *друштвене мреже*

стално проверавање вести и садржаја на друштвеним мрежама у потрази за најновијим информацијама, обично о узнемирујућим и негативним догађајима; непрекидно скрловање и прегледање видео и др. садржаја на друштвеним мрежама. — Када смо окружени лошим вијестима, углавном се с тим боримо на два начина. Први је да избјегавамо тему или пак опсесивно читамо сваки детаљ одређеног догађаја. За ово друго, осмишљена је и ријеч – думскролинг. glassrpske.com 23.3.2022. Aktivnost bez jasnog vremenskog trajanja, polupasivno gledanje u ekran dok na njemu nižemo stranice i stranice sadržaja, iako oduvek prisutna, doživela je svoju mutaciju u zloćudniju formu tokom COVID pandemije. Tako je dumskroling bio izazvan besomučnom potragom za pouzdanim i preciznim informacijama o virusu, broju slučajeva, simptomima, lečenju, vakcinaciji. radar.nova.rs 12.3.2024.

европосланик м политика

представник неке државе у Европском парламенту, члан Европског парламента. — Европосланик о protestима у Србији: Брисел се прерачунава и чека, али то се неће добро завршити danas.rs (у наслову) 1.7.2025. Поједини европосланици ... су се жестоко обрушили на Београд због потписивања двогодишњег Плана консултација између српског и руског министарства спољних послова. [PDRS 1.0 / novosti.rs](https://pdrs.1.0/novosti.rs)

европосланица ж политика

представница неке државе у Европском парламенту, чланица Европског парламента. — Европосланица за N1: Србија са оваквом владом не може у ЕУ p1info.rs (у наслову) 9.7.2025. „Јасно је да ситуација постаје неиздржива и необјашњива за грађане Европске уније који се боре за једнакост и против корупције”, каже ова холандска европосланица, захтевајући да се ЕУ озбиљније позабави овим проблемом. [PDRS 1.0 / politika.rs](https://pdrs.1.0/politika.rs)

електричар м техника, колоквијално

ново значење: аутомобил који не користи гориво већ ради на електричну батерију, електрични аутомобил. — Ова Panda из Заставе неће имати шансе поред 5-тице. Зато и не почиње производња. Сад би први пут и ја купио електричара 5-тицу, за око куће тамо – вамо... autorepublika.com (у коментарима) 28.12.2024. Кинески или европски електричар? Да ли је копија (MG4Electric) боља од оригинала VW ID.3? vrelegume.rs (у наслову) 24. феб. 2025.

етикетирка ж

уређај или машина за лепљење етикете (налепнице) на амбалажу. — Ручна етикетирка MEM-360 служи за лепљење самолепљивих етикета из ролне на све врсте округле (валжасте) амбалаже. kupujemprodajem.com 12.3.2025. Аутоматска етикетирка за лепљење на тегле и покlopце TP-100 etiketirka.com Етикетирка се користи за причвршћивање етикета на производе, амбалажу или контејнере. bomaxa.rs

завиралити се свр. друштвене мреже

постати виралан, веома брзо се проширити путем интернета и друштвених мрежа (о објавама, видео снимцима, сликама, текстуалним садржајима или догађајима који изазивају велику пажњу). — Један видео и питање се завирало друштвеним мрежама. citymagazine.danas.rs 10.10.2024. Influenser Strahinja Jevtić, често дели на својим профилма на друштвеним мрежама

zanimljiv sadržaj, koji uvek nekako uspe da se zavirali. citymagazine.danas.rs 23.02.2025.

ЗВУЧНИ ТОП *техника, војска*

уређај у виду нарочитог звучника који емитује усмерене звучне таласе велике јачине (користи се за контролу гомиле, упозоравање на опасност, у тактичке сврхе и сл. или за контролу климатских појава, разбијање града, смога и др.). — Javio se veliki broj građana koji je osetio dejstvo zvučnog topa na subotnjem protestu. slobodnaevropa.org 17.3.2025. Zvučni top protiv smoga: Genijalno rešenje poljskih naučnika kurir.rs (у наслову) 25.01.2022. Председница Скупштине Ана Брнабић, изјавила је данас да је прича о томе да је 15. марта употребљен звучни топ очигледна лаж. politika.rs 17.3.2025.

змајево (змајско) воће [према енгл. dragon fruit] *воће*

тропска биљка Selenicereus из ф. Cactaceae, пореклом из Централне и Јужне Америке, чији се плод, који је округлог облика, са црвеном или жутом кором, белом или црвеном унутрашњости и ситним црним семенкама, употребљава као воће. Такође и: **питаја** — Jestivi deo zmajevog voća je zapravo njegova unutrašnjost, tačnije pulpa. Ona može biti bela ili crvena i poseduje male crne semenke slične onima koje poseduje kivi. glossy.espreso.co.rs 21.5.2014. Pitaја – zmajско воће (у наслову) informonutri.wordpress.com 16.1.2016. Zmajево воће потиче из Centralне и Južне Америке, али се сада узгаја у многим тропским и суптропским регионима широм света. medik.rs 20.6.2024.

зорбинг м [енгл. zorbing] *спорт, забава*

забавна спортска активност у којој се особа котрља у великој провидној пластичној лопти, зорбу, по благо нагнутој или равној површини. — Zorbing je jedinstveno, energično i zabavno iskustvo koje većina dece nije doživela. Kotrljanje u velikoj gumenoj lopti je nešto što se dugo pamti. arena-funfactory.com Zorbing – adrenalina nikad dosta nova.rs (у наслову) 20.9.2023. Devetogodišnji dečak koji je na festivalu hrane i pića u Sautportu, Velika Britanija, učestovao u zorbingu bukvalno je poleteo oko šest metara uvis kada je dunuo jak vetar. telegraf.rs 7.6.2023.

зорб-лопта ж, **зорбинг лопта** [према енгл. zorb] *спорт, забава*

• *велика пластична провидна лопта на надувавање у коју може да стане човек, која се користи за зорбинг.* — Video prikazuje drugu decu ka-

ko trče unutar odvojenih zorb lopti na naduvavanje u bazenu kada se iznenada pojavljuje dečak koji leti iznad drveća. telegraf.rs 7.6.2023. aligatorigraonica.rs Nema potrebe da se osećate zarobljeno ili klaustrofobično, jer jedinstvena konstrukcija zorbing lopte omogućava ulazak vazduha i svetlosti. arenafunfactory.com • као придев — Dodajte dozu uzbuđenja na dečijem rođendanu uz našu uzbudljivu Zorb Lopte uslugu!

изблендати свр. козметика

у тапкавањем размазати, уједначити течну шминку (пудер, коректор, сенку, руменило и др.) тако да се не виде груби, оштри прелазни. — Nemojte nanositi puderaste proizvode pre senke jer se neće dobro izblendati ukoliko su zajedno. objektiv.rs 30.1.2021. Rumenilo naneti na obraze, a zatim izblendati duž jagodica prema slepočnicama. rs.kryolan.com

инстаграмичан прид. [по називу друштвене мреже Инстаграм]
друштвене мреже

који је привлачан, допадљив, атрактиван или толико пожељан и у тренду да би био одличан за објављивање на Инстаграму. — Postalo je manje bitno šta jedete, već kako to izgleda i koliko je instagramično. novaenergija.net Dizajneri enterijera poboljšavaju i ulepšavaju okruženja. Znao sam onaj osećaj kad ugledate instagramično mesto... satagencija.com Posebno kada krenete da trčite ili hodate trke, pored fotografija sa staze dolaze medalje i sve ono što je instagramično i trijumfalno. belgraderunningclub.com 5. јун 2024. Aperol – nekada gorak liker, a danas instagramično i popularno piće širom sveta. cafebarrestoran.rs 21. јун 2024.

инстаграмично прилог, друштвене мреже

на инстаграмичан начин, допадљиво, атрактивно, у тренду. — A šta vi radite kada ne možete da spavate? ja evo analiziram zbog čega jedna osoba koja se baš trudi da živi instagramično i ima sve predispozicije da bude influencerka eno ima 25 lajkova po fotki x.com/anjastanisic 21. авг. 2019. Razdvoji kosu na više sitnih pramenova i jednostavno kreni da ih kačiš nasumično tako da dobiješ neobičnu frizuru koja će izgledati zanimljivo, ležerno i sasvim sigurno instagramično! wannabemagazine.com Budi instagramično fit i motiviši se uz novu Full Fit sportsku kolekciju. facebook.com 30. авг. 2019.

ИНЦЕЛ м [енгл. incel] *друштво*

• *мушкарац који не успева да успостави сексуалне и емотивне односе са особом супротног пола, због чега криви жене и мрзи све оне који су сексуално активни.* — Od 2014. godine, osobe koje se identifikuju kao inceli ubile su više od 50 ljudi u Kanadi i Sjedinjenim Državama. blic.rs 31.3.2025. • као придев: Incel zajednica је много више од делjenja проблематичног pornografskog sadržaja. Оно што је према, до сада објављеним prepiskama очигледно, jeste да ту ипак постоји један element incel kulture. talas.rs 11. 3. 2021.

ЈАДАРИТ м *минерал*

минерал литијума и бора. Такође и: **КРИПТОНИТ** — Ruda jadarit је mineral чије otkriće је dovelo до интересовања multinacionalne kompanije за Србију, али и масовних protesta у земљи. slobodnaevropa.org 3.12.2021. Деканка Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, Биљана Аболмасов, у разговору за НИН је нагласила да јадарит апсолутно безбедно може да се извади на површину, уколико се испоштују стандарди вађења руде. politika.rs 16.8.2024.

КАЛИСТЕНИКА ж [према енгл. calisthenics, од грчк. κάλλος, лепота и sthenos, снага]

гимнастичке вежбе, тренинг код којег се користи тежина сопственог тела за јачање и обликовање мишића, углавном без употребе специјализоване опреме (нпр. склекови, скокови, згибови, чучњеви, трбушњаџи, издржају и др.). — Kalistenika је tip фитнес тренинга који користи gravitацију и тежину тела као примарни извор отпора. lepotaizdravlje.rs 30.5.2021. Kalistenika потиче још из древне Sparte и обухвата вежбе које се ослањају на телесну тежину и покрете који су предвиђени да повећају снагу, издржљивост, флексибилност и координацију. eleven11eleven.rs 8.4.2024. Nasuprot modernim teretanama и sofisticiranim фитнес машинама које се у њима налазе, постоји облик вежбања чији корени леже дубоко у историји – говоримо о kalistenika вежбању. eleven11eleven.rs 8.4.2024.

КАЛИСТЕНИЧКИ прид., **КАЛИСТЕНИЧНИ** прид.

који се односи на калистенику. — Стога, када је отпор који се ствара током калистеничког тренинга довољно висок, он постаје хипертрофичан и мишићна маса се може изградити. sr.healthy-food-near-me.com Све наведене калистеничке вежбе се могу изводити најмање 10-12 пута. sr.healthy-food-near-me.com Циљ истраживања је да се утврде ефекти програма калистеничких вежби на моторичке способности ученика основне школе. scindeks.ceon.rs 2020. Kombinu-

jući svoje kalisteničke veštine, on je kreirao trenažnu rutinu koja bi mu mogla doneti uspeh. muskimagazin.rs 30.8.2021. Kalistenička rutina Džima Džonsa, poznata kao Around the World Calisthenics Workout, izgleda ovako: zgibovi supersset ... sklekovi supersset. muskimagazin.rs 23. feb. 2022.

канапе (мн. канапеи) м [фр. canapé] *кулинарство*

мали комад хлеба, лиснатог теста или крекер на који се стављају намази, сир, месо, поврће и сл. додаци, који се служи као предјело или закуска. — Канапе чајна ... чајна, каскавалј, крем сир, ресена паприка slatka-kuca.rs Будући да се често служе током коктел забаве, често је пожељно да канапеи буду слани или зачињени sr.wikipedia.org

капуљаш м *друштво, колоквијално*

особа која носи капуљачу на глави како би прикрила свој идентитет док намерно изазива нереде обично по нечијем налогу. Такође и: **црнокапуљаш**. — Капуљаш уживо преноси пребијање опозиционара начелнику полиције Горану Радоњићу srbin.info (у наслову) 17.01.2025. То је кривично дело, исто ко и ови навijaчи-хулигани којима су дали полицијске униформе и опрему за разбијање демонстрација ... то су вуџицеве фаланге, тај капуљаш је из тог милјеа иначе не би крио лице. www.021.rs (у коментару) 12.11.2024.

карингтонка ж

буба из ф. Simulide, налик на црне мушице, само ситнија. Такође и **клинтонка, натовка**. — У неким деловима Београда људи су почели да се жале на већи број необичних инсеката, зову их „бубе клинтонке“, „натовке“ или „карингтонке“. rts.rs 10.7.2023. Клинтонке, познате и као „Карингтонке“ у народу, бубе су које изгледом подсећају на мале мушице, али имају много јаћи и непријатнији ујед. dnevnik.rs 17.5.2025.

карнивор дијета *здравље*

начин исхране заснован искључиво на уносу меса и производа животињског порекла, са циљем мршављења. Такође и: **месна дијета**. — Karnivor dijeta (у буквалном преводу „mesožderska“) има једноставно правило: једете само месо, а за кратко време губите велики број килограма. nova.rs 19.6.2020. Karnivor dijeta укључује месо, ribu, животињске и млечне производе espresso.co.rs 26.1.2024. Већина promotera karnivor dijete по правилу нема никаквог додир са науком или озбиљном медицином telegraf.rs 4.3.2024.

картомат м техника

аутомат за продају возних и др. карата. — Из „Србијавоза” објашњавају да неки од картомата привремено нису били у функцији услед техничких сметњи. politika.rs март 2022. Naveo је да се карте могу купити на *šalterima*, али и на *kartomatima* који су, додао је, постављени у свим станицама. [PDRS 1.0 / novosti.rs](http://PDRS.1.0/novosti.rs)

карусел м / **каросел** м [енгл. carousel] друштвене мреже

врста поста на Инстаграму који има могућност додавања више слика или видеа у једну објаву (користи се и као придев: карусел пост, карусел објава). — Не давите своје људе описом када у самом carouselу имају већ гомилу информација. profazadrmr.rs 30.8.2023. Како се објављују карусел постови на Инстаграму? profazadrmr.rs 30.8.2023. Carousel објаве су прави hit на Инстаграму. instagram.com 22.7.2024. Karosel post, као тренутно један од најкоришћенијих формата на instagramу, постао је један од најсвестранијих алата који мождаш користити за постизање циљева на instagramу. instagram.com 8.5.2020.

кафемат м, **кафомат** м техника

апарат за припремање кафе. — Мали кућни апарати – Апарати за kafу – Kafomat magnotron.rs Kafemat као са слике Мало коришћен у кућне сврхе kupujemprodajem.com (у огласу) јан. 2025.

кићанка ж

мали украс за кићење сватова, најчешће у виду гранчице рузмарина са траком у бојама српске заставе или са цвећем, перлицама и сл., који се качи на ревер или ставља као наруквица. — Још један video за све вас који спремате свадбу. Кићанка за ваше женске госте коју можете брзо и лако направити. pinterest.com Она или заједно са пријатељицом носе корпу препуну кићанки, спремне да украсе сватове на свадби. restoranamphora.co.rs 25. мај 2024.

КЛИНТОНКА ж (обично у множини: клинтонке) животиње

Такође и **карингтонка**, **натовка** — Бубе „klintonke“ легу се у близини великих река. n1info.rs 7.7.2023. У неким деловима Београда људи су почели да се жале на већи број необичних инсеката, зову их „bube klintonke“, „natovke“ или „karingtonke“. rts.rs 10.7.2023. Бубе „klintonke“ поново нападају: Лекар упозоравају- не чешите се! odjek.rs 22.7.2024. Klintonke, познате и као "Karingtonke" у народу, бубе су које изгледом подсећају на мале мушце, али имају много jaчи и непријатнији ујед. dnevnik.rs 17.5.2025.

коворкер м [енгл. coworker]

особа која ради у коворкингу, заједничком радном простору. — Dok grad spava, kovorkeri (co-worker) u Startit centru, vredno rade. rts.rs 12.11.2018. Mi imamo osam kovorkera koji su počeli da rade iz te zajednice i da zarađuju novac za sebe i svoju porodicu. [PDRS 1.0 / espreso.co.rs](https://pdrs.1.0/espreso.co.rs)

коворкинг м [енгл. coworking]

облик организовања рада тако да више особа, које нису запослене у истој компанији, користе заједнички радни простор и инфраструктуру. — Coworking štedi novac ithub.rs • као придев: — Коворкинг канцеларије имају бројне позитивне ефекте ... млади могу да раде у заједници, да сарађују и размењују искуства. dnevnik.rs 13.сеп. 2018. Novi trend među frilenserima sada je kovorking prostor. rtv.rs 29. apr. 2024. U našim coworking prostorima u Kralja Milana i na Trgu Nikole Pašića u Beogradu, upознаćете frilensere i ljude iz sveta startapa, ali i korporacija. ithub.rs

кокичаста плућа [према енгл. porcorn lung] медицина

болест малих дисајних путева, бронхиола (Bronchiolitis obliterans), код које долази до њиховог сужавања, оштећења и деформације плућног ткива. — S veјpa na inhalator: Tinejdžerka (17) obolela od kokičastih pluća, neizlečivog bronhiolitisa zdravlje.blic.rs (у наслову) 25.4.2025. „Kokičasta pluća“ mogu da se razviju i nakon izlaganja drugim toksičnim isparenјima, hemikalјima ili kao komplikacija respiratornih infekcija. danas.rs 22.5.2025.

корација м

занатлија који израђује коре за пите, гибанице, резанце за суну и сл. производе од теста. — Njegov pradeda Bora bio je među prvim koradžijama u Beogradu. pricesadusom.com 12.4.2019. Treća generacija koradžija u ovoj занатској радњи наставља професију бака Cvete која је давних година stigla u Beograd i osnovala radionicu za proizvodnju kora. hrana-pice-price.com 26.4.2022.

корацијски прид.

који се односи на корације и израду кора за пите, гибанице и сл. производе од теста. — Ljubav prema hrani, inovacijama u ishrani i porodičnoј tradiciji doveli su ga do koradžijskog zanata. pricesadusom.com 12.4.2019.

криптонит м [kryptonite, назив измишљеног минерала из стрипа о Супермену] *неформално*

Такође и: **јадарит**. — Ruda jadarit je mineral čije otkriće je dovelo do interesovanja multinacionalne kompanije za Srbiju, ali i masovnih protesta u zemlji. Ime je dobila po reci u Srbiji, a strani mediji su ga nazivali “kriptonitom” zbog neobičnog sastava iz filma naučne fantastike. slobodnaevropa.org/3.12.2021. Pričali su mi ljudi koji žive na raznim delovima planete Zemlje da su na prvim jutarnjim vestima na svojim lokalnim programima saznali o pronalasku kriptonita u Srbiji. [b92.net 19.6.2007](https://b92.net/19.6.2007).

крофл м [кроасан + вафл, према engl. croffle > croissant + waffle] *кулинарство*

врста слатког пецива, спој кроасана и вафла. — Slatkoterija objekat koji Vam nudi raznovrsne slatke krofle, spoj puterastog kroasana i hrskavog vafla. misterd.rs Dubai krofna, krofl i kornet samo u Slatkoteriji, vidimo se [instagram.com 20.10.2024](https://instagram.com/20.10.2024). Krofl nutela banana 80 grama. Kroasan ispečen kao vafl sa nutelom i bananom. misterd.rs

крутон (обично мн. крутони) м [фр. croûton, према croûte, кора] *кулинарство*

комад препеченог хлеба у облику коцкице, зачињен по жељи, који се обично додаје јелима, салатима, супама, чорбама. — I hrskavi i puni proteina: Neobični krutoni - preukusan dodatak za salate i potaže plantbased.telegraf.rs 9. јун 2025. (у наслову) Крутони су прво што нам падне на памет када имамо вишак хлеба који је почео да се суши. [gradskeinfo.rs 13. дец. 2022](https://gradskeinfo.rs/13.дец.2022). Za pripremu krutona odgovara svaki hleb, čak i stari. Nema veze da li je beo ili ražani. [bonapeti.rs 6. мај 2017](https://bonapeti.rs/6.мај.2017).

купац произвођач м [према енгл. prosumer > producer + consumer] *енергетика, екологија*

домаћинство које производи струју за сопствене потребе, најчешће помоћу соларних панела или других обновљивих извора, вишак произведене енергије испоручује, продаје електродистрибуцији, а у случају да његова потрошња превазиђе производњу, неопходну електричну енергију купује од електродистрибуције. Такође и: **прозјумер** — Pre podnošenja zahteva za zaključenje ugovora o potpunom snabdevanju sa ... neto obračunom snabdevaču, neophodno je da krajnji kupac izgradi proizvodni objekat (za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, pri čemu se proizvedena električna energija koristi za snabdevanje sopstvene potrošnje, a višak pro-

izvedene električne energije isporučuje u prenosni sistem ...) i prilagodi merno mesto za sticanje statusa kupca-proizvođača, u skladu sa propisima i standardima. eps.rs U Srbiji je registrovano 744 domaćinstva koja su se odlučila da postanu tzv. kupci-proizvođači električne energije, kolokvijalno prozjumeri. danas.rs 28.2.2023.

купро м [енгл. cupro, скраћено од cuprammonium rayon, од лат. cuprum, бакар]

врста свиленкасте тканине на бази памука. — Cupro je nusproizvod u proizvodnji pamuka, pa je tehnički reč o recikliranom tekstilu. plezirmagazin.net 25.8.2021. Slično kao Tencel i Modal, kupro je materijal na biljnoj bazi koji se hemijski obrađuje da bi se proizvela tkanina. modnakapsula.com 16.7.2023.

лава кејк и **лава колач** [енгл. lava cake] *кулинарство*

чоколадни колач од печеног теста са течним чоколадним пуњењем које исицури (попут лаве) када се колач начне. — Lava kejk. Iako možda zvuči zlokolobno, mnogi ga vole zato što je ne samo ukusan, već i zabavan. novaekonomija.rs 9. јун 2024. Brza verzija čokoladnog lava kolača biće idealan način da se zasladite, a priprema traje svega pet minuta. ona.telegraf.rs 18. април 2024. Za 12 lava kolača potrebno je: 250g putera, 220g crne čokolade, 4 jaja, 160g šećera, 100g brašna. slatkadomacica.com 5. мај 2023. Lava kolač, osim što je preukusan, ima još jednu prednost u odnosu na ostale – ne morate da čekate da se ohladi jer je najlepší baš kada je topao. zena.blic.rs 4. април 2022. Lava cake je nastao sasvim slučajno, kao rezultat jedne katastrofe u kuhinji. kockicezivota.rs 8. април 2018.

лајфхак и **лајфхек** м (мн. лајфхакови и лајфхекови) [енгл. life hack]

једноставно решење, корисна идеја, савет како да се нешто брже, лакше или боље обави (у свакодневном животу), трик, фазон. Такође и: **хак/хек.** — Postoji lajf hak koji će vam pomoći da promenite stanje kože tako da izgledate mlađe za samo nedelju dana. lepotaizdravlje.rs 26. авг. 2022. Неки лајфхек како да научим 150 страна за сутра? x.com (у статусу) 25. нов. 2019.

ламинација ж [према енгл. eyebrow lamination] *козметика*

третман улепшавања обрва којим се обрве обликују тако да изгледају дефинисаније, подигнутије и пуније. Такође и: **лифтинг обрва** — U slučaju da imate pirsing na obrvama, poželjno je da ga skinete pre tretmana i ne nosite nekoliko sati nakon samog procesa laminacije. alexandar-cosmetics.com

6.6.2023. Ми смо издвојили проверене favorite нашег тима када је hype око laminacije obrva у питању. journal.rs 25.8.2023.

лиофилизатор м *техника*

уређај који се користи за лиофилизацију, сушење намирница замрзавањем. — Као што је и сама лиофилizација најсавременiji процес prerade намирница, и наш лиофилizатор је урађен по највишим standardима. mikromotor.rs Представљамо наш избор лиофилizатора и сушаћа замрзаванjem у категорији Farmaceutске и hemijske. exapro.rs

лиофилизација ж [према енг. lyophilization] *технологија*

технологија конзервирања намирница, обично воћа или фармацеутских производа, путем сушења замрзавањем одн. уклањањем воде при ниским температурама под вакуумом, чиме се задржава текстура, боја, укус и хранљива вредност. — Сам процес лиофилizације се одвија тако што се дубоко замрзнута sirovina unosi у комору за лиофилizацију где се сушење одвија у апсолутном вакууму при температурама од -40 до -50 stepeni. agrotv.net 13.2.2019. Z.A. Fruit је лидер у индустрији производње воћа који нуди и usluge лиофилizације, посебно за воће попут jagoda, malina, вишанја, kupina и šljiva. zafruit.rs

лиофилизовати свр. *технологија*

извршити лиофилизацију, процес сушења намирница и других органских материја замрзавањем у вакууму. — Liofilizovati се могу све vrste hrane: meso, mleko и mlečni proizvodi, voće, povrće, lekovito bilje, šumski plodo-vi... ekarija.com 2.3.2021. Да би се намирнице могле лиофилизовати, услов је да оне морају бити органског порекла. phaidrabbg.bg.ac.rs Војиновић, Н. Циркулар-на економија и лиофилизација (специјалистички рад) 2024.

лиоцел м [енгл. lyocell, од грч. lysis, растварање + cell(ulose), целулоза]

врста полусинтетичке глатке, сјајне тканине добијене хемијском обрадом целулозе. — Scotch&Soda - Ženske pantalone од liocela fashionandfriends.com У последњих неколико година, liocel је постао прavi hit у свету mode и текстилне индустрије. zdravija.com 9.5.2025.

ЛИОЦЕЛНИ прид.

који је од лиоцела; који се односи на лиоцел. — Pored uvođenja liocelnih čaršava, JYSK u svom asortimanu nudi i proizvode od recikliranog pamuka bizlife.rs 10.7.2024.

ЛИФТИНГ ОБРВА м [према енгл. brow lift] *козметика*

Такође и: **ЛАМИНАЦИЈА** — Lifting obrva mogu da koriste skoro svi, bez obzira na gustinu prirodnih obrva, debljinu ili boju dlačica. alexandar-cosmetics.com 6.6.2023.

ЛОЈАЛИСТ(А) м *политика*

назив за припадника Српске напредне странке који безусловно подржава њену политику и лидере, спреман да учини све што се од њега затражи (у српском политичком дискурсу крајем 2024, током 2025). — Lojalista је напредњак вишег рanga. Он припада или директно кругу око Александра и Андреја Вучића или је део екипе nekог од њихових прворазредних вазала као што су Мило Вучевић, Бранко Маловић или Сiniша Мали, објашњава за Данас Драгомир Анђелковић, политички аналитичар... danas.rs 9.1.2025. Како другачије назвати причу о „lojalistима“, тајној фракцији унутар SNS којој припада и његов брат Андреј Вучић, а која је, према председниковим речима, екстремна чак и за његов укус. nova.rs 2.1.2025.

МАЈКА ФИРМА *економија*

матично предузеће које поседује и контролише друго предузеће тзв. ћерку фирму. — 'Gaspromnјeft' i 'Gasprom' као мајка фирма имају преко 50 одсто rts.rs 28.03.2025. Питам се зашто се професорка Даница Поповић неочекивано укључила у дебату о теми коју, очигледно, не познаје то јест о томе да ли је и колико Управни одбор Акционарског друштва Политика (мајка фирма) био упознат и могао да утиче на целокупни процес продаје дела власништва ВАЦ-а над компанијом Политика новине и магацини (ћерка фирма). politika.rs 3.10.2012.

МАНИФЕСТОВАЊЕ с

глаголска именица од манифестовати. — Manifestovanje је постало популарно током пандемије на Тиктоку са милијардама прегледа, укључујући популарну методу 3-6-9, која захтева да запишете своје жеље три пута ујутру, шест пута по подне и девет пута пре спавања. nedeljnik.rs 30.11.2024. Manifesto-

vanje novca se ne razlikuje od drugih stvari koje želite da privučete. [direktno.rs 5.3.2024.](#)

манифестовати свр. и несвр. [према енгл. to manifest]

снагом ума, фокусирањем и визуализацијом, призувати и остваривати нешто жељено. — Internet je pun svedočenja, uglavnom tinejdžera i adolescenata, o tome kako su uspeali da „manifestuju“ bolje ocene. [zena.blic.rs 19. нов. 2021.](#) Klinci danas uveravaju sebe i druge da su manifestovali sve što žele. [zena.blic.rs 19.11.2021.](#) “Manifestovati”, znači sanjati ili želeti da se nešto desi. [nedeljnik.rs 30.11.2024.](#) Prema Zakonu privlačnosti, možete privući sve što dosledno i suvislo pokušavate manifestovati. [direktno.rs 5.4.2024.](#) Kako manifestovati željeno? [svetizamaterije.com \(у наслову\) 9.9.2022.](#) Manifestuju se dobre ocene, dečko, novac, inspiracija... baš sve. [zena.blic.rs 19.11.2021.](#)

маносфера ж [енгл. manosphere] *дигиталне технологије, друштво*

онлајн заједница која на својим веб-сајтовима, блогovima и форумима промовише мушку улогу у друштву, бори се за права мушкараца, исказујући критички и негативан став према феминизму и савременим друштвеним нормама. — Manosfera je mreža online zajednica koje dele uverenja o superiornosti muškaraca i neretko mržnji prema ženama. [021.rs 27.3.2025.](#)
• као придев: *који се односи на маносферу.* — Coach Red Pill nije bio uopste glup čovek, u njegovim, istina duboko mizoginim manosfera nastupima se videlo da je inteligentan, namazan i visokoobrazovan lik. [vasudeva.forumburundi.com 20.4.2022.](#) Serija 'Adolescencija': Kako je manosfera postala mejnstrim [bbc.com 30.3.2025.](#)

мармелада ж *козметика*

ново значење: *козметички препарат густе, геласте или желатинасте структуре који се користи за негу коже или убрзавање тамњења.* — Pored krema, u ponudi su marmelade, kao i preparati za posle sunčanja. [drmax.rs](#) Marmelada za izuzetno brzo i intenzivno postizanje privlačno preplanulog tena [dm.rs](#) Marmelada za sunčanje postala je nezaobilazan deo letnje rutine mnogih koji žele da postignu preplanuli ten. [n1info.rs 4.1.2025.](#)

мача ж [енгл. matcha, из јапанског] *пиће*

• *зелени чај у праху који се добија нарочитим поступком кувања листова на пари и потом сушења, користи се за прављење чаја и као арома у десертима; ароматичан напитац, чај, направљен мешањем овог*

праха са врелом водом, који се традиционално користи у јапанској култури. — Hatanaka каже да се мача традиционално пијucka у малим количинама: „Не користи се више од једне кашичице маче по шолјци“. [n1info.rs 15.5.2021.](#) Мача (matcha) врhunski јапански зелени чај у праху. Дobar је избор за детоксикацију и мршављенје. [biospajz.rs](#) • као придев: *који се састоји од маче, који је направљен од маче.* — Iако постоји вековима, популарност мача праха тренутно расте. Постоји неколико разлога зашто се то догађа. [n1info.rs 15.5.2021.](#) Пажљиво припремљена у облику чаја, кекса, веганских matcha залогaja или као основа нашег latea или као dodatak jutarnjem smutiju, сматра се dragocenom superhranom. [dm.rs](#)

месиц-бокс [енгл. message box] *политика, колоквијално*

унапред припремљене, договорене поруке, тезе и кључни ставови које представници политичких странка (посебно они који обављају јавне функције) користе у комуникацији с јавношћу, усаглашене партијске поруке које се систематски пласирају у јавност. — Najnovija порука из “mesidž boksa” naprednjaka је kampanja “Vučiću verujem”, nastala neposredno nakon još једне Vučićeve najave referenduma о poverenju samom seби. [vreme.com 29.1.2025.](#) Оpozicija је, чини се, nespремна на takav njegov potez, s gнушањем odbila да учествује у организацији savetodavnog referenduma што u mesidž boksу već glasi – “opoziciji sam ponudio да me smene, али они nisu hteli iако imaju većину, ne znam šta sad hoće” или “opozicija želi sve osim да se грађани izjasne, jer се toga плаши” [danas.rs 16.1.2025.](#) „Њихов месиц бокс подраумева „рад, а не рат“ који наводно заговара опозиција, а што није тачно ...“, закључује Здравко Понош. [srbin.info 29.11.2024.](#) Уpravo се на седници Skupštine, pred našim očима, raspao plan Ane Brnabić да kroz novi ‘mesidž boks’, s kojim је startovala на Heriju, pokuša да избегне njeno održavanje. [youtube.com \(у изјави Маринике Тепић\) 30.9.2024.](#) Potpuno је neважно šta mlađahni predsednik UO RTS govori о meni. Rečnik који користи podseća на rečnik njegovih kolega Rističevićа i Vulina. Јedan је то тим, isti „mesidž boks“, iste mete за odstrel, isti gazda. [danas.rs 20.4.2017.](#) Da li imate neku vrstu dogovora u partiji, šta је sve važno saopštiti на press konferenciji? Obično nemamo u stranci mesidž boks (message box), mada znam да marketinški stručnjaci то препоручују. [zenskestudije.org.rs \(D.Subotički, Tiha većina, Kikinda 2013\)](#)

месна дијета *здравље*

Такође и: **карнивор дијета** — Dijeta mesoždera или месна дијета све више добија на популарности и односи се на конзумацију искључиво производа животињског порекла. [hellomagazin.rs 3.1.2025.](#) Једна од честих и прилично уобичајених заблуда код скидања килограма је да месо никако не може да помогне код

mršavljenja. Mesna dijeta dokazuje upravo suprotno, rezultati su očigledni i idu joj u prilog. zena.blic.rs 4.3.2021.

МИЉОКАЗ м [према енгл. milestone]

ново значење: *значајан догађај у развоју, контролна тачка за праћење тога развоја (нпр. телесног или менталног развоја, напредовања пројекта и сл.), мајлстон.* — Miljokazi razvoja komunikativnih sposobnosti od rođenja do trećeg meseca: Socijalna i emocionalna komunikacija ... logopolis.rs Тренутна функционалност Модула је таква да се за сваки научни резултат (deliverable) и миљоказ пројекта (milestones) може дефинисати само једна временска тачка (месец) за испоруку. fondznanauku.gov.rs 28.1.2025. Праћење напретка пројекта ... Analiza putanja između miljokaza bpa.edu.rs

МИСТ м [енгл. (body) mist] *козметика*

препарат у облику аеросола воденасте структуре и благог пријатног мириса који се распршује по кожи тела ради освежења, спреј за лице (тело). — Manoard vanilla blossom body mist je svež orijentalni mist za telo sa voćnim notama, cvetom jabuke i vanile. dm.rs Ovaj mist za lice pored cveta kaktusa sadrži i još ginseng biljku. [PDRS 1.0 / make-up.rs](http://PDRS_1.0_make-up.rs) U svoju beauty rutinu uvela sam i L'Occitane mist za lice i telo sa ruzinom vodicom-trenutno osvežava kožu i predivno mirise. [PDRS 1.0 / lepotaizdravlje.rs](http://PDRS_1.0_lepotaizdravlje.rs)

МЛЕКОМАТ м *техника*

аутомат за продају свежег млека, тако што купац из аутомата директно сипа свеже млеко у своју флашу или флашу коју је купио на самом аутомату. — Млеко које можете пронаћи на нашим млекоматима је сирово (непастеризовано), пуномасно. mlekoimleko.rs "Spas za mala gazdinstva" – тако акцију са млекоматима у Београду описује њихов оснивач Марко Крсманчић. n1info.rs 25. сеп. 2023.

МОДАЛ м [енгл. modal, од лат. modus]

врста полусинтетичке вискозне тканине добијене хемијском обрадом целулозе букве. — Calvin Klein - Ženska marama od modala fashionandfriends.com Široke pantalone od modala koton.rs

МОП м [енгл. mop]

направа за чишћење подова у виду дугачке дршке за коју је причвршћена упијајућа крпа. — Морови, džogeri i brisači maxi.rs Velika web shop ponuda mopova za pranje podova. bazaar.rs

Борђе Р. Оташевић*

Издавачка кућа „Алма“, Београд

РЕЧНИК ДЕАНТРОПОНИМНИХ НЕОЛОГИЗАМА (10)

РЕЧНИЧКИ ЧЛАНАК

Неологизми нису разврстани по азбучном реду већ су груписани према антропонимима који су им у основи. Антропоними су сложени по азбучном реду.

Речнички чланак садржи највише пет целина: дефиницију, област, синониме, цитате и коментар.

ЦИТАТИ

Наводе се по два цитата за свако значење. Сви цитати су преузети с интернета. Због уштеде простора и прегледности наводи се само први део адресе (без *www.* или *https://*) који показује о којем се извору ради, док се остатак, који често заузима неколико редова, изоставља. Уз помоћ било којег претраживача лако се може наћи цео текст. Треба имати на уму да су очигледне словне грешке исправљене, као и да су у мањем броју текстова додавани дијакритички знаци. Након адресе наводи се година када је текст објављен. Понегде се није могло утврдити о којој се години ради.

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

[...] изостављање дела текста

[„текст“] део текста, најчешће само једна реч, који је због изостављања дела текста премештен с места на коме се налазио како би реченица била коректна.

/ у цитираном тексту следећа реченица или стих су били у новом пасусу (реду).

* djordjeotasevic@yahoo.com; ORCID: 0009-0004-7192-4777.

ЂУКАНОВИЋ, Мило

(1962-)

Политичар из Црне Горе. На политичкој сцени појавио се током Антибирокуратске револуције као близак сарадник Слободана Милошевића. Истицао је своју припадност српском народу и српској нацији. Касније је променио не само политичку оријентацију већ и матерњи језик, националну припадност и вероисповест. Био је дугогодишњи премијер и председник Црне Горе.

МИЛОВАЦ, -вца м. р.

❶ дефиниција **а.** *особа која подржава црногорског политичара Мила Ђукановића и његову политику.*

б. *члан владе или владајуће структуре у Црној Гори за време владавине црногорског политичара Мила Ђукановића.*

❷ цитати **а.** Миловци – којима су Срби душмани – брутално претукли младића у Подгорици, јуначки – десет на једнога (fakti.org, 27. 1. 2020); Када је 28. августа турског председника Реџепа Таипа Ердогана монтенегрински председник Мило примио на Цетињу – дочек су увеличали и окупљени миловци, који су узвикивали: „Ово је Турска!“?! Ту ти Мило доби крила и запрети Србима и Српској православној цркви (СПЦ) на сред Цетиња да – где год знају, 5. септембра устоличе Митрополита, али – у Цетињском манастиру, тамо где јој је седиште од 1484. – неће да може док је њега јунака (naukaikultura.com); Десант на Цетињски манастир – бретелама, деколтеима и бермудама, тако миловци иду код свеца (signal.me, 2. 9. 2021).

б. Будва на пјену од избора: Договор просрпских странака или се враћају „миловци“ (sputnikportal.rs, 18. 11. 2024); Бедници! Миловци признали Косово упркос противљењу 85 одсто Црногораца (sd.rs, 4. 2. 2018); Нека се Маровић изјасни као Србин и онда нема изручења миловцима (rtvbn.com, 26. 4. 2019).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними *ђукановићевац*.

❺ област **ПОЛИТИКА**.

МИЛОВКА ж. р.

❶ дефиниција **1.а.** *особа женског рода која подржава црногорског политичара Мила Букановића и његову политику.*

б. *чланица владе или владајуће структуре у Црној Гори за време владавине црногорског политичара Мила Букановића.*

2. [иронично, погрдно] *застава Републике Црне Горе озваничена 2004. године, за време владавине црногорског политичара Мила Букановића.*

3. [иронично, погрдно] *војничка капа коју су носили југословенски партизани за време Другог светског рата, а у послератној социјалистичкој Југославији пионири и припадници Југословенске народне армије.*

❷ цитати **1.а.** *Koza nepočišćena, potpuno je prolupala, postaje okorela milovka i srbofob, a u Srbiji i sa Srbima je napravila to malo karijere (novosti.rs, 2. 1. 2023); Оп, оп, оп! Lideri na Balkanu. To Milonegrooo! Ђе је сад она Milovka што је писала из Италије да ће туристи из цијелог свијета nagrnuti да виде Milogoru, то чудо невидено? (cdm.me, 2. 4. 2020).*

б. *Она је том приликом, не мирећи се са тим што је партија којој припада остала без поверења грађана, оптужила српског председника да се меша у унутрашње ствари Црне Горе. Миловка" је након неоснованих оптужби напала Вучића јер брани српски народ и не да да се прогласи геноцидним (novosti.rs, 31. 7. 2024); Nikčevićeva је dospela у јавност након што је на овој друштвеној мрежи коментарисала савор испред саборног храма Христовог васкрсења у Подгорици рекавши да би "zapalila taj hram i sva goveda tamo". Министар спољних послова Србије Iвица Даčić оценио је хушкачком исрамном изјаву саветнице, а црногорско Министарство спољних послова потврдило је да је против Nikčevićeve покренут дисциплински поступак. /.../ Neka milovke nek izrice svoje misli, nek misli da je sta pametno izrekla i ona podleze Bozijem zakonu kao i svi mi (rts.rs, 18. 6. 2019).*

2. *Око питања тренутне заставе коју народ зове "кокошка" имамо идеју да то буде застава "прешједника" Мила док је на функцији и да се зове "МИЛОВКА" (facebook.com, 13. 9. 2021); Тробојка је застава Црне Горе. А миловка је застава монтенегра. У том је разлика (trebinje-live.info, 6. 12. 2020).*

3. *А у пригодном програму организованом у ту част, певаче хор СРС, док се оmlадина DPS-а обучена у bele kosulje са crvenim maramama и titovkama, pardon milovkama, на глави, поделити једнократну помоћ од 100*

evra gradjanima koji neredovno placaju elektricnu energiju inace buducim glasacima pogodite koga (b92.net, 19. 5. 2011).

③ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

④ варијанте 1.а. миловка, Миловка.

⑤ синоними Ђукановићевац.

⑥ област политика.

⑧ напомене Предност треба дати варијанти *миловка*. Значење под 3 је нераспрострањено.

МИЛОВСКИ, -ā, -ō

① дефиниција **а.** [обично погрдно] *који је карактеристичан за црногорског политичара Мила Ђукановића; који се односи на његову политику, власт; који је у духу политичких, идеолошких или идентитетских стремљења повезаних с црногорским политичарем Милом Ђукановићем (антисрпство, „дукљанство“, неолиберални глобализам).*

б. . [погрдно] *који припада или је својствен присталицама црногорског политичара Мила Ђукановића (формалним или неформалним); који се понаша у складу с (перципираним) вредностима, стилем или дискурсом тог политичког круга.*

② цитати **а.** Без обзира на догађаје и миловски дукљаноидски силни терор, маса Крстаричара ће свеједно ићи на море на несрпске делове обале (forum.krstarica.com, 31. 3. 2019); Из Црне Горе, ако је реч о стручњацима који би добили сагласност „миловске“ владе, на тако нешто готово да не треба рачунати (zaprokul.org.rs, 5. 2. 2015); Па зар ово није доказ "Миловске" антисрпске политике, па ће на крају испасти да су Шиптари (Албанци) и Црногорци старосједјоци који су постали из истог народа, јер данас у ЦГ има Шиптара (Албанаца) скоро колико и "Црногораца" и они су им дражи од свих осталих народа (rtvbn.com, 27. 11. 2015).

б. *Kakav si ti bolid milovski...U Srbiji se od mesta do mesta razlikuju pošnje!!! Ovo je tipična šumadijska... Pa tako naravno i u Crnoj Gori... eto немају ништа да употребе више, ишаље им идеје србофобске (in4s.net, 25. 2. 2020); Тако је некако, тих давних херојских миловских година које су у сласт смазали миловски скакавци и скакавице, као што је, онако миловски Мило и рекао, Гора Црна заувјек побиједила себе саму и прикуцала се на табљу модерних еуроатланских демократских држава (stanjestvari.com, 17. 9. 2018).*

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❺ синоними а. ђукановићевски.

❻ област ПОЛИТИКА.

МИЛОВСКИ прил.

❶ дефиниција *на начин карактеристичан за црногорског политичара Мила Ђукановића, попут Мила Ђукановића.*

❷ цитати Тако је некако, тих давних херојских миловских година које су у сласт смазали миловски скакавци и скакавице, као што је, онако миловски Мило и рекао, Гора Црна заувјек победила себе саму и прикуцала се на табљу модерних еуроатланских демократских држава (stanjestvari.com, 17. 9. 2018); Можда је тачније да су и даље над Црном Гором иако су времена натовски насилна и миловски подла и издајничка (fakti.org, 28. 12. 201)); „Zakon o slobodi veroispovesti je unutrašnje pitanje Crne Gore.“-пише у овом чинјенично веома проблематичном и миловски надменом личном ставу. Bez sumnje to jeste unutrašnje pitanje Crne Gore (danas.rs, 17. 1. 2020).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❺ синоними ђукановићевски.

❻ област ПОЛИТИКА.

❸ напомене Нераспрострањено.

МИЛОИЗАМ, -зма м. р.

❶ дефиниција *политички, идеолошки и друштвени модел власти повезан с црногорским политичаром Милом Ђукановићем, који карактеришу ауторитарна владавина, контрола медија и институција, вршење различитих криминалних радњи од стране носилаца власти, често без икаквог прикривања, корупција, клијентелизам, национално-идентитетски инжењеринг, прозападна оријентација, затирање традиционалних вредности; период владавине Мила Ђукановића.*

❷ цитати Последњи којем је то пошло за руком на овим просторима – да влада дуго, а да остане тајанствен – био је Јосип Броз. По Милу Ђукановићу се, вероватно, неће називати цео један период у развоју Балкана или идеологија (нема ни згодно име за тако нешто: "милоизам" и "ђукановићевизам" нису толико звучни као "титоизам"), али по многим критеријумима, једини прави наследник покојног маршала

управо је овај Никшићанин. Који је, коинциденције ли, у политику закорачио последње године Брозовог живота (nspm.rs, 16. 12. 2009); Стипендисти елитних банкара и магови криптосистема са азијског Истока преузели су на себе модел одбране принципа милоизма, као јединог темеља за глобализам и неолибералну петокраку – “интегрисану и јединствену форму националног опстанка и трајања”. Док се саставља 44 Влада цијене расту, инфлација буја, народ све више гладује и опија се шармом полупрIMITИВНОГ политичког свијета, коме је указао повјерење да га изведе најсигурнијим путем из црногорске економске пустиње и прашуме (in4s.net, 2023); Некадашње новинарство, нарочито у периоду од 1945. до 2022. (част ријетким изузетима!) није ништа друго до дијагноза, на једној, и интелектуална, морална и национална срамота, на другој страни. У вријеме титоизма и слобизма, као и у вријеме милоизма новинари (у највећем броју случајева!) нијесу писали него су трчали по своја мишљења (колоквијално речено – пишљења!) у општинске комитете Савеза комуниста, а у удбашком вишепартијском систему трчали су по своја мишљења код страначких лидера (slovo-slovlje.com, 24. 1. 2023); Покушаји мењања наше народности је у време фашизма и комунизма, а настављени су у време Милоизма (facebook.com, 26. 5. 2021).

③ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

④ варијанте милоизам, Милоизам.

⑤ синоними Ђукановићевизам, Ђукановићевштина, Ђукановићизам.

⑥ област политика.

⑧ напомене Предност треба дати правописној варијанти *милоизам*.

МИЛОЉУБ м. р.

① дефиниција [иронично, погрдно] *особа која подржава црногорског политичара Мила Ђукановића, његову политику и идеологију.*

② цитати Ако си против Мила, ти си државни непријатељ, сматрају Милољуби, негујући култ Господара к’о у време Тита (in4s.net, 2019); Људи има - не зна им се броја, па се ови овде уплашили. А шта ћемо, нисмо им ми криви што не знају ни ко су ни шта су. Монтенегрини, Милољуби (25. 9. 2021); Evo skupili se Miloljubi :) kako je ipak mali broj imao privedigiju da pljačka državu, tako je mali broj onih koji će da ih brane (portalanalitika.me, 8. 11. 2022).; Od pumpe do pumpe od grada do grada vozaju se oni sada, ajte pješke na cetinje miloljubi a ne samo kad naspu (facebook.com, 1. 3. 2021).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними МИЛОЉУБАЦ, МИЛОФИЛ.

❺ област ПОЛИТИКА.

МИЛОЉУБАЦ, -пца м. р.

❶ дефиниција [иронично, погрдно] *особа која подржава црногорског политичара Мила Ђукановића, његову политику и идеологију.*

❷ цитати Може свима све, почет рецимо од имовине ДПС мафије, затим од рођака и кумова милољубаца, а онда омогућит слављење бајрама у католичку катедралу (in4s.net, 4. 1. 2021); Заметнуо га је Секуле а милољупци разгрнули и размахали! Цетињски АЗОВ (in4s.net, 27. 4. 2022); Друга Србија и Милољупци још увек у шоку. Гуру им изгуби изборе, Беба Поповић више није маркетиншки маг и господар политичке рекламе. Шта и куд сад? (facebook.com, 2. 9. 2020).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ варијанте МИЛОЉУБАЦ, МИЛОЉУБАЦ.

❺ синоними МИЛОЉУБ, МИЛОФИЛ.

❻ област ПОЛИТИКА.

❼ напомене Предност треба дати правописној варијанти *милољубац*.

МИЛОЉУБЉЕ с. р.

❶ дефиниција [погрдно] *некритична, сервилна или интересна наклоност према Милу Ђукановићу и његовој политици; приврженост режиму Мила Ђукановића.*

❷ цитати Ни бројне “анализе”, “бујице” клевета и увреда на рачун Српске православне цркве, Владу Здравка Кривокапића, побједника избора 30. августа 2020, Србије, Републике Српске, председника Александра Вучића и Милорада Додика... нису га “квалификовали” за нешто више од функције извршног координатора ГИ “21. мај” – групе политичких маргиналаца, који флоскулама о “патриотизму” покушавају сакрити “милољубље” и србофобију (in4s.net, 2022); И тако, док свирецка државна свирка и вијори домољубни барјачић на државничком пропуху, сјетите се како је лијепо живјети у држави у којој се Секулина химна слуша поносито и зорно и у којој се домољубље брани распамећеним законима, а милољубље испамећеним казнама (sta-

njestvari.com, 25. 10. 2018).; Тако је то у DPS haremima, по правилу службе и miloljublja. I na divanu i u saraju... (fenomeni.me, 13. 9. 2013).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними милофилија.

❺ област ПОЛИТИКА.

милофџил, -џила м. р.

❶ дефиниција [иронично, погрдно] *особа која подржава црногорског политичара Мила Ђукановића, његову политику и идеологију.*

❷ цитати Помало је апсурдно тражити тако нешто од шиптарофила, милофила, србомрсаца... али је легитимно (nspm.rs, 19. 5. 2020); Сад се овде јављају Милогорци, милофили, Црногорци и јесу Србу, као и муслимани (facebook.com, 25. 5. 2020); Albanofili, kroatofili i milofili na aparatima! trebao je u albaniju jer traze samo licnu kartu, ili u milogoru da mu objasne sta je ljubaznost (superzena.b92.net, 2021).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-); грч. *philos* : љубитељ.

❹ синоними МИЛОЉУБ, МИЛОЉУБАЦ.

❺ област ПОЛИТИКА.

милофџија ж. р.

❶ дефиниција [погрдно] *некритична, сервилна или интересна наклоност према Милу Ђукановићу и његовој политици; приврженост режиму Мила Ђукановића.*

❷ цитати Ни бројне “анализе”, “бујице” клевета и увреда на рачун Српске православне цркве, Владу Здравка Кривокапића, побједника избора 30. августа 2020, Србије, Републике Српске, предсједника Александра Вучића и Милорада Додика... нису га “квалификовали” за нешто више од функције извршног координатора ГИ “21. мај” – групе политичких маргиналаца, који флоскулама о “патриотизму” покушавају сакрити “милољубље” и србофобију (in4s.net, 2022); И тако, док свируцка државна свирка и вијори домољубни барјачић на државничком пропуху, сјетите се како је лијепо живјети у држави у којој се Секулина химна слуша поносито и зорно и у којој се домољубље брани распамећеним законима, а милољубље испамећеним казнама (sta-

njestvari.com, 25. 10. 2018).; Тако је то у DPS haremima, по правилу службе и miloljublja. I na divanu i u saraju... (fenomeni.me, 13. 9. 2013).

❸ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ синоними МИЛОЉУБЉЕ.

❺ област ПОЛИТИКА.

❻ напомене Нераспрострањено. Дугосилазни акценат на трећем слогу (*милофилија*), који се готово искључиво чује, није у складу с актуелном акценатском нормом.

ПОСТЂУКАНОВИЋЕВСКИ и ПОСТЂУКАНОВИЋЕВСКИ, -ā, -ō

❶ дефиниција *који односи на период након силаска с власти црногорског политичара Мила Ђукановића.*

❷ цитати Прва постђукановићевска влада, коју је водио Здравко Кривокапић, била је једна од најслабијих влада у црногорској историји (politika.rs, 22. 5. 2024); Демократски оријентисани појединци треба да се припреме за пост-ђукановићевски период, који је пун непознаница (arhiva.javniservis.me, 25. 12. 2010); На слободним људима у Црној Гори је да свим својим силама утичу на то да пост-ђукановићевски период не буде израз пројекта западних центара моћи, већ да одговара истинској демократизацији земље, њеном просперитету и мирном суживоту грађана (perfectstranger2012.wordpress.com, 8. 4. 2019); Аналитичари у региону у великом броју сматрају, да ће се одласком Ђукановића отворити пут ка бржем приближавању Црне Горе ка чланству у ЕУ, пошто је тренутно заустављен и блокиран управо због потеза које је повлачио актуелни шеф државе. Сматрају и да од 2. априла у Црној Гори отпочиње пост-Ђукановићевска ера (rtrs.tv, 1. 4. 2023); Да ли је Кривокапић овим изјавама отворио нови фронт, са Црквом, да ли ће га то више коштати него сукоб са лидерима Демократског фронта и како ће се све то одразити на судбину прве пост Ђукановићевске Владе? (rts.rs, 1. 6. 2021).

❸ порекло према лат. *post* : после, иза; према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

❹ варијанте постђукановићевски, пост-Ђукановићевски, пост-ђукановићевски, пост Ђукановићевски.

❺ синоними ПОСТМИЛОВСКИ.

❻ област ПОЛИТИКА.

③ напомене Правописне варијанте *пост-Ђукановићевски*, *пост-ђукановићевски*, *пост Ђукановићевски* нису у складу с актуелном правописном нормом. Предност треба дати правописној варијанти *постђукановићевски*.

ПОСТМИЛОВСКИ, -ā, -ō

① дефиниција *који односи на период након силаска с власти црногорског политичара Мила Ђукановића*.

② цитати На изборима 2020. имали су више од 30 одсто гласова и били убедљиво најјачи део нове владајуће коалиције, али им то није помогло да уђу у владу. Подржавали су обе пост-миловске владе, али могли су само да чекају и да амбасадори издају лиценцу да нису опасни по околину (rt.rs, 31. 8. 2023); Саће и епски десетерац о овоме уз гусле, постмиловски циклус (forum.krstarica.com, 5. 9. 2021); Колико год битно било за Црну Гору и Србе у целини да транзиција власти и одлазак Мила Ђукановића у политичку пензију прође мирно, значајно је и каква ће бити постмиловска Црна Гора (politika.rs, 18. 10. 2020).

③ порекло према лат. *post* : после, иза; према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

④ варијанте ПОСТМИЛОВСКИ, ПОСТ-МИЛОВСКИ.

⑤ синоними ПОСТЂУКАНОВИЋЕВСКИ.

⑥ област ПОЛИТИКА.

⑧ напомене Правописна варијанте *пост-миловски* није у складу с актуелном правописном нормом. Предност треба дати правописној варијанти *постмиловски*.

ПРЕДЂУКАНОВИЋЕВСКИ и ПРЕДЂУКАНОВИЋЕВСКИ, -ā, -ō

① дефиниција *који однос ина период пре доласка црногорског политичара Мила Ђукановића на власт*.

② цитати И баш та његова сталожена приврженост историји, та свијест да нисмо пали с неба, него смо потомци часних предака, са одговарајућим правима и обавезама – баш то је за хистеричне монтенегринске комитетлије неподношљиво. Јер, за њих је сва предђукановићевска историја – пустиња (srpskartv.com, 22. 6. 2024); Када сам још прије десетак година диктаторску власт и Ђукановића назвао Трансформерсима, тј. људима који су зарад позиција моћи, пара и привилегија спремни да промијене на десетине кошуља, да драстично модификују политичка, идеолошка, национална увјерења – нијесам могао

претпоставити да ће се историјат трансформизма поновити и са новом влашћу. Иако је такав закључак могао бити легитиман, имајући у виду и одређена предђукановићевска историјска искуства трансформизма и конвертитства наше земље, почевши од Секуле Дрљевића, преко Новака Килибарде, па надаље (in4s.net, 2021).

③ порекло према *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

⑥ област ПОЛИТИКА.

⑧ напомене Нераспрострањено.

прођукановићевскѝ и прођукановићевскѝ, -ā, -ō

① дефиниција *који подржава црногорског политичара Мила Ђукановића и његову политику, који је присталица Мила Ђукановића и његове политике.*

② цитати Сарадници које новцем држи уз себе врло брзо ће сабрати да им се прођукановићевски фатализам не исплати, те ће почети да праве дупле договоре са новом влашћу и странцима (in4s.net, 2021); Није толико ДПС победио на изборима у Подгорици, колико су странке које су га пре четири скинуле са власти изгубиле, нити су велике шансе да после недељних избора дође до повратка на власт прођукановићевске, монтенегринске струје (30. 9. 2024); Посланици "прођукановићевског" блока, попут Либералне партије Црне Горе, одређивање неорочене паузе оценили су као "понижавање Скупштине зарад интереса просрпских и проруских странака" (novosti.rs, 3. 9. 2022).

③ порекло лат. *pro* : као први део речи означава пристајање уз некога или нешто, у корист, на страни некога или нечега; *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

⑤ синоними промиловски.

⑥ област ПОЛИТИКА.

промиловскѝ, -ā, -ō

① дефиниција *који подржава црногорског политичара Мила Ђукановића и његову политику, који је присталица Мила Ђукановића и његове политике.*

② цитати Ја мислим да није ни про-Кривокапићки ни про-Миловски, но је ни по бабу ни по стричевима. А што се ДФ тиче, то је франкенштајн састављен од Меда (монтенегрина) и Пипуна (Србина). Е

баш ме занима који дио ДФ за шта критикује владу. А док се двојица свађају, Бечић се користи (in4s.net, 2. 4. 2021); Прво август 2020, па општински избори, а сад ово. Треба само ући на промиловске сајтове и прочитати њихову јутрашњу кукњаву (in4s.net, 3. 4. 2023); Никчевић... са директним, нескривеним антивладиним ставом, а промиловским (in4s.net, 26. 3. 2021); Sta mozete da osecujete u CG kad su svi mediji promilovski (b92.net, 20. 12. 2005).

③ порекло лат. *pro* : као први део речи означава пристајање уз некога или нешто, у корист, на страни некога или нечега; *Мило* : име црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

④ варијанте промиловски, про-Миловски, про-миловски.

⑤ синоними прођукановићевски.

⑥ област политика.

⑧ напомене Правописне варијанте *про-Миловски* и *про-миловски* нису у складу с актуелном правописном нормом. Предност треба дати правописној варијанти *промиловски*.

ПРОТИВЂУКАНОВИЋЕВСКИ И ПРОТИВЂУКАНОВИЋЕВСКИ, -ā, -ō

① дефиниција *који се противи политици црногорског политичара Мила Ђукановића, који је критикује, који се односи на противнике и противнице ове политике и на супротстављеност овој политици.*

② цитати Да је била обрнута ситуација, да су противђукановићевске партије организовале ово „довлачење фантома“ у Шавник, грунули би сви Ђукановићеви медији хајку на партије које довлаче утваре, моментално би скочили: полиција, судство и тужилаштво, „ларму дигле“ НВО, одмах реаговали амбасадори Квинте и лобирани, потплаћени представници међународне заједнице (zurnal.me, 1. 11. 2022).

③ порекло према *Ђукановић* : презиме црногорског политичара Мила Ђукановића (1962-).

⑤ синоними антиђукановићев, антиђукановићевски, антимилов, антимиловски.

⑥ област политика.

⑧ напомене Нераспрострањено.

Рецензенти у Новоречју бр. 13

Дејан Ајдачић (Wydział Filologiczny, Gdańsk), Милан Ајдановић (Филозофски факултет, Нови Сад), Владимир Вукомановић Растегорац (Факултет за образовање учитеља и васпитача, Београд), Ненад Ивановић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Јована Јовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Амир Капетановић (Institut za hrvatski jezik, Zagreb), Ивана Лазич Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), Вања Миљковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), Слободан Новокмет (Институт за српски језик САНУ, Београд), Ања Николић-Хојт (Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, Zagreb), Данко Шипка (Државни универзитет Аризоне, Темпи, САД)